UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 004483142

UNIVERSITY OF
ILLINOIS LIBRARY
AT URBANA-CHAMPAIGN
~~ASIAN~~

[redacted]

4397

Digitized by the Internet Archive
in 2025 with funding from
University of Illinois Urbana-Champaign

https://archive.org/details/sivassehri00rdva

Tuma Başaranlar
DİYARBAKIR
Özlel Kitaphanesi

سیواس شهری

4 Temmuz 1959

TUMA BAŞARANLAR
Özel Kitaphanesi
DİYARBAKIR
Genel sayı: 3193
Özel sayı: 93
15-9-969

آناطولی تورك تاریخی تدقیقاتندن

سیواس شهری

ملازکرد محاربه‌سنه قادار قاپادوقیا تاریخنه عمومی بر نظر — سیواس شهری و قلعه‌سی — ملازکرد محاربه‌سندن
صوکره سیواسده تأسس ایدن حکمدارلقلر — سیواس آبده و کتابه‌لری

یازانلر :

معارف وکالتی
ملی تعلیم و تربیه هیئتی اعضاسندن
رضوان نافذ

بالیکسیر مبعوثی
اوزون چارشیلی اوغلی
اسماعیل حقی

استانبول — دولت مطبعه‌سی
1346 هـ — 1928 م

معارف وكالتی ملی تعليم و تربيه دائره‌سنك 13 شباط 928 تاريخ و $\frac{3004}{292}$ نومرولی
امرنامه‌سيله برنجی دفعه 3000 نسخه اولارق باصيلمشدر.

Q.956.6
R439s

افاده

آیری آیری زمانلرده لیسه مدیرلکی ومعارف، عمومی مفتشلکی ایله سیواسده بولونمش وبوش وقتلریمزی محلی تدقیقاته حصر ایتمشدك .

بو تدقیقاتمزی ، ایجاب ایدن مأخذلره مراجعت ایله توسیع و توثیق ایده‌رك بو اثری وجوده کتیردك .

قرون وسطاده موقعی ، عمران وتجارتی اعتباریله پك مهم اولان سیواس ؛ بو کوزل تورك شهری حقنده‌کی تدقیقاتمزه اهمیت ویره‌رك اثرمزك طبعنه مساعده بویوران محترم معارف وکیلمز نجاتی بك افندی ایله تعلیم وتربیه دائره‌سی هیئت محترمه‌سنه متشکرز .

1 کانون ثانی 1928

اسماعیل حقی　　　رضوان نافذ

Tuma Başaranlar
DİYARBAKIR
Özel Kitaphanesi

کتابیات

سیواس شهرینی یازارکن مراجعت ایتدیکمز باشلیجه اثرلر .

تورکجه اثرلر

1 — تاریخ انجمنی مجموعه‌لری	
2 — قیصری شهری	خلیل ادهم بك
3 — خیرالله افندی تاریخی	خیرالله افندی
4 — جغرافیا	بهرام دمشق
5 — جهانما	کاتب چلبی
6 — اولیا چلبی سیاحتنامه‌سی	
7 — ابن بطوطه سیاحتنامه‌سی ترجمه‌سی	محمد شریف پاشا
8 — عثمانلی تاریخی	نجیب عاصم بك ، عارف بك
9 — فصول حل وعقد	عالی افندی
10 — منجم باشی تاریخی	جامع الدولك بر هیئت طرفندن ترجمه‌سی
11 — مرآة العبر	سعید پاشا
12 — مرئ التواریخ	شمعدانی زاده سلیمان افندی
13 — دوکینی‌نك تورك تاریخی	مترجمی حسین جاهد بك
14 — کنه الاخبار	عالی افندی
15 تاج التواریخ	سعدالدین افندی
16 — مناظر العوالم	
17 — سیواس ولایتی سالنامه‌لری	
18 — کوچوك آسیا	شارل تکسیه ، مترجمی سعاد بك
19 — مرقاة الجهاد	عالی افندی
20 — تورکجه سلجوقنامه	آوروپا طبعی
21 — جغرافیا	رائف محمود افندی
22 — کتابه‌لر	اسماعیل حقی [اوزون چارشیلی اوغلی]
23 — هیئتلر حقنده تدقیقات	رضوان نافذ
27 — عاشق پاشا زاده تاریخی	
28 — سجل عثمانی	ثریا بك

3193/193

عربجه اثرلر

29	— الطبقات السنيه فى تراجم الحنفيه	تقى الدين تميمى
30	— النجوم الزاهره	جمال الدين ابن تكرى بردى
31	— مسالك الابصار	شهاب الدين عمرى
32	— درة الاسلاك فى دولة الاتراك	نور لدين حسن الحلبى
33	— المنهل الصافى ، المستوفى بعد الوافى	صلاح الدين صفدى
34	— اعيان العصر واعوان النصر	صلاح الدين صفدى
35	— كتاب السلوك لمعرفة الدول والملوك	مقريزى
36	— ابن شحنه تاريخى	ابو الوليد محمد
37	— الدرر كامنه	ابن حجر عسقلانى
38	— انباء الغمر فى ابناء العمر	« »
39	— ابن خلدون تاريخى	ابن خلدون
40	— فذلكهٔ كاتب چلبى	كاتب چلبى
41	— تحفة الانبا فى تاريخ حلب الشهبا	محمد الحلبى
42	— عقد الجمان	بدر الدين محمود عينى
43	— تقويم البلدان	ابى الفدا
44	— الكامل	ابن الاثير
45	— تاريخ ابى الفدا	ابى الفدا
46	— طريق الرشاد	»
47	— آثار البلاد	ذكريا قزوينى
48	صبح الاعشى	شهاب الدين
49	— تيمورنامه	ابن عربشاه

فارسى اثرلر

50	— سلجوقنامه	آقسرايى
51	— سلجوقنامه	ابن بيبى
52	— تيمورنامه	شرف الدين يزدى
53	— حبيب السير	ميرخواند
54	— روضة الصفا	خواندمير
55	— نزهة القلوب	حمدالله مستوفى
56	— بزم ورزم	عزيز استرآبادى

فرانسزجه اثرلر

57 — كوچوك آسيا	لوبا	
58 — بويوك آنسيقلوپه‌دى		
59 — سيواس ودبوربكى	وان‌برخم ، خليل ادهم بك	
60 — ماتيو وقايعنامه‌سى	دولوربيه	بو اثرلرى اسماعيل حامى بك ترجمه ايتمش ايسته‌ديكمز نوطلرى بزه ويره‌شلردر .
61 — قومنه‌نلر تاريخى	شالاندون	
62 — راهب غره‌غوار وقايعنامه‌سى		
63 — سريانى ميشل وقايعنامه‌سى		
64 — ماره‌شال مولتكه‌نك مكتوبلرى		
65 — مينيونك عثمانلى تاريخى		
66 — كوچوك آسيا	مالته‌برون	

بونلردن بشقه وقفيه‌لردن و اثرك هامشنده كوستريلن كتابلردن‌ده استفاده ايديلمشدر .

برنجی قسم

ملازکرد

محاربه‌سنه قدر قاپادوقیا تاریخنه عمومی و اجمالی بر نظر

اناطولی اسکی جغرافی معلوماته نظراً پونت، قاپا دوقیا ، پافلاغونیا ، غالاتیا ، فیریژیا ، لیدیا ..... الخ کبی اسملر آلتنده بر طاقم منطقه‌لره تقسیم اولونمشدی .

قرون اولی‌ده بو منطقه‌لر ثابت و معین حدودلره مالك دکلدیلر . بونلر تاریخك جریاننه ، حاکم ملتلرك اداری و عسکری ملاحظه‌لرینه تابع اولارق بعضاً کنیشله‌مشلر و بعضاًده دارالمش ویا پارچه‌لانمشلردر .

قیزیل ایرماق حوضه‌سنك سیواسی احتوا ایدن و متعدد استیلالره معروض قالان قسمی‌ده شرقی آناطولینك مختلف زمانلره عائد تقسیماتنده کاه پونت و کاه قپادوقیایه الحاق ایدیلمش و روما ایمپراطورلغنك صوك تشکیلاتنده ایسه (پونتیقا دییوسه‌ز) ینك برنجی (آرمانیا) آدی آلتنده بر ولایتی اولمشدر [1]

مع‌مافیه بوحوالی تاریخی مقدرات نقطهٔ نظرندن داهازیاده قاپادوقیایه تابع اولدیغی جهتله (سیواس) بو منطقه‌نك اجزاسندن صاییلمق و اوصورتله تدقیق ایدیلمك ایجاب ایدر .

قاپادوقیانك تاریخجه معلوم اولان ایلك ساحبلری هیتیتلردر . کرچه هیتیتلرك قاپادوقیاده یرلشمه‌سندن مقدم بوراسی ، جنوبدن کلن سامی کتله‌لرك آقینلرینه معروض قالمشسه‌ده بو آقینلر دواملی بر حاکمیتك تأسیسیله نتیجه‌لنمه‌مشدر .

اناطولی مرکزی یایلاسنده (Hatushash = هاتوساس) (پیته‌ریا = بوغاز کوی) و (مازاقا = سه‌زاره = قیصری) اطرافنده تأسس ایدن هیتیت ایمپراطورلغی بالاخره توسع ایدرك آثوریلرك (پونت= (Kyzouadna) (ارمنستان Harre) (کوچوك ارمنستان Kashkaï) و (بویوك کیلکیا Arzaina) اسملرینی ویردکاری ساحه‌لری‌ده حدودلری داخلنه آلمش داها صوکرا سوریه‌یه اوزانمش و مختلف عرقلره منسوب ملتلردن متشکل بر (قونفه‌ده‌راسیون) وجوده کتیرمشدی. یکی کشفیات (خامورابی) دن صوکره هیتیتلرك موقت بر زمان ایچون مه‌زوپوتامیایه ده حاکم اولدقلرینی میدانه قویمشدر .

[1] لاویس ـ رامبونك بویوك تاریخ عمومیسی

سیواسك بولوندیغی موقع (Kashaï) منطقه‌سنده ایدی . بوراسی بر طرفدن (قوكوسوس = كوكصون) دیكر طرفدن (تیلغاریمو) یعنی (كورون) كچیدلرینه حاكم اولمق اعتباریله عسكری بر اهمیتی حائزدی .[2]

صوك كشفیات میلاددن اول ایكنجی بیك سنه‌نك ایلك نصفنده و هیتیت حاكمیتی اثناسنده قاپادوقیاده كلدانی قولونیلرینك موجودیتنی وكلدانی حرثنك نفوذینی میدانه قویمشدر. تجارتله مشغول اولان كلدانیلر داها زیاده قیصری جوارنده كشیف بر حالده بولونیورلردی . صوك حفریاتده الده ایدیلن خط میخی ایله محرر تابله‌تلر بونی كوسترمكده‌در .

(ق.م 713)ده آثوری حكمداری (صارغون) شمالده‌كی قوملره قارشی آچدیغی سفرده پارلاق مظفریتلر قازانه‌رق اردولرینی قیزیل ایرماق قیییلرینه قدر كوتورمش و قاپادوقیایی‌ده فتح ایتمشدی ؛ مع‌مافیه آثوریلر بو منطقه‌یی اوزون مدت محافظه ایده‌مه‌مشلردر .

(637 ق م)ده (مه‌د) حكمداری (كی آخسار) ، اردوسنی تنسیق و مه‌دیایی قوتلی بر دولت حالنه كتیردكدن صوكره (627) سنه‌سنه دوغرو آثوری حدودلرینی كچمش و نینوایی محاصره ایتمشدی . فقط آثوریلرله متفق اولان (سیت)لرك مه‌دیایه تعرضلری آثوریه‌یی انقراضدن قورتارابیلدی .

(آثوربانیپال)ك قبل المیلاد 626 سنه‌سنده وفاتنی متعاقب كی‌اخسارله بابل حكمداری (نابو-آبال-اوتور) یعنی (نابوپولاصار) برلكده (نینوا) اوكنه كلدیلر و شهری محاصره ایتدیلر . اوچ سنه سورن شدتلی بر محاصره‌دن صوكره قورقونج ایمپراطورلغك محتشم پایتختی ضبط وتماماً تخریب ایدیلدی .

شارل تكسیه‌نك (آنتونه‌ن) ك جدولندن نقلنه كوره اناطولی‌ده سیت استیلاسنك (اینجه صو) موقعنه وبلكه‌ده داها ایلری‌یه دایاندیغی اكلاشیلیور .

بوجدولده (ساقونه‌نا) (ساقاقونه‌نا) اسملرنده ایكی شهر كورولویوركه اولكیسنك موقعی اینجه صو طرفلرنده دیكرینك موقعی ایسه قیصری ایله (تاوییوم = یوزغاد) آراسنده‌در . بوایكی اسمك دلالتیله مه‌دیایی چكنیه‌رك قاپادوقیایی اشغال ایدن قومك (سیت) لردن (ساقا) لر اولدیغی تخمین ایدیله‌بیلیر .

سیتلره مغلوب اولوب اونلرله شرفسز بر مصالحه یاپمغه مجبور اولان (كی آخسار) بالاخره بو مستولیلری پریشان ایتمكه موفق اولمشدر .

جنوبده آثوریه ایمپراطورلغی اراضیسنی بابل حكمداری ایله پایلاشان (كی آخسار) غربده قاپادوقیایی اشغال ایده‌رك قیزیل ایرماق ساحللرینه دایانمشدی .

اوصیراده اناطولیده مه‌دیایه رقیب اوله‌جق یكانه قوت (لیدیا) ایدی . لیدیا حكمداری (آلیات) مملكتنك حدودینی قیزیل ایرماغه قدر توسیع ایتمشدی. ایكی حریص حكمدارك بربرلریله چارپیشملری كچیكمه‌دی. حرب آلتی سنه سوردی. غالب ومغلوب بللی اولمادی ؛ نهایت بر محاربه اثناسنده كونشك طوتولماسی معبودلرك قان دوكولمسنه راضی اولمدقلری یولنده تفسیر ایدیلدی وبوسماوی حادثه مخاصمه‌نك نهایتله‌نمه‌سنه سبب اولدی (585 ق م)

قیزیل ایرماغك ، اوله‌جه اولدیغی كبی ایكی مملكتك حدودینی تشكیل ایتمسی قبول ایدیلدی .

مه‌دیا ، دها صوكرا فارس حكمداری (كیخسرو) ك اشغاله اوغرادی. تاریخك نامدار فاتحلرندن بری اولان (كیخسرو) مه‌دیایه تابع بوتون مملكتلری وبو میانده قاپادوقیایی‌ده الده ایتدی.

[2] Les premières Civilisations هالفه‌ن

ایرانیلر زماننده (قات‌پاتوقا) یعنی قاپادوقیا اراضیسی قیزیل ایرماقله فرات نهری آراسنده‌کی مملکتلرك مشترك اسمی ایدی .

دارا ؛ قیزیل ایرماقله فیریژیا و پافلاغونیادن و فراتله ارمنستاندن آیریلمش بولونان قاپادوقیایی ایکی ساتراپلغه آییرمشدی . (بویوك قاپادوقیا) و (پونت قاپادوقیاسی).

بالاخره بو ایکی ساتراپلق برلشدیریلمش و بورایه عمومی قوماندانلق صلاحیتلرینه‌ده مالك اولان بر باش ساتراپ تعیین ایدیلمشدی . [1]

(استرابون) دن اوکرندیکمزه کوره بویوك قاپادوقیا بوز قیر ساحه‌سی ایدی ، اورماندن محرومدی . بوراده اغاچ اولمدیغی ایچون ئه‌و انشاسی مشکلدی. قابل زرع اراضیده یالکز بوغدای اکیله‌بیلیوردی .

اهالی سفیل منظره‌لی کویلرده اوتوریور وداها زیاده حیوان بسله‌مکله مشغول اولویوردی .

پونت قاپادوقیاسی ایسه اورمانلقدی ومعدن اعتباریله‌ده زنکیندی برنجی قسمك مرکزی (مازاقا=قیصری) وبللی باشلی شهرلری‌ده (نی‌کی‌تا = نیکده) (نیسا = نوشهر) مرعش، قیر شهر وجنوبی (قومانا) ایدی. سیواس حوالیسی ایله (ته‌میسیر) دینی وتجاری بر مرکز اولان شمالی قومانا[کومه‌نه‌ك] [2] ایکنجی قسمه داخلدی .

ایرانلیلر قاپادوقیاده اهالی‌یه محکومیتلرینی حس ایتدیرمیه‌جك برطرز اداره تطبیق ایتمشلردی . بو زمانده قاپادوقیاده روحانی برطاقم پرنسلکلر موجوددی . ایرانلیلر بو پرنسلکلری الغا ایتمه‌مشلر ، انلرك امتیازلرینه حرمت ایتمشلر اراضیلری اوزرنده‌کی حقلرینی طانیمشلردی . [3]

ماکدونیا — ایران محاربانی اثناسنده اسکندر ، (ساویکداس) اسمنده برینی قاپادوقیانك ضبطنه مأمور ایتدی . اُهالی ایران حکومتنه صادق قاله‌رق ساتراپ (میتروبوزانه‌س) ك مرکز حکومتده بولونامامه‌سنه رغماً ماکدونیا حاکمیتنی قبولدن امتناع ابتدیلر . حتی (اربیل) محاربه‌سنده ایران اردوسنده معاون عسکر بولوندردیلر . [4]

اسکندر ، مجادله ایله مشغول بولوندیغی جهتله بو حوالی‌یه اهمیت عطف ایده‌مه‌دی و قاپادوقیالیلری تماماً اطاعت آلتنه آلامادی .

اسکندرك وفاتندن صوکره قوماندانلری اراسنده ظهور ایدن محاربه‌لر اثناسنده قاپادوقیا بر آرالق پافلاغونیا ایله برابر (ئومه‌ن) ه ویریلدی. قاپادوقیا حکمداری ایکنجی (آریارات) بوتقسیمه مخالفت ایتدی . اسکندرك اوغلنه نائب اولان (پردیقاس) ئومه‌نی حمایه ایچون آریارات ایله حرب ایتدی واونی مغلوب و اسیر ایده‌رك عائله‌سی افرادیله برلکده اولدوردی . [5] آریاراتك بر اوغلی ارمنستانه قاچارق قورتولدی .

---

[1] دارا زماننده ایران (127) ساتراپلغه آییریلمشدی. بونلردن اون دانه‌سی کوچوك آسیاده ایدی. دها صوکرالری بو 127 ساتراپلقدن اون باش ساتراپلق تشکیل ایدیلدی . کوچوك آسیاده درت باش ساتراپلق واردی. بونلردن بری‌ده قات‌پاتوقا (قاپادوقیا) ایدی .

[2] بو، (قومانا) توقادك ایکی ساعت یقیننده ویشیل ایرماق ساحلنده‌کی (کومه‌نه‌ك) موقعنده ایدی .

[3] صحیفه (228) Le monde Romain . Victor chopot

[4] (میتریدات اوپاتور) ته‌اودور ره‌یناق ص30

[5] لوبا اوچنجی کتاب

بالاخره اسکندرك قوماندانلرندن (آنتیغون) ایله (ئومەن) اراسنده محاربه باشلادی . و (ئومەن) مغلوب و مقتول اولدی .

بو حادثەیی متعاقب قاپادوقیا آنتیغونك نفوذی آلتنه کیرمشسەده (315 ـ 316 ق‌م) ایپسوس محاربەسنده آنتیغونك مغلوب و مقتول اولماسی اوزرینه (301 ق م) قاپادوقیا (سەلەفکوس نیقاتور) ك ادارەسی آلتنه کیردی .

ارمنستانه فرار ایدەرك اورادە ئولن (آریارات) ك اوغلی، ارمنستان قرالی (آردووات) ك معاونتیله قاپادوقیایی سلفکوسك حاکمیتدن قورتارمغه موفق اولمش و اوچنجی (آریارات) اسمنی آلەرق اجرای حکومت ایتمشدر .

دردنجی آریارات سوریه قرالی (آنتیوخوس) ك دامادی ایدی. آنتیوخوسك رومالیلره قارشی یاپدیغی محاربەده قاین پدرینك طرفنی التزام ایتمش فقط نتیجه معکوس ظهور ایدوب غالاتیایی اشغال ایدن رومالیلرك قاپادوقیایی تهدید ایتمکده اولدقلرینی کورونجه روما قوماندانی (مانلیوس) ە سفیرلر کوندرەرك مصالحه ایتمك مجبوریتنده قالمشدی . برغمەنك توسطیله صلح عقد ایدیلدی . بو صورتله قاپادوقیاده رومانك متفقلری اراسنه کیردی . دردنجی آریارات وفاتنه قدر بو اتفاقه صادق قالدی .

دردنجی آریاراتك وفاتنی متعاقب یرینه کچن اوغلی، سوریه حکمداری ایکنجی (دەمتریبوس) طرفندن حمایه ایدیلن بررقیب ایله قارشیلاشدی. (اوروفەرن) آدنی طاشیان و آریاراتك قردەشی اولدیغنی ادعا ایدن بو آدام (158 ق م) دە تختنی ضبط ایتمکه و آریاراتی حکومتدن اوزاشلاشدیرمغه موفق اولدی .

رومانك صادق متفقی اولان آریارات سەناتونك معاونتنی رجا ایتدی . سەناتو قراللغك ایکی‌یه تقسیمنه قرار ویری ؛ فقط بو صیراده برغمه قرالی ایکنجی (آتتال) بوقراری نظر دقته آلمایاراق اردولرینی قپادوقیایه ادخال ایله آریاراته تختنی اعاده ایتدی .

(133 ق م) دە برغمه حکمداری اوچونجی آتتالك وفاتنی متعاقب بو حوالیده اجتماعی اختلال ماهیتنی عرض ایدن برقیام واقع اولدی :

اوچنجی آتتال وصیتنامەسنده خزینەلرینی و مالکانەلرینی رومالیلره ترك ایدییوردی .

سابق حکمدار (ئومەن) ك ، برغمه تختی اوزرنده وراثت ادعا ایدن غیر مشروع اوغلی (آریستونیق) وصیتنامه احکامنی قبول ایتمەدی . فقیرلری و اسیرلری حریت و مساوات اساسلرینه استناد ایدن بر حکومت تأسیسی وعدیله اطرافنه طوپلادی . میزیا و قاریادەده یاردمجیلر بولدی و مملکتك بر قسمنی‌ده الده ایتدی .

روما ، انجق (130 ق م) تاریخنده قیامی باصدیرمغه و آریستونیقی اسیر ایتمکه موفق اولدی . رومالیلره پافلاغونیا قرالی (پیلەمەنەس) و قاپادوقیا حکمداری (آریارات) پونت حکمداری بشنجی (میتریدات) یاردم ایتمشدی . صوك محاربەده آریارات مقتول دوشدی واوغلی، آلتنجی آریارات اسمنی آلەرق قاپادوقیا تختنه اوطوردی .

آلتنجی آریارات پونت حکمداری آلتنجی (میتریدات اوپاتور) ك همشیرەسی (لااودیسا) ایله ازدواج ایتدی .

میتریدات، قاپادوقیایی الده ایتمك ایچون آلتنجی (آریارات) ی اولدورتدی (۱۱۲ ق‌م) . فقط آرزومی

تحقق ایتمه‌دی ؛ همشیره‌سی لاوودیسا کوچوك اوغلی یدنجی (آریارات) نامنه اداره‌یی النه آلدی . میتریدات همشیره‌سنی‌ده اورتادن قالدیرمق ایسته‌دی . بونی حس ایدن لاوودیسا بیتنیا قرالی (نیقومه‌د) ی یاردیمنه چاغیردی واونکله ازدواج ایتدی .

(۱۰۰ ق م) ده دوغرو میتریدات قاپادوقیایی اشغال ایتدی . برملاقات اثناسنده یدنجی (آریارات) ی کندی أليله اولدوردی وکندی اوغلنی (آریارات) نامیله قاپادوقیا تختنه چیقاردی .

قاپادوقیا برمدت صوکره (میتریدات) ه قارشی عصیان ایتدی ویدنجی (اریارات) ك قردەشنی قرال اعلان ایله‌دی . فقط بویکی قرال‌ده چوق کچمه‌دن وفات ایتدی . (95 ق م)

صوك قرالك وفاتیله (آریارات) خاندانی سوندی وبرخیلی مجادله‌دن صوکره رومالیلرك مداخله‌سیله (آریوبارزان) اسمنده برقاپادوقیالی قراللغه انتخاب ایدیلدی (92 ق م)

حریص پونت حکمداری میتریدات بوتاریخدن‌صوکراده رومالیلرك حمایه ومعاونتنه مظهراولان قاپادوقیایه تعرض ایتمکدن واز کچمه‌دی . حتی (میتریدات) ك دامادی ومتفقی اولان ارمنستان قرالی (تیغران) ك برآقینی اوزرینه (آریو بارزان) فراره ورومالیلره التجایه مجبور قالدی . (میتریدات) تکرار اوغلنی قاپادوقیا قرالی یاپدی .

بالآخره مشهور روما قوماندانی(پومپه) قاپادوقیایی ضبط ، (آریو بارزان)ی تختنه اجلاس وکلیکیایی‌ده قاپادوقیایه الحاق ایتدی .

برنجی (آریو بارزان) ك وفاتندن صوکره یرینه کچن اوغلی ایکنجی (آریو بارزان) جلوسنی متعاقب قتل ایدیلدی . اوغلی اوچونجی (آریو بارزان) باباسنه خلف اولدی .

بوذاتی (چیچه‌رون) حمایه ایدییوردی . [1] اوچونجی (آریو بارزان) پونت حکمداری آلتنجی (میتریدات) ك هجوملرینه قارشی رومالیلرك حمایه‌سی سایه‌سنده مملکتنی مدافعه ایده‌بیلمش وینه رومالیلرك مظاهرتیله برآرالق قاپادوقیا حدودلرینی (سینوب) ه قدر توسیعه موفق اولمشدر .

(میتریدات) ك (پومپه) یه مغلوب اولاراق انتحار ایتمسی اوزرینه قاپادوقیاده رومانك حمایه‌سنده برحکومت تشکیل ایدیلمشدر .

(آریو بارزان) ، سه‌زارك ئولومندن صوکره طرفدار ومخالفلری آراسنده باشلایان مجادلاتده بیطرفلغنی محافظه‌ایتدیکی ایچون اناطولیده اجرای‌حرکات‌ایدن (بروتوس) طرفندن قتل ایدیلدی . (قاسیوس-بروتوس) اردولری قاپادوقیایی یاغما ایتدی .

(آریو بارزان) ك یرینه قارداشی اونونجی (آریارات) کچدی فقط چوق کچمه‌دن اوده قتل ایدیلدی و (آنطوان) ك معاونتیله (قومانا ـ البستان) پرنسی و (بلون) معبدینك باش راهبی اولان (آرکه‌لائوس)ك اوغلی (سیزی‌تا) قاپادوقیا قرالی اولدی .

---

[1] سه‌ناتو، پروقونسول اوله‌رق آسیایه کلن (چیچه‌رون) ه آریو بارزانی توصیه ایتدی. توصیه‌نامه‌ده (قاپادوقیا قرالنك بقای سلطنتنه سه‌ناتو واهالینك بویوك اهمیت عطف ایتدکلری) یازیلی ایدی . آریو بارزان آغلایه‌رق برادرینی قومانا باش راهبنك کندیسی علیهه فیشقرتدیغندن بحث ایله چیچه‌روندن معاونت طلب ایتدی . چیچه‌رون اوکا عسکر ویردی [لویا فصل 4]

(سیزی‌تا) نك وفاتنده اوغلی (آركه‌لائوس) یرینه كچدی . ایمپراطور (آوغوستوس) بونك مملكتنه پیسیدیا ، كیلیكیا وكوچوك ارمنستانی علاوه ایتدی [1]

(آركه‌لائوس) پونت پوله مونیاق قرالیچه‌سی (پیتودوریس) ایله ازدواج ایده‌رك اونك مملكتنی‌ده أله كچیردی .

آركه‌لائوس ، أللی سنه حكومت سوردی . روما ایمپراطوری (تیبه‌ریوس) آركه‌لائوسی رومایه جلب وقاپادوقیادن عزل ایتدی . بوندن بشقه متبوعنه قارشی خیانت جرمیله اتهام ایده‌رك اعدام ایتدیرمك بیله ایسته‌دی. فقط (آركه‌لائوس) ك اختیارلغه حرمت ایدیله‌رك جزا تطبیق ایدیله‌دی. آركه‌لائوس (١٧ ق م) تاریخنده محبسده وفات ایتدی .

قاپا دوقیا (تیبه‌ریوس) زماننده صوری استقلالنی‌ده قایب ایتدی وروماںك برولایتی اولدی .

پونت، رومالیلرك اوارەسنه كچدكدن صكره اوچ قسمه آیریلمشدی : غالاتیا پونتی ، پوله‌مونیاق پونتی ، قاپا دوقیا پونتی . (وه‌سپازیه‌ن) قبل‌المیلاد (170) سنه‌سنده قاپا دوقیانك حدودینی قره‌دكزه قادار كنیشله‌ته‌رك بو اوچ پونتی برلشدیردی وقاپادوقیایه بر (له‌غا) یعنی وكیل تعیین ایتدی .

بیزانسلیلر ابتدا بوتشكیلاتی محافظه ایتدیلر . فقط سكزنجی عصرده اناطولینك مدافعه‌سی نقطهٔ نظرندن بوتشكیلاتی دكشدیرمك ایجاب ایتدی .

اناطولی ، عسكری احتیاجلر ، مدافعه شرطلری دوشونوله‌رك بر طاقم (ته‌ما) لره تقسیم ایدیلدی . ته‌مالرك باشنه والیلك وقوماندانلق صلاحیتلریله یوكسك برر مأمور تعیین ایدیلدی . بوته‌مالردن بری قاپادوقیا ایدی . بیزانس ایمپراطورلغنك حاكمیتی اثناسنده قاپا دوقیا بر مدت ایرانیلر ، یدنجی عصرده عربلر طرفندن اشغال ایدیلدی. فقط بو اشغاللر دواملی اولمادی بیزانسلیلر بوحوالیی استراده موفق اولدیلر ، واون برنجی عصرك اورتالرینه قدر محافظه ایتدیلر .

(1071 م) تاریخنده آلب آرسلانله ایمپراطور (دییوژه‌ن رومانوس) اراسنده وقوعبولان وآناطولی تاریخی نقطهٔ نظرندن فوق‌العاده حائز اهمیت اولان (ملازكرد) محاربه‌سنی متعاقب قاپا دوقیا شهرلری برر برر توركلر طرفندن ضبط ایدلدی .

---

[1] روما ؛ غالاتیا ، لیكیا ، قاپادوقیا ، پافلاغونیانك استقلالرینه دوقونمامش حتی پونت قراللغنك برقسمنی‌ده محمیلری آراسنده تقسیم ایتمشدی كرك (پومپه) وكرك (سه‌زار) وآوغوستوس بومدبرانه سیاستی دكشدیرمه‌مشلردر .

ایکنجی قسم

تورك استیلاسندن اول

سیواس شهری

بعض اثرلره نظراً [1] رومالیلردن اول (سیواس) ك بولوندیغی موقعده (قابیرا) آدنده [2] برقلعه موجودکن داها صوکرالری عینی اسمی طاشیان برشهر تشکله باشلامش ، آلتنجی‌میتریدات بر سرای یاپدیرمق صورتیله بوراسنی شرفلندیرمش ، پومپه‌ده میتریداتی مغلوب وبو حوالیده روما حاکمیتنی قطعی صورتده‌تأسیس ایتدکدن‌صوکره شهره (دیوپولیس) یاخود (دیوس پولیس) یعنی (معبود شهری) اسمنی ویرمشدر. [3]

پونت قرالی (پوله‌مون)ك زوجه‌سی‌اولوب زوجنك‌وفاتنده آنك مملکتنه وارث اولان (پیتودوریس) [4] (دییوپولیس) ی تعمیرواحیا ایده‌رك مشهور (اوکوست) ه حرمت‌مخصوصه اولمق‌اوزره بوشهره (سه‌باست) آدینی ویرمشدر. سه‌باست ، قدیم یونان لساننده (اوکوست شهری) دیمکدر . [5] اورفالی ماتیو وقایعنامه‌سنه

[1] دیقسیونه‌ر ته‌یل ، بوییه‌نك تاریخ وجغرافیا لغتی ، مولتکه‌نك مکتوبلری .

[2] قابیرا میتریداتك روما قوماندانی (لوکوللوس) ه قارشی قطعی بر مغلوبیته اوغرادیغی موقعدر . نیقومه‌دیاده قبل المیلاد (73) سنه‌سی یازنده انعقاد ایدن بر مجلس حرب پونتك اشغالنه قرار ویرمسی اوزرینه (لوکوللوس) میترایدتك مملکتلرینه داخل اولدی . شمالی قومانه ـ راهبیله آکلاشه‌رق قاپادوقیا واسطه‌سیله اردوسنك اعاشه‌سنی تأمین و (آمیزوس = صامسون) ی محاصره ایتدی . بو محاصره دوام ایدرکن جنوبده قابیراده میتریداته قارشی اهمیتلی برظفر قازاندی . پونت حکمداری زوجه‌لرینك قتلی امرینی ویردکدن صوکرا ارمنستانه فرار ایتدی . (71) ده لوکوللوس قابیرایه کیردی ومیتریداتك خزینه‌لرینی ضبط ایتدی .

[3] (لوئی‌حالفه‌ن) (وفلیب سانیاق) ك اداره‌لری آلتنده انتشار ایدن تاریخك اوچونجی جلدنده (اندره پیقانیول) قابیرانی نیکسارك اسکی اسمی اوله‌رق کوستریبور . (صحیفه 347)

[4] پیتودوریس‌ادیبلردن نیسالی بیرینك‌قیزی‌و(سترابون)ك روایتنه کوره (پونت) قرالی (پوله‌مون) ك زوجه‌سی ایمش. بالاخره قاپادوقیا قرالی (ارکه‌لائوس) ایله ازدواج ایتمه‌سی اوزرینه پونت وقاپادوقیا حکومتلری برلشمش وروماتك حمایه‌سی آلتنده بر بویوك حکمدارلق تشکیل ایتمشدر .

[5] لوبانك کوچوك آسیاسی ، مولتکه‌نك مکتوبلری، (مالته‌برون) ك جغرافیاسی. (اوکوسته‌ئوم) یونانجه (سه‌باسته‌یون) شهر وایالت معبدی معناسنی افاده ایده‌ر . شرقی ایالتلری معبدلرینك اك‌مشهوری ، آنقره (سه‌باسته‌ئون) ی در . بودورده یاشامش اولان اماسیه‌لی (استرابون) (سه‌باست) ی قاپادوقیانك باشلیجه شهری اولمق اوزره ذکر ایده‌ر .

نظراً (واسپوراغان) یعنی وان حوالیسنده اجرای حکومت ایدن (آرچەرونی) خاندانی حکمدارلرینك صوکنجی‌سی(سنه‌کریم‌ژان) میلادی (1021) سنه‌سنده سلچوق تورکاری طرفندن تعجیزایدلدیکندن مملکتنی بیزانس ایمپراطوری ایکنجی (بازیل) ه ترك ایده‌رك مقابلنده قاپادوقیاده کائن (سیواس) شهرینی آلدی .

سیواسده سنه کریم ژان، اوغلی (داوید) و انك اوغللری (ادوم) ایله (ابوسهل) اجرای حکومت ایتمشلردر . [1]

اورفالی ماتیو ، بوتاریخده سلچوقیلرك اناطولی‌یی استیلالری مقدمه‌سی اوله‌رق یاپیلمش اولان آقینلردن برینی شو صورتله تصویر ایدییور :

« سلطان طوغرولك دیواننده کلن اوچ جانوار [2] طرفندن بر چوق ولایتلر یاغما و تخریب ایدیلمش وبونلرك اهالیسی قسماً قلیجدن کچیریلمش وقسماًده تحت اسارته آلنمشدر .

بواوچ غدار امیر قوتلرینك باشنده أولوم علامتی اولان بایراقلر طاشیه‌رق [3] نفوسی کثیر وکوزل برشهر اولان (سیواس) اوزرینه یورودیلر .

بونلرك نعره‌لری کوك کورولتوسی کبی طراقه‌لرله انعکاس ایدییوردی . تورکلر؛ بالخاصه (سنه‌کریم‌ژان)ك اوغوللری (أدوم) و (ابوسهل) ی الده ایتمك ایسته‌یورلردی . فقط بوپرنسلرتورکلرك یاقلاشمقده اولدقلرینی خبر آلیر آلماز ارکان ومعیتلرندن برجم غفیرله سیواسك جنوب غربیسنده (قاوادانه‌ق) ه قاچدیلر .

عید تجلی یورطوسی اوروجنه تقدم ایدن پازار کونی سیواس محاصره‌سی قتل عام ایله برلکده باشلادی . سیواس‌شهرینك استحکاملری اولمامقله برابر دین دشمنلری [یعنی تورکلر] وهلهٔ اولاده شهره کیرمکه جسارت ایده‌مه‌دیلر؛ چونکه بیاض قبه‌اری افقلرك اوستنده یوکسلن کلیسالری اوزاقدن کورونجه بونلری چادیر صانمشلردی . فقط الداندقلرینی اکلاینجه درحال بویوك برغیظ وتهورله اللهك خرستیانلره‌قارشی اولان حدت وانفعالنه اجرا واسطه‌سی اولدیلروبیکلرجه نفوس‌اولدوردیلر. پك‌چوق‌غنائم،ارکك وقادین‌بیکلرجه اسیر آلدیلر.

بووقعه‌ده تورکلرك آلدقلری آلتون ، کوموش ومجوهرات ایله اینجی وکرانبها قوماشلرك مقداری هردرلو تخمینك فوقنده‌در . چونکه بو شهر اوزامان ارمنستان حکمدارلرینك مرکزی ایدی .

ماتیو سوزلرینه شوصورتله دوام ایدییور :

« اونه مدهش کوندی! برلحظه ایچنده سیواس شهریله اطرافنده‌کی‌اووالر باشدن‌باشه قان دریاسنه دوندی. شهرك سورلرینی قطع ایدوب کچن ایرماق اودقیقه‌دن اعتباراً براق برصو حالنده دکل، قیرمزی برقان نهری اوله‌رق آقغه باشلادی . پك چوق کیمسه‌لر آتشده یانوب محو اولدی . برچوق اصیل وممتاز آداملر اولوم ضربه‌لرینه اوغرایه‌رق افول ایتدیلر . بیکلرجه کلیسا آله‌ولر آراسنده چوکدی، برچوق‌عائله‌لر اسیر ایدیله‌رك ایرانه سوق اولوندی . برایکی ساعت ایچنده او قوص قوجه سیواس یانغیندن چیقمش برقولوبه منظره‌سی آلدی . دین دشمنلری [تورکلر] بوراده سکنز کون قالدقدن صوکرا مملکتلرینه دوندیلر . »

---

[1] (سنه کریم ژان) میلادی [1026] ویا (1027) سنه‌سنده وفات ایتمشدر.

[2] ماتیو بونلری (صاموخد Samoukhd) و (امیرقافه‌ر Kapher) و (کی‌جاژی‌جی Kidyajidji) کبی محرف اسملر آلتنده ذکر ایتمکده‌در .

[3] عباسیلرك قوللاندقلری سیاه بایراق اولمالی .

سیواس آقینی ارمنی تقویمنك 508 سنه‌سنه تصادف ایدن (1059) ویا (1060) میلادی سنه‌سی مارتنده‌در (هجری 452)

ماتیو پك متعصب برراهب‌اولدیغندن اثرنده تورك قوماندانلری‌حقنده غلیظ تعبیرلر قوللانمش و خرستیان زادكانی بیلدیزلره تشبیه ایله‌مشدر . [1]

ماتیو وقایعنامه‌سنده ؛ بیزانس ایمپراطوری (دیوژه‌ن رومانوس) ك (1071) میلادی سنه‌سنده سلچوقی حكمداری (آلپ آرسلان) له حرب ایتمك اوزره (سیواس) ه كلدیكی زمان ارمنی پرنسلری (ادوم) ایله (ابوسهل) طرفلرندن استقبال ایدلدیكنی فقط ایمپراطورك، معیتنك تحریكاتنه قاپیله‌رق ارمنیلره قیزدیغنی ، سیواس شهرنی یاغما واهالیسنی قتل عام ایتدیردیكنی یازار . [2]

(ادوم) ایله (ابوسهل) ك 1080 میلادی سنه‌سنده بیزانس ایمپراطوری (نیكه‌فور) طرفندن قتل ایتدیریلمسی‌اوزرینه سیواس وحوالیسنك یكیدن بیزانس‌دولتنه انتقال‌ایلدیكی‌ده ماتیو وقایعنامه‌سنده‌محرردر.[3]

بیزانسلیلر زماننده (سه‌باست) بر ولایت ، سكزنجی عصردن اعتباراً (تمما) مركزی اولدیغی كبی قاپادوقیاده تأسیس ایدیلن اوچ مترو پولیدلكدن بریبك‌ده مركزی ایدی . [4]

هاممر ، تورك استیلاسی زماننده سیواسك یوز بیكدن فضله نفوسی حاوی مستحكم بر شهر اولدیغنی یازار . [5]

شیمدیكی سیواس شهرینك‌اسكی (سه‌باست) ك موقعنی‌محافظه ایتدیكی ظن اولونمقده‌در. اصل (سه‌باست) ك سیواسك اوچ ساعت شرقنده قیزیل ایرماق‌جوارنده‌بوغاز كوپریسنك اوته‌طرفنده (غوراز) كویی جوارنده اولدیغی سویله‌نیورسه‌ده اوراده بیزانس آثاری بقایاسندن باشقه برشیئی كورولمه‌مكده‌در . یكی تدقیقاتك نتیجه‌لریله انتظاراً (سه‌باست) ی شیمدیكی سیواس موقعی اوله‌رق قبول ایتمك ضروریدر . [6]

---

[1] ماتیو وقایعنامه‌سی . دولوریه فرانسزجه ترجمه‌سی . بوفرانسزجه ترجمه عمومی‌كتبخانه‌ده (205) نومروایله‌مقیددر. بواثری اسماعیل حامی بك تورکجه‌یه ترجمه ایتمشلرسه‌ده طبع ایدیله‌مشدر .

[2] ماتیو وقایعنامه‌سی فرانسزجه نسخه صحیفه 166

[3] عینی اثر صحیفه 375 .

[4] شارل تكسیه‌نك كوچوك آسیا ترجمه‌سی ج 3 ص 95

[5] هاممر تاریخی ترجمه‌سی ج 2 ص 43

[6] سیواس ودیوریكی قورپوسی .

اوچونجی قسم

تورکلر زماننده

سیواس شهر و قلعه‌سی

سیواس ؛ تورکلر زماننده اناطولینك مستحکم ، معمور ، تجارتگاه شهرلرندن بری ایدی . زکریای قزوینی (آثارالبلاد) اسمنده‌کی اثرنده بو شهرك میوه وسائر حاصلاتنك مبذول اولدیغنی حنفی‌المذهب تورکمنلردن مرکب اولان اهالیسنك تجارتله مشغول وذوق و صفایه دوشکون اولدقلرینی یازار . ینه عینی اثر (سیواس)ه چوق قاریاغدیغندن وبویله قارلی زمانده قوشلره‌یم ویرمك اوزره بر وقفیه ترتیب ایدیلمش اولدیغندن وهرطرف قارله قاپالی اولدیغی زمان شهره التجا ایدن قوشلره بو وقفك حاصلاتندن یم آلنه‌رق داملره سرپیلدیکندن بحث ایده‌ر .

مستوفی (نزهةالقلوب) نامنده‌کی اثرنده سیواسك بشنجی اقلیمدن معظم بر شهر اولدیغنی بیان ایده‌ر . [1]

طریق‌الرشاد ، تقویم‌البلدان وصبح‌الاعشی اسمنده‌کی اثرلر سورله محاط بویوك بر بلده اولان سیواسك بر اووه‌ده وقزیل ایرمغه یارم فرسخ مسافه‌ده بنا ایدلدیکنی ، بو شهرده مسافرلر ایچون یکرمی درت خان بولندیغنی ، قیشنك شدتلی و آغاجنك آز اولدیغنی سویلیه‌رك سیواسك تجارتله معروف بلده‌لردن اولدیغنی ذکر ایدرلر .

(مناظرالعوالم) اسمنده‌کی اثرده همان یوقاریده‌کی مطالعه‌یی اقتباساً یازار .

سیواسك صوف و پاموق تجارتنك مهم اولدیغنی (نزهةالقلوب) وسائر اثرلر بیان ایتمکده‌درلر . [2]

تقریباً (740) تاریخلرینه دوغرو (سیواس)ی زیارت ایدن (ابن‌بطوطه) بوشهر حقنده شویله مطالعه بیان ایدییور :

« سیواس : عراق ملکنك بلادندن اوله‌رق اقلیم رومده بولنان شهرلرك اك بویوکیدر . امرا وعمالی

---

[1] طاش باصمه‌سیله مطبوع نسخه ص 161

[2] « حاصلش غله ومیوه وپنبه باشد . صوف سیوامی مشهوراست . ازآنجا می‌آورند » نزهةالقلوب . جهانما ، بهرام د مشقی‌نك جغرافیاسی ، رفاعه بكك جغرافیاسی .

اوراده اقامت ایده‌ر . بلده‌نك طرز بناسی کوزلدر. سوقاقلری واسع وچاشولری مزدحمدر. اوراده (دارالسیاده) نامیله مدرسه‌یه مشابه بر منزل واردرکه شرفادن بشقه‌سی اورایه مهمان ایدیلمز. نقیب اشراف منزل مزبورده ساکندر. شریفلر دارالسیاده‌ده اقامت ایتدکجه مأکولات ، مفروشات خدم وسائره ویریلدیکی کبی عزیمتلرنده زاد راهلری اعطا اولنور . [3]

سیواس قرون وسطی‌ده‌ده اهمیتنی ضایع ایتمه‌مش، دانشمندلیلره سلچوقیلره ایلخانیلر زماننده روم ایالتنه (اردانا) وقاضی برهان‌الدین دولتلرینه مرکز اولمش و عثمانلی اداره‌سنه کچدکدن صوکره‌ده ایالت و ولایت مرکزی اتخاذ ایدلمشدر .

ابن عربشاه (عجائب‌المقدور) اسمنده‌کی اثرنده ، سیواسك دمیرلنك طرفندن تخریبندن اولکی حالنی شویله تصویر ایدییور :

« بو شهر الك کوزل براقلیمده اولوب شهرلرك الك مکملی ایدی . مستحکم ومعمور ابنیه‌سی ونفیس آثار قدیمه‌سی ومعابد و خیراتیله مشهوردی . صویی کوزل و هواسی امزجه‌یه موافقدی . اهالیسی‌ده خلقك حشمتلیلرندندی . دائما توقیر و احتشامه ، اسباب تکلف واحترامه آلیشمشلردی .

بو شهر شام ، آذربایجان وروم ممالکی حدودلرینك تام‌اورتاسنده ایدی. شیمدی ایسه [یعنی دمیرلنكك تخریبندن صوکره] حادثات فلکله متغیر اولمش و اهالیسی‌ده اوته‌یه بری‌یه داغیلمشلردر . غایت کوزل آثار عمرانی محو اولمش ، کاشانه‌لری ییقلمشدر » [4]

سیواس اناطولی سلچوقیلری زماننده وقت وقت مرکز حکومت وظیفه‌سنی‌ده کورمشدر .

نفس سیواسك علاءالدین کیقباد زماننده یوزیکرمی‌بیك نفوسی واردی [5]. مدرسه‌لری‌ده اوزمانه کوره برر دارالفنون حکمنده ایدی .

روایته کوره سیواسك شفائیه مدرسه‌سی قارشیسنده برنجی (عزالدین کیکاوس) ك قصری وارمش. ینه سیواسده پاشا فابریقه‌سی [خلیل رفعت پاشا فابریقه‌سی] جوارنده (مهروفا) آدی ویریلن محلده سلچوقی حکمدارلرینك یازلق قصرلری اولدیغی تواتراً معلومدر . برنجی عزالدین کیکاوسك اوزون مدت سیواسی مرکز یاپدیغی نظردقته آلننجه و (قطب‌الدین ملکشاه) ایله دوردونجی قلیج ارسلانك سیواسی ولو موقتاً اولسون مقرسلطنت اتخاذایتدکلری دوشونولونجه‌بوقصرلر حقنده‌کی منقولاتك صحتنی قبول‌ایتمکده محذوریوقدر.

سیواس شهری، عثمانلی دولتی تشکیلاتنده ایالت مرکزی ایدی . قانونامهٔ سلیمانی اوزره وزیرینك خاصی دوقوزیوزبیك آقچه‌در. قرق سکز زعامتی ودوقوزیوز یکرمی‌سکز تیماری واردی. سیواس ایالتنك حدودی شرقده ارضروم ودیاربکر جنوبده مرعش وقره‌مان غربده‌قرامان واناطولی ایالتلری شمالده قره‌دکز ایدی. سیواس ایالتی ؛ آماسیه ، بوز اوق ، جانیك ، چوروم ، دیوریکی ، عربکیر ، وبرده مرکز سنجاغی اولمق اوزره یدی سنجاقدن متشکلدی .

---

[3] ابن بطوطه سیاحتنامه‌سی ترجمه‌سی (ج 1 س 326)

[4] عجائب‌المقدور (نورعثمانیه کتبخانه‌سی نومرو 3393]

[5] روم‌مورخی (قالقوندیل) ده سیواسك نفوسنك یوزیکرمی بیك اولدیغنی بیان‌ایتمش. (هامه‌رترجه‌سی ج 2ص43)

سیواس ایالتی معمور و خراب اون یدی قلعه‌یه مالکدی و مکمل تجهیزاتیله دوقوزبیك قدر عسکر چیقاررردی [6] .

مارەشال مولتکه ، سیواسك منبت وفقط آغاجسز بر وادینك ایچنده اولدیغنی و خانه‌لرینك اوزه‌ری طوپراقایله اورتولو تراچه‌لردن عبارت بولوندیغنی وسیواسده‌کی‌قدر هیچ‌بریرده چامور کورمدیکنی سویلیه‌رك مطالعه‌سنه شویله دوام ایده‌ر :

« آشاغی قلعه‌نك شایان دقت خرابه‌لرینی کزدم . هیچ بر یرده هیچ بر غوتیك کلیساده تورك جامعی جبهه‌سنك ارائه ایتدیکی زنکین ، اویماجیلق صنعتنی کورمه‌دم [7] . هرطاشده‌، اك ماهرانه بر صنعت عرض ایدن اویماجیلق آثاری کورولور . قاپوسی تصور اولنه‌بیلیر ظرافتك ، کوزللکك بوتون اینجه‌لکلرینی محتویدر . چیچك ، یاپراق شکللری وعرب اصولنده اشکال الك اوفاق سطحنی تزیین ایله‌مکده وبوسببله هیئت مجموعه‌سی الك آهنکدار منظره عرض ایتمکده‌در . » [8]

(مالته‌برون) سیواسك مرمردن یاپلمش اسکی جامعی ایله کاروانسراییندن وعمومی حاملرینك معمارلغك ظریف برنمونه‌سی اولدیغندن بحث ایدر [9] .

اولیا چلبی زیارتی اثناسنده سیواسك یوز قرق قدر ایلك مکتبی اون سکز خانی ، قرق بش چشمه وبیك دکانی حاوی بر بدستانیله حمام چارشو وپازارندن بحث ایتمکده‌در . [1]

(1826) ده سیواسی زیارت ایدن (فونتانیه) بوتاریخده سیواسك سکز بیك خانه‌دن مرکب اولوب قرق بیك نفوسی اولدیغنی یازمقده‌در [2] .

⁂

سیواس حال حاضرده سیواس ، دیوریکی ، دارنده ، زارا [قوچکیری] قانغال ، شارقیشله [تنوس] کورون، قوچ حصار [حافیك] ییلدیز ایلی [یکی خان] قضالرینی حاوی برولایتدر . ولایتك عموم نفوسی صوك تحریره کوره (329741) و مرکز قضاسنك ایسه (56180) در . اسکی اهمیتنی غائب ایتمش اولان سیواس شهری (صامسون ـ سیواس) (آنقره ـ سیواس) دمیر یوللرینك یاپیلمسنی متعاقب پارلاق ومهم برمرکز اولمغه نامزددر .

سیواس استقلال مجادلاتنك باشلانغجنده ملی موحودیتمز نقطهٔ نظرندن پك مهم قرارلرك اتخاذ ایلدیکی برشهر اولمقله‌ده تورك تاریخنده بویوك براهمیت قازانمشدر .

متارکه‌نك‌عقدی‌و (15مایس1335=1919)ده یونان‌اردولرینك‌ازمیری اشغالی‌اوزرینه اناطولی‌یه‌کچن بویوك غازی مصطفی کمال حضرتلرینك ریاستلری آلتنده ارضروم وآنی متعاقب سیواسده طوپلانان قونغره ملی قیام وحرکتك اساسات وغایه‌لرینی بوراده تثبیت ایتمشدی .

---

[6] بهرام ومشقی‌نك جغرافیاسی . اولیا چلبی ، سیواس ایالت عسکری مقدارینی اون بیك اوله‌رق قید ایده‌ر .

[7] آشاغی قلعه‌ده‌کی آثاری ذکر ایتدیکنه کوره بحث ایتدیکی جامع چفته مناره اوللیدر .

[8] مولتکه‌نك مکتوبلری (ص 162) عمومی کتبخانه‌ده‌کی مطبوع نسخه .

[9] جغرافیای عمومی ص 44

[1] (ج 3 ص 202 ، 203) اولیا چلبی‌نك ذکر ایتدیکی مکتب عددی مبالغه‌لی اولسه کرك .

[2] (صحیفه 169 ، 170) Voyage en Orient فونتانیه‌نك

(1335ـ1919) تموزنده انعقاد ایدن ارضروم قونغرەسی شرق ولایتلری مرخصلرندن و(4 ایلول 335)ده طوپلانان سیواس قونغرەسی ایسه بوتون اناطولی وروم‌ایلی مرخصلرندن مرکبدی .

بو سیواس قونغرەسی ، مقرراتی ایله بوتون ملتك ارزو واملرینی افاده ایدییور ، بوتون ملتك حسیاتنه ترجمان اولویوردی [1] .

قونغرەنك محل اجتماعی لیسه بناسی ایدی . سیواس کنجلری بناده بویوك غازینك اشغال ایتدیکی اوداده قوللاندقلری اشیایی وقونغرەیه عائد وثائقی جمع و اودایی او زمانکی حالنه ارجاع ایدەرك بر موزه وجوده کتیرمکی دوشونمشلر و فعالیته کچمشلردر . بوسنه قونغرەنكییل دونومنده بو چوق قیمتلی موزەنك رسم کشادینك یاپیلاجغنی ممنونیتله خبر آلدق .

* * *

سیواس قلعەسی :

سیواسك ایلك قلعەسی ـ (قابیرا) نك سیواس اولدیغی قبول ایدیلیرسه ـ (قابیرا) در. نیکسارك اسکی اسمنك (قابیرا) اولدیغی بعض مورخلرجه قبول ایدیلدیکندن بز بوخصوصده قطعی برحکم ویرمکده مترددز.

سیواس ، ایران یولی اوزرنده بولوندیغندن بیزانس ایمپراطوری مشهور (ژوستینیانوس) بو شهرك سور وقلعەسنی تعمیر ایتدیرمك لزومنی حس ایتمشدر .

سیواس تقریباً (464 هـ 1081 م) تاریخندن آز صوکرەدانشمندیه حکومتنك مؤسسی امیر(دانشمند غازی) طرفندن ضبط اولنەوق اعمار ایدیلمشدر .

عالی (مرقاةالجهاد) آدلی اثرنده [2] سیواسك ضبطندن صوکره قلعەنك تعمیرینی شویله ذکر ایدییور:

« برج برج رؤسای عسکره تودیع اولونوب بالاتفاق عمارتنه تقید قیلدیلر . رأی عالمکیر ملك هوشمند بوفکر دیرینله کمربند اولدیکه قلعهٔ مزبوره آبادان قیلنه وذخائر غزاة دائما اول قلعەده حسابت اولنه » شاید اسلام قوتلرینك کری چکیلمسی ایجاب ایدرسه « اول حصن حصینه کیروب تحصن اولنه غزاة ... سیواس قلعەسنی عمارت متاب ایتدیلر وکندولر برج وبارو یاپمقله قلوب اعدایی ییقوب خراب ایتدیلر . بعدذلك اثقال مقولەسی اولان احمال‌قلعهٔ مزبورەده آلیقونیلوب کندولری سبك روح وسبکبار صرصرمثال اطراف‌وجوانبك تسخیرینه میال اولدیلر . »

سیواس قلعەسی و سـوری برنجی علاءالدین کیقباد زماننده (618 ـ 1221 م) امرانك غیرتیله یونمه طاشلرله تعمیر اولوندی . [3] (علاءالدین) ك بوندن مقصدی موغول استیلاسـنه ویا هرهانکی بر تهلکەیه قارشی احتیاطی بر تدبیردی . سیواس قلعەسنی امرا ، ارالرنده تقسیم ایدەرك انشا ایتدیردیلر .

[1] سیواس قونغرەسی حقندەمفصل معلومات، طیاره جمعیتی طرفندن باصیلمش اولان غازی‌حضرتلرینك انقلاب‌تاریخی نوطلرنده موجوددر .

[2] مرقاةالجهاد، بطالنامه طرزنده یازیلمش‌اولان دانشمندنامەنك عالی طرفندن منشیانه یازیلمش نوعیدر. اساسلی وثیقهٔ تاریخیه اولاماز .

[3] تورکجه سلچوقنامەده سیواس قلعەسنك تعمیری ایچون شو قید واردر :

[ذکری عمارت‌باروی قونیه وسیواس درسنه [ثمان‌عشروثمانمایه] سرلوحەسندن صوکره « .... برمکتوب وفرمان سپواسه امیرمجلسه ارسال بویوردی . تااول دخی اول طرفك ملکلرینی و ملکلری مشورت و استصواق‌برله سیواس‌ایچون

سیواس سوری دوز بر عرصه اوزرینه یاپلمش اولوب اون بیك بشیوز خطوه‌لك بر محیطه مالکدر .

بالاخره حکمدار قاضی برهان‌الدین احمدده سیواس قلعه‌سنی تعمیر ایتدیره‌رك دمیرلنکه قارشی قویمق ایچون حاضرلانمش فقط جهانکیرك سیواس اوزرینه حرکتندن اول وفات ایتمشدر .

سیواس قلعه‌سی حقنده (حبیب‌السیر) ده شو معلومات موجوددر .

(علاءالدین کیقیادبناسی اولان سیواسك برج و باروسی متین وکسمه طاشدن یاپلمشدی. قلعه‌نك یکرمی قولاج ارتفاعی واردی. اوچ‌طرفی درین وکنیش خندقله احاطه ایدیلمش اولوب بوخندق صو ایله دولوایدی»

روضة‌الصفاده حبیب‌السیرك معلوماتنه علاوه ایدیله‌جك شو قیدلر واردر .

سیواس قلعه‌سی تملندن برجلرینه قدر یونمه طاشدن یاپلمشدی‌که هرطاش ایکی ، اوچ آرشون طولنده ایدی . قلعه‌نك قاعده‌سی کنیشلکی ایکی آرشون و برجلرینه قدر ارتفاعی یکرمی آرشوندی .

شرف‌الدین یزدی‌نك تیمورنامه‌سنده‌ده سیواسك یدی قپوسی اولوب بونلردن برینك (عراق قپوسی) تسمیه ایدیلدیکی و قلعه‌نك شرق، شمال و جنوب جهتلرینك صو دولو خندقله محاط بولوندیغی محرردر [1]

اولیاچلبی سیواس قلعه‌سی حقنده بزه شو معلوماتی ویرییور ؛

« سیواس شهرینك جانب شمال اکسه‌سنده‌کی طاغلره (سیب‌نشان) (طوز آسار) طاغی دیرلر . اول‌جبل بالالرك دامننده واقع اولمش برشهر عظیمدر . جمله ئه‌ولرینك یوزلری جانب قبله‌یه سیواس صحراسنك اکری کوپری طرفنه ناظردر. آشاغی تیمور خراب ایتدیکی قلعه دوزده واقع اولمشدرکه دائراً مادار جرمی اون‌بیك بشیوز آدیمدر .

کرچه خرابدر آما غایت متین و مستحکم ریختم و طوله خراسانی‌سنك بنا بر قلعهٔ عظیمدر جابجا برج وبارولری واردر . اما نیجه یرلری خرابدر ینه سهل‌شیٔ ایله تعمیر وترمیم اولماسی ممکندر .

بو خراب حصارك چوره‌سنده بش عدد قاپو واردر . غربده (باب قیصریه) شرقده (باب پلاش) ینه شرقده (باب طوقماق) جانب شمالده (باب جان جون) ییلدیز طرفنده (باب سلپور) .

بو قلعه قاپویه محتاج دکلدر. آرابه‌لر کیرەر. بو آشاغی واروش [2] قلعه ایچره جمله‌درت بیك آلتی‌یوز باغسز وباغچه‌سز آب‌حیات صولی خانه‌لری واردر » [3]

مالته برون جغرافیاسنده (صحیفه 44) قلعه‌نك قوله‌لرله تقویه ایدیلمش سوری اولدیغی بیان‌ایدییور .

بوکون سیواسك تماماً تخریب ایدیلمش اولان آشاغی قلعه‌سندن هیچ بر اثر قالمامشدر. بو آشاغی قلعه‌نك موقعی شیمدیکی شفائیه ، بر وجیه ، چفته‌مناره، محمودپاشا جامع وحمامی موقنده ایدی . حالا محمودپاشاجامعنه بین‌الخلق (قلعه جامعی) اسمی ویریلیر .

بو بنالرك بولوندیغی سوقاغك جنوب غربیسنده (طوپراق تپه) نامنده شهر زمیننده قرق مترو قادار

دخی محکم کوه‌نهاد باروبنیاد قیلالر وبو تقریر و قسمت موجبنجه فلان بکار ادینه اولمشدر . یاپوب دوردیلر . . »

[اوروپا طبعی 258] نزهةالقلوب ایله مناظرالعوالمده سیواس قلعه و سورینك یونمه طاشدن یاپیلدیغی یازارلر .

عقدالجمان سیواسدن بشقه علائیه قلعه‌سیله قونیه، ملاطیه ، قیصری سورلرینك‌ده یاپیلدیغی سویلر (ج 19 ص 188)

[1] بو خندکك دمیرلنکك تعرضنه قارشی قاضی برهان‌الدین طرفندن قازدیریلمش اولدیغی (بزم ورزم‌ده) محرردر .

[2] قلعه اطرافنده‌کی شهره روم ایلیده (واروش)ویا (رباط) دیرلر. (مرقاةالجهاد)

[3] اولیا چلبی سیاحتنامه‌سی (ج 3 ص 199)

مرتفع اولان [1] وذروه‌سنده ساعت قله‌سی بولنان بر تپه کورولور. شهرك یوقاری قلعه‌سی بوراده‌در. بعض انقاض بقیه‌سی قالمشدر .

چلبی سلطان محمد طرفندن یاپدیریلان بو قلعه مربع الشکلدی . بونك عادی بر دیواری و ایکی قاپوسی واردی . الك ایشلك قاپوسی جنوب جهتنده آشاغی شهر طرفنده ایدی . داخلنده بر جامع ، ذخیره انباری، صارنج، مهمات ده‌پوسی یاپلمشدی . شاهی‌دیدکلری کوچوك طوپلردن قرق‌قاداری بوراده بولونوردی. یوقاری قلعه‌ده اسکی دورلرده اشقیا قورقوسنه بناءً اشراف و اعیانك قیمتلی اشیالری محافظه ایدیلیردی .

(پاشا قلعه‌سی) دنیلن اصل قلعه آشاغی قلعه‌در. بو آشاغی قلعه‌نك یکرمی قله و آلتیوز مازغالی‌واردی . شمال قاپوسی شهزاده‌کان قبرستاننك بولوندیغی طرفده اولوب قانادلری دمیردن یاپلمشدی . دیزدار ایله محافظلر بو قاپونك داخلنده اوطورورلردی . جنوب قاپوسی طرفنده اوچیوز قدر ئه‌و بولونوردی .

پاشا قوناغی یعنی ایالت والیسنك اوطوردیغی دائره بو اشاغی قلعه‌نك ایچنده ایدی . محمد رابع دورنده بو قوناق تعدیله اوغرامشدی. پاشا یعنی‌والی اشاغی قلعه‌ده‌اوطوردیغی ایچون بوقسم‌داها زیاده اهمیتی‌حائزدی.

بو ایکی قلعه ایله دمیرلنك طرفندن تخریب‌اولنان آشاغی‌سورلرداخلنده آلتی‌بیك آلتی یوزقدر خانه‌واردی.

سیواس قلعه‌سی حقنده (اندی جان) (جاقسون) (دوپره) (کین نه ایر) کبی متأخر سیاحلر معلومات ویرمشلر وبونلرك هپسی قلعه‌نك خرابیسندن بحث ایتمشلردر . [2] حال حاضرده اشاغی قلعه‌دن هیچ بر اثر یوقدر .

سیواسك ایچ قلعه‌سنه (احمدك) دینیرمش. [2] بونك (اچمدك) اولماسی ملحوظدر. اچمدك برلغته کوره مستحکم بربلده ایچنده‌کی حصار یعنی ایچ قلعه‌یه دینیرمش . [4]

اولیاءچلبی‌نك بحث ایتدیکی سیواس قلعه قاپولری بوکون موجود دکلدر . شیمدی اسملری بللی اولان قاپو موقعلرینك آدلری شونلردر :

قیصری ، ارضروم ، بغداد قاپو موقعلریله طوقات قاپو ، دلیك قاپو محله‌لری وبرده قلعه قاپو موقعی ،

شیمدی سیواسده ساعت قله‌سنك بولوندیغی اسکی قلعه اتکندن ـ قیصریه‌یه دوغرو آچیلان جاده‌نك ایکی طرفنده‌کی محله‌یه (قیصری قاپوسی) دینیور .

حکومت اوکندن باشلایه‌رق شهرك تام اورتاسندن کچن بویوك جاده (کیچه‌لی) دینیلن موقعده ایکی‌یه آیریلیر . بریسی ملاطیه‌یه دوغرو کیدر، ایشته بو یولك مبدأنه (بغداد قاپوسی) دینیر .

کیچه‌لی موقعندن غربه دوغرو آیریلارق (غازی عبدالوهاب) تربه‌سنك اوکندن کچوب قوچ حصار ، زارا قضالرینه کیدن یولك کیچه‌لی‌دن اعتباراً باشلایان قسمنده‌کی محله‌ده (ارضروم قاپوسی) اسمی ویریلیر . برده (توقاد شوسه‌سنك مبدأنده (توقاد قاپوسی) وارمش. (بزم ورزم) ده قاضی برهان‌الدین احمده قارشی ترتیب ایدیلن سوء قصددن بحث ایدیلیرکن بوقاپونك اسمی کچیور.

---

[1] سیواس ودیوریکی قوربوسی (خلیل ادهم . وان‌برخم)

[2] سیواس ودیوریکی قوربوسی ص 13 ، 14

[3] سیواسك ایچ قلعه‌سنه (احمدك) دینلدیکنی شیمدی بیله‌ن کیمسه اولمدیغنی برمکتوبله صوروب اوکرندك .

[4] بولغتك اسمی (اللغات‌النوائیه والاستشهادات الجغتائیه) در . قیصری شهری نام أثرك مقدمه‌سنه مراجعت .

دردنجی قسم

ملازکرد محاربه‌سی

و

سیواسده دانشمندیه حکومتی

سلجوقی حکمداری (آلپ آرسلان) له بیزانس ایمپراطوری (رومانوس دیوژەن) اراسنده (1071 م 464 ﻫ) سنه‌سنده وقوعه کلن (ملازکرد) محاربه‌سی ایله آناطولی تاریخنده یکی بر دور باشلادی . بیزانس ایمپراطورینك مغلوبیت و اسارتی بیزانس سلطنتنك سینه‌سنده اولدوروجی بر یارا آچدی [1] .

بو محاربه‌دن صوکره تورکلر استیلا یوللری اوزرنده بیزانسلیلرك جدی بر مقاومتنه تصادف ایتمه‌دیلر ، اناطولی‌یی سرعت وسهولتله فتح ایتدیلر .

سیواس ، هانکی تاریخده ونه صورتله ضبط ایدیلدی ؟ ... بونی بیلمه‌یورز. فقط موجود تاریخی معلوماته نظراً ملازکرد محاربه‌سندن آز زمان صوکره بو شهرك تورکلرك الینه کچدیکنی قبول ایتمك ایجاب ایدەر . تورك تاریخنده ایلك دفعه اولەرق (سیواس) اسمی دانشمندی خاندانی ایله کچر . مرقاةالجهاد اسمنده‌کی دانشمندیه تاریخی سیواسك امیر دانشمند طرفندن اس‌الحرکه اتخاذ ایدیلدیکنی یازار .

دانشمند غازی ، آلپ آرسلان امراسندندر. (سیواس)ی آلپ ارسلان نامنه ضبط ایدن دانشمند غازی بالآخره مستقلاً حرکته باشلایەرق اسکی قاپادوقیانك دیکر شهرلرینی‌ده الەکچیرمش وبوساحه‌ده سیواس مرکز اولمق اوزره قوتلی برتورك دولتی تأسیس ایتمشدر .

دانشمند ایله باشلایان دانشمندیه خاندانی تاریخی اولدقچه قاریشیق وقارا کلقدر . استفاده ایتدیکمز مأخذ ووثیقه‌لر ، اناطولینك تورکله‌شمسنده بویوك خدمتلری کورولن بو خاندانك تام تاریخی وجوده کتیرمکه غیر کافیدر . اساساً مساعیمزك غایه‌سی‌ده بو دکلدر .

سیواسك ماضیسی ایله مشغول اولورکن بو شهری مرکز اتخاذ ایدن دانشمندیه خاندانی ایله‌ده علاقه‌دار

[1] (ادوارکیبون) ك (روما ایمپراطورلغنك انحطاط وسقوطی تاریخی) صحیفه 333 .

اولمق مجبوریتنی دویدق . مساعیمز بالوسیله بو خاندانك تاریخنده بر ایکی قارا كالق نقطه‌یی آیدینلاته‌بیلیرسه کندیمزی بختیار عد ایده‌جکز [1] .

* * *

(537 ھ 1142 م) سنه‌سندن اعتباراً دانشمندیلر ایکی قوله آیریلمشدر . 1 ـ سیواس قولی 2 ـ ملاطیه قولی . سیواس قولی تخمیناً (464 ھ 1071 م) سنه‌سندن باشلایوب صوك زمانلرنده اوفاق بر فاصله ویرمك صورتیله (570 ھ 1174 م) سنه‌سنه قادار دوام ایتمشدر . مع‌مافیه بو قولده محمد غازیدن صوکره زمان زمان بربرندن آیری اوله‌رق اداره ایدیلن قسملره آیریلمشدرکه بونی ایلریده کوره‌جکز .

ملاطیه شعبه‌سیده (537 ھ 1142 م) سنه‌سندن (573 ھ 1177) سنه‌سنه قدر یاشامشدر .

بز موضوعمزه تعلق اعتباریله یالکز سیواس دانشمندیلرندن بحث ایده‌جکز .

* * *

ملك دانشمند غازی

تقریباً 5 ـ 464 ھ 497 ھ

2 ـ 107 م 1104 م

دانشمندیه دولتنك مؤسسی اولان بوذات سلجوقی حکمداری آلپ آرسلانك امراسندندر . بعضی مؤرخلر دانشمندك تورکمنلرك خواجه‌سی اولدیغی و بوندن دولایی (دانشمند) اسمی ویریلدیکنی یازییورلرسه‌ده [2] اوقور، یازار امرادن اولماسنه مبنی کندیسنه بواسمك ویریلمش اولماسی عقله داها ملایم کلیور . [3]

سریانی میشه‌ل ، ماتیو ، شالاندون کبی مورخلرك وابن الاثیرك تاریخنده هپ دانشمند اسمیله ذکر اولونور . ایکنجی درجه مورخلر جنابی واونك پیرولری آدینك (احمد) اولدیغنی یازارلر .

تاریخ مصر القاهره اسمنده‌کی ابن شدادك عربجه اثرنده [4] ملاطیه‌یی فتح ایدنلردن بحث ایدیلرکن دانشمندك آدی (نوشتکین الدانشمند) اوله‌رق کچیور واناطولی سلجوقی دولتنك مؤسسی (سلیمان بن قطلمش)ك داییسی اوله‌رقده کوستریلیور .

دانشمند غازی آلپ ارسلان ایله برابر مشهور (ملازکرد) محاربه‌سنده بولونمش و (464 ھ 1071 م) ده [5]

[1] دانشمندیلرك تاریخی اطرافلی یازابیلمك ایچون ارمنی مورخلرینك اثرلریله الك اسکی غرب تاریخلرینی ایچه تدقیق ایتمك لازم کله‌جکی قناعتنده‌یز .

[2] جامع الدول ، مسالك الابصار ، عقد الجمان ، ابی الفدا ، تاریخ غفاری .

[3] جنابی تاریخی علمده کسب کمال ایلدیکندن دانشمند تسمیه ایدیلدیکنی یازار .

[4] آیاصوفیه کتبخانه‌سی نومرو (3084)

[5] کیبون ، ملاز کرد محاربه‌سنی (1071) سنه‌سنده کوستریور . بز اونی قبول ایتدك .

مظفریتی متعاقب اناطولیده سلجوقیه دولتی نامنه توسیع ملکه چالیشمش [1] وحسن خدمتنه مکافاةً ضبط ایتدیکی مملکتلرك ادارەسی عهدەسنه تودیع ایدیلمشدر. [2]

*
* *

ملك دانشمند سلسلەسی حقنده قطعی برشیئی بیلمەیورز. دانشمندك لقبی‌نك ابن خلدون (طبلق) دوکینی (تبلو) ابی‌الفدا، ابن‌کثیر، جامع‌الدول، مسالك‌الابصار، غفاری (طبلو، طابلو) اولدیغنی یازارلر.

استانبول اوقاف مدیریتی قیود قدیمەسی میانده اناطولی‌یه عائد دردنجی دفترك (346) نجی صحیفەسنده (560) تاریخلی وقفیەده:

[ملك اسمعیل بن یاغی بصن بن ملك غازی ابراهیم بن سید ملك احمد دانشمند غازی بن سید علی بن سید جعفر بطال غازی بن سید حسین غازی.]

قیدیله دانشمندك بابا واجدادی کوسترلمشدر.

جنابی تاریخی ده دانشمندك باباسنك آدینی (علی) کوسترسەده بیوك باباسنك اسمنی (مضراب ترکمانی) دیه قید ایدەر. عزارفن تاویخی‌ده جنابی‌نك مطالعەسنی تأیید ایدەر. داها دوغروسی اونك مطالعەسنی عیناً قبول ونقل ایلر.

اوقاف قیوداتی آراسندەکی سلسلەدن (سید علی) دن آشاغیسی‌نك اویدورما اولدیغنه قانعز. جدینك سید بطال غازی کبی اناطولیجه پك معروف اولان بر قهرمانه انصالی وصوکره خلقك حسیات دینیەسنی تحریك ایچون برده سیدلك علاوەسی حکمدارلق نفوذینی تقویه ایچون پك موافق بر اصولدر. سیدلك موداسی اناطولیده عصرلرجه حکم سورمشدر.

ملك دانشمندك تورکمن قبیلەسندن و آلب آرسلانك امراسندن اولدوغنه شبهه یوقدر [3] ینه جنابی‌یه کوره والدەسی (نظر الجمال) ایمش. جنابی ایکنجی درجەده بر مورخ یعنی بودوردن چوق صوکرا اثر یازمش اولان بر مورخ اولدیغندن تاریخی‌نك بزجه مهم منبعلردن اولەمایەجغی طبیعیدر.

*
* *

ملك دانشمند غازی بیزانسلیلرله چارپیشەرق (1084) سنەسنده [4] سیواس، و قیصریەیی ضبط ایتدکدن صوکره حدودینی توسیع ایله توقاد، آماسیه، تورخال، چوروم، عثمانجق، چانقیری، قسطمونی و حوالیسنی فتح ایلەمشدر.

[1] [الب ارسلان سلجوقی در سنه (463) ارمانوس قیصر رابجنك کرفتەوی ملتزم باج وخراج کشته . . . سلطان الکاء دیاربکر وروم رادر سنه اربع وستین واربعمایه بمیر بزرك داد وامرا واولاد ایشان مدتها درآن دیار فرمانفرما بودنده امراء دانشمندیه از ایشانست.] (غفاری)

[2] حال وطورنده بویوك بوتواضع مشهود اولوب زهدوتقوا ایله متصف وکریم والطاف بی پایان اولان بر امیر، عساکر کثیره ایله وسلطان الب ارسلانك امریله قپادوقیایه کلدی. سیواس، قیصری و ماثرەیی فتح ایدوب بر حکومت جسیمه تشکیل ایتدی. بوذات آل دانشمندك جد اعلاسی اولوب بوخاندان اونك اسمیله یاد ایدیلمکدەدر. (سریانی میشەل وقایعنامەسی ارمنیجه نسخەنك (324) نجی صحیفەسی)

[3] ماتیو ایرانلی دانشمند دیور.

[4] بو تاریخی (ابوالفرج) دن نقلاً ماتیو یازار ص ۴۳۷، ابوالفرج (۱۰۷۴) سنەسنده سیواس، قیصری، و بون مملکتلرنی ضبط ایدەنك اسماعیل بن دانشمند اولدیغنی قید ایدەر.

دانشمند غازی زماندەکی مهم وقوعاتدن بریسی‌ده ملاطیه‌نك ضبطی و اهل صلیب رؤساسندن آنطاکیه پرنسی (بوئه‌مون) ك اسارتی و بونی متعاقب مشارالیهك بویوك بر اهل صلیب اردوسیله چارپشمسیدر .

میلادك (١١٠٠) و هجرتك (٤٩٤) نجی سنه‌لرنده دانشمند غازی ظاهراً بزانس ایمپراطورینه مربوط بولنان ملاطیه والیسی (خوریل : غابرییه‌ل ، غاوریل) ه قارشی حرکت ایده‌رك ملاطیه‌یی شـدتله محاصره ایتدی . بو وقعه‌یی ماتیو شویله آکلاتیور :

« بوسنه‌سیواسك و بوتون دیار رومك حکمداری اولان ایرانلی دانشمند بویوك بر اردونك باشنده ملاطیه‌یه کلوب کمال شدتله هجومه باشلادی . ملاطیه قوماندانی (خوریل) بوئه‌مونه خبر کونده‌روب شهری کندیسنه تسلیم ایده‌جکنی وعدایله امداده کلمسنی رجا ایتدی . [1] (بوئه‌مون) ایله (ریشار) درحال دانشمنده قارشی یورودیلر . دانشمند ملاطیه اوواسنده فرنکلرله حربه کیریشـمك اوزره بر طاقم مفرزه‌لر کوندردی . بو مفرزه‌لر برچوق یرلرده پوصو قوردیلر ، دانشمند بالذات بویوك بر قوتله ایلرولمکه باشلادی . بوئه‌مونله ریشار احتیاطسز حرکت ایدییورلردی . عسکرلر ، ارقه‌لرندن زرهلرینی چیقاروب جنازه آلاینی تعقیب ایدن قادینلر کبی سوسلنمشلردی . حتی کندیلرینه یوك اولماماق ایچون سلاحلرینی خدمتکارلرینه طاشیتیورلردی . بو صیره‌ده بردن بره دانشمندك عسـکرلری بونلر اوزرلرینه آتیلدیلر . فرنکلرله ارمنیلر قیلیچدن کچیریلدی . بوئه‌مون ایله ریشار اسیر ایدیلدی . بو وقعه‌یی دویان اورفا قونتی (بودوئن) وتکمیل انطاکیه پرنسلری دانشمندی تعقیبه چیقدیلرسه‌ده دانشمند چکیلمشدی . دانشمند بوئه‌مونی زنجیره ووره‌رق (نیکسار) ه کوندردی . [2] [3]

بو وقعه میلادی ١١٠٠ سنه‌سنده اولمشدر . [4]

(بوئه‌مون) ك اسارتی اهل صلیبه پك آغیر کلدی . بونك اوزه‌رینه (سن ژیل) دوقه‌سی (ره‌یمون) ك قوماندا سـنده بویوك و قوتلی بر اهل صلیب اردوسی استانبولدن آنقره‌یه حرکت ایتدی واورایی تورکلردن آلوب روملره تسلیم ایله‌دی . اهل صلیب اردوسی بورادن شماله یورویه‌رك (کنغری = چانقیری) یی ضبط ایدوب اورادن قسطمونی خداسندن شرقه دونه‌رك قیزیل ایرماق یولنی تعقیب ایله (مرزیفون) اوکنه کلدی .

اهل صلیب (ابن خلدون) ك قیدی اوزره دانشمندك اوغلی اسماعیلك حاکم بولوندیغی برشهری [بوشهر اغلب احتمال اماسـیه ویا مرزیفوندر] محاصره ایتدیلر . [5] دانشـمندك اوغلی اسماعیل فرنکلره قارشی چیقدی . [6] اسماعیلك پوصویه قویدیغی عسکر قونرادك قوماندا سنده‌کی اهل صلیب قطعاتنی منهزم ایتدی . [7]

[1] سریانی مورخی ملاطیه‌لی (ابوالفرج) ملاطیه والیسی غاوریلك انطاکیه پرنسی (بوئه‌مون) ی تورکلرك طوزاغنه دوشورمك ایچون اغفال ایله‌دیکنی یازار .

[2] سریانی میخائل وقایعنامه‌سنك شابو ترجمه‌سنده [یعنی سریانیجه‌دن مترجم نسخه‌ده] بوئه‌مونك سیواسه کوندرلدیکی محرردر . (ج 3 ص 187) دوکینی ملاطیه‌یه وشالاندون ایله (آلبر ده‌قس) ماتیوی تأییداً نیکساره کوندریلدیکنی یازارلر .

[3] ماتیو وقایعنامه‌سی (دولوریـه ترجمه‌سی (ص 230) عمومی کتبخانه‌ده‌کی نسخه

[4] ابن خلدون بوئه‌مونه (بیمضل) دییور تاریخ غفاریده بو اسم (سمندفرنکی) و (عینی) تاریخی ایله ابن الاثیرده (بیمندالافرنجی) شکلنده محرردر .

[5] (ج 5 ص 163 ، 164) و ابن الاثیر (ج 10 ص 124)

[6] ابن الاثیر بوقسمده (کمشتکین) و (اسماعیل) دییه دانشمندك ایکی اوغلنك اسمنی ذکر ایدییور .

[7] ابن خلدون ایله ابن الاثیر بوایلك حربی قید ایتمیه‌رك دوغریدن دوغرویه اهل صلیب قوۀ کلیه‌سندن بحث ایدرلر . حالبوکه شـالاندون بونی ذکر ایدر . بزم شالاندونی ترجیحمزك سببی عدداً چوق قوتلی اولان اهل صلیبك اسماعیل بن دانشمندك جزئی قوتیله داغیلاجغنه قائل اولمادیغمزدندر .

اهل صلیبك اناطولی اورته‌سنه قدر صوقولماسی دانشمندی تدهیش ایتدی . درحال قونیه‌دن سلچوقی حکمداری برنجی(قلیچ ارسلان) وحلب امیری تتش اوغلی (رضوان) ایله اتفاق ایده‌رك مهم برقوت طوپلادی. آماسیه ایله سیواس آراسنده وقوعه کلن مدهش حربده اهل صلیب اردوسی پریشان ایدیلدی وبونلردن پك آز کیمسه قورتولابیلدی . [1] روملر (سینوب)ه قوماندان (ره‌یمون) ده بافرایه جان آتابیلدیلر . (495 ه 1101) [2]

بو مظفریت اوزرینه دانشمند درحال ملاطیه اوزرینه یورویه‌رك اورفا قونتی (بودوئن) طرفندن ضبط ایدلمش اولان بو شهری استرداد ایلدی . [3]

دانشمند غازی بوندن صوکره (کییوم) ایله (وولف) قومانداسنده‌کی دیکر بر اهل صلیب اردوسی‌ده متفق اولان (حرّان) أمیری (قاراجه) ایله برلکده قونیه ارکلیسنده پریشان ایتدی. کییوم کوج حال ایله انطاکیه‌یه قاچابیلدی [4]

دانشمند صوك زمانلرنده برنجی (قیلچ ارسلان) ك فرانقلر طرفندن تضییقنه مبنی قونیه حکمدارینك دعوتی اوزرینه یاردیمه کتمش و اهل صلیبی پریشان ایتمشلردر . [5]

*

* *

(بوئه‌مون) ك اسارتی اوزامشدی. بیزانس ایمپراطوری (آلکسی) دانشمند ایله مذاکراته کیریشدی ایسه‌ده بر نتیجه حاصل اولمادی . بیزانس ایمپراطوری بوئه‌مونك تخلیصی ایچون ایکیوز آلتمش بیك (بزان) تکلیف ایتدی. حربده دانشمنده یاردم ایدن قیلچ ارسلان سلچوقی بوپاره‌نك یاریسنك کندیسنه ویریلمسنی ایسته‌دی. دانشمند غازی بوکا راضی اولمادیغندن ارالرنده محاربه اولدی. دانشمند قوتلی اولمدیغی ایچون چکیلدی. [6] ارمنی رئیس (قوغ واسیل) (بوئه‌مون)ی قورتارمق ایچون یوز بیك تاغان تکلیف ایتدی و (بوئه‌مون) ده بوکا علاوةً دانشمنده خریستیان حکمدارلرینك دوستلقلرینی وعد ایتدی . دانشمند بوتکلیفی قبول ایده‌رك (بوئه‌مون)ی سربست براقدی . (بوئه‌مون)ك یکنی (ریشار) ده تخلیه ایدلدی ، (467 ه 1103 م) [7]

[1] ابن الاثیر ، تاریخ بایبارس ، ابن کثیر اهل صلیب قوتنك اوچیوز بیك کشی اولدیغنی وانجق اوچ بیك کشینك قورتولابیلدیکنی یازارلر . شالاندون بوموفقیتی (495 ه 1101 م) سنه‌سنده کوسترر .

[2] بعضی مورخلر (بوئه‌موز) ك اسارتی وقعه‌سیله سن ژیل دوقه‌سنك مغلوبیتنی بربرینه قاریشدیرمشلردر . بوئه‌مونك اسارتی (494 ه 1100) سنه‌سنده اهل صلیب حربی ایسه داها صوکره یعنی (495 ه 1101 م) تاریخنده‌در .

[3] تاریخ مصرالقاهره اسمنده‌کی أثر (3084 نومرو ایاصوفیه کتبخانه‌سی) ملاطیه‌نك دانشمند طرفندن ضبطنی(495) هجری سنه‌سنده کوسترکه بو اهل صلیب انهزامنی متعاقب (بودوئن) ك ألندن آلندیغی تاریخدر . بو اثر دانشمند یرینه ابن دانشمند یازمشدرکه بونی آشاغیده ایضاح ایده‌جکز .

[4] شالاندون و ابن خلدون (ج 5 ص 164)

[5] غربك بویوك سلطانی قیلچ ارسلان فرانقلرك ، مملکتنه ورودینی اوکرندکدن صوکره دانشمند وسائر امیرلری خبردار ایتمك ایچون (نبکسار) ه مکتوب یازدی. صوکره جسیم بر اردونك باشنده اوله‌رق اهل صلیب قوتلری اوزرینه آتیله‌رق اونلری پریشان ایتدی . (ماتیو وقایعنامه‌سی صحیفه 243) بو اهل صلیب قوتی‌ده اوچیوز بیك کشی ایمش .

[6] دوکینی (ج 4 ص 55) . سریانی میشه‌ل بو محاربه‌دن بحث ایتمیه‌رك دانشمندیلرله سلچوقیلرك مبدأ خصومتلرینی (بوئه‌مون) مسئله‌سندن صوکره اولان ملاطیه مسئله‌سی اوله‌رق کوسترر .

[7] بوئه‌مونك اطلاقنی (ابن الاثیر) 495 کوستریور ایسه‌ده بز اودوره الك یقین اولان ماتیوبی وبوندن بشقه شالاندونی ترجیح ایتدك . (ماتیودولوریه طبعی) (شالاندون ج 1 فصل 8 ص 233)

بوئه‌مون پاره‌دن ماعدا انطاکیه‌نك اهل صلیب طرفندن ضبطی اوزرینه اسیر ایدیلن آنطاکیه امیری (یاغی سیان) اولادوعیالنك‌ده سربست براقلمسنی تعهد ایدیوردی (ابن الاثیردن نقل)

دانشمند غازی ماتیویه نظراً (497 هـ 1104 م 1105) سنه‌سنده وفات ایتمشدر . ماتیو دانشمندك أبی وخلقه ایبلك ایدن بر حکمدار اولدیغنی وخرستیانلره قارشی رحیم وشفیق بولوندیغنی ومشار الیهك وفاتتك خرستیانلری متأثر ایتدیکنی یازارق حین وفاتنده اون ایکی اوغلندن اك بویوکی اولان غازینك دیکر قارده‌شلرینی کیزلیجه امحا ایده‌رك حکومتده یالکز قالدیغنی یازار . [1]

جنابیدن اعتباراً بر قسم مورخلر دانشمند غازینك 477 هجری سنه‌سنده جانیك طرفلرنده (هه‌لکینه ، هه‌لکه‌ند) قلعه‌سنی محاصره ایدرکن زنبرك اوقیله کوکسندن ووروله‌رق وفات ایله نیکساره دفن ایدلدیکنی یازارلر . بز اووقته‌ اك یقین اولان ودانشمندیلر زمانی ادراك ایدن ماتیونك مطالعه‌سنی ترجیح ایتدك. ماتیوده دانشمندك شهادتنه دائر بر قید یوقدر . (سریانی میشه‌ل)ده بوخصوصده سکوت ایدر .

سریانی میشه‌ل دانشمندك وفاتی (1105) و (1106) اوله‌رق کوستریبورکه هجری (498) سنه‌سی ایچنه تصادف ایدر .

(بوئه‌مون)ك اسارتی متعاقب نیکساره کوندریلسی وقلیچ آرسلانك دانشمنددن معاونت ایسته‌مك ایچون نیکساره مکتوب کوندرمسی مشارالیهك سیواسدن صوکره نیکساری‌ده مرکز یاپدیغنی کوسترر .

دانشمند غازینك قبری نیکساره‌دودر . تربه‌سنده کتابه یوقدر [2]

دانشمند غازینك توقادده الیوم غریبلر جامعی اسمی ویریلن بر جامعی اولدیغی استانبول قیود عتیقه‌سنده 14 نجی آناطولی وقفیه دفترینك 172 نجی صحیفه‌سنده کورولور . بودفترده‌کی (205) نجی وقفیه سید علی پاشا ابن سید محمد چلبی‌نك اولوب اورادە (قبة الجامع الشریف بجامع دانشمند الغازی الکائن بمحلهٔ یازیجق من محلات مدینهٔ توقات) قیدیله بوجامعدن بحث ایدیلمکده‌در . [3]

دانشمند غازینك اوغوللرینك اسمی تماماً معلوم دکلدر . یالکز خلفی غازی ایله دیکر اوغلی اسماعیلك اسملری بیلنمکده‌در .

اسماعیلی باباسنك صاغلغنده آماسیه طرفلرنده والی اوله‌رق کوریبورز . شالاندونك قیدینه کوره اسماعیل بایبورددە‌ده بولونمشدر. [4] ابوالفرج سوریه تاریخنده دانشمنددن صوکرا یرینه اسماعیل بن دانشمندك کچدیکنی یازار وسیواس ، پون ، قیصرینك بونك طرفندن ضبط ایدیلدیکنی علاوه ایدر .

ملك غازی

497 هـ   529 هـ

1104 ـ 1105 م   1134 م

باباسنك وفاتی متعاقب حکمدار اولمشدر . دانشمندك اك بویوك اوغلی ایدی . دیکر دوقوز قرده‌شنی کیزلیجه افنا ایتدیرمشدر .

زمانی وقوعاتنك مهملری (عربشاه) وقعه‌سی ، ملاطیه‌نك سلجوقیلردن استردادی ، بیزانس ایله واقع محاربه‌لردر .

[1] ماتیو وقایعنامه‌سی دولوریه طبعی ص 296

[2] کتابه‌لره مراجعت ص 96

[3] بومعلومات مفصل براوقاف تاریخی یازمقده اولان محترم وامق شکری بك طرفندن بزه ویریلمشدر .

[4] شالاندون قومنه‌نلر تاریخی (ج 1 فصل 8 ص 241 ، 242)

برنجی قیلیج آرسلانك وفاتی متعاقب (عربشاه) و (مسعود) اسملرنده ایکی اوغلی آراسنده سلطنت مجادله‌لری باشلادی [1]

ملك غازی بونلردن، دامادی اولان مسعودك حکمدارلغنی ایسته‌ووردی. بونك ایچون عربشاه ایله خیلی اوغراشدی . حتی بروقعه‌ده (عربشاه) غازینك اوغوللرندن محمدی اسیر و(یاغان) اسمنده‌کی اوغلنی قتل ایتمشدی .
غازی نهایت عربشاهی استیمانه مجبور ایده‌رك اسیر اوغلنی قورتاردی و عربشاهه معاونت ایدن بیزانس ایمپراطوری اراضیسنه تجاوز ایده‌رك موفقیت قازاندی .

*
* *

(518 هـ 1124 م) سنه‌سنده ملك غازی سلچوقیلرك أله کچمش اولان (ملاطیه) اوزرینه ورودی وقلعه‌یه شدتله هجوم ایده‌رك پك چوق خسار ایقاع ایتدی . محاصره آلتی آی دوام ایتدی . اهالی آچ‌قالدی، بیکلرجه انسان ئولدی . بووضعیت قارشیسنده اهالی غازینك اردوکاهنه جان آتیورلردی .
نهایت داهافضله دایانامیه‌جقلرینی اکلایان محافظلر ملاطیه‌یی غازی‌یه تسلیم ایتدیلر [2] ملاطیه حاکمه‌سی وقلیج ارسلانك زوجه‌سی، چوجقلرینی دایه‌لرینه براقه‌رق منشاره‌یه چکیلدی ویا امیر (بالاق) ه وارمق اوزره (بولا) یه کیتدی . [3] [4]
(523 هـ 1129 م) سنه‌سنده ارمنی حکمداری (طوروس) ك وفاتی اوزرینه ملك غازی طرفندن سوق ایدیلن عسکر کلیکیا و (عین زربه) موقعلرینی اشغال ایده‌رك ارمنی حکمدارینی خراجه باغلادی .
(527 هـ 1132 م) تاریخنده بیزانس ایمپراطوری قسطمونی‌یی ضبط ایتدیسه‌ده ملك غازی ایرتسی سنه ایچنده قسطمونی‌یی استرداد ایله محافظ روملری افنا ایله‌دی .
(528 هـ 1133) تاریخنده ملك غازینك شامده بولنان اهل صلبی تشکیل وپك چوقلرینی قتل ایلدیکی بعض تاریخلرده محرردر . [5]
ملك غازی بوندن صوکره بیزانسلیلرله محاربه‌سنه دوام ایتدیکی صره‌ده یعنی (529 هـ 1134 م) سنه‌سنده وفات ایده‌رك یرینه اوغلی محمد کچدی . [6]
غازینك موفقیات‌متوالیه‌سنه قارشی‌عباسی خلیفه‌سی (ملك) عنوانی تصدیقله سلطنت علامتی اوله‌رق برهیئت واسطه‌سیله کندیسنه برچوق امانت وهدیه‌لر کوندرمشدر . بوهیئتك ورودی غازینك حالت نزعده بولوندیغی زمانه تصادف ایله‌مشدر .

---

[1] ماتیو وقایعنامه‌سنده (قیلج آرسلان) ك مسعود ، ملك شاه ، عرب ، طغرل آرسلان اسملرنده درت اوغلی اولدیغی (ابولفرج) دن نقلاً محرردر .
[2] ماتیو وقایعنامه‌سی ص 315
[3] ماتیو ، بوقادینك اسمنی (ازابه‌ل) اوله‌رق قید ایدییور . سریانی میشه‌لك شابو ترجه‌سنك اوچونجی جلدنده (باب 15 فصل 11 ص 200) قادینك امیر (بالاق) ه وارمق اوزره کیتدیکی محرردر .
[4] امیر بالاق یاخود (بلك) آرتیقیلردن (بهرام بن آرتق) ك اوغلیدر . بلك 497 هجری سنه‌سنده (عانه)ده 517 و 518 سنه‌لرنده (حران) ده حکومت سورمشدر عانه ، شهرزوله بغداد ارەسنده اولوب (عنه) دییه معروفدر .
[5] مسالك‌الابصار ، هزارفن ، فذلکه ، تاریخ غفاری
[6] دوکینی غازینك وفاتنی (528 هـ 1133 م) ده کوستریر . (ج 4 ص 69)

شجیع ، قوی‌البنیه، اینجه فکرلی وقورناز اولدیغنی ، عسکرلرینی سودیکنی اثنای ارتحالنده آرسلان کبی کوکره‌یوب باغیردیغنی سریانی میشه‌ل قید ایتمکده‌در . [1]

سریانی میشه‌ل ارمنیجه‌دن فرانسزجه‌یه مترجم نسخه‌سنده ملك غازی‌یی خلوق وفضیلتلی وسریانیجه‌دن مترجم شابو نسخه‌سنده‌ده خونخوار ، قاتل ، سفاهتپرست اوله‌رق توصیف ایدەر .

ارمنیجه‌دن مترجم نسخه‌ده خلیفه طرفندن ملك غازی‌یه (شمال پادشاهی ملك غازی) عنواننك توجیه ایدیلدیکنی [2] وسریانیجه نسخه‌سنده‌ده بغداد خلیفه‌سیله خراسان سلطانی طرفندن غازی‌یه بو عنوانك ویریلدیکی ومنشور سلطنت کوندریلدیکی محرردر .

(ج 3 باب 16 فصل 5 ص 232) خراسان سلطانندن مقصد اصل آنا سلجوقیه دولتیدر .

*
* *

ماتیو ملك غازی‌یی (غازی) اسمی التنده ذکرایدەر . بعضی‌تاریخلرده اسمنك (کمشتکین) بعضیلرنده‌ده (محمد کمشتکین) و (بکستکین) اولدیغی کورولویور . [3]

بوندن بشقه استانبول قیود قدیمه‌سنه عائدبشنجی دفترك 139 نجی صحیفه‌سنده (سلطان ابراهیم دانشمندی وقفیه‌سی) اسمیله محرر(509) تاریخلی وقفیه‌ده وینه‌اوراده اناطولی‌یه عائد دفترك (349) نجی صحیفه‌سنده (560) تاریخلی(ملك غازی) وقفیه‌سی اسمی ویریلن دیکر بروقفه‌ده ملك غاری‌نك اسمی (ابراهیم) اوله‌رق‌مذکوردر.

509 تاریخلی وقفیه ملك غازینك حال حیاتنده ظیم اولونمشدر اونده [. . اما بعد ثم‌ان‌السلطان الاعظم الاعدل الاکرم مالك رقاب‌الامم السلطان‌ابراهیم بن‌المرحوم‌المغفورالسعیدالمبرور... بیك[باباسنك‌اسمی‌یری آچیق] خلدالله مملکته وزاد اتصافه ودام عمره ورحم اسلافه لماارادان بنظر فی یومه هذه من قبل ان تخرج‌الامر من یده وقف عن املاکه . . . . . . وقع‌التحریر فی شهرشعبان المبشر بشهر رمضان سنه تسع وخمس‌مایه]

560 تاریخلی یاغی باصانك اوغلی ملك اسماعیلك وقفیه‌سنده‌ده :

[. . ملك اسمعیل بن یاغی بصن بن ملك غازی ابراهیم بن سید ملك احمد دانشمند غازی . . .]

قیوداتی ملك غارینك آدینك ابراهیم اولدیغنی کوستریبور .

---

[1] شابو ترجمه‌سی (ج 3 باب 16 فصل 6 ص 237)

[2] وقایعنامه ارمنیجه نسخه ص 335

[3] شالاندون [عرب مورخلرینك (کمشتکین) اسمنی ویردکاری ملك غازی محمدك . . .] مطالعه‌سنی یورودیبور. (فصل 8 ص 220 ، 221) بوندن بشقه (جنابی ، مسالك‌الابصار ، عقدالجمان . ابن خلدون ، ابن‌الاثیر ، تاریخ‌بابارس ، ابن کثیر، فصول حل وعقد ، ابی‌الفدا (کمشتکین) اسمنی ویرییورلر . احمد توحید بك افندی‌نك مسکوکات قاتالوغلرنده ، دول اسلامیه‌ده (ملك غازی کمشتکین) اوله‌رق کوستریلیر. آماسیه تاریخی (کمشتکین) ك دانشمندك اولادلغی اولدیغنی یازار . فذلکه ایله (غفاری) کمشتکین اسمی یرینه (بکستکین) دیرلر. تاریخ بابارس بوکمشتکین ایله شام اتا بکی اولان (بدرالدین کمشتکین) ی بربرینه قاریشدیرر .

هزارفن تاریخی ملك غازی محمد اسمنی ویره‌رك (53) سنه‌سنه قدر یاشاتمق صورتیله اوغلیله کندینی قاریشدیرر .

بوتاریخلرده یعنی 496 سنه‌سنده (قیصریلی کمشتکین) اسمنده برینك آنا سلجوقی حکمداری (برکیارق) طرفندن بغداد شحنه لغنه تعیین ایدیلدیکی ابن‌الاثیر ایله عقدالجمانده مذکوردرکه آماسیه تاریخنده دانشمندك اولادلغی اولدیغی قید ایدیلن (کمشتکین) بودر .

شومطالعه‌لره بناءً شمدیلك غازی‌نك اسمنك مطلقا (کمشتکین) اولدیغی ادعا ایدیله‌مز .

ملك غازينك (محمد ، ياغی‌باصان ، عين‌الدوله) ماتيو وقايعنامه‌سنه نظراً (مالدوح) سريانی ميشه‌له نظراً ده (ياغان) اسملرنده بش اوغلو واردر .

ملك غازينك قبری قيصری‌يه تابع عزيزيه‌قضاسنك (ملك‌غازی) كوينده‌كوستريلير. اوقافی‌ده‌واردر. ملك غازی تربه‌سنده مشاراليهك تحنيط ايديلمش جسدی مكمل و منتظم بر صندوقه‌ده دوريبورمش . او تربه‌ده بشقه تابوتلرده وارمش . [1]

محمد غازی

529 ﻫ 537 ﻫ

1134 م 1142 م

(529 ﻫ 1134 م) سنه‌سنده حكمدار اولدی. عباسی خليفه‌سی طرفندن‌باباسنه كوندريلن منشور سلطنتی استعمال ايتدی . علائم سلطنتدن اولان زنجيری بوينه دولاديلر، آياقلرينه زنجير طاقديلر، خليفه‌يه مربوطيت علامتی اوله‌رق آلتون عصا الله اون ضربه ووردیلر و بو صورتله محمدی ملك اعلان ايتديلر .

برادری (عين‌الدوله) عصيان ايله‌دی . بوندن بشقه بيزانسليلرله دانشمنديلرك ارالری آچيق اولديغندن ايمپراطور بو تبدلدن استفاده ايتمك ايسته‌دی .

ملك غازينك وفاتی خبر آلان (ژان‌قومنه‌ن)، بربرلريله ايی كچنمكده اولان دانشمنديلرله سلچوقيلرك آراسنی بوزدی و سلچوقی حكمداری (مسعود) ی كندی طرفنه جلب ايله‌دی .

بيزانس و سلچوقی اردولری دانشمنديلره عائد اولان (چان‌قيری) يی محاصره ايتديلر . محمد غازی ، مسعودی دين دشمنلريله اتفاقندن دولايی تخطئه ايتدی .

بو حالدن متأثر اولان مسعود كيجه‌دن بالاستفاده بيزانسليلردن آيريله‌رق اردوسنی كری چكدی .

بو صورتله مسعودی ، (ژان قومنه‌ن) دن آييرمغه موفق اولان ملك‌محمد بيزانسليلری مغلوب ايدوب چان‌قيری‌يی قورتاردی .

ايرتسی سنه بيزانسليلر تكرار (چان‌قيری) يی محاصره ايلديلر . ملك محمد ، برادری اولوب عصيان ايدن (عين‌الدوله) عصيانی باصديرمقله اوغراشديغندن چان‌قيری‌يه معاونت ايده‌مه‌دی .

(ژان قومنه‌ن) چان‌قيری‌يه ايكی بيك كشيلك بر قوت براقه‌رق چكيلدی. محمد غازی برادرينك عصيانی موفقيتله باصديرارق بو مهم غائله‌يی دفع ايتدی .

مرعش قوتی اولان (بودوئن) مرعشك شمال قسملرينه صاحب اولان ملك محمدك اراضيسنه تجاوز ايتديكندن‌محمدده بالمقابله (531 ﻫ 1136 م) تاريخنده بويوك براردو ايله (كيسوم) طرفلرينه كله‌رك كويلرله مناسترلری آتشه ويردی . شهری اوقله تعجيز ايتمك ويا محاصره ايله‌مك ايسته‌مه‌دی. موسم اوزوم‌زمانيدی. اهالی فناحالده قورقديلر . بيزانس ايمپراطورندن استمداد ايدن (بودوئن) بو صورتله يقاسنی قورتاردی . ملك محمد اطرافی ياغمالايارق بلامحاربه عودت ايتدی .

---

[1] انجمن مجموعه‌سنك (32) نومرولو نسخه‌سنده خليل ابراهيم بكك (ملك غازی) مقاله‌لرينه راجعت .

مورخ اورفالی (ماتیو) بالذات (گیسوم) ده بولونديغندن بو وقعه‌یی بويوك بر هيجانله اكلاتيور .
محمد غازی بیزانسلیلره قارشی مجادله‌سنه دوام ایتدی . بو مجادله مختلف جبهه‌لرده اوزون سوردی . (ژان قومنه‌ن) بر آرالق نیکساری محاصره ایتدیسه‌ده موفق اولامیه‌رق پریشان برحالده قاچدی. تورکلر ساحله قدر تعقیب ایتدیلر. (535 هـ 1140 م) [1]

هنوز حرب بیتمه‌مشدی ملك محمد (1141 م) شباطنده بیزانس اردوسنی تماماً پریشان ایتمك صورتیله ایمپراطوردن ایی برانتقام آلدی .

محمد غازی بوندن صوکره چوق یاشامادی (537 هـ 1142 م) سنه‌سنده قیصری‌ده وفات ایتدی. [2]

شالاندون وفاتی 536 قید ایدییورسه‌ده همان بوتون شرق مورخلری (537) کوسترمکده‌درلر . [3]

لوبو ، ملك محمدی « اناطولی حکمداری وشرقك اك شوکتلی پادشاهی ملك معظم محمد » دییه ذکر ایتمکده‌در . توحید بك افندینك مسکوکات قاتالوغلرنده محمدك سکه‌سی واردر .

ملك محمدك ، حکمدار اولور اولماز خراب اولان قیصری‌یی اعمار ایتدیکنی محتشم معبدلردن چیقاریلان طاشلرله قیصری‌ده بنالر یاپدیغنی ومشارالیهك اکثریتله قیصری‌ده اوطوردیغنی عادل، عاقل وبصیر تکار اولدیغنی سریانی میشه‌ل یازار . [4]

محمدك قیصری‌ده مدفون اولدیغنی آکلاشیلیور . قیصری‌ده‌کی جامع کبیرك بانیسی محمد غازی اولوب قبرینك ملك غازی مدرسه‌سی نامیله یاد ایدیلن بناده اولدیغنی مرویدر. قیصری‌یه تابع (کرمیر) کویی قیصری فاتحی اولان محمد غازینك اوقافندن ایمش . [5]

ذوالنون ، صونغور ، یاغی باصان

ملك محمدك وصیتی اوزره یرینه اوغلی (ذوالنون) کچدیسه‌ده بونی، اسماعیلك اوغلی صونغور ایله عمجه‌سی (یاغی باصان) طانیمادیلر . (537 هـ) ملك محمدك زوجه‌سی (یاغی باصان) ایله ازدواج ایدوب یاغی باصانی سیواسده حکمدار اعلان ایتدیردی . بونك ارزرینه ذوالنون قیصریدن صامانتی‌یه قاچدی . [7]

[1] بیزانس ایمپراطوری (ژان قومنه‌ن) پونت ولایتی داخلنده برقرارکاه تأسیس ایده‌رك محمد غازینك اراضیسنه تجاوز ایتدیسه‌ده موفق اولامادی . نیکسار طرفلرنده (ژان قومنه‌ن) ك برادری (ایساق سه‌باستوقراتور) ك اوغلی تورکلر طرفنه کچدیکندن ایمپراطور خائباً رجعت ایتدی . (دوکینی ج 4 ص 71). بو پرنسك اسمی (ژان) در. لوبونك بیزانس مورخلرندن نقلنه‌کوره ژان اهتدا ایده‌رك (سلیمان) تسمیه ایدیلمش وحتی سلچوقی عائله‌سندن بر پرنسله‌ده ازدواج ایله‌مشدر، سلچوقنامه‌لرده (امیر کمینئوس) نامیله معروف ذات بو سلیمانك احفادندن ایمش .

[2] ابوالفرجه نظراً ملك محمد میلادی (1142 ـ 1143) ده قیصری‌ده وفات ایتمشدر . (راهب غره‌غووار) و سریانی میشه‌ل‌ده قیصری‌ده وفاتی یازارلر . مسالك الابصار ایسه (537) تاریخنده مقتولاً وفات ایتدیکنی قید ایدر.

[3] مسالك الابصار ، عینی ، مسکوکات قاتالوغلری ، ابن کثیر ، فذلکه ، غفاری ، دول اسلامیه .

[4] وقایعنامه سریانیجه‌دن فرانسزجه‌یه مترجم نسخه [ج 3 باب 16 فصل 6 ص 237]

[5] انجمن مجموعه‌سی (نومرو 32 ص 459)

[7] زامانتی ، صامانتی ، ضمانتی ودها سائر املالرله یازیلان بوقلعه قیصری ولایتی داخلندن کچن ماماتی صوینك کنارنده ایدی . بو صو ، سیحان نهرینه دوکولور .

سلطان صونغورك نه‌صورتله حركت ایتدیكی تماماً مجهولدر. مسالك الابصارده ملك محمدك مقتولاً وفات و(راهب آنسه‌لم)ك وقعه نامه‌سنده‌ده محمدك ، یكنی (صونغور) طرفندن قتل ایدیلدیكی محررمش. [1] بو مطالعه وارد ایسه صونغور عمجه‌سنی اولدوره‌رك یرینه كچمك ایسته‌مشدر .

قازانوانك دانشمندیه مسكوكاتی آدلی اثرنده عزالدین صونغورك ایكی سكه‌سی كورولور . برنجی سكه‌ده « السلطان الاعظم عزالدین سنقر » عباره‌سی حك ایدیلمشدر .

سریانی میشه‌ل وقایعنامه‌سنك ارمنیجه نسخه‌سنده صونغورك، شهزاده‌لكی زماننده ملاطیه والیسی اولدیغندن بحث ایلر . [2]

نیكسارده‌كی (صونغوریه) اسمی ویریلن كوزل بر تربه‌نك بو سلطان صونغوره عائد اولمسی پك محتملدر.

بز؛ ملك محمدك وفاتی متعاقب (ذوالنون)ك حكومته كچدیكنی وبوكا قارشی صونغور ایله (یاغی باصان)ك رقیب چیقدقلرینی وهر برینك آیری آیری محللرده حكومت ایده‌رك آز زمان صوكره بوتون دانشمندیه ممالكنك یاغی باصانك ألنه كچدیكنی یعنی یاغی باصانك دیكرلرینی بر طرف ایده‌رك حكومتی تماماً النه آلدیغنی قوتله ظن ایدییورز .

(ابن خلدون) محمدك وفاتیله یرینه قردشی یاغی آرسلانك [یاغی باصان] كچدیكنی ومحمدك ممالكنك آكثریسنه مسعود سلجوقی‌نك مستولی اولدیغنی ومتباقی دانشمندیه ممالكنه یاغی باصانك حكمدار اولدیغنی یازار.

ابن كثیر ، جنابی، مسالك الابصار ، عینی ، غفاری وسائر تاریخلر محمدك وفاتندن صوكره اراضیسنك [بر قسم اوله‌جق] (مسعود بن قلج ارسلان) طرفندن ضبط ایدیلدیكنی یازارلر .

نظام‌الدین یاغی باصان

537 هـ 560 هـ

1142 م 1164 م

ملك غازی‌نك اوغلیدر . برادر زاده‌سی ذوالنونك حكمدارلغنی طانیمیه‌رق قیام ایتدی . ملك محمدك زوجه‌سی كندیسیله ازدواج ایتدیكندن اوسایه‌ده سیواسده حكمدار اعلان اولوندی . [3]

یاغی باصان ، باباسی ملك غازینك دشمنه غالب كلدیكی زمان دوغمش اولدیغندن (دشمن) باصان معناسنه اولان (یاغی باصان) اسمنی آلمشدر . [4]

یاغی باصان باباسنك صاغلغنده سیواس والیلكنده بولونمشدی . [5]

یاغی باصان ، حكمدار اولور اولماز اولا یكنی (ذوالنون) ی برطرف ایده‌رك قیصری‌یی ضبط ایتدی.

---

[1] (راهب آنسه‌لم) وقعه نامه‌سنده‌كی مطالعه‌یی اسماعیل حامی بك افندی سویله‌دیلر .

[2] دانشمندك وفاتندن صوكره (قلج ارسلان) اورتایه آتیلوب ملاطیه‌یی سنقربن دانشمنددن غصب ایده‌ه‌ك تحت حاكمیتنه آلدی . (1106 م) [سریانی میشه‌ل وقایعنامه‌سی ارمنیجه نسخه ص 324]

[3] محمدك زوجه‌سی سیواسده ایدی . یاغی باصانی سیواسه جلب وشهری اوكا تسلیم ایله ازدواج ایتدی .

[4] بعضی تاریخلر یاغی باصان یرینه (یاغی ارسلان) (یعقوب آرسلان) دیه یاكلیش اسملر قید ایتمشلردر .

[5] شالاندون [ج 1 فصل 6 ص 254 الی 256 هامش]

(ذوالنون) (زامانتی) ویا (منشاره) قلعه‌سنه صیغندی ومنشاره أمیری بولنان برادری (یونس)له برلکده کله‌رك قیصری‌یی ألده ایتدی .

بوندن بشقه ینه بو صره‌ده یاغی باصانك برادری اولوب ملك محمده قارشی سلطنت مجادله‌سی ایدن (عین‌الدوله) هیچ امید ایتمدیکی بر وضعیتك ظهوری اوزرینه ملاطیه‌یی ألده ایتدی . [1]

بوصورتله دانشمندیه مملکتی اوچه وبلکه‌ده درده آیریلمش اولدی . سیواس وحوالیسی (یاغی باصان) ده (ملاطیه) عین‌الدوله‌ده (قیصری) محمدك اوغلی (ذوالنون) ده اغلب احتمال نیکسار وآماسیه‌ده سلطان صونغورك ألنده ایدی . بونلردن باشقه دانشمندی اراضیسندن سلچوقی حکمداری مسعودده بر حصه آلدی . مسعود 537 سنه‌سندن اعتباراً (فرات) ه دوغرو ایلرولەمك ایسته‌یوردی .

مسعودك بو وضعیتنه قارشی یاغی‌باصانله برلەشن عین‌الدوله وذوالنون متفقاً مسعوده قارشی دورمشلردی .

بر آرالق (عین الدوله) البستان وحوالیسنك اشغالیله اوغراشیرکن فرصتی فوت ایتمه‌ین مسعود یالکز قالان یاغی باصان اوزرینه یورودی . یاغی باصان مقاومت ایده‌میه‌رك داغلره چکیلدی . مسعود سیواس وحوالیسنی یاغما وتخریب ایله‌دی .

یاغی باصانی مغلوب ایدن مسعود درحال عین‌الدوله اوزرینه‌ده یورودی . ملاطیه‌یی هر یاز کلمك شرطیله اوچ سنه محاصره ایتدیسه‌ده ضبط ایده‌مه‌دی . ملاطیه اطرافنی یاغما وتخریبله اکتفایه مجبورقالدی . عین‌الدوله باشه چیقامیه‌جغنی آکلاینجه مسعودك حمایه‌سنی قبول ایله‌دی .

مسعود ، دانشمندیلره عائد اولان آنقره وچانقیری‌یی الده ایده‌رك اوغلی (شاهنشاه) ه ویردی .

یاغی باصان بووضعیته قارشی بیزانس ایمپراطورینه مراجعتله یاردم ایسته‌دی . (541 هـ 1146) سنه‌سنده ایمپراطور "(مانوئەل) مسعوده قارشی قونیه‌سفرینی آچەرق قونیه‌یی محاصره ایلدیسه‌ده مسعودك مراجعتی اوزرینه صلح اولدی .

(547 هـ 1152) ده ملاطیه أمیری عین‌الدوله وفات ایده‌رك کوچوك اوغلی (ذوالقرنین) والده‌سنك وصایتی آلتنده ملاطیه امیری اولدی .

دانشمندیه دولتنك اسکی سطوتنی اعاده‌یه چالیشان (یاغی باصان) یکنی اولان ملاطیه امیرینی مسعودك حمایه‌سنی قبوله ایتمه‌مکه اجبار ایله‌دی .

ذوالقرنین عمجه‌سنك سوزینی طوتدی . مسعودك هجوم ایتمسی احتمالنه بناءً مواشی وآت سورولرینی عمجه‌سنك اراضیسنه نقل ایله‌دی . وضعیتی خبر آلان مسعود ملاطیه حوالیسنی یاغما ایتدیردی .

بوصره‌لرده یاغی‌باصان انشته‌سی مسعودله باریشدی و اونك قیزینی آلدی [2] ملاطیه امیری ذوالقرنین‌ده

[1] عین‌الدوله قرده‌شی یونسله برابر [قرده‌شی دکل برادرزاده‌سی] ملاطیه‌یی محاصره ایتمش وقوتلری کافی کله‌دیکندن چکیلمشلردی . بونك اوزرینه ملك محمدك زوجه‌سی سیواسدن ایکی بیك کشیلك برقوتی ملاطیه‌یه سوق ایتدی . ملاطیه اهالیسی بو عسکرك کندیلرینی ملاطیه‌دن چیقاروب سیواسه کوتوره‌جکارینی ظن ایتدیلر ویا اویله آلداتیلدیلر . بوقورقو سبیله (عین‌الدوله) یی جلب ایده‌رك ملاطیه‌یی اوکا تسلیم ایله‌دیلر . (شالاندون)

[2] سریانی میشه‌لك سریانیجه‌دن مترجم نسخه‌سنده یاغی‌باصانك داماد اولماسی (549 هـ 1154 م) سنه‌سنده کوستریلمشدر. (ج 3 باب 18 ص 310)

مسعودك حمايه‌سنی قبول ایتدی . سلطان مسعود (551 هـ 1156 م) سنه‌سنده وفات ایده‌رك یرینه اوغلی ایکنجی قلیج آرسلان حکمدار اولدی . [1]

قلیج آرسلان تخته کچر کچمز ایکی ارکك قرده‌شندن برینی قتل ایتدی . دیکر قرده‌شی (شاهنشاه) پدرینك صاغلغنده کندیسنه ویریلمش اولان (آنقره) و (چان‌قیری) طرفلرینه چکیلدی .

شاهنشاه ، یاغی‌باصانك دامادی اولدیغندن دانشمندیه حکمداری، دامادی شاهنشاهی حمایه و مدافعه ایله‌دی.[2]

یاغی باصان قلیج آرسلانه قارشی اعلان حرب ایلدیسه‌ده ایکی اردونك قارشیلاشمالرینی متعاقب آرایه کیره‌ن علمانك رجالریله حرب اولمادی وایکی حکمدار آراسنده جعلی برمتارکه عقد ایدیلمك صورتیله ایش طاتلی‌یه باغلاندی . یاغی‌باصان بوندن صوکره سوریه حکمداری (نورالدین محمود) ك تشویقیله تکرار قلیج آرسلان اوزرینه یورویه‌رك جیحان ، البستان وحوالیسنی آلدی . دانشمندیه حکمداری اورادن‌ده قونیه اوزرینه حرکت ایلدیسه‌ده آقسرای جوارنده مغلوب اولدی . وانز صوکره قلیج ارسلان جیحان، البستان طرفلرینی استردادە موفق اولدی . (551 هـ 1157 م)

یاغی باصان بیزانسلیلرله‌ده چارپیشه‌رق ایمپراطورلغه عائد اولان (أنه = اونیه) ایله (پاور اس=بافره)یی ضبط ایتدی . (552 هـ 1157 م)

یاغی باصان کندیسیله مذا کره‌یه کان (آلکسی‌ژیقار)له کوروشه‌رك بیزانس حدودینه رعایت ایده‌جکنه دائر سوز ویردی و آلدیغی شهرلری‌ده اعاده ایله برابر برده اتفاق معاهده‌سی امضالادی . 553 [3]

1160 میلادی سنه‌سی تشرین‌اولنده [هجری 555] ملاطیه أمیری (ذوالقرنین)ك وفاتی اوزرینه اوغلی (محمد) امیر اولدی .

یاغی‌باصان بو تبدلدن بالاستفاده سلچوقیلرك حمایه‌سنده بولنان ملاطیه‌یی اشغال ایله کنج حکمداری حمایه‌سی آلتنه آلدی .

یاغی باصان بو وقعه‌یی متعاقب (آنی == کماخ) ده عصیان ایدن أمیری قتل ایله سیواسه عودت ایله‌دی .

یاغی باصانله قیلیج آرسلان آراسنده‌کی منافرت اولانجه شدتیله دوام ایدیوردی. قلیج آرسلان صالتقیلردن ارضروم حاکمنك قیزینی آلمش و کلینی قونیه‌یه کتیرمك اوزره بر هیئت کوندرمشدی . بونی خبر آلان یاغی‌باصان قونیه‌یه کتیریلمکده اولان کلینی اسیر ایدوب یکنی (ذوالنون)ه نکاح ایله‌مشدی . [4]

بو چیرکین حادثه اوزرینه قلیج آرسلان ، یاغی‌باصانله حرب ایتمك اوزره حرکت ایتدی.. آرالرنده وقوعه

[1] ابن‌الاثیر ، ابی‌الفدا ، ابن‌خلکان مسعودك وفاتی (547) سریانی میشه‌لك دابو ترجمه‌سی (551) راهب غره‌غوار (1142) سفرندن عودتندن اون آلتی آی صوکره دیدیکنه کوره (550) سنه‌لرنده کوستررلر. بز سریانی میشه‌ل و برقسم اسلام مورخلرینك یازدقلری کبی (551 هـ 1156) سنه‌سنی قبول ایتدك .

[2] ماتیو یاغی باصانه (بویوك امیر یعقوب ارسلان) دیر ص 343

[3] یاغی باصار بو اتفاق سایه‌سنده خصمی قیلج آرسلانی مغلوب ایتمش‌در. حتی قلیج آرسلانك بالذات (بیزانس)ه قدر کیتدیکی حالده آرزوسنه تماماً موفق اولامه‌یشی یاغی‌باصانك ایشنی صاغلام طوتمسندن ایلری کلمشدر .

[4] کلینی برادرزاده‌سی (ذوالنون)ه نکاح ایتمك ایسته‌دی . لکن قیز نکاحلو اولمغین بو خصوص ایچون بر چاره ایسته‌دی انلر دخی [یعنی علما] قیز مرتد اولمقدن غیری چاره یوقدر دیو فتوا وردیلر. پس قیز نعوذبالله برکلمهٔ کفر سویله‌یوب مرتد اولمغله عزالدین قلج ارسلاندن بوش دوشدي. صوکره ینه اسلامه کلوب ذوالنونه نکاه ایلدیلر. (منجم باشي تاریخي ج 2 ص 561)

كلن مدهش حربده یاغی‌باصان پك بویوك برموفقیت قازاندی. قلیج آرسلانك بوتون لوازماتی وعلامت‌سلطنتی خصمنك النه كچدی . یاغی‌باصان بو علامتی علوجناب اظهاریله سلچوقی‌حكمدارینه اعاده ایله‌دی . وقعه‌تقریباً (558) هجری سنه‌سی ایجنده‌در .

یاغی‌باصان اولجه یكنی‌ذوالنون)ی‌حمایه ایده‌رك قلیج آرسلانك نشانلیسنی اوكا تزویج ایتدیكی حالده (558ھ 1162) تاریخنده ذوالنونك كندیسنی ترك ایله قلیج ارسلان طرفنه میل ایتدیكنی كوردی . [1]

یاغی باصان (ذوالنون) اوزرینه درحال عسكر سوق ایده‌رك آنی اطاعتی آلتنه آلدی .

558 انهزامی قلیج ارسلانه پك آغیر كلدی . بیزانس ایمپراطورینك یاننه كیده‌رك معاونت ایسته‌دی [2] یاغی باصان (قلیج آرسلانك)ك یرینه دامادی (شاهنشاه) ی سلچوقی تختنه اوطورتمق ایسته‌یوردی. حتی شاهنشاه برادرینی تهدید بیله ایدییوردی [3]

قسطنطنیه‌یه قدر كیدن قلیج ارسلان اوراده سكسان كون قدر قالدی . فقط آرزو ایتدیكی شیلره تماماً نائل اولامادی . قونیه‌یه عودتنده الجزیره امیرلرینك (یاغی باصان)له اتفاق ایتدكلرینی كوردی .

قیلج آرسلان یاغی باصانله بر دفعه داها بوی اولچشمك ایسته‌دیسه‌ده برایش كوره‌میه‌جكنی آكلادیغندن صلحه طالب اولدی . [4]

اسلام مورخلری ، كلین حادثه‌سی دولایسیله واقع حربی (560) سنه‌سنده كوستررلر ایسه‌ده یاكلشدر. كلین حادثه‌سی تقریباً (558) سنه‌سنده اولمش و قلیج آرسلان مغلوباً معاونت ایسته‌مك اوزره قسطنطنیه‌یه كیتمشدر . قلیج آرسلانك عودتندن صوكره‌كی حادثه وصلح ایسه (558) سنه‌سی ایچنده‌در .

یاغی باصان بومصالحه موجبنجه (البستان) وجوارینی قلج آرسلاندن آلدی (1161 م 558 ھ) یاغی‌باصانله قیلیج آرُسلانك صوك مجادله‌لری آراسنده دانشمندیه حكمدارینك برده الجزیره سفری واردر .

یاغی باصان فرات وادیسنه دوغری توسیع ملك ایتمك ایسته‌یوردی . كندیسنه حلول ایدن(آمد) امیری (جمال‌الدین)ك تشویقیله [5] (558 ـ 1162) سنه‌سی صوكرنده كندی دامادی اولان (حصن كیف) امیری (قارا آرسلان)ك اوزرینه یورویوب [6] ارضیسنی یاغما وتخریب ایتدی .

شالاندون ، بوالجزیره سفرینی یاغی باصانك صوك‌موفقیاتی اوله‌رق كوستریبورسه‌ده یاكلشدر. شالاندون قیلج آرسلانله معاهده‌سنی داها اول ذكر ایتمك صورتیله بو یاكلشلغه دوشمشدر .

[1] شاٴلاندون (ج 1 فصل 17)

[2] عزالدن عسكر چكوب یاغی ایله دوكوشدیلر بو دفعه عزالدین بوزیلوب صكره روم قرالندن امداد كتورتدی وكلدی (منجم باشی ج 2 ص 561)

[3] شالاندون فصل 17 ص 456

[4] شالاندون = 456 ومتعاقب صحیفه‌لر

[5] دیاربكر أمیری (جمالدین شمس‌الملوك محمود) اتابكاردن‌واینال اوغوللرندندر. (536) دن(579) ه قدرحكومت سورمش‌در مملكتنی صلاح‌الدین ابوبی آلدی .

[9] یاغی باصانك دامادی قره آرسلان (سكمانیلر) دن حصن كیف امیری ایدی. (570 ھ 1174) سنه‌سنده وفات ایتمشدر .

یاغی باصان (560 ـ 1164) سنه‌سنده آنقره‌ده نزدینه کتمش اولدیغی دامادی (شـاهنشاه)ك یانندن عودتی اثناسنده (چان‌قیری)ده آنسزین وفات ایتمشدر . [1]
مورخلر مشارالیهك وفاتی تاریخنی داها صوکره کوستررلر . اوغلی جمال غازی‌نك (560) تاریخلی وقفیه‌سی نظردقته آلنه‌جق اولورسه مشارالیهك (560) هجری سنه‌سنده وفات ایتدیکی تبین ایده‌ر .

*
* *

یاغی‌باصان ، دانشمندیه حکمدارلرینك بویوکلرندندر . یکنی ذوالنون ایله عمجه‌سی صوغوری برطرف ایده‌رك حکومتی النه آلمش وسلطان‌مسعودك متمادی هجوملرینه قارشی‌مقاومت ایله نهایت اونکله‌ده اوزلاشمغه موفق اولمشدر .
ایکنجی قلیج آرسلان کبی قوتلی برحکمداره بیله قدرتنی تصدیق ایتدیره‌رك‌ألندن(ألبستان) و حوالیسنی آلمق صورتیله وفاته قدر آناطولی هگه‌مونیاسنی ألنده طوتمشدر . دور اندیش ، سیاسی ، عزم صاحبی برحکمداردی .
اناطولی سلچوقی حکمداری سلطان مسعودك هم قائم برادری وهم دامادی ایدی .
کنیه‌سی (ابوالمظفر) ومخلصی (نظام‌الدین) در . [2] جنابی تاریخی (ملك عالم و عادل نظام‌الدنیاوالدین ابوالمظفر یاغی‌باصان) سرلوحه‌سیله مشارالیهی ذکر ایدییور وبوخاندانك دیکر اعضاسنده کوروله‌ین شجاعت و اقدام وادارهٔ مملکتده کوسترمش اولدیغی قابلیتی ذکر ایله ثناسنده بولونیور .
یاغی‌باصانك قبری نیکسارده‌در[3] نیکسار قلعه‌سنده یاپدیرمش اولدیغی مدرسه‌نك قبله‌طرفنده مدفوندر . ینه قلعه‌ده مدرسه‌نك پك یقیننده برده مسجدی واردر . مدرسه‌ده‌کی قبرنده طاش و کتابه یوقدر . یانده برقاچ قبر داها واردرکه بونلرده ینه اوخاندانه منسوب ذواته عائد اوله‌جق. توقادده‌ده بالاخره خراب اوله‌رق 645 تاریخنده‌تعمیر اولونمش برمدرسه‌سی واردر.[4] یاغی‌باصانك نیکسارده‌کی مدرسه‌ویا مسجدینه عائد اولمسی لازم کلن (552) تاریخلی کتابه‌نك (کتابه‌لر) نامنده‌کی أثرده برصورتی واردر . [4]
یاغی باصـانك جمال غازی ، مظفرالدین محمود، ظهیرالدین ایلی ، سنان‌الدین یوسف ، بدرالدین کیخسرو اسـملرنده بش اوغلو واردر . بونلرك جمال غازیدن ماعداسی سلچوقی دولتی خدمتنه کیره‌رك رجال دولت صیره‌سنه کچمشلردر .

---

[1] یاغی باصانك وفاتی تاریخی (شالاندون) ه کوره (1163 ـ 1164) سریانی میشه‌لك ارمنیجه نسخه‌سنده (1164) ابوالفرجه کوره 1163 وابن‌الاثیره نظراً ده (560 ه) سنه‌سیدر . سریانی میشه‌ل سریانیجه نسخه‌سنده (1165) کوستررر هزار فن ایله چامباوه‌ر (562) تاریخنی یازارلر .
[2] لقبنك نظام‌الدین اولدیغی کرك کتابه‌لرنده وکرك سکه‌لرنده کورولور .
[3] فذلکه ، جنابی ، مرقات‌الجهاد نیکسارده مدفون اولدیغنی یازارلر ،
[4] مراجعت کتابه‌لر ؛ صحیفه 3 ، 4 و نیکسار کتابه‌لری عینی أثر صحیفه 59

جمال غازی [1]

560 – 562 ھ
1164 – 1166 م

یاغی‌باصانك وفاتیله درحال‌تشتت باش کوستردی. دانشمندیه ممالکی امیرلرك منازعه صحنه‌سی اولدی. برقسم قطعات یاغی‌باصانك یرینه اوغلی (جمال‌الدین) غازی‌یی [2] حکمدار اعلان ایتدکاری اثناده [3] البستان طرفلرنده بولنان قطعات‌ده (محمود بن معن) یاخود (مجمود بن معدی) اسمنده برینی کندیلرینه رئیس انتخاب ایلدیلر .

بوندن بشقه قیلج آرسلانك تشویقیله قیصری ملکی (ذوالنون) وآنی متعاقب آنقره‌ده (شاهنشاه) و یاغی‌باصانك برادر زاده‌سی (ابراهیم بن محمد غازی) ده اعلان استقلال ایلدیلر .

جمال غازی آز زمان صوکره [4] عمجه‌زاده‌سی ابراهیم بن محمد طرفندن خلع ایدیلدی . جمال غازی ، سلطنت کورولتولری ایچنده تخمیناً توقاد آماسیه ، نیکسار طرفلرنده ایکی سنه قدر طوتونه‌بیلدی [5] خلعی تاریخی (562 ؁ 1166 م) در [6]

ایکنجی قلج ارسلان ، یاغی باصانك وفاتی متعاقب دانشمندیلری تعقیبه باشلادی . قیصری‌ده اعلان استقلال ایدن (ذوالنون) ی حمایه‌ایده‌رك بوسایه‌ده البستان امیری (محمود) ك الندن اولجه یاغی‌باصانه ویرمك مجبوریتنده قالدیغی (ألبستان) و (دارنده) یی تکرار الده ایتدی. 562 ھ 1166 م .

یاغی باصاندن صوکره ابراهیمك سیواس ، ذوالنونك قیصری شاهنشاهك آنقره‌ده استقلاللرینی اعلان ایتدکلری تحقق ایدنجه جمال غازینك انجق آماسیه وحوالیسنده طوتونه‌بیله‌جکی قوتله ظن‌اولونور. پدری‌یاغی

[1] یاغی‌باصانك بش اوغلندن یالکز برینك حکمدار اولدیغی معلومدر . باباسنك وفاتیله (560) ده جلوس ایدن جمال غازینك اسمی بر وقفیه‌یه کوره اسماعیلدر . قیود عتیقه‌ده اناطولی دفترینك (349) نجی صحیفه‌سنده‌کی [ملك اسماعیل بن یاغی‌بصن بن ملك غازی ابراهیم . . .] سلسله‌سنی حاوی (560) تاریخلی وقفیه بزه جمال غازینك آدی (اسماعیل) اولدیغنی کوسترر . بوندن بشقه آماسیه تاریخنك بر حاشیه‌سنده (ج 2 ص 336 حاشیه‌سی) آماسیه قاضیسی جلال‌الدین عبدالرحمن مصلحی‌نك ویردیکی بر اعلامه‌ده جمال غازینك آدی (اسماعیل) اوله‌رق کورولویور .

[2] شالاتدون .

[3] سریانی میشه‌ل برقسم قطعات عسکریه‌نك یکنی یعنی برادر زاده‌سی اسماعیلی حکمدار اعلان ایلدکلرینی یازییورسه‌ده دوغرو دکلدر . سریانی‌میشه‌ل جمال‌غازینك آدینك اسماعیل اولدیغنی بیلمه‌دیکندن بونی ابراهیمك اوغلی اسماعیل ظن‌ایتمشدر. [سریانیجه نسخه ج 3 ص 324] ابوالفرج‌ده یاغی‌باصانك یرینه ابراهیم زاده اسماعیلی کچیرر . جنابی تاریخی (یاغی‌باصان) ە (ابرهیم) ك [برادر زاده‌سی]خلف اولدیغنی یازار .

[4] هزار فن تاریخی

[5] یاغی باصانك یرینه اوغلی مجاهد ابوالمحامد جمال‌غازی پادشاه اولدی. ملك‌ابراهیم مملکتنه استیلا ایلدکده ذوالنون بن محمد قرده‌شته عاصی اولوب قیصری‌یی استیلا ایتدی (مرئ‌التواریخ)

[6] آماسیه تاریخنك مأخذ کوسترمیه‌رك یازدیغنه کوره جمال غازی سیواس حاکمی اولان عمجه زاده‌سی ابراهیمدن معاونت ایسته‌دی . مقصدی آنقره حاکمی (شاهنشاه) ایله حرب ایتمکدی. شاهنشاه داها اول داورانوب آماسیه‌یی ضبط ایتدیکندن مقاومته مقتدر اولامایان جمال غازی شاهنشاهه دخالت ایتدی (562 ھ)

باصانك چانقیری‌ده وفاتی‌وکندیسنك‌اوراده‌حکمداراعلان ایدیلمسی وشاهنشاهك آنقره ، چانقیری طرفلرینك امیری اولدیغی دوشونولورسه جمال غازینك انجق آماسیه ، توقات ، نیکسار طرفلرنده از زمان حکومت سوره‌بیلدیکی قبول ایدیلیر .

جمال غازینك کنیه‌سی (ابوالحامد) مخلصی (جمال) وآدی اسماعیلدر . تاریخ وفاتی بللی دکلدر. باباسنك یاننده مدفون اولدیغی متواتردر. توقادده نامنه منسوب جمال باغلری واردر .

چامباور دول اسلامیه سلسله‌سنده جمال غازی‌یی (ابومحامد اسماعیل غازی) دیه ذکر ایده‌رك جلوسنی (562) کوستر . چونکه چامباوەر یاغی باصانك (562) ده وفاتنی قبول ایتمشدر . [7]

ابراهیم بن محمد غازی

560 ـ 562 هـ

1164 ـ 1166 م

ابراهیم؛ محمد غازی‌نك اوغلیدر [1] عمجه‌سی یاغی‌باصانك وفاتی اوزرینه (سیواس) ده استقلالنی اعلان ایتدی . وبر قسم دانشمندی مملکتنه صاحب اولدی .

برقسم مورخلر یاغی باصاندن صوکره (ابراهیم) ك حکمدار اولدقلرینی یازارلر [2] بو یاکلش دکلدر . چونکه یاغی باصاندن صوکره ذوالنون ، شاهنشاه،ابراهیم و جمال غازی‌دن‌هربری بر یرده حکمدار اولمشلردر. انك ایچون بونلرك صره ایله بالعموم دانشمندی ممالکنه صاحب اولدقلرینی ظن ایتمه‌ملیدر . مورخلری شاشیرتان نقطه بودر .

نته‌کیم دوکینی ، مرئ‌التواریخ، و فذلکه ابراهیم زماننده قرده‌شی (ذوالنون‌بن‌محمد)ك قیصری‌ده‌اجرای حکومت ایتدیکنی یازارلر . ذوالنون قیلیج ارسلانك حمایه‌سی آلتنده حکومت سورویوردی .

(ابن خلدون) ه کوره ابراهیمك النده‌کی بعض یرلری قلج ارسلان ایله قیصری حاکمی (ذوالنون) ضبط ایتمشدر . بو ضبط اولنان یرلر اغلب احتمال البستانده اعلان حکومت ایدن (محمود بن معدی) نك النده‌کی البستان ایله (دارنده) طرفلریدر .

بو تاریخلرده ذوالنون قیصری‌ده ، یاغی باصانك دامادی (شاهنشاه) آنقره‌ده ، ابراهیم سیواسده حکومت ایدییورلردی . کاتب چلبی‌نك فذلکه‌سنه کوره بو اوچ حکمدار ارالرنده‌کی مجادله‌یی برطرف ایده‌رك هربری آیری آیری حکمدار اولمق اوزره مطابق قالمشلردر [4] .

ابراهیم (564 هـ 1168 م) سنه‌سنده وفات‌ایده‌رك سیواس حاکملکنه اوغلی اسماعیل کچمشدر. ابراهیمك سیواسده حکومتی دورت سنه قاداردر .

---

[7] چامباوەر . دول اسلامیه سلسله‌سی (هانور طبعی 1927)

[1] چامباوەر ، ابراهیمی (ملك غازی کمشتکین) ك اوغلی‌اوله‌رق کوسترمك‌صورتیله یاکلشدر . (ص 146 ، 147)

[2] دوکینی ، مرقاةالجهاد ، ابن خلدون ، فذلکه ، جنابی تاریخلری .

[4] (. . . ثم‌استقر ابن اخیه ابراهیم علی ملاطیه [سیواس اوله‌جق] و ذوالنون علی قیساریه وشاهنشاه ابن مسعود علی‌انکوریه واصطلحوا علی‌ذلك) (کاتب چلبی فذلکه‌سی عمومی کتبخانه‌ده کندی ال یازیسی)

شمس‌الدين اسماعيل بن ابراهيم

564 — 568 ﻫ
1168 — 1172 م

شمس‌الدين اسماعيل باباسنك وفاتى اوزرينه (سيواس) ملكى اولدى.[*] ايكنجى قليج ارسلان قيصرى حاكمى اولوب حمايه‌سى آلتنده بولنان (ذوالنون) ك الندن قيصرى‌يى آله‌رق كنديسنى طرد ايله‌دى . (564 ﻫ 1168 م)

بوندن بر سنه صوكره‌ده آنقره و چانقيرى‌يى برادرى (شاهنشاه) ك الندن آلدى [1] .

قيليج آرسلان (سيواس) ه دوغرو يورويه‌رك بو حوالى‌يى‌ده ضبط ايتمك ايسته‌يوردى. بو وضعيتدن قورقان اسماعيل، قليج‌ارسلانه مقابله ايده‌ميه‌جكنى آكلاديغندن ملاطيه‌أميرى اولان (فريدون) ايله برابر[2] شام حكمدارى آتابك (نورالدين محمود) ك يانئه كيتديلر .

نورالدين آتابك ، قليج آرسلانك شرقه دوغرو ملكنى توسيع ايتمه‌سنى تهلكه‌لى كوردى. قليج آرسلاندن قاچوب داها اول كنديسنه التجا ايدن (ذوالنون) ايله (شاهنشاه) ده نورالدينى سلچوقى حكمدارى عليهنه تحريك ايتديلر .

نورالدين، موصل، ماردين، حصن‌زياد وسائر موقعلرده‌كى امراسنه امر كونده‌ره‌رك قليج ارسلانله حرب ايتمك اوزره سيواسده طوپلانمالرينى بيلديردى . (567 ﻫ 1171 م)

سيواسده طوپلانان اردو قيصرى‌يه دوغرو يورويه‌رك قليج آرسلانى قيصرى‌اوواسنده بولدى. وضعيتدن اوركن قليج ارسلان حربه جسارت ايده‌ميه‌رك صلح تكليف ايتدى .

مرخصلر ، ضبط اولنان يرلرله ، ذوالنون وشاهنشاهك امارتلرينه اعاده‌لرينى و شاهنشاهك اولادلرينك تخليه وتسليمنى وملاطيه حربنده آلنان اسيرلرك كرى ويريلمه‌سنى شرط قويديلر .

قليج ارسلان برادرى (شاهنشاه) ه سنوى اون بيك دينار معاش تخصيصنى و اسرانك اعاده‌سنى قبول ايلديسه‌ده قرده‌شنه بر قلعه‌بيله ويره‌ميه‌جكنى بيلديردى . قرده‌شى شاهنشاهك يدى چوجغندن بر دانه‌سنى اولدوروتوب آتشده پيشيرته‌رك اكمكله برابر برتپسى‌يه قويوب شاهنشاهه كوندردى [3] واكر چكيلوب كيتميه‌جك اولورلرسه ديكر آلتى چوجغنى‌ده بويله اولدوره‌جكنى بيلديردى . مذاكره منقطع اولديسه‌ده قيش كلمش اولديغندن قليج ارسلانه قارشى حركات عسكريه ياپيله‌ميه‌جغى آكلاشيله‌رق اردو عودت ايله‌دى .

اسماعيل سيواسده قاله‌رق (نورالدين) ك اردوسى سوريه‌يه چكيلدى . بوسنه سيواس وحواليسنده هم شدتلى قيش وهم‌ده قيطلق اولدى . بالخاصه قحط بوتون شدتيله سيواسده كنديني كوستردى .

[*] ابن خلدون ، ابراهيمك يرينه برادرى (ذوالنون) ك كچديكنى يازار .

[1] سريانى‌ميشه‌ل ابوالفرجدن نقلاً قيصرى وسينادانك 1169 سنه‌سنده قلج ارسلان طرفندن ضبط ايديلديكنى يازار. ينه او مأخذلره كوره آنقره و چانقيرى‌ده بوسنه (شاهنشاه) دن آلنمش . (سريانيجه نسخه (1480 سريانى سنه‌سى)

[2] ملاطيه اميرى محمدك يرينه قاسم ، انك يرينه‌ده (فريدون) كچمشدى .

[3] سريانى ميشه‌ل وقايعنامه‌سى (سريانيجه نسخه ج 3 ص 345) (ارمنيجه نسخه ص 373) ابوالفرج شاهنشاهك درت چوجغى اولديغنى يازيور .

سيواس اهاليسى حكمدار اسماعيلك آنبارلرينى ياغما ايده‌رك اسماعيل ايله حرم و چوجقلرينى و معيتى اركانندن بشيوز كشى‌يى قتل ايتديلر . بوجنايت شدتلى قيش واورتالغك قپالى اولمسى جهتيله انجق (1172) سنه‌سى شباطنده دويوله‌بيلدى . تكميل اطراف اهاليسى بوو‌قعه‌دن متأثر ومتنفر اولديلر. [1]

بونك اوزرينه اهالئ محليه‌دن بعضيلرى قيصرى أميرى اولوب شامده نورالدينه التجا ايتمش اولان (ذوالنون) ه خبر كوندرديلر وسيواس حكومتنى كنديسنه تكليف ايله‌ديلر .

ذوالنون قائم‌پدرى نورالدين آتابكك معاونتنى رجا ايده‌رك يوله چيقدى؛ قارلرك چوقلغندن دولايى بعضاً ياياں يورويه‌رك بيك مشكلاتله (سيواس) ه كلدى . حكومته وضع‌يد ايدرايتمز اسماعيلك قاتللرينك اكثريسنى اعدام ايتديردى . [2]

بعضى تاريخلر اسماعيلى ياكلش اوله‌رق (ذوالنون) ك اوغلى و خلفى كوسترمشلردر . [3] ينه بعضى تاريخلر [4] اسماعيلك 564 هجرى سنه‌سنده وفاتنى يازارلرسه‌ده ياكلش اولوب بوتاريخده باباسى ابراهيم وفات ايتمشدر . اسماعيلك نيكساردە مدفون اولديغنى باشده جنابى اولديغنى حالده مرقاة الجهاد ، هزارفن ، فذلكه ، مرئ التواريخ و آقسرايى تذكره‌سى يازارلر .

جنابى تاريخى، اسماعيلى (ملك‌عالم شمس‌الدنياوالدين ظهير اميرالمؤمنين ابى‌الفدا اسماعيل) ديه ذكر ايدر. اسماعيلك، ياغى باصانك زوجهٔ متروكه‌سنى آلديغى سريانى ميشه‌ل وقايعنامه‌سنده محرردر .

ذوالنون بن محمد غازى

568 ـ 570 هـ

1173 ـ 1174 م

ذوالنون برنجى دفعه (537 هـ) سنه‌سنده باباسى محمد غازينك يرينه حكمداراعلان‌ايديلديسه‌ده ياغى باصانله

---

[1] اوزون مدتدنبرى بوتون مملكتده اجراى حكم ايدن قيطلق و آچلغه انضمام‌ايدن مدهش قيشك شدائدندن اهالى فوق‌العاده ازيلمش وبوكالمش اولديغندن پادشاهه مراجعتله كنديلرينه ييه‌جك ويرمسنى ايسته‌ديلر . حكمدار بغدايى اولملقله برابر اهالى‌يه جزئى برشيئى بيله ويرمه‌دى ، بالعكس اونلرله استهزا ايتدى . كنديلرينى دفعات ايله حضورندن قوغدى . ايشته بو وضعيت اوزرينه آچلغك تضييقنه مقاومت ايده‌مه‌ين بوآدملر حكمدارك قتلنى طاسارلاديلر . سوءقصد ترتيب‌ايده‌رك مشاراليهك اوزرينه آتيلديلر وسلطان قلج ارسلانك همشيره‌سى اولان حرمى [ياغى باصانك زوجهٔ متروكه‌سى] و مقدارى بشيوزه بالغ اولان ندما وخواصيله برابر حكمدارى اولدورديلر وقبره بيله لايق عد ايتمدكلرى جسدينى قارلرك اوزرينه آتديلر حكمدارك بوتون مالملكنى مصادره ايدوب يمكه باشلاديلر. قار سببيله بو خبر شباطدن اول اطرافدن دويولمادى . اسماعيلى قتل ايدنلر اتفاق ايده‌رك عينى خانداندن مرحومك عمجه‌سى اولوب قيصريدن طرد ايديلن ودمشقده بولنان (ذوالنون) ه خبر كوندرديلر [سريانى ميشه‌ل . سريانيجه نسخه (ج 3 باب 19 ص 349)

[2] آقسرايى تذكره‌سى ، تاريخ كزيده وروضة‌الصفانك قيدلرندن، قيلج آرسلانك ، دانشمنديه امراسنى كنديسنه جلب ايده‌رك انلر واسطه‌سيله اسماعيلك قتلنه سبب اولديغى آكلاشيليور. سريانى ميشه‌ل حادثهٔ قتلى(1172-1173) تاريخنده كوستريبورسه‌ده ياكلشدر . يالكز وقعه‌نك شايع اولماسى (1172) تاريخنده‌در .

[3] روضة‌الصفا ، جامع‌الدول ، تاريخ كزيده ، فصول حل‌وعقد ، مرئ التواريخ

[4] مرقاة‌الجهاد ، جنابى ، هزارفن .

عزالدین صونغورك قیامی و یاغی باصان طرفندن حکومتی الندن آلنەرق بر والی درجەسندە قیصری‌دە اقامت ایتدیریلمش اولدیغی بالمناسبه اولجە ذکر ایدیلمشدی. ذوالنون، بواثناده عمجەسنه قارشی قیامه یلتندیسەدە درحال اطاعت آلتنەدە آلنمشدی (558ھ1162 م). یاغی‌باصانك‌وفاتی اوزرینه (ذوالنون)سلچوقی‌حکمدارینك تشویقیله اعلان استقلال ایتدی و ینه قلیج آرسلانك مظاهرتیله (ألبستان) وحوالیسنی (محمودبن معدی) دن آلدی. بو وسیله ایله بو اراضی سلچوقیلرك ألنه کچدی .

ذوالنون آماسیه طرفلرنی‌دە ألدە ایتمك ایستەدیسەدەموفق اولامادی.[1] ذوالنون بو صورتله یعنی قلیج آرسلانك یاردیمیله‌درت سنه قدر قیصری امیرلکنده قالدی.(564 ھ 1168 م) سنەسندە دانشمندیه‌حکومتنی اورتادن قالدیرمغه قرارویره‌ن‌قلیج آرسلان طرفندن فراره اجبار ایدیلەرك مملکتی سلچوقیلرك اشغالی آلتنه کیردی. (ذوالنون) شام آتابکی نورالدین‌محمودك یاننه قاچدی و اوکا داماد اولدی.

ذوالنون، اسماعیلك قتلی اوزەرینه سیواسدن دعوت ایدیلدیکندن نورالدینك ویرمش اولدیغی قوۀ معاونه سایەسندە (سیواس) ە کلەرك حکمدار اعلان ایدیلدی. (568 ھ 1172 م) [2]

(ذوالنون) ك سیواسه یرلشمسی قلیج آرسلانك ایشنه کلمەدی . 568 دە درحال سیواس اوزەرینه یورودی. ذوالنون (نیکسار) ە قاچدی و نورالدین محموده مراجعت ایدەرك معاونت ایستەدی [3]

نورالدین، قلیج آرسلانك اراضیسنه تجاوز ایتدی. (کیسوم) (بهسنی) (مرعش) حوالیسنی ضبط ایلدی. بو وضعیته قارشی قلیج آرسلان مملکتنی قورتارمغه قوشدیغندن (سیواس) ی ترك ایتدی .

نورالدین محمودله بوی اولچوشەمیەجکنی آکلایان ایکنجی قلیج آرسلان صلحه میل ایتدی. آرالرندە تقرر ایدن صلح شرطلرندن بری (ذوالنون) ك نورالدینك حمایەسی آلتندە سیواسدە اجرای حکومت ایتمسنی قبول‌ایتمسی‌ایدی. قلیج آرسلان بونی قبول‌ایتدی. (569 ھ 1173 م) [4]

(ذوالنون) ی سیواسدە محافظه ایتمك اوزره (فخرالدین عبدالمسیح) اسمندەکی قوماندان اوچ بیك قدر عسکرله دائمی صورتدە سیواسدە اقامت ایدەجکدی .

---

[1] ذوالنون‌حکمدار اولونجه‌آماسیه‌دە اقامت‌ایتمکدە اولان‌اسماعیلك‌زوجۀ متروکەسی ویاغی‌باصانك زوجەسی‌اولان قادین، ذوالنونی اماسیه‌یه دعوت‌ایله شهری‌تسلیم‌ایتمك ایستەمشسەدە موفق اولامیەرق قتل‌ایدیلمش وذون‌النون‌دە برایش کورەمەدن عودت ایلەمشدر . (شالاندون ج 1 فصل 10 ص 291) حالبوکه سریانی میشەل بو قادینك سیواسدە قتل ایدیلدیکنی یازار. (سریانیجه نسخه) بوآماسیه حادثەسی‌محقق‌ایسەدەقادینك،اسماعیلك هانکی زوجەسی اولدیغی‌بللی دکلدر. دوکیغی‌دە بوحادثەدن بحث ایدەر .

[2] خلیل ادهم بك افندی (دول اسلامیه) اسمندەکی اثرلرندە (ذوالنون) ك جلوسنی (٥٦٤) کوسترمشلردر. بو تاریخ،مشارالیهك دانشمندیه‌ممالکنك‌بر قسمندە قیصری و حوالیسندە امیر بولوندیغی تاریخدر .

[3] [پس سلطان قلیج ارسلان سبب انکه دانشمندیان ضعیف شده بودند. طمع درولایت ایشان کرد ولشکر کشید وقیصریه وسیواس بکرفت وملك ذوالنون‌که نبیرۀ یاغی‌باصان بود مغلوج و معلول کشته بود بهٔزیخت و نیکسار رفت وپیش نورالدین ملك‌عادل‌پادشاه شام رسول فرستاد ومدد خواست. سبب آنکه داماد اوبود. فخرالدین عبدالمسیح را با (سەهزار) مرد نام برك نمود اوفرستاد قیصریه وسیواس مستخلص کردانید و فرمودکه فخرالدین عبدالمسیح بسیواس اقامت کند، تا سلطان قیلج ارسلان معاودت نکند واو،تاوقت وفات ملك نورالدین درسیواس بود] (آقسرایی تذکرەسی)

[4] شالاندون ، ابن خلدون ، میشەلك سریانیجه نسخەسی ج 3 ص 352 . ابن خلدونه کوره ، سیواس ذوالنونك اولەجق وفقط نورالدینك عسکرلری بولونەجقدی .

بو صورتله مملكتنك بر قسمنی الده ایدن (ذوالنون) نورالدینك وفاتنه قدر بوطرزده كويا حكمدارلق ایتدی .

شام حكمداری نورالدین محمود (569 هـ 1173) سـنه‌سی صوكنده وفات ایتدی. قوماندان (فخرالدین عبدالمسیح) بو خبری دويار دويماز عسكرينی آله‌رق شامه عودت ایله‌دی .

نورالدينك وفاتی (قلیج آرسلان)ه فرصت ويردی. درحال (ذوالنون) ك اوزرينه يورودی. مقاومتدن عاجز اولان سیواس حاكمی فرار ایتدیكندن بربرینی متعاقب سیواس، نیكسار ، قومانه و سـائر دانشمندیه شهرلری قلیج آرسلانك أٓلنه كچدی (570 هـ 1174 م) [1]

ذوالنون ایله قلیج آرسلانك قرده‌شی (شاهنشاه) استانبوله، بیزانس ایمپراطوری (مانوئل قومنه‌ن) ك یاننه كیتدیلر . [2]

محارب بولونديغی ونديك دولتیله مصالحه یاپمش اولان (مانوئه‌ل) ذوالنون وشاهنشاهك تشويقیله كوچوك آسیا امورينه مداخله‌یی قبول ایتدی و بعضی خصوصلرده قلیج آرسلانك، كنديسنی اغفال ایتديكنی بهانه ایده‌رك آماسیه اوزه‌رينه عسكر سوق أيله‌دی .

آماسیه شهری هنوز (قلیج آرسلان) ك أٓلنه كچمه‌مشدی. آماسیه، روم قوماندانی (میشه‌ل غابراس)ه تسلیم اولمق ایسته‌دیسه‌ده (میشه‌ل) جوارده بولنان قلج آرسلان قطعاتندن قورقارق آماسیه‌یی آلامیه‌رق چكیلدی. بونك اوزرينه قلیج آرسلان قوتلری آماسیه‌یی اشغال ایله‌دیلر .

بیزانس ایمپراطوری (ذوالنون)ه اللی بیك كشیلك برقوت ويره‌رك (نیكسار) اوزرينه كوندردی ونیكسار محاصره ایدیلدی [3] .

قلعه‌نك تورك قوماندانی ، خرستیان اهالی لساندن بیزانس اردوسـنه اوقك اوجنه طاقدیرمق صورتیله برمكتوب آتدیردی ، بومكتوبده :

« باش اتخاذ ایتدیككز دانشمندیلر سزه‌قارشی برپوصو قورمش اولان توركلره سزلری تسلیم ایده‌جكلر. بو فكرلرینی تطبیق ایچون مساعد برفرصت بكله‌یورلر . » دینلمكده ایدی .

مكتوبی اوقویان روملر بوكا ايناه‌رق چكیلدیلر . توركلر بونلری تعقیب و برچوغنی حتی ایمپراطورك یكننی اولدوردیلر [4] .

بو وقعه (572 هـ 1175 م) سنه‌سنده ويا آزصوكره اولمشدر . سریانی میشه‌لك سریانیجه نسخه‌سنه كوره

---

[1] سریانی میشه‌ل سریانیجه وقایعنامه‌سـنك ترجمه‌سنده دانشمندیه حكومتنك (1486) سریانی سنه‌سـنده انقراضنی كوستریيوركه تقریباً 1176 میلادی و (572) هجری سـنه تصادف ایده‌ر . شالاندون تاریخ ذكر ایتمه‌یور . سریانی‌میشه‌ل بیزانس ایمپراطورلغنك حمایه‌سیله ذوالنونك ملكنی استرداده قیام ایتمه‌سی سببیله بلكه حكومتنی دوام ایتدیرمشدر . دوكینی (مترجم نسخه ج 4 ص 84) قیلج ارسلانك، سـیواسی ضبط ایدرسه بیزانس ایمپراطورينه ويره‌جكنی وعد ایله‌دیكنی وفقط وعدنده دورماديغنی یازییور !

[2] مرقاةالجهاد ترك دیار ایلدیكنی یازار .

[3] سریانی میشه‌ل بوقوتك اوتوز بیك اولديغنی یازار (سریانیجه نسخه ج 3 ص 368) .

[4] میشه‌ل ارمنیجه نسخه‌سنك هامشنده (قانتا كوزه‌ن) اسمنده اولان ایمپراطورك یكننك قونیه محاربه‌سنده تلف اولديغنی (نیكه‌تاس هونیاتس)دن نقلاً بیان ایدر .

ذوالنون شماله قاچدی ، بو وقعه اوزرینه روملر شبهه‌لنه‌رك (ذوالنون)ی دردست وایمپراطور طرفندن محاکمه ایدیلمك اوزره حبس ایله‌دیلر (ج 3 ص 368) .

ذوالنونك عاقبتی مجهولدر . آماسیه ولایتنه تابع مجید اوزی قضاسنه مربوط اولان (ذوالنون آباد) ك (930) سنه‌سنه‌قدر (طانون اوزی) دییه طانیلدیغی آماسیه تاریخنده محرردر [1] بلکه‌ده ناحیه بو ذوالنونك اسمنه اضافه ایدیلمشدر .

یوقاریدن بری‌کلن وقوعات‌تعقیب اولونورسه‌ذوالنونك بر قاچ دفعه حکومت ایتدیکی آکلاشیلیور: 1-باباسی محمدغازینك‌وفاتی‌متعاقب‌جلوسی . 2- خلعی‌متعاقب عمجه‌سی طرفندن‌قیصری‌امیری اوله‌رق‌بولونمسی . 3-یاغی باصانك وفاتی متعاقب قیصری‌ده مستقلاً فقط قیلیج ارسلانك مظاهرتیله حکومت ایتمسی و صوکره طردی . 4 - شام حکمدارنی نورالدین محمود طرفندن اسماعیلك یرینه حکمدار یاپلمسی . 5 - قیلیج آرسلان طرفندن سیواسدن طردی و نورالدینه التجاسی . 6 - نورالدینك حمایه‌سنده تکرار سیواس امارتنه کتیریلمسی .

دانشمندك مخلصی (عمادالدین) در . صوك جلوسنده (ناصرالدین) لقبنی قوللانمش .

*
* *

مرئ‌التواریخ ، دانشمندیه دولتنك انقراضنی (564) هجری‌سنه‌سی کوستریبورسه‌ده بوتاریخ (اسماعیل بن ابراهیم) زمانده سیواسك قیلیج آرسلان طرفندن موقتاً اشغالی تاریخیدر.

سریانی میشه‌ل دانشمندیلرك 1366 سریانی سنه‌سنده یعنی (1056) تاریخ میلادیسنده آناطولی فتوحاتنه باشلادقلرینی یازییورکه تقریباً 448 و 449 هجری سنه‌لریدر .

سیواس دانشمندیلرینك مدت حکومتلری تقریباً (464 ھ 1071 م) سنه‌سندن (570 ھ 1174 م) تاریخنه قدر هجری (106) میلادی 103 سنه‌در . بومدت ظرفنده دانشمندیه مملکتلرنده :

دانشمند ، ملك غازی ، محمد غازی ، عمادالدین ذوالنون ، عینی زمانده ملك صونغور ، نظام‌الدین یاغی باصان ، ابوالمحامد جمال غازی ، ملك ابراهیم ، ملك ذوالنون [2] ، ملك شمس‌الدین اسماعیل ، اوچنجی‌دفعه اولارق ذوالنون حکمدارلق ایتمشلردر . سریانی میشه‌ل وابوالفرج یوز یکرمی ایکی‌سنه‌حکومت سوردکلرینی یازارلر چونکه اونلر ٤٤٨ دن ٥٧٠ هجری‌سنه قدر حکومتلرینی قبول ایتمشلردر .

*
* *

دانشمندیلرك ملاطیه شعبه‌سی (537) ده محمد غازینك وفاتندن صوکره‌کی تشتتده سیواسدن آیریلمشدر . بونلردن ملك غازی‌نك اوغلی (عین‌الدوله) و اوغلی (ذوالقرنین) آنك‌اوغلی(محمد) وبرادری (قاسم) وصوکره افریدون یاخود (فریدون) و ایکنجی دفعه (محمد) صره ایله أمیرلك ایتمشلردر .

بوشعبه‌نك امارتی (575 ھ 1179 م) سنه‌سنه قدر دوام ایتمش صوکره مملکتلرینی سلچوقیلر استیلا ایتمشدر .

بوعائله‌دن محمد، برنجی حکومتنده سفاهت ومظالمنه‌مبنی خلق طرفندن طرد ایدیله‌رك پك چوق‌سورونوب

[1] آماسیه تاریخی ج 2 ص 333 . تقویم وقایع (1257 سنه‌سی 220 نجی نومرو).

[2] ذوالنونك قیصریده‌کی امارتی زمانیدر .

سفالت چكمش و بر آرالق خرستيانلرك مظاهرتيله كيزليجه ملاطيه‌يه كيروب برادريني قتل ايله ايكنجي دفعه حكمدار اولمشدر . بوايكنجي حكومتي (572 هـ 1176 م) سنه‌سنده‌در .

ايكنجي قيليچ آرسلان ملاطيه‌يي (575) سنه‌سنده محمدك الندن آلمش وصوك ملاطيه اميري ده (حصن زياد) ه چكيلمشدر .

اسلام مورخلري (فريدون) دن صوكره محمدك ايكنجي دفعه حكومته كچديكني يازمازلر . بوني ، اوزماني ادراك ايدن و حياتده بولنان سرياني ميشه‌ل وقايعنامه‌سنده ذكر ايده‌ر [1] .

*
* *

دانشمنديلر آناطولينك توركاشمه‌سي نقطهٔ نظرندن پك مهم خدمتلرده بولونمشلردر . اناطولي هكه‌مونياسي زمان زمان بوعائله‌نك النده بولونمشدر . ياغي باصاندن صوكره بوتفوق زائل اولمشدر .

ايلك دانشمندي حكمدارلرينك اهل صليب وبيزانسلرله مجادله وموفقيتلري توركلرك اناطوليده استقراريني تامين ايله‌مشدر .

قازانووا ، اثرنده ، دانشمنديلرك مسلمان و خرستيان مدنيتلري آراسنده واسطه اولدقلريني ذكر ايده‌ر .

دانشمنديه مسكوكاتي احمد توحيد بك افندي استاديمزله متوفي قازانووا طرفندن نشر ايديلمشدر .

قتالوقلرده اولمايان ابراهيم بن محمدك پاره‌سني توحيد بك افندي ، رؤف پاشازاده عثمان بكده كورمشلردر .

*
* *

قرون وسطا اسلام تشكيلاتي ايچنده بر ، (غازيلر) زمره تشكيلاتي واردر . تاريخلرك (غازيان روم) (آلپلر) (آلپ ارنلر) اسمني ويردكلري بوتشكيلات اناطولينك ايلك استيلاسي زماننده موجود بر تشكيلاتدي . سامانيلر زماننده ماوراءالنهرده بويله بر تشكيلاتك موجود اولديغي تاريخاً معلومدر .

كچينه‌جك بر طوپراغه ، كنديني ياشاته‌جق بر ايشه مالك اولميه‌رق اقتصادي ضرورتلر ايچنده قالان بر صنفك ، خارجي دشمنلره قارشي اجرتلي عسكر قوللانمق ايسته‌ين حكمدارلرك ايشلرينه يارايه‌جقلري دركاردي .

بونلره ماوراءالنهرده (غازي) عنواني ويريلشدي . تشكيلاتلري حكومتجه رسماً طانمقده ايدي . بونلرك رئيسلرينه (سپهسالار غازيان) عنواني ويريلشدي سلچوقيلر زماننده بولقب تعمم ايتدي . [2]

ايشته سلچوقيه دولتي خدمتنه كيروب موفقياته نائل اوله‌رق بالنتيجه بويوك بر دولت قوران (دانشمند) غازي‌نك ده بوغازيلر زمره‌سندن اولماسي قوتله محتملدر .

---

[1] سرياني ميشه‌ل وقايعنامه‌سي سريانيجه‌دن فرانسزجه مترجم نسخه (ج 3 فصل 2 ص 362)

[2] مراجعت . حيات مجموعه‌سي (نومرو 21) آنقره واخيلر مقاله‌سي «كوپريلي زاده فؤاد بك افندي »

مختلف تاریخ وسلسله‌نامه‌لره کوره دانشمندیه عائله‌سی

(هزار فن) ك تنقیح‌التواریخ اسمنده‌کی أثرینه کوره :

- ملك احمد دانشمند غازی
  - ملك غازی محمد
    - یاغی باصان
      - جمال غازی
    - ملك ابراهیم
      - اسماعیل
    - ذوالنون بن محمد [1]

جامع‌الدوله کوره :

- دانشمند طابلو التركمانی
  - كمشتكین
    - یاغی آرسلان
    - محمد
      - ذوالنون
        - اسماعیل
      - ابراهیم
        - اسماعیل

(فصول حل و عقد) ه کوره :

- ملك دانشمند غازی
  - ملك محمد غازی

بونلردن صوکره ذوالنون واسماعیلدن بحث ایدیله‌رك دیکرلری مسکوت کچیلمشدر .

---

[1] (ذوالنون بن محمد) سلسله‌یه ربط ایدیله‌مشدر .

عربجه (دائرةالمعارف) ه نظراً :

- احمد دانشمند غازی [بن علی بن نصر امیرالترکان]
  - محمد غازی
    - ذوالنون
    - ابوالظفر نظام‌الدین یاغی باصان
      - جمال غازی
    - ملك ابراهیم
      - ابوالفدا اسماعیل

(قاموس‌الاعلام) ه نظراً :

- غازی احمد دانشمند [بن علی بن نصر]
  - غازی محمد
    - ابراهیم
      - ابی‌الفدا اسماعیل
    - نظام‌الدین ابوالمظفر یاغی باصان
      - غازی جمال‌الدین

کاتب چلبی‌نك فذلکه‌سنه کوره دانشمندیلر :

- احمد
  - محمد
    - ابراهیم
      - اسماعیل
    - یاغی باصان
      - جمال غازی
    - ذوالنون

عینی مؤلف تقویم‌التواریخده دانشمندی حکمدارلرینك آلتی اولدیغنی یازار . (ص ١٦٤)

اخبارالدول و آثارالاولده :

- دانشمند غازی
  - ملك غازی محمد
    - ابراهیم
      - ابی‌الفدا اسماعیل
    - نظام‌الدین ابوالمظفر یاغی باصان
    - ذوالنون

(سریانی میشه‌ل) ه نظراً :
دانشمند ، غازی ، محمد ، یاغی‌باصان اسماعیل و ذوالنون حکومت سورمشلردر .

ماتیو وقایعنامه‌سی مترجمی دولورییه یه کوره :

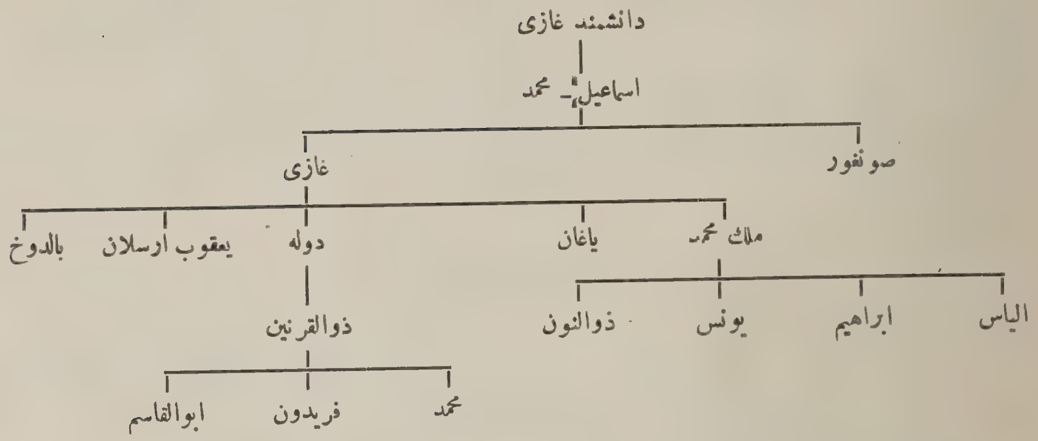

چامباوه‌رك سلسله‌نامه‌سنه کوره دانشمندیه حکمدارلری :

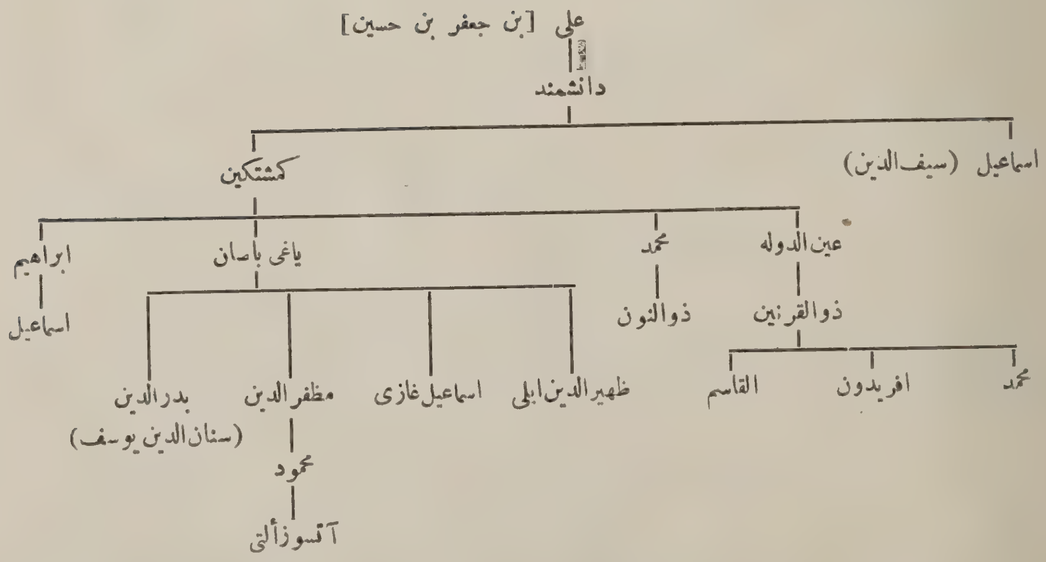

دول اسلامیه‌یه کوره :

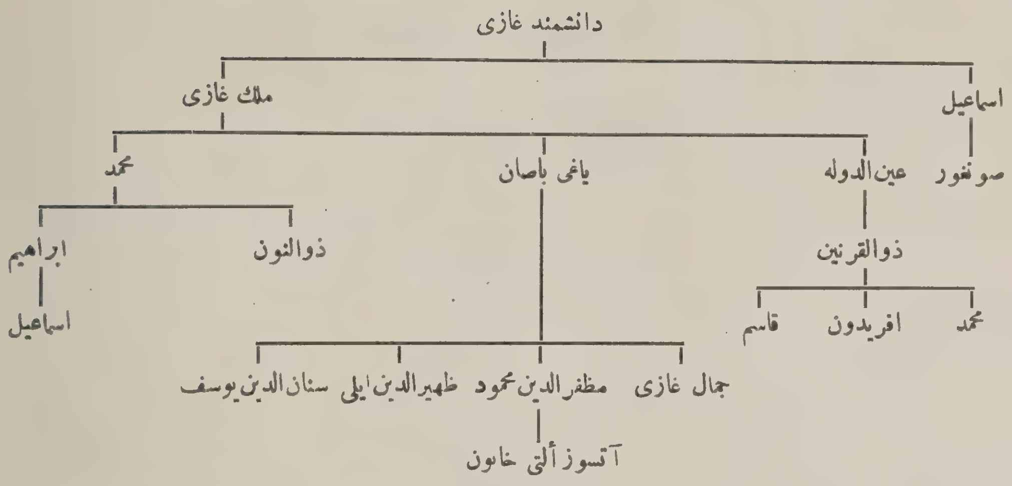

مسکوکات اسلامیه قاتالوغی [جلد رابع] :

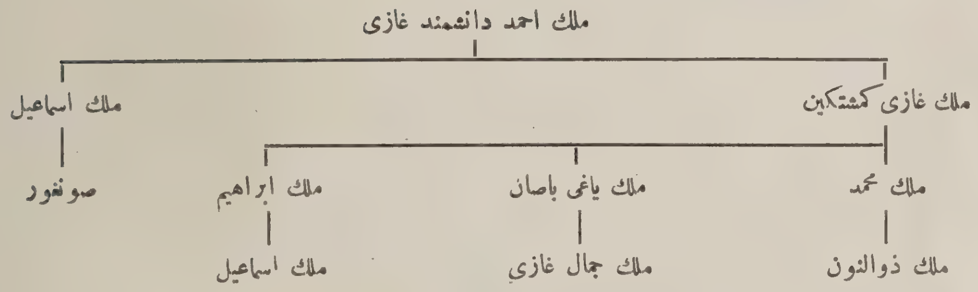

آماسیه تاریخنه نظراً دانشمندیه حکمدارلری :

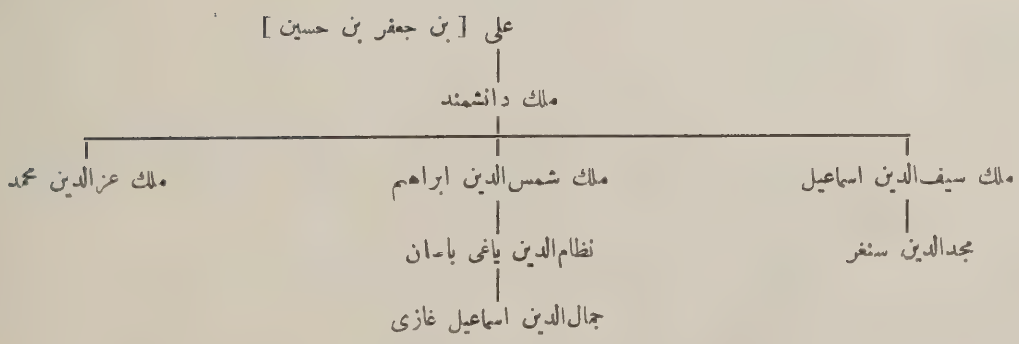

قازانووانك مسکوکات دانشمندیه‌سنه کوره : [١]

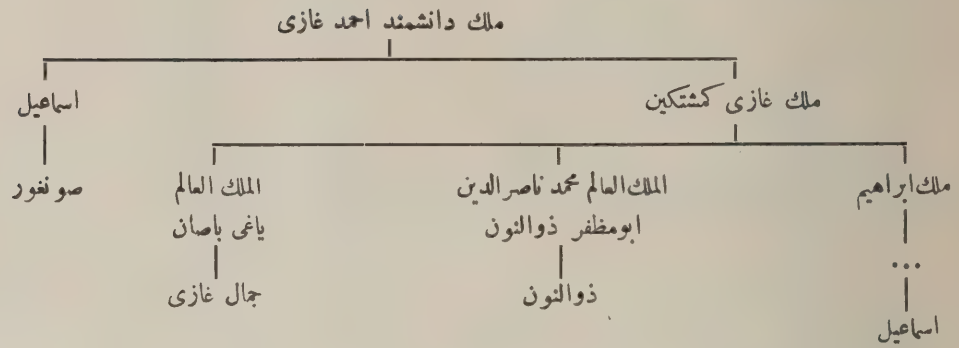

قازانووا ، ایکی ذوالنون قبول ایتمشدر .

شالاندون ؛ حکمدارلرك اسملری حقنده تردده دوشدیکندن اثرنده بعضاً غازیء اول، غازیء ثانی وثالث عنوانیله بونلری ذکر ایدییور .

[١] برنسخه‌سی استانبول موزه‌سی کتبخانه‌سنده $\frac{2692}{49/5}$ نومروده بولنان بواثری اسماعیل حامی بك تورکجه‌یه ترجمه ایتمشلردر.

مطالعه ایتدیکمز أثرلره کوره دانشمند اوغوللرینه عائد شویله بر سلسله ترتیب ایدیله بیلیر

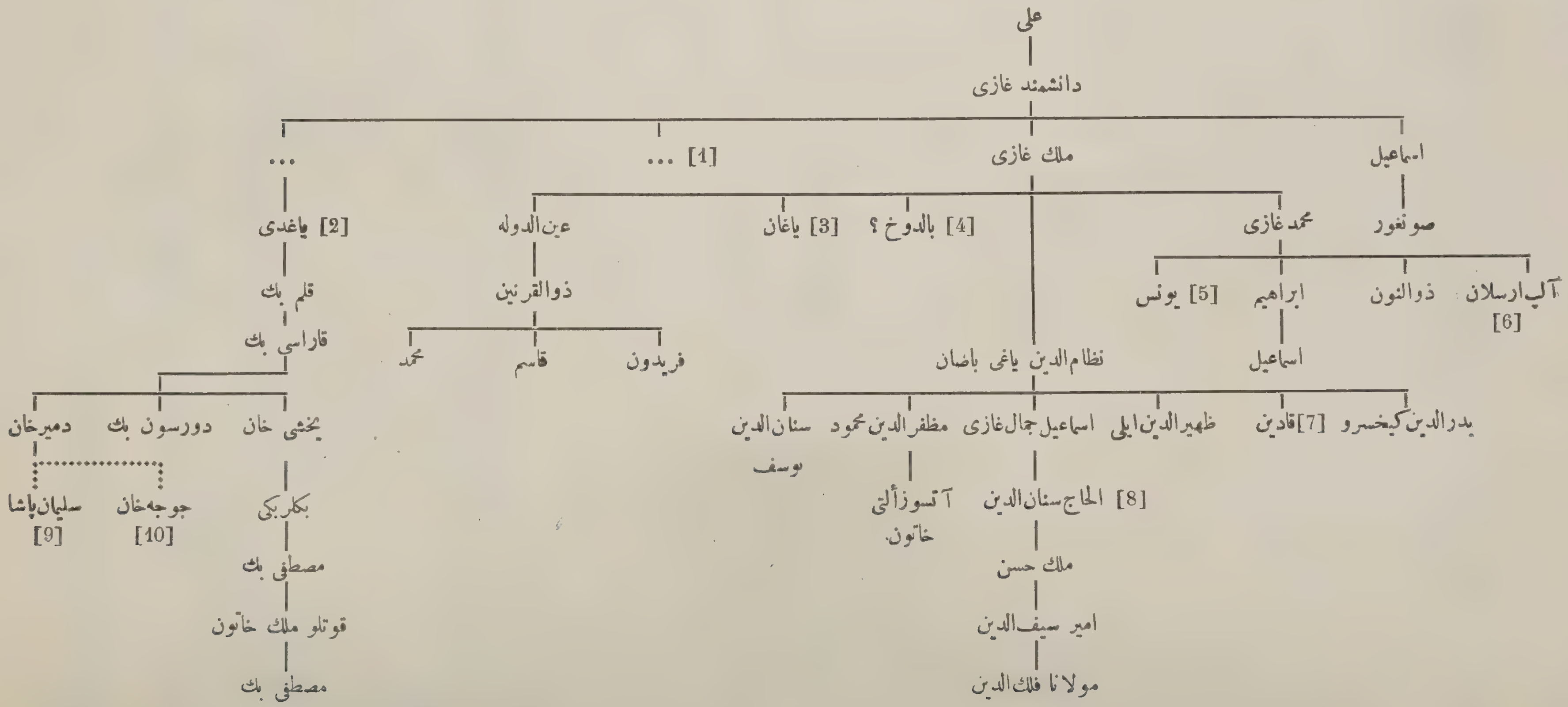

[1] مانیو وقایعنامه‌سنده دانشمندك اون اولاد براقه‌رق وفات ایتدیکی و بونلرك الك بویوکلری غازی نك دیکر قرده‌شلرینی امحا ایتدیکی محرردر .

[2] مراجعت (کتابه‌لر : اسماعیل حقی) یاغدی بك اغلب احتمال ملك غازی‌نك یاغان اسمنده‌کی اوغلیدر. دانشمندله یاغدی بك اراسنده ایکی ، اوچ اسم داها اولملیدر . سلسله تماما ذکر ایدیلیه‌رك آرادن برقاچی قونماموق‌صورتیله جدك اسمی ذکر ایدیلك‌ده عادتدر .

[3] بابا‌سنك صاغلغنده قلعه محافظی اولوب قلج آرسلانك (برنجی) اوغلی عربشاه طرفندن قتل ایدیلدیکی سریانی میشه‌ل وقایعنامه‌سنك (ج 3 ص 223) نده محرر اولدیغی کبی (1136) ده برادری محمده قارشی سلطنت دعواسنه قالقدیغندن دولایی برادری طرفندن قتل ایدیلدیکی‌ده ینه اواثرده محرردر. (فصل 6 ص 237)

[4] مانیو وقایعنامه‌سنه نظراً (1095م) دن 1098 سنه‌سنه قدر ملك غازی‌نك بالدوخ اسمنده‌کی اوغلنك (صامساد = شامشاد) والیلکی واردر . حتی بالدوخ اهل صلیب رؤساسندن (بودوئن)ه مقاومت‌ایده‌میه‌جکینی آ کلادیغندن صامسادی اون‌بیك آلتون مقابلنده (بودوئن) ه صاتمش وبالاخره‌ده بودوئن طرفندن قتل ایدیلمشدر. بعض اهل‌صلیب مورخلری (بالدوخ)ی ایلغازی‌نك [ارتیقیلردن] اوغلی اوله‌رق قید ایدرلر که طنمزجه داها موافقدر .

[5] (یونس) کده محمد غازی‌نك اوغلی اولدیغی سریانی میشه‌لده محرردر .

[6] قازانووانك دانشمندیه مسکوکاتنده (آلپ آرسلان) ك سیواس والیسی اولدیغی محرردر . (ص 54 ، 55)

[7] حصن کیف امیری (قره‌آرسلانك) زوجه‌سی اولدیغی شالاندوتده یازیلیدر .

[8] مرقاة الجهادده ملاطیه قاضیسی عمادالدین یوسف امضاسیله 794 تاریخلی بر حجته استناداً .

[9] چامباوه‌رك هانورده 1927 ده مطبوع اسلام حکمدارلری سلسله‌سنه کوره (ص 150) . منظوم دستورنامه (آنقره معارف کتبخانه‌سی)

[10] بروسه‌ده دوه‌جیلر قبرستاننك فائق بك مدرسه‌سی خذاسنده آبدال استقامتنده‌کی ضلعك نهایتنده آغاج آلتنده غیرمنتظم صندوقه‌سی برقبرك باش طاشنك درت سطحلی قسمنك دوورت طرفنده شوکتابه کورولور .

1 — المرحوم جوجه خان 2 — ابن تمرخان 3 — المتوفا شهر محرم 4 — سبع عشر یوما .

طاشك تاریخ قسمی بوقدر . احتمال تاریخ قسمی آیاق‌طاشنده‌ایدی. حالبوکه بوطاشده ضایع‌اولمشدر . قره‌سی اوغوللرندن (دمیرخان) ، عثمان اوغلی اورخان غازی‌یه تسلیم اولدقدن صوکره بروسه‌یه کتیریلش وایکی سنه صوکره طاعوندن وفات ایتمشدر. بو (جوجه خان) ك دمیرخان اوغلی اولمسی احتماله بناءً شبهه‌لی اوله‌رق قویدق . تاریخ طاشی بولونسه‌یدی مسئله توضح ایدردی.

دانشمند اوغوللری حقنده ملاحظه

سیواس شهری مناسبتیله دانشمندیلر حقنده طوپلایه‌بیلدیکمز معلوماتی اثریمزه قویدق . دانشمندیه تاریخی قاریشیق وقسماً مظلمدر. بزتاریخی مناسبتلری ممکن مرتبه تألیف ایده‌رك برتدقیق یاپمش اولدق .

دانشمندیه تاریخی اساسلی صورتده یازابیلمك ایچون بزم مراجعت ایتدیکمز مأخذلردن بشقه مأخذلره مراجعت ضرورتی واردر . بوخاندانك ایلك حکمدارلری حقنده ماتیو ، غره‌غوار ، سریانی میشه‌لك اثرلری اولماسه ایدی تاریخی معلومات پك بسیط قالاجقدی . بواثرلری بزه لطف ایدن اسماعیل بك افندی‌یه متشکرز . ارمنی واهل صلیب مورخلری بوخصوصده داها زیاده ایضاحات ویرمشلردر . اواثرلره مراجعت صورتیله اطرافلی بردانشمندیه تاریخی یازیلابیلیر .

بشنجی قسم

سلچوقیلر زماننده

سیواس

قطب‌الدین ملکشاهك سیواس حکومتی :

ایکنجی قلیج آرسلانك دانشمندیلرك ملکنه توارث ایتدیکنی دانشمندیلر قسمنده کوردك. قلیج ارسلان (551 ﻫ 1156 م) دن (588 ﻫ 1192 م) سنه‌قدر اوتوزیدی سنه حکمدارلق ایتمشدر .

قلیج ارسلان صوك زمانلرنده‌یعنی (586) هجری سنه‌سنده. مملکتی اوغوللری آراسنده تقسیم ایتدی[1] اون بر اوغلی واردی.

بونلردن، بعض مورخلرك بویوك اوغلی اولدیغنی یازدقلری (قطب‌الدین ملکشاه)ه [2] سیواس و آقسرای طرفلرینی ویردی .

اون برقرده‌ش آراسنده‌کی تقسیمی متعاقب [3] قطب‌الدین ملکشاهله باباسنك آراسی آچیلدی . قطب‌الدین

---

[1] ابن خلدون قیلج ارسلانك (587) سنه‌سنده مملکتی اوغوللری اراسنده تقسیم ایله‌دیکنی (ج 5 ص168) ابن الاثیر ایسه بونك (586) ده اولدیغنی یازارلر . ابن الاثیرك قید ایتدیکی تاریخی عقدالجمان‌ده قبول ایتمشدر . عقدالجمان ، [بایزیدده ولی‌الدین کتبخانه‌سی ج 18 ص 84] 586 وقوعاتی آراسنده آلمان ایمپراطوری (فره‌دریق) ك قومانداسی آلتنده‌کی اهل صلیب اردوسنك قیلج ارسلان ممالکندن مروری‌نی یازارکن (. . . بو قلج ارسلان اوغلی قطب‌الدین ملکشاه طرفندن محکوم ایدی وقطب‌الدین امور حکومتی تدویر ایدیوردی . قطب‌الدین المانلرله محاربه ایچون تعرض ایتدیسه‌ده موفق اولامایارق قونیه‌یه چکیلدی ...) دیورکه بوندن قیلج ، آرسلانك بو [586] سنه‌سنده ویا داها اول مملکتی اوغوللری اراسنده تقسیم ایتدیکی اکلاشیلیر . جنابی تاریخی ترجمه‌سی تقسیم کیفیتنی (584) سنه‌سنده کوستر . [نورعثمانیه کتبخانه‌سی نومرو 3097]

[2] ابن الاثیر ، ابی الفدا ، ابن شحنه تاریخی ، فذلکه، قطب‌الدینك بویوك، ابن بیبی ایله آقسرایی تذکره‌سی رکن‌الدین سلیمانك بویوك اولدیغنی یازارلر .

[3] ولیعهد یاپدیغی اك کوچوك اوغلی (غیاالدین) ه قونیه‌یی ویرمش دیکر اوغوللرندن (سلیمان) ی توقاد (ناصرالدین شاه) ی نیکسار (مغیث‌الدین) ی البستان (نورالدین) ی قیصری (قطب‌الدین ملکشاه) ی سیواس و آقسرای (معزالدین قیصرشاه) ی ملاطیه (نظام‌الدین ارغون شاه) ی آماسیه (آرسلان شاه) ی نیکده (محی الدین مسعود شاه) ی آنقره (سنجر شاه) ی ارکلی والیلکلرینه تعیین ایتمشدی .

بوتون مملكتك يالكزجه عهده‌سنده قالماسنی ایستەیوردی . بونك ایچون ارزنجان حکمداری (فخرالدین بهرامشاه) ایله اتفاق ایدەرك قونیه‌یه هجوم وباباسنی اسیرایتدی .

قطب‌الدین باباسنه حسن معامله ایلدی [1] واوکا :

« بن‌سنك هردرلو اوامرنی یرینه‌کتیره‌جکم» دیدی وصوکره برطاقم شاهدلر کتیرتوب پدرینك کندیسنی ولی‌عهدیاپدیغنه‌اشهادایتدی [2] وباباسنه یاپدیغی تضییق‌نتیجه‌سنده بوتون ممالکینك کندیسنه ویریلدیکنی اعلان ایتدیردی ایسه‌ده دیکر قرده‌شلری بونی هیچ طانیمادیلر [3]

حتی‌ملاطیه أمیری (قیصرشاه) بعض برادرلرینك باباسنی طوتوب اوکاحکمدارلق صلاحیتی ویرمه‌دکلرندن وملاطیه‌یی الده ایتمك ایسته‌دکلرندن بحث‌ایله (صلاح‌الدین ایوبی) یه شکایت ایتمش‌دی . [4]

قطب‌الدین قونیه حکومتنی الده ایتدکدن صوکره باباسیله برابر قیصری ملکی اولان برادری (نورالدین سلطان‌شاه) ك اوزرینه یورودی. قطب‌الدبن یاپدیغی‌ایشلری پدرینك آرزوسیله یاپیورکبی حرکت ایدییوردی.

قیصری‌ملکی (سلطان‌شاه) قطب‌الدینه قارشی‌چقدی . ایکی طرف حربله مشغولکن اختیار قیلج ارسلان فرصت‌بوله‌رق سلطان‌شاهك یانیه‌قاچدی. برایش کوره‌مه‌ین قطب‌الدبن‌قونیه‌یه دوندی‌ونامنه‌خطبه اوقوتدی[5]

بر مدت صوکره (قلیج آرسلان) (بورغلو) ده بولنان اوغلی غیاث‌الدینك یاردیمیله قونیه‌یی قطب‌الدین ملکشاهدن آلدی . قطب‌الدین (سیواس) ه چکیلدی .

قیلج آرسلان (588 ﻫ 1192 م) سنه‌سنده قیصری أمیری اولان اوغلی (نورالدین) ی تأدیب ایچون کوچوك اوغلی غیاث‌الدین ایله برلکده‌قیصری‌یه کلدی ایسه‌ده اوراده و یااثنای عودتنده‌وفاتی وقوعبولدی [6] و (غیاث‌الدین) ده‌قونیه‌ده اعلان حکومت ایتدی .

(قطب‌الدین ملکشاه) برادری (نورالدین سلطان شاه) ك ألندن قیصری‌یی آلمق چاره‌لرینی آرایوردی. سیواس ایله آقسرای آراسنده کیدوب کلیرکن برادری نورالدین کندیسنی استقباله چیقیوردی. ینه بویله بر استقبال اثناسنده (قطب‌الدین) قرده‌شنی اولدوره‌رك قیصری‌یی ضبط ایتدی . [7] قطب‌الدینك قیصری‌یی

[1] النجوم‌الزاهره (ج 3 ص 102) کوپریلی کتبخانه‌سی نومرو 1181

[2] ابن شحنه تاریخی وابی الفدا .

[3] کاتب چلبی‌نك فذلکه‌سنده قیلج ارسلانك بوتون‌مملکتی (قطب‌الدین) ه ویرمك وحتی‌مصر حکمداری (صلاح‌الدین ایوبی) نك قیزینی (قطب‌الدین) ه آلمق ایسته‌دیکنی و فقط دیکر اوغوللرینك بوکا راضی اولمادقلرینی قید ایدر .

[4] صلاح‌الدین ایوبی ملاطیه امیری (قیصر شاه) ه اکرام ایله کندیسنه تأمینات ویردکدن صوکره برادری (ملك عادل) ك قیزینی‌ویرمك‌صورتیله آنی‌صهریته‌ده‌نائل‌ایده‌رك ممنوناً ملاطیه‌یه کوندردی. (587 ﻫ) (ابی‌الفدا ج 3 ص 85)

[5] ابی‌الفدا (ج 3 ص 88) ابن شحنه تاریخی ده عینی‌معلوماتی ویریور . (الوافی بعدالوفیات) و (کتاب‌السلوك) قطب‌الدینك پدرینی حجر ایده‌رك آکا تغلب ایتدیکنی یازارلر .

[6] النجوم الزاهره ، اختیارلق زماننده کندیسنه نزول اصابت ایتدیکنی وقیمیلدانامیه‌جق حالده اولدیغنی سویلر . (ج 3 ص 102 کوپریلی کتبخانه‌سی)

[7] آقسرای وسیواس حاکمی قطب‌الدین ، آقسرایه کیدوب کلدکجه برادری ، قیصری‌حاکمی نورالدین محمودك یانیه‌اوغرار ونورالدین‌ده برادرینی استقباله چیقاردی . قطب‌الدین ، قرده‌شنی برمدت بویله‌جه آووتدی وفرصتنی بولونجه قتل ایتدی . نورالدینك توابعی (قطب‌الدین ملکشاه) ه مقاومت ایتدیلرسه‌ده نهایت اطاعت ایله کندیسنی شهره صوقدیلر . قطب‌الدین بووقعه‌دن بك آزصوکره وفات ایله‌دی . (ابن‌خلدون ج 5 س 168)

الده ایتمسی (589) و یا (590) هجری سنه‌سیدر (1193 ـ 1194 م) . (قیلیج آرسلان) ك اوغوللرندن اولوب توقاد ملکی بولنان (رکن‌الدین سلیمان شاه) پدرینك وفاتندن بر مدت صوکره قونیه‌ده تخته کچن اك کوچوك قرده‌شی (غیاث‌الدین کیخسرو) ی بر طرف ایتمك ایچون برادری (قطب‌الدین) ایله اتفاق ایده‌رك قونیه اوزرینه حرکت ایتدی و (آقسرای) ه کلدی. ایشته بوصیراده (قطب‌الدین ملکشاه) وفات ایتدیکندن (سلیمان شاه) قطب‌الدینك ملکنه‌ده صاحب اولدی . [1]

(قطب الدین ملکشاه) ك وفاتی تاریخی و مدفنی معلوم دکلدر . قیصری‌یی ضبطندن آز صوکره وفات ایتدیکنه باقیلیرسه تخمیناً (590 هـ 1193 م) ده ، یاخود آز صوکره وفات ایتمش اولابیلیر . سیواسده وفات ایتمش اولمسی احتمال داخلنده‌در .

(رکن الدین سلیمان شاه) (593) تاریخنده قونیه‌یی آلدی و دیکر برادرلرینی‌ده بر طرف ایده‌رك آناطولی سلچوقیه دولتنی بر اداره آلتنده طوپلامغه موفق اولدی .

*
* *

سیواس محاصره‌سی :

برنجی (غیاث‌الدین کیخسرو) ك وفاتندن صوکره یرینه ارکان دولتك قراریله بویوك اوغلی برنجی (عزالدین کیکاوس) حکمدار اولدی . (607 هـ 1210 م)

(عزالدین) ك عمجه‌سی اولوب ارضروم حاکمی بولنان (مغیث‌الدین طغرلشاه) بونی طانیمادی وعزالدینی سیواسده محاصره ایتدی . عزالدین کیکاوس (حران) و (رها) ملکی (اشرف بن عادل) ه مراجعت ایلیه‌رك یاردیم تأمین ایتدی بونك اوزرینه (طغرل شاه) ده محاصره‌یی رفع ایده‌رك چکیلدی . [2] تورکجه سلچوقنامه عزالدینك اکثریتله سیواسده اوطوردیغنی یازار . (اوروپا طبعی ص 139)

*
* *

---

[1] (.... ملك قطب‌الدین صاحب آقصرا وسیواس وقیساریه من یداخیه محمود غدراً ثم مات قطب‌الدین فی اثرذلك فملك اخوه رکن‌الدین سلیمان صاحب دوقاط [توقاد] ماکان بیداخیه قطب‌الدین من سیواس واقصرا وقیساریه (صبح الاعشی ج 5 ص 259 ، 260) أبی‌الفداده ملکشاهك قیصری‌یی آلدقدن آزصوکره وفاتی یازار .

[2] بو مطالعه دوکینی ایله (ج 4 ص 107) ابی‌الفدا (ج 3 ص 120) و ابن خلدونده واردر . (ج 5 ص 169) ابن‌خلدون خلاصة شویله‌دییور .

« غیاث‌الدینك مقتولاً وفاتنده [بیزانسلیلرله وقوعه‌کلن حربده‌شهیداولمشدی] اوغلی کیکاوس حکمدار اولدی. بونك لقبی (الغالب) ایدی. حالبوکه عمجه‌سی (طغرل‌شاه بن قلیج‌ارسلان) ارزن‌الروم [ارضروم] حکمداری اولوب قونیه تختنی الده ایتمك ایسته‌یوردی . برادر زاده‌سی (کیکاوس) له محاربه ایتمك اوزره سیواس اوزرینه یورودی . واونی سیواسده محاصره ایتدی. کیکاوس، شام حکمداری (ملك عادل) دن استمداد ایله‌دی، اوده عسکر کوندردی. طغرل شاه عسکرك وصولندن اول (سیواس) ی ترك ایتدی. بعده کیکاوس آنقره‌یی اشغال ایتمش اولان برادری (کیقباد) ك اوزه‌رینه یورودی » (طغرل‌شاه) ك علاءالدین کیقباد وارمنی قرالی (لئون) ایله برلکده عزالدین کیکاوسی (قیصری) ده محاصره ایتدکلری معلوم اولوب یالکز بوحادثه‌نك تاریخی بللی دکلدر. بعض ذوات، عزالدینك یالکز (قیصری) ده محاصره ایدیلدیکنی قبول ایدییورلر . عرب تاریخلری (ملك اشرف) دن استعانه‌سی تفصیلاتنه قادار یازدقلرندن سیواس محاصره‌سنی قبول ایتمك لازمدر . بز، قیصری محاصره‌سنك سیواس محاصره‌سندن صوکره واقع اولدیغنی قبول ایدییورز. سیواس محاصره‌سی (607) ایله (609) هجری سنه‌لری آراسنده اولملیدر .

علاءالدین کیقباد زماننده سیواس :

برنجی (علاءالدین کیقباد) برادری (عزالدین کیکاوس) ك یرینه سیواسده حکمدار اعلان ایدیلدی. (616 ﻫ 1219 م)

کیقباد زماننده و (629 ﻫ 1231 م) سنه‌سنده (چرماغون‌نویین) قوماندا‌سنده‌کی موغوللر ایلك دفعه آناطولی‌یه کیروب سیواس‌شهری کنارنده‌کی (ابن‌راحت) رباطنه قدر کلدیلر [1] وکچدکلری یرلری تخریب و یاغما ایده‌رك عودت ایتدیلر . [سیواس قصبه‌سی کنارنده‌کی (ابن راحت) موقعنه اولجه (کاروانسرای اصفهانی) دینیردی . صوکره‌دن (کمال‌الدین احمد ابن راحت) رباطی دینلدی .]

موغوللرك تعقیب و دفعنه امرادن (کمال‌الدین‌کامیار) مأمور اولدی. کمال‌الدین، أرضرومه قدر موغوللرك آرقه‌سندن کیتدیسه‌ده آنلره یتشه‌مه‌دی .

علاءالدین کیقباد زماننده و 618 هجری سنه‌سنده سیواس قلعه و سورلرینك یاپلدیغنی یوقاریده سیواس قلعه‌سی حقنده ایضاحات ویررکن ذکر ایتمشدك .

*
* *

ایکنجی غیاث‌الدین کیخسرو زمانی و سیواس :

(علاءالدین کیقباد) ك اوغلی ایکنجی غیاث‌الدین کیخسرو زماننده (634ـ644 ﻫ) موغول قوماندانی (بایجو نویین) ارضرومی ضبط ایله قتل عام یاپمشدی .

بووقعه‌یی خبر آلان غیاث‌الدین اطرافده‌کی دولتلردن یاردیم ایسته‌دی . غیاث‌الدینك اردوسنده فرنك وأرمنی عسکرلری‌ده واردی .

تجربه کورمش أمیرلر اردونك سیواسده قاله‌رق موغوللرك بوراده قارشیلانمسنی و سیواس کبی مهم بر نقطه‌یی مدافعه ایله‌مکی توصیه ایتدیلر ایسه‌ده غیاث‌الدین ، بوکا اهمیت ویرمیه‌رك سیواسك تخمیناً آلتمش کیلو مترو قادار شرقنده بولونان کوسه داغنه دوغری یورودی [2] .

641 سنه‌سی محرمنك آلتنجی کونی (1243 میلادی) وقوعه کلن (کوسه‌داغ) محاربه‌سنده سلچوقی اردوسی داغیلدی و غیاث‌الدین کوچ حال ایله قاچابیلدی . بو غالبیت اوزرینه موغوللر مستحکم اولان (سیواس) اوزرینه یورودیلر . سیواس قاضیسی (نجم‌الدین قیرشهری) اولجه خوارزم حکمداری محمد خانك مملکتنده ایکن موغوللره مقاومت ایدن شهرلرك بالمحاربه ضبطنی متعاقب خاك ایله یکسان واهالیسنك قتل ایدیلدکلرینی کورمش و ذاتاً اورتاده کندیلرینك یاردیمنه کله‌جك بر قوت‌ده قالمامش اولدیغندن سیواسك تخریب و قتل عامدن صیانتی ایچون موغوللره قارشی چیقارق اهالینك مطاوعتنی بیلدیردی .

موغول قوماندانی (بایجونویین) قتل عام و تخریبدن صرف نظرله شهرك اوچ کون یاغما ایدیلمه‌سنی امر

[1] ذکر تاختن آوردن قراول مغول تامحروسهٔ سیواس حماهاالله تعالی (درسنه 629) فوجی ازلشکر موغول‌که دراهتمام (چرماغون نویین) بودند بنواحی سیواس تاربباط پسرراحت تاختن آوردند وخلایق ومواشی بسیار قتل و اسیر وبرده وغارت کردند. (ابن‌بیبی هوتسما طبعی ص 182 ، 183)

[2] کوسه داغ ؛ زاره قصبه‌سنك شمال شرقیسنه و صو شهری‌نك جنوب طرفلرینه تصادف ایده‌ر . بو داغه اوللری (آلا کوه) دیرلردی .

ایتدی . بوخصوصه دائر ویردیکی امر موجبنجه سیواسك بوتون قاپولری قاپانارق یالکز (ارزنجان) قاپوسی [1] آچیق قالەجقدی .

قوماندانك ویردیکی امر اوزرینه حرکت ایدلدی . سیواس اوچ کون یاغما ، لوازمات حربیەسی احراق و سوری هدم ایدیلدی [2] .

دردنجی کون قوماندانك أمریله قاپی قاپاندیغندن [3] موغوللرده بورادن حرکتله قیصری یولنی طوتدیلر (641 هـ 1243 م) .

*
* *

دردنجی قیلیج آرسلانك سیواسده حکومتی :

ایکنجی غیاث‌الدین کیخسرو (644 هـ 1244) سنەسنده وفات ایدنجه [4] یرینه اوچ اوغلندن بری اولان (عزالدین کیکاوس) کچدی .

(عزالدین) ك دیکر قردەشلری (رکن‌الدین قلیچ ارسلان) ایله (علاءالدین) سلطنته اشتراك ایتمك ایستەدیلر . مشهور امرادن (سیف‌الدین طرمطای) و (حسام‌الدین بجار) رکن‌الدین طرفنی التزام ایتدیلر .

رکن‌الدین ، داها برادرینه قارشی قیام ایتمەدن اول بر موغول ایلچیسی قونیەیه کلەرك (اوقتای قاآن) ك اوغلی (کیوك خان) ك قاآن اولدیغنی بیان ایله حکمداری مراسمه دعوت ایتدی . عزالدین قورقدیغی ایچون کیتمك ایستەمیەرك قردەشی (رکن‌الدین) ی کوندردی .

قاآن (رکن‌الدین) ی حسن قبول ایتدی و اونی برادرینك یرینه سلچوقی حکمداری طانیدی . مراسمدن عودت ایدن رکن‌الدین (سیواس) ه کلەرك اوراسنی مرکز اتخاذ ایدوب حکمدارلغنی اعلان

[1] بوقاپو صوکرەدن ارضروم قاپوسی اسمنی آلمشدر .

[2] « . . . . روی بسیواس نهادند ، قاضی سیواس امام ربانی نجم‌الدین قیرشهری مکرردر وقت استیلای مغول برخوارزم ونکبت سلطان محمدآنجابود وخدمت پیوستەویرلیغ وپایزەارزانی داشتەبودند . باطرغو وپیشکشیها استقبال کرد (بایجو) اورا بشناخت وچون یرلیغ وپایزه عرض داشت بایجوبوسەداد وبر سرنهاد وشهررا بدوبخشید . دروازۀ ارزنجان راکشودەکذاشتند وباقی‌را بستند تابعضی ازلشکرسه روز مداخلت‌کردند وغارت‌نمودند . روزچهارم فرمودکه آن‌در وازەرا نیزبستند ودیکر زحمت ندادند وبقیصریه رفتند . (ابن‌بیبی هوتشما طبعی ص 241)

[3] نوری‌یه عطفاً دوصون (ج 3 ص 82) موغوللرك بواثناده پك‌چوق انسان قتل وشهر سورلرینی هدم ایتدکلرینی یازییور . (ابن‌العبری) تاریخ مختصرالدولنده شومعلوماتی ویرییور :

[. . . فلما تحققوا الامرانتشروا فی‌بلادالروم . فنازلوا اولا مدینة سیواس فملکوها بالامان واخذوا اموال اهلها عوضاً علی‌ارواحهم واخرقوا ماوجدوا بها من آلات‌الحرب وهدمواسورها . . .] (ص 440 بیروت طبعی) انجمنك عثمانلی تاریخی‌ده عینی معلوماتی ویرر . (ص 445)

[4] غیاث‌الدین کیخسرو ثانی‌نك اجلیله وفاتی برآزشبهەلیدر . (النجوم‌الزاهره فی‌ملوك مصرومصرالقاهره) اسمندەکی مهم اثردە غیاث‌الدینك وفاتی حقنده شومعلومات واردر :

« بوذات کنج ، اویونه میال ، ظالم وعقلسز اولوب کوپکلر ویرتیجی حیوانلرایله اوینار وبونلری خلقك اوزرینه تسلیط ایلردی . برکون بویرتیجی حیوانلردن بری کندیسنی ایصیردی وبوندن متأثراً وفات ایلەدی » (ج 5 ص 185) آیاصوفیه کتبخانەسی)

ایله‌دی (646 ھ 1248). [1] موغوللر ركن‌الدینه مظاهرت وعد ایتدیلر وامرینه عسكرده ویردیلر. وضعیتك وخامتنی آكلایان (عزالدین) ك وزیری (جلال‌الدین قراطای) مملكتی ایكی قرده‌ش آراسنده تقسیم ایدوب اوچونجی قرده‌شلری (علاءالدین)ه‌ده اراضی ویردی . مسكوكات، اوچ قره‌ش اسمنه ضرب ایدیلدی. [2]

بوندن بر مدت صوكرا (منكو قاآن) (سلطان عزالدین كیكاوس) ی چاغیردی ، عزالدین بر طاقم هدیه‌لر تداركیله (سیواس) ه قادار كلدی. قارده‌شی (ركن‌الدین) ك بوتون سلچوقی ممالكنه حكمدار یاپیله‌جغنی حس ایتدیكندن (منكوقاآن) نزدینه كتمكدن صرف نظرله قونیه‌یه عودت ایده‌رك كوچوك برادری (علاءالدین)ی كوندردی . علاءالدین ایسه یولده خسته‌لنه‌رق وفات ایتدی . ابن بیبی‌یه كوره (عزالدین) ك روم اولان داییلری هرفرصتده ركن‌الدینی تحقیروتضییق ایله‌یورلردی . عزالدین سلطنتده یالكز قالمق ایسته‌یوردی .

(ركن‌الدین قیلیچ ارسلان) ی امرادن (كمال‌الدین) قیصری‌یه قاچیردی وركن‌الدین اوراده حكمدارلغنی اعلان ایله‌دی .

ایكی قرده‌ش آراسنده قونیه اوواسنده واقع حربده ركن‌الدین مغلوب واسیر اولوب (بورغلو = بورلو) قلعه‌سنه حبس ایدیلدی . (652 ھ 1254 م)

بر مدت صوكره (بایجو نویین) ه ویریله‌جك قیشلاقدن دولایی عزالدین ایله بر قسم امراسی تدبیرسزجه حركت ایتدیلر . بایجونویین (عزالدین) ی مغلوب و فراره مجبور ایده‌رك بورغلوده محبوس بولنان (قیلیچ آرسلان) ی حكمدار اعلان ایتدیردی . (655 ھ 1257 م)

656 سنه‌سنده بغداد اوزرینه حركت ایدن (هولا كوخان) ایكی قرده‌شی باریشدیروب سلچوقی دولتنی ایكیسی آراسنده تقسیم ایتدی . مركزی (سیواس) اولمق اوزره شرق قسمی (قیلیچ آرسلان)ه ومركزی قونیه اولمق اوزره‌ده غربی قسم‌ده (عزالدین) ه ویریلدی .

بر مدت صوكرا ایكی قارده‌شك ینه آرالری آچیلدی . بو دفعه عزالدین مصر حكومتیله مخابره ایدییور دیبه اتهام اولوندی . عزالدین آنطالیه‌یه قاچدی و اورادن بیزانس ایمپراطوری (میخائل پاله ئولوغوس) ه التجا ایله‌دی .

بوندن‌صوكره‌سلطنتده رقیبسزقالمقله برابر موغوللرك النده اویونجاق اولان (ركن‌الدین قیلیچ ارسلان) ینه اونلرك اتهامیله (آقسرای) ده بوغولمق صورتیله وفات ایتدی 663 ویا 664 ھ .

دردنجی قیلیچ آرسلانك اوغلی اوچونجی (غیاث‌الدین كیخسرو) باباسنك قتلندن‌صوكرا چوجوق ایكن حكمدار اعلان ایدیلدی و (681) تاریخنه قدر یالكز باشنه حكمدارلق ایتدی، فقط قسطنطنیه‌یه التجا واورادن (سرای) شهرینه كچوب اوراده وفات ایدن عمجه‌سی (عزالدین كیكاوس)ك اوغلی (غیاث‌الدین مسعود) ك میدانه چیقمسی اوزرینه كیخسروك آغزینك طادی قاچدی .

---

[1] « عزالدین كیكاوس اخی كیقباد المذكور فكتب القان الیه بالولایة ثم اشرك بعدذلك بینه وبین اخیه ركن‌الدین قلیج ارسلان علی ان یكون من سیواس الی تحتوم القسطنطینه غرباً لعزالدین كیكاوس ومن سیواس الی ارزن‌الروم شرقاً متصلاً ببلاد التتر ركن‌الدین قلیج ارسلان علی اتاوة تحمل الی القان بقراقوم وجهز القان من امرائه أمراسمه (بیدو) علی ان یكون شحنة له ببلاد الروم لاینفذون فی شیئ الاعن رأیه » (صبح الاعشی ج 5 ص 360 ، 361)

[2] قونیه ، اقسری ، آنقره ، انطالیه وباقی غرب ولایتلرینك عزالدینه، سیواس قیصری ملاطیه ، ارزنجان ارضروم وماعدا شرق ولایتلرینك ركن‌الدینه ویریله‌رك كوچوك قرده‌شلرینه‌ده املاك خاصه ویریلدیكی وهر اوچنك نامنه پاره باصلدیغنی (تاریخ مختصرالدول) یازار . (ص 451)

مسعود؛ ایلخانی حکمداری (احمدخان)ك مساعده‌سیله ممالك سلچوقیه‌نك شرق قسمنه و بومیانده سیواس شهرینه صاحب اولدی[1] سیواس و آماسیه مسعودك مرکزی ایدی .

مسعود، غیاث‌الدین کیخسروك قتلی متعاقب کویا بوتون سلچوقی ممالکنه حکمدار اولدی . [2] (682 هـ 1283 م)

*
* *

اوچونجی علاءالدین کیقباد زماننده سیواس :

اوچونجی (علاءالدین کیقباد)ك حکومتی تاریخنی تماميله و قطعیتله تعیین شیمدیکی حالده ممکن دکلدر . بو ذات ایکنجی (عزالدین کیکاوس)ك طورونی و (فرامرز)ك اوغلودر .

عزالدین، بیزانسدن چیقدیغی زمان حبس ایدیلمش اولان اوغلی (فرامرز) قورتیلامایارق محبسده وفات ایتمش و اوغلو علاءالدین، پدرینك وفاتی متعاقب سلچوقی سلطنتنی طلب ایتمك اوزره بیزانس ایمپراطوری طرفندن بر ایلچی‌یه ترفیقاً (تبریز)ه کوندریلمشدی . [3]

بعضی تاریخلر علاءالدینك (697) دن (701) ه و (704)دن (707) هجری سنه‌لرنده ایکی دفعه حتی (سولامیش) عصیاننده‌کی فاصله سببیله اوچ دفعه حکمدار اولدیغنی قبول ایتمشلردر .

ینه بعض مورخلرده (علاءالدین)ك سلطنتنی (698 هـ 1298) دن (701 هـ 1304) سنه‌سنه قادار بر دفعه اوله‌رق کوسترمشلردر .

بز شمدیلك مشارالیهك سلطنتنی 697 دن 701 و(704)دن (707) سنه‌سنه قادار اولمق اوزره ایکی دفعه قبول ایتمکده‌یز. أخیراً موجودیتندن خبردار اولدیغمز ومدقق محترم مکرمین خلیل بك طرفندن استنساخ ایدیلمش بر سلچوقنامه‌ده : [نشتن سلطان علاءالدین فرامرز برتخت قونیه روزیکشنبه پنجم ماه محرم سنه ثمان وتسعین وستمایه] قیدی واردر. بزمشارالیهك 697 تاریخلی ارزنجان‌ده غازان محمودخان نامنه کسیلمش برسکه‌سنی نظر دقته آله‌رق جلوسنی 697 قبول ایله‌دك. مؤرخلری علاءالدینك اوچ دفعه جلوس ایتدیکی ظننه دوشورن شیئی (سولامیش)ك عصیانی نتیجه‌سنده علاءالدینك فرارینی و آنی متعاقب عصیانك غازان خان طرفندن اطفاسیله (علاءالدین)ك حکومته اعاده‌سنی تاریخجیلرك آیریجه خلع و تکرار جلوس عد ایتمه‌لری‌در .

ایضاح ایده‌لم :

مشهور موغول قوماندانی (بایجونویین)ك طورونی اولان (سولامیش خان). 698 سنه‌سنده [1298 م] غازان‌خانه قارشی عصیان ایتدی و اوته‌دنبری کوز قویدیغی سلچوقی تختنی ألده ایدوب علاءالدینی فراره مجبور ایله‌دی. غازان، عاصی (سولامیش)ه قارشی (قوتلوقشاه) قوماندا سیله عسکر سوق ایتدی. (آقشهر) اووه‌سنده وقوعه کلن حربده سولامیش مغلوب اولدی و مقتول دوشدی. عصیان‌ده باصدیریلدی . [4]

---

[1] انجمنك عثمانلی تاریخی

[2] موغول بازیچه‌سی اولان سلچوقی حکمدارلرینك هیچ بر اهمیتی یوقدی. بو مسعودده نهایت ایکنجی جلوسنی متعاقب ایلخانیلر طرفندن حقارت کوره‌رك متورماً ترك حیات ایتمشدر .

[3] انجمنك عثمانلی تاریخی ص 470

[4] « رفتن سلمش بشام روز اذینه سیزدهم ماه شعبان سنة ثمان وتسعین وستمایه » [سلچوقنامه : مستنسخی مکرمین خلیل بك]

(سولامیش) ی عصیانه تشویق ایدن مصر حکومتی ایدی. غازان مصر اوزرینه بالذات حرکت ایدەرك غالب کلدی، اورادن عودتنده (علاءالدین کیقباد) ی ینه سلطنتنه اعاده ایتدی .

(سولامیش) عصیان ایتدیکی زمان (سیواس) ی محاصره ایتمش و (سیواس) بر آی مقاومتدن صوکرا (سولامیش) ہ تسلیم اولمشدر . [*] تورك امراسندن (بالتو خان) دہ ایلخانیلرك اناطولی أمیری (تغاچار = طوغاچار)ی سیواس‌دہ قتل ، (سیواس) ی مرکز یاپارق (698 ھ 1298 م) سنەسندہ غازان خانه قارشی عصیان ایلەدی. مقصدی آناطولی‌یی موغول مظالمندن قورتاروب سلچوقیلری قوتلندیرمکدی . آرزوسنه موفق اولامیەرق (قوتلوق شاه) ہ قارشی (قیر شهر) دہ مغلوب اولدی. [1]

آقسرایی تذکرەسی (علاءالدین) ك تکرار سلطنته اعادەسنی متعاقب یاپدیغی مظالمدن بحث ایدییور:

علاءالدین بودورۀ حکومتنده مشهور امرادن ملاطیەلی (نورالدین‌شهاب‌دیوانی) یی قتل ایتدیردی نورالدینك اوغلی (قطب‌الدین) بونی دویونجه علاءالدینه قارشی عصیان ایتدی .

علاءالدین (قطب‌الدین) ی ملاطیەدہ محاصره ایتدیسەدہ بو شهری ضبطه موفق اولامایارق بوزوق دوزەن (سیواس) ہ عودت ایتدی. یولدہ (دیوریکی) یه اوغرادی، بوراسنی یاغما ایتدیردی. مظالمیله اطرافه دهشت صالارق (سیواس) ہ کلدی . رمضان آیی ایدی . بو آیه حرمتکار اولمادی . خلقك دینی حسلرینی رنجیده ایتدی. و بر چوق مناهی ارتکاب ایلەدی. امراسندن (سید حمزه) یی ممالك دانشمندیەیه [توقاد و حوالیسی] کوندردی. بو حریف‌دہ او طرفلری قاصدی، قاووردی. مصادرۀ اموال ایله خلقی بیزار ایتدی .

[*] آقسرایی تذکرەسی .

[1] (بالتو) نك ایکی اوغلی آلاشهر و سیوریحصار طرفلرنده بر آرالق امارته یلتنمشلرسەدہ بونلردن (سلطان شاه) چوبان اوغلی دمیرتاش طرفندن قتل ایدیلمش دیکری (ملکشاه) قورتولمشدر .

آلتنجی قسم

سیواسك ممالك روم مركزی اولماسی

دمیر تاش زمانی

یارم عصردنبری استقلالنی قایب ایتمش اولان اناطولی سلجوقی دولتنك ایلخانیلر طرفندن تماماً سوندیریلمه‌سی اوزرینه ایلخانیلرك تعیین ایتدكلری والیلر اناطولی‌یی اداره ایتمكه باشلادیلر. ایلك اناطولی والیسی أمیر (ایرنجین) ایدی‌كه مظالمیله شهرت براقمشدر . [1]

بو والیلر ایچنده (سیواس) ی مركز یاپه‌رق بر حكمدار كبی ادارهٔ امور ایدن و صره‌سی كلنجه متبوعنه قارشی قیام ایدن (دمیرتاش) شایان تدقیق بر سیمادر . بو ذات ایلخانی وزیری مشهور (چوبان نویین) ك اوغلیدر.

ایلخانیلره تابع اولان اناطولی أمراسی بر آرالق موغول تابعیتنی طانیمایارق سربست قالمغی دوشونمشلردی. حتی قرمان اوغلی یخشی بك (712) هجری سنه‌سنده قونیه‌یی بیله ضبط ایله‌مشدی .

714 هجری تاریخنده و اولجایتو محمد خدابنده‌نك حكومتی زماننده وزیری أمیرچوبان نویین بویوك بر اردوایله اناطولی‌یه كله‌رك [2] (قرابنوك) ی قرارگاه اتخاذ ایله‌مش ، قره‌مان اوغوللری مستثنا اولمق اوزره ، اناطولی بكلری طرف طرف عرض انقیاد ایتمشلردر [3] (715) سنه‌سنده قونیه‌یی محاصره ایله قره‌مان اوغلی

[1] (ایرنجین) دن اول اناطولی‌یه كوندریلن موغول رجالی ناظر ویا امیر عنوانی طاشیرلر ایدی. اناطولی والیلكنی اولجایتو خان تأسیس ایتمشدر. (703 ه 1304 م)

[2] استاد محترم كوپریلی زاده فؤاد بك افندی ، تاریخ اولجایتویه استناداً امیر چوبانك اناطولی‌یه كلسنی (714) كوستریبورلركه‌دوغرودر . اقسرایی تذكره‌سی چوبانك كلیشنی (716) كوسترمشدر. (أمیرچوبان) عودتنده اوغلنی روم ایالتی قائممقامی اوله‌رق براقدیغی ، آقسرایی تذكره‌سنده محرردر . پارسده الده ایدیلن سلچوقنامه‌ده‌ده چوبانك (715) ده قونیه‌یی محاصره ایلدیكی یازیلیدر .

[3] « ازهرطرف‌كه بود امراء اتراك سربرخط طاعت نهادند (فلك الدین دندارحمید) ازبورغلو، واولاد اشرف ازغرغروم واسباط صاحب فخرالدین از قره حصار دوله و امراء كرمیان وابناء علیشیر ازكوتاهیه و قلاع آن حدود و سلیمان پاشا از قسطمونیه‌كه در هیچ عهدی از عهود متقدم احضار واستحضار ایشان صورت نبسته بود جمله متعاقب بقشلاق (قرابنوك) حاضر شدند ومطاوعت وامتثال نمودند مطیع ومنقاد كشتند » (آقسرایی تذكره‌سی)

تادیب و قونیه‌یی الده ایدن(چوبان نویین) عودتنده اوغلی (دمیرتاش) ی روم حکومتنه قائممقام براقوب مشاورلکنه‌ده اسکی امرادن (سنان‌الدین عارضی) یی تعیین ایله‌دی [1]

(دمیرتاش) آناطولیده آسایشی تأمین ایله‌مشدر. اناطولی بکلرینی کندیسنه ربطایده‌رك اونلرك نفوذلرینی قیرمش و قره‌مان اوغوللرینی‌ده قهراً عرض اطاعته مجبور ایتمشدر .

دمیرتاش قوت و قدرتنه استناداً مستقل اولمق ایسته‌یوردی . مصر حکمداری (محمد ابن قلاوون) ایله مکاتباتده بولنه‌رق تأسیس مناسبات ایتمشدی . حتی مصر حکمدارینه کوندردیکی برمکتوبده :

« هپمز مسلمانز بزه لایق اولان نصرت دین اوزره متفق اولمقدر. ارمنی طائفه‌سنی تماماً تنکیل ایتملی‌یز بوصورتله تجار و حجاجك سالماً کیدوب کلمه‌لری تأمین ایدیلمش اولور . »

آراده‌کی ارمنیلر ، بالخاصه تجارت ایشلرنده هرایکی مملکت آراسنده برانکل تشکیل ایدییورلردی . ارمنیلرك مرکز حکومتلری (سیس) و اوزمانکی قراللری‌ده (لئون)ك اوغلی (هیشوس) ایدی .

مصر حکمداری بومطالعه‌یی حسن تلقی ایله‌دی، (کراك) نائبی (أمیرجمال‌الدین آق‌قوش)ی کوندردی. ایکی طرفك قوتلری (ایاس) قصبه‌سنی أرمنیلردن آلدیلر [2].

(719) هجری سنه‌سنده [میلادی 1319] دمیرتاشك باباسی امیر چوبان نویین کندی نفوذینی چکه‌مه‌ین خصملریله اوغراشمغه مجبور اولدی . بوحال آناطولی‌یه‌ده اجرای تأثیر ایتدی . دمیرتاشك اطرافنده‌کی بعضی امراده اوکا قارشی مخالف وضعیت آلدیلر . قیصه برزمان ایچون (دمیرتاش) اختفایه مجبور اولدی .

(باباسی چوبان)ك خصملرینه غلبه ایلدیکنی خبر آلنجه میدانه چیقان دمیرتاش کندیسنه علیهدار امرایی قتل ایله‌دی .

دمیرتاش ، مرکز حکومتك امرلرینه قارشی اهمالکار بر طور آلمشدی . اناطولی ایالتندن ، ایلخانی حکمداری (ابوسعید) و حرملرینه عائد اولمق اوزره اهالی‌یه طرح ایدیلن خراج و مرتباتی کوندرمکده تعلل کوستریپوردی . ابوسعید بووضعیتدن اورکمکه باشلادی ، امیر چوبانك برکون اوغلنك یانه کیده‌رك حکمدار اولمسندن قورقویوردی .

دمیرتاش بر چوق دفعه‌لر (تبریز)ه دعوت ایدیلدیکی حالده کتمه‌مشدی . برطاقم عذرلر سردیله ایشی کچیشدیرییوردی . بو صره‌لرده یعنی (722) سنه‌سی ابتدالرنده [3] وضعیتی مساعد کوره‌ن دمیرتاش استقلالنی اعلان ایله نامنه خطبه اوقوتدی و پاره باصدیردی .

دمیرتاش ؛ مأخذلریمزك همان هپسنه کوره کندیسنی مهدیٔ آخر زمان اعلان ایله‌مش ! [4]

---

[1] آماسیه تاریخی (ج 2 ص 474 ده) 717 سنه‌سنده چوبانك، دمیرتاشی روم‌ایالتنه تعیین‌ایتدیردیکنی و دمیرتاشك‌ده (سیواس) ی محاصره وسیواس امیری شیخ حسنك انقیادی اوزرینه اورایی الده ایتدیکنی یازییور. اقسرایی تذکره‌سی، (دمیرتاش) ك ایلك‌زمانده (قیصری) ده اوطوردیغنی یازار. ابن خلدون، دمیرتاشك والیلکنی(723) سنه‌سی‌کوستریپورسه‌ده بو، عصیانی متعاقب تکرار تعیین اولوندیغی تاریخه یاقین‌در ؛

[2] عقدالجمان . (ج 22 ص 324) و ابن خلدون (ج 5) .

[3] آماسیه تاریخی (ج 2 ص 456) عصیانی 721 ذی‌الحجه‌سی صوکنده اوله‌رق قید ایده‌ر . جامع‌الدول (719) تاریخنده عصیانی یازارسه‌ده یاکلشدر .

[4] حافظ ابرو تاریخی ، روضة‌الصفاء الدرر کامنه ، افلاکی تذکره‌سی، حبیب‌السیر ، الوافی بمدالوفیات، اعیان‌العصر.

وضعیتی اهمیت کسب ایدن دمیرتاش مصر و سوریه‌یه ایلچیلر کوندردی . مصردن امداد ایسته‌دی [1].

بوحالی دویان ابوسعید خان شاشالادی. اوغلنك بوحالندن دولایی امیرچوبان نوییـن‌ده پك‌زیاده صیقلدی [2] . امیرچوبان، اوغلنك تأدیبی ایچون ابو سعیددن مساعده ایسته‌دی و صداقتدن آیریلمایاجغنه یمین ایده‌رك موافقتنی استحصال ایله اوغلنك اوزرینه یورودی .

دمیرتاش، بلاد رومی قلنجلریله مدافعه ایتمك اوزره امراسنك موافقتلرینی آلدی، عسکرینه‌پاره داغیته‌رق باباسنه مقابله ایله‌مك اوزره حرکت ایله‌دی .

چوبان ، اوغلنك مقابله‌یه قرار ویردیکنی آکلادی و برطاقم مکتوبلرله دمیرتاش امراسنك ذهنلرینی چه‌لدی ، اونلری کندی طرفنه اماله ایتدی .

بابا، اوغل آراسنده وقوعه کلن مصادمه‌ده بوکیزلی مخابره‌نك تأثیری کورولدی، دمیرتاشك عسکری کری چکیلدی . وضعیتك وخامتنی آکلایان دمیرتاش پدرینه عرض اطاعت ایتدی و برابرنده (تبریز) ه کلدی .

(ابوسعید خان) دمیرتاشه ، باباسنك خاطرینه رعایةً ، عفو ایله معامله ایتدی. ذاتاً باشقا درلوده حرکت ایده‌مزدی . دمیرتاش تکرار معززاً حکومتنه اعاده ایدیلدی [3] .

بعضی تاریخلر دمیرتاشك باغلی‌اوله‌رق ابوسعیدك حضورینه کتیریلدیکنی یازارلر [4]. عقدالجمان بووقعه‌یی 724 سنه‌سی وقوعاتی آراسنده ذکر ایتمش ایسه‌ده دوغریسی (722 ه 1322) سنه‌سیدر .

امیرچوبان ، اوغلنی عصیانه تشویق ایدن امرادن (امیرسورکاجی) [5] و (قاضی نجم‌الدین طیسی) یی اعدام ایتدیردی . [6]

*
* *

دمیرتاش بوندن صوکره اناطولی ایشلریله چوق اوغراشدی . [7] معیتنده پك چوق موغول عسکری واردی. اناطولی بکلرندن برقسمنی ازجمله اشرف اوغلی خاندانی محوایتدکدن صوکره حمید اوغلی (دوندار) بك اوزرینه یورودی .

دمیرتاشه مقاومت ایده‌مه‌ین دوندار بك آنطالیه‌یه چکیلدی . دمیرتاش تعقیب ایده‌رك آنطالیه‌یی‌ده ضبط و دونداربکی قتل ایله‌دی . (724 ه 1324 م). [8] پارسده‌ایکن مکرمین خلیل‌بك طرفندن استنساخ ایدیلن فارسی سلجوقنامه‌ده (دندار بك) ك (723) ده اسیر ایدیلدیکی محرردر .

*
* *

[1] حافظ ابرو تاریخی ابراهیم پاشا کتابلری ـ سلیمانیه کتبخانه‌سی.

[2] چوبان تبریزه کلسنی اوغلنه یازدیسه‌ده دمیرتاش آلدیریش ایتمه‌دی (عقدالجمان 724 سنه‌سی وقوعاتی)

[3] عقدالجمان

[4] حبیب‌السیر ج 2 ص 118 . دوکینی، اسیر کبی کوتوریلدیکنی یازاراق‌حبیب‌السیری تصدیق ایده‌ر . (ج 6 ص66)

[5] حبیب‌السیر بو اسمی (أمیر تیمورکاخی) وحافظ ابرو امیر (سورکاجی) واماسیه تاریخی (ایشبوغانویین) ك دامادی امیر (سیف‌الدین کامی) یازییورلر .

[6] آماسیه تاریخی ، سیواس‌اعیانندن دارالراحه صاحبی(کمال‌الدین احمدبن راحت) ك‌ده بونلر آراسنده قتل‌ایدیلدیکنی یازارسه‌ده مأخذ کوسترمز

[7] دمیرتاشك سلجوقی عائله‌سنی تعقیب‌وبوعائله‌دن الده‌ایتدکلرینی امحاایلدیکنی مورخلر سویلرلر. (دول‌اسلامیه‌ص212)

[8] تاریخ‌انجمنی مجموعه‌سی (ص 944) دمیرتاش (قره‌حصاردوله) دینیلن آفیون‌قره حصارینی‌ده ضبط ایله‌مك ایسته‌مش ایسه‌ده کرمیان اوغلی برنجی (یعقوب‌بك) ، دامادی بولنان صاحب اوغلنی مدافعه ایلدیکندن دمیرتاش برایش کوره‌مه‌مشدر. بوقید اوتاریخده الك‌قوتلی اناطولی امیرینك کرمیان اوغلی اولدیغنی کوسترر .

امیر چوبان نویینك ابو سعیده قارشی تحکمی پك فضله ایدی . اوغوللریله برابر کندیسنی احاطه ایدن (چوبان) دن کنج حکمدار قورقویوردی . اردو چوبانك آلنده ایدی .

ابو سعید ، فرصتی دوشورەرك کندیسنه مخالفت ایدن و محاربەیه قالقان (چوبان) ی قتل ایلەمکه موفق اولدی . (٧٢٧ ﻫ ١٣٢٦ م)

ابوسعید ، دمیرتاشك معیتندەکی امرایه کیزلیجه مکتوبلر کوندەرەرك دمیرتاشی قتل ایلەملرینی یازمشدی. بر طرفدن‌ده دمیرتاشه التفاتکارانه مکتوبلر یازارق آنی اغفاله چالیشدی .

(دمیرتاش) مرکزی اولان سیواسده بولونیوردی . جاسوسلری واسطەسیله بو مکتوبلری آلدە ایدەرك باباسنك فلاکتنی اوکرندی . ابو سعیده مخالفت ویا انقیادده تردد ایتدی .

دمیر تاش بو خصوص حقنده امراسنك فکرلرینی صوردی ، بعضیلری اطاعت و بعضیلری‌ده حرب ایتمەنی توصیه ایلەدیلر. دمیر تاش هر ایکی فکری‌ده بکنمەدی. شخصی ایچون (لارنده) حصارینی انتخاب ایتدی. اولاد وعیالیله برمدت لارندەده قالدی. اورادن مصر حکمدارینه خبرکوندەروب وضعیتنی آکلاتدی مصردن موافق جواب کلدی .

دمیرتاش یرینه قائم برادری (علاءالدین ارتنا) یی وکیل براقەرق معیتی عسکریله (بهسنی)یه یاقلاشدی . دمیر تاش معیتنی مصره کیدوب کتمەمکده سربست براقدی. کندی ادامارندن ماعداسی کری دوندیلر. [7]

دمیرتاش اوجیوز آتلی ایله مصرلیلرك ادارەسنده بولنان (بهسنی) یه کلدی. (بهسنی) نائبی کندیسنی استقبال ایتدی . دمیر تاشك مصره یعنی مصر طوپراغنه کیرمەسی یا (727) سنەسی ذی‌الحجەسنده ویاخود (728) هجری سنەسی ابتداسندەدر . [8]

دمیر تاش ، شامده والی امیر (تنکیز) طرفندن اعزاز واکرام کوردی . 728 سنەسی ربیع‌الاخرینك یدیسنده مصره کلدی و مراسم ایله استقبال ایدیلدی . (چیزه) ده (محمد ابن قلاوون) ك حضورینه قبول ایدیلدی . مصر حکمداری کندیسنه کولر یوز کوستردی .

دمیرتاش حکمداره یوز ایکدیش آت وسکسان خراسان دوەسی، بش کوله والبسهٔ فاخرەیی حاوی بش بوغچه ـ که بریسی الك قیمتلی مجوهراتله مرصع اطلس قبایی حاوی ایدی ـ هدیه ایتدی .

مصر سلطانی ، بونلرك ایچندن یالکز قبا یعنی بینیشی آلوب وبرایکدیش ایله بردوزینه دوه قبول ایدوب دیکرلرینی دمیر تاشه اعاده ایلەدی .

دمیر تاش ، ملك ناصر محمدله اناطولی احوالنه دائر مذاکراتده بولوندی و درحال اناطولی‌یه عسکر سوقنی تکلیف ایتدی ایسەده مصر حکمداری تأنی توصیه ایلەدی .

(ملك ناصر محمد) بر طرفدن قرامان اوغلنه مکتوب یازارق (دمیرتاش) ك اولاد وخواصنك لارندەدن معززاً مصره کوندریلمسنی بیلدیردی .

[7] پسردوم امیرچوبان امیرتیمورتاش بود واوخبر اندراس اساس پدر وبرادر درسیواس شنود وروزی چند دریکی ازقلاع بلادروم تحصن نمود وآخرالامر باموال فراوان بمصر شتافته النجاملك ناصرکرد (حبیب‌السیر ج2 ص 122) روضة الصفاده ، لارنده حصارینی انتخاب ایله اورایه تحصن وملك ناصره خبرکوندردیکی محرردر . (ج 5 ص 126)

[8] دمیرتاشك شامەورودی 288 سنەسی صفرندە‌اولدیغنی کتاب‌السلوك یازییور بوقید تزمتندەکی مطالعەمزلەتطابق‌ایتمکدەدر. مکرمین خلیل بکك یارسده استنساخ ایتدیکی سلجوقنامەده دمیر تاشك شامه فراری 727 ذی‌الحجەسنده کوستریلیور .

قرەمان اوغلندن کلن جوابدە دمیر تاشك عائلەسی افرادینك مصرە کتمك ایستەمدکلری وبو حالە نظراً دمیر تاشك کیزلی و شبهەلی مقصدی اولدیغی یازیلیوردی . [1]

بوندن باشقە قرەمان اوغلی ویردیکی جوابدە دمیر تاشك جسور ، خونریز جرأتکار اولدیغنی علاوە ایلە ملك ناصرك دمیر تاشە قارشی احتیاطکار داورانماسنی توصیە ایدییوردی . [2]

قرەمان اوغلی بومکتوبی حمید اوغللرندن دنداربك زادە انطالیە بکی (نجم‌الدین‌اسحق) ایلە کوندردی. دمیر تاشك اکردیر و انطالیەیی (فلك‌الدین دوندار) ك الندن آلەرق آنی اولدیرمش اولدیغنی بالمناسبە یوقاریدە اشارت ایتمشدك .

بومکتوب اوزرینە ملك ناصر شبهەلندی . دمیرتاشی چاغیرتەرق (نجم‌الدین اسحق) لە مواجهە ایتدی . دمیرتاش ؛ (نجم‌الدین اسحق) ك باباسی حمید اوغلی (دوندار) بکی قتل ایتمش اولدیغندن اسحق بك ، دمیرتاشدن باباسنك انتقامنی آلمق ایستەیوردی . دمیرتاشلە نجم‌الدین بربرلریلە مناقشە ایدرکن بوغاز بوغازە کلدیلر . ملك ناصرك ترددی آرتدی .

دمیرتاش ، قاهرەدە مصر ارکان و امراسنە بول بول احسانلردە بولونمقدە ایدی . خلق آراسندە ، مصر سلطنتە لایقدر سوزلری دونمکە و دمیرتاشك سخاوکرمندن بحث ایدیلمکە باشلانمشدی .

ملك‌ناصر نهایت (728)سنەسی‌شعبانك یکرمنجی پرشنبە کونی [3] دمیرتاشی‌مصرقلعەسنك (برج‌السباع) دینیلن برجنە حبس ایتدیردی .

ابوسعیدك ایلچیلری کلەرك دمیرتاشك کندیلرینە تسلیمنی ایستەدیلر. ملك ناصر دیری اولەرق ویرمك ایستەمەدی . ایلچیلر حیاتدە اولەرق تسلیمندە اصرار ایتدیلرسەدە قبول ایدیلمەدی .

ملك ناصر ایلچیلرك کوزینك اوکندە دمیرتاشك اعدام ایدیلمەسنی امر ایتدی .

دمیرتاش (1327) میلادی سنەسنە تصادف‌ایدن 728 سنەسی رمضاننده [4] اللری‌بوینەباغلی اولەرق[5] زنداندن چیقاریلدی . (قرافە) قاپوسنك ایچندەکی سیاستکاهە کلدی و باشی کسیلدی [6] جسدی قرافە قاپوسی خارجنە دفن ایدیلدی .

* * *

[1] دمیرتاشك اوغلی مصرە کیتمك تکلیفنە اجابت ایتمەدی ودیدی‌کە « بابامله بنم آرامده بر پاروله واردر، اواشارت بکا کوستریلەمشدر . (عقدالجمان ج 23 ص 10 بایزید ولی‌الدین کتبخانەسی)

[2] دمیر تاش قرامان اوغلنی قهراً تحت انقیادینە آلمش وبونکلە اراسندە چوق وقعەلر جریان ایتمشدی [عقدالجمان 724 سنەسی وقوعاتی]

[3] عقدالجمان اونونجی پرشنبە کونی دیر .

[4] عقدالجمان 728 شوالنك دردندە، تاریخ‌ابن‌الوردی عینی‌سنە شعبانندە حبس وشوالندە اولدیکنی قیدایدرلر. الوافی بعدالوفیات ایلە الدررکامنە رمضاندە قتل ایدیلدیکنی یازارلر

[5] عقدالجمان .

[6] عقدالجمان بوغولدیغنی وبوندن صوکرەباشنك کسیلدیکنی وباشك دریسی یوزیلەرك دولدورولدقدن صوکرا ابوسعیدە کوندرلدیکنی یازار .

دمیرتاشك افراط سخاسی، جسارت ومتانتی حقنده عرب تاریخلرنده مفصل معلومات واردر. بونلر مشارالیهك ثروتنك چوقلغندن حیرتله بحث ایدرلر [1].

دمیرتاش چوق جسور و ایی برسواری ایدی. سرتده اولسه دوغرو سوزی سەور وسویلەیەنی تلطیف ایلردی [2] .

برحربه کیریشەجکی زمان آتندن اینەرك نشئەلننجەیەقدر شراب ایچر وصوکرا آتنه بینەرك دشمنه هجوم ایلردی .

عسکری تشکیلاتی مکملدی. عسکرندن بری حرب میداننده ئولورسه آنك تیمارینی چوجقلرینه ویردی. حربدن قاچانلری تعقیب ایله افنا ایلردی .

مصرده ایکن برکون تحت القلعه حمامنه کیرمشدی . چیقدیغی زمان حمامجی یه بیك درهم و البیسەسنی بکلەیەنه اوچیوز درهم کبی اوزمان ایچون پك مهم اولان برپاره ویرمشدی .

(الوافی بعدالوفیات) آدلی تاریخك مؤلفی (صلاح الدین صفدی) دمیر تاشك عاقبتنه دائر شوقطعەیی سویلەمشدر :

احذر من الدنیا واقبالها
فربحها یفضی الی الخسران
رب غنی فیها انتهی للعنی
مثل دمیرتاش ابن جوبان

معناسی شودر :

« کاری ، ضرره منجر اولان دنیا و اقبال دنیادن چکل . دنیاده اویله ثروتلر واردرکه چوبان اوغلی دمیرتاشده اولدیغی کبی موجب فلاکت اولور . »

صلاح الدین صفدی بوقطعەسیله دمیر تاشك افراط سخاسی ایله مصر سلطنتنه کوز قویدیغی ذهابنی اویاندیردیغنی و بونك ایچون قتل ایدیلدیکنی ایما ایتمك ایستر .

* * *

(دمیرتاش) ك یدی اوغلندن (شیخ حسن کوچوك) ایله (اشرف) اسمنده ایکی اوغلو تاریخاً معروفدر. باباسنك قتلی اوزرینه (شیخ حسن کوچوك) تحصن ایتدیکی (لارنده) قلعەسنده طوتیلوب حبس ایدیلمشدی. حسن ، ابوسعیدك بلا ولد وفاتی دویار دویماز بریولنی بولوب محبسدن قاچدی و تأمین سلطنته چالیشدی . باباسی دمیرتاشك ، قتل ایدیلمیەرك حیاتده اولدیغنی اعلان ایتدی و بوخصوصده (قرەچری) نامنده باباسنه

[1] مراجعت کتاب السلوك ، الوافی بعدالوفیات ، درة الاسلاك ، اعیان العصر .

[2] آیدین اوغلی حکومتنی تأسیس ایدن امیرآیدین بك [آیدین بك دکل اوغلی محمد بك اولملی] اوغوللرندن بردانەسنی دمیرتاشك یاننه کوندرمشدی . دمیر تاش اوکا (نیچون خراج کتیرمەدك) دیدی. آیدین اوغلو جسورانه برطورایله :
« سز نه ملتدنسکز که بز سزه خراج ویرەلم بز خراجی اغیاردن آلیرز. سز مسلمان بز مسلمان، بزدن خراج نوجهله ایسترسکز» جوابنده بولوندی. بونك اوزرینه دمیرتاش (غازی یکیت ایمشسك وارغزا قیلمقده اول) دیه تلطیف ایدەرك اعاده ایلدی (انجمن مجموعەسی ص 621)

بکزه‌ین برکوله‌دن استفاده ایتدی . خدابنده محمد خانک قیزی (ساتی بك) ی حکمدار اعلان ایدن شیخ حسن کوچوك ، بالآخره بوندن‌ده صرف نظرله ینه جنکیز عائله‌سندن (سلیمان) ی حکمدار اعلان ایده‌رك ساتی بکی‌ده سلیمانه تزوج ایله‌دی .

شیخ حسن کوچوك، روم ایالتی حاکمی اولوب عراقده حکومت ایتمك اوزره فرصت قوللایان (شیخ حسن ایلکانی) یی مغلوب ایله‌مش و (سیواس) ی (ارتنا = اردانا) دن آلمق اوزره هجوم ایتمش ایسه‌ده (کسنبوك) یاخود (ا کرنبوك) صحراسنده مغلوب اولمشدر .

شیخ حسن کوچوك (744) سنه‌سنده (میلادی 1343) زوجه‌سی (عزت ملك خاتون) طرفندن اولدورولمش و یرینه برادری اشرف کچمشدر .

اشرف مظالمیله مشهوردر. بو (اشرف) زماننده آلتون اردو حکمداری (جانی بك محمود) طرفندن چوبان خاندانك حکومتلرینه نهایت ویریلمش و اشرف‌ده مقتولاً وفات ایله‌مشدر [1].

---

[1] کرك شیخ حسن و کرك اشرف تبریزده (استاد شاکرد) دینیلن جامعده مدفوندرلر . (مختصر ارزنجانی تاریخی ص 68) . اعیان‌العصرده تبریزده مدفون اولدقلرینی یازار.

يدنجى قسم

سيواس‌ده

أرتنا = اردانا حكومتى [1]

علاءالدين أردانا

دمير تاش ، مصره كيدركن يرينه وكيل اولارق امراسندن (أرتنا = اردانا) يى براقمشدى . اردانا ممالك روم واليسى دمير تاشك قائن برادرى ايدى .

اردانا ، اولجايتو خدابنده زماننده اناطوليده بر فرقه موغول عسكرى قوماندانى و ايكنجى درجه‌ده‌كى امرادن برى ايكن همشيره‌سنى دمير تاشك آلمسى اوزرينه متنفذان ميانته داخل اولدى .

---

[1] اردانانك اسمنى عرب تاريخلرى و (بزم ورزم) الف ورانك اوستون (ت) نك ساكن اوقونمسيله (ئه‌رەت‌نا) شكلنده يازمشلردر. بعضى‌ذوات بونك (ارتنا ارتنا كالا اردنا) و(بسجن‌القبور ارتنا ارتنا) مصرعلرندن استدلالاً (اردانا) دكل (ئه‌رەت‌نا) اولديغنى قبول ايتمشلردر .

صلاح‌الدين صفدى اعيان‌العصر اسمنده‌كى أثرنده بو اسمى همزه‌نك فتحى وتانك سكونى واخرنده الف مقصوره اولمق اوزره ذكر ايدييور .

دوه‌لى قره‌حصارده بولنان بر كتابه‌ده و سيواس اوقاف قيوداتى آراسنده‌كى دولغادر اوغلى سليمان بك وقفيه‌سنده ينه بواسم (اردانا) طرزنده يازيليور. (النجوم‌الزاهره) ده [آياصوفيه‌كتبخانه‌سى. ج 5 ص 65] « توفى‌التوين ارتنا وقيل ارطنا » شكلنده يعنى اركك دانا معناسنه ارطانا طرزنده يازمشدر .

شكارى ، قره‌مان تاريخنده ارداتا حقنده « اوبله بويوك آدم ايدى‌كه كورن ديو صانيردى صغيره بيزردى » قيدندن‌ده اردانانك جسيم‌الجثه ، مشكل بر ذات اولديغى آكلاشيليور .

كاتب اوروجك تواريخ آل عثمان نام أثرنده‌ده بو اسم (ارطنه) شكلنده محرردر .

(ارتنا وقاضى برهان‌الدين) تاريخچه‌سنده‌ده قاضى برهان‌الدين لساندن « ان رواة‌التاريخ اخبرتنا، بان هذه‌الديار من‌بنا سلطاننا ارتنا » مسجع عباره‌سنده‌ده اسمنك (ئه‌رەت‌نا) اولديغى آكلاشلمقده‌در. (ديوان لغات الترك)ده (أرتنى) كلمه‌سى وار. بوراده (ى) تلفظده (الف) ايسه كلمه (ارتنا = ئه‌رتەنا) در. معناسى‌ده (دريتيم) يعنى غايت بويوك اينجى ديمكدر.

بز، النجوم‌الزاهره وتواريخ آل عثمان قيدلريله شكارى‌نك يوقاريده مندرج مطالعه‌سنى و برده وقفيه ايله كتابه‌ده‌كى طرز املايى نظر دقته آله‌رق بو اسمى اردانا اوله‌رق قبول ايتدك . عربلر بعضى اسملرى ياكلش اوقومشلردر .

اردانانك مخلصی علاءالدين ايدی. [1] باباسی جعفر شكاری‌یه‌كوره قيصری أميری‌در. عينی‌اثر بوعائله‌نك قرامان اوغوللريله‌ده قرابتی اولديغنی يازار. ابن عربشاهه كوره (اردانا) موغول‌در.

اردانا ، انشته‌سی دمير تاشدن صوكره وضعيتی غايت ايی اداره ايتدی . ابو سعيده قارشی مربوطيتنی محافظه ايتديكی ايچون نائبلكده ابقا ايديلدی . اردانانك‌ده مركزی (سيواس) دی . [2]

اردانانك مركز حكومتی ابن خلدون ايله (صبح الاعشی) اسمنده‌كی اثر مهمده‌ده [3] سيواس اولارق كوستريلمشدر.

اردانانك نائبلكی زماننده روم ايالتی واليلكنه (شيخ حسن كبير) تعيين ايديلدی. [4]

* * *

شيخ حسن كبير أمير چوبانك قيزی (بغداد خاتون) ك زوجی ايدی . ابو سعيد خان بغداد خاتونی سومشدی . حكمدارك سوديكی بر قادينی قوجاسنك بوشاماسی موغوللرجه عادت اولديغی حالده قيزك باباسی امير چوبان، بو عادته اتباع ايتمه‌مش و ابو سعيدك ارزوسنی رد ايتمش ايدی .

چوبانك قتلندن صوكره شيخ حسن ، بغداد خاتونی بوشامق مجبوريتنده قالمش و بو قادينی ابو سعيد آلمشدی .

بر مدت صوكرا شيخ حسن كبيرك بغداد خاتونله مخابره‌سی اولديغی شايعه‌سی ميدان آلمش وابوسعيد شيخ حسن كبيری قتل ايله‌مك ايسته‌مشدی . حسنك والده‌سی ، ايلخانی حكمداری (آرغون‌خان) ك قيزی وابوسعيدك خاله‌سی اولديغندن شيخ حسن اوسايه‌ده كماخ قلعه‌سنه حبس ايديله‌رك قتلدن قورتولمشدی (732 هـ 1331 م) .

بالآخره بومخابره ماده‌سنك يالان اولديغی آكلاشلديغندن (شيخ حسن) محبسن چيقاريله‌رق روم ايالتنه والی تعيين اولوندی (733 هـ 1332 م) .

شيخ حسن كبيرك واليلكده نائبی (أردانا) ايدی. ابوسعيد (736 هـ 1335 م) تاريخنده اولاد براقمادن وفات ايتديكندن سلطنت مدعيلری آراسنده منازعه‌لر يوز كوستردی. [5]

بوأثناده هولاكوخان طورونلرندن (آرپاخان) حكومتی الده ايتديسه‌ده عينی سنه‌ايچنده ينه عينی عائله‌دن

---

[1] اماسيه تاريخنده بر مخاصمنك‌ده (رشيدالدين) اولديغی كورولويور . ج 3

[2] دميرتاش قاچديغی وقت امراسندن ارتنايی براقشدی بوكا نوير [يعنی نويين) ديرلركه پادشاه زاده‌لرك اسميدر. بو ابوسعيده انقياد ايتدی . اوده بلا درومه كنديسنی والی ياپدی مركزی سيواس ايدی . ابن خلدون . ج 5

[3] (.. وكان قدبقی ببلادالروم اميرمن‌امراء دميرتاش اسمه « ارتنا » فبعث الی ابی‌سعيد بطاعته فولاه‌البلاد فملكها فنزل سيواس و اتخذها كرسيالملكه ـ) . [صبح‌الاعشی . ج 5 ، ص 364]

[4] سلطان ابوسعيد، امير دولتشاهی (733) ده روم ولايتنه تعيين ايتدی . دولتشاه يولده كيدركن خسته‌لنه‌رق بر مدت صوكره وفات ايله‌دی . ابوسعيد (اميرشيخ حسن بن حسين بن‌آميرآق بوغا) بی كماخ قلعه‌سنده‌كی محبسدن چيقاره‌رق ممالك روم واليسی تعيين ايتدی . (733) (حديقةالعليا)

[5] بوتشتت دورنده (اميرحاجی‌طغای) دياربكرده ، اميراردانا، ممالك رومك‌بعض اقسامنده، امير (ايرنج) اوغوللری كردستان وخوزستانده ، اميرمحمود شاه انجو فارسده ، سيد جلالالدين بكاربكی اصفهانده ، امير مبارزالدين محمد مظفر يزد شهرنده . . . . الخ تأسيس حكومته قالقشمشلردر. (حديقةالعليا)

(موسی‌خان) طرفندن اسقاط اولوندی . بوقاریشیق زمانی فرصت بیلن شیخ حسن کبیر (نویان) لقبنی [1] حائز ارتنا بکی وکیل براقه‌رق عراق طرفلرینه [2] کیدوب خاندان ایلخانیدن (محمد)ی سلطنته کچیردی. [3]

امیردمیرتاشك اوغلی (کوچوك شیخ‌حسن) ده اولجه یازیلدیغی اوزره فرصتدن بالاستفاده ایلخانی تختنه ابوسعیدك قیز قرده‌شی (ساتی بك) ی اجلاس وبر مدت صوکره اونی خلع ایله (سلیمانی) تخته کچیروب (ساتی بك) خانمی سلیمانه نکاح ایتمشدی . [4]

بو صورتله میدانه بربرینه رقیب حکمدارلر چیقدی . ایکی شیخ حسن سلطنت حرصلرینی کیزله‌یه‌رك وقت مرهوننه قدر بوحکمدارلری اللرنده اویونجاق یاپمشلردی. حتی بوندن ولایی ایکی شیخ حسن بربرلریله حرب ایتدیلر . (738 ﻫ 1337 م) سنه‌سی صوکنده (آلاداغ) محاربه‌سنده بویوك شیخ حسن مغلوب وحکمداری اولان (محمد) مقتول اولدی. اذربایجان وحوالیسی شیخ‌حسنك الندن‌چیقه‌رق (کوچوك شیخ حسن) ه انتقال ایله‌دی .

بوندن صوکره (شیخ حسن کبیر) هولاکو اولادندن (طغا تیمور خان) ی [5] وآز صوکره (جهان تیمور خان) ی حکمدار اعلان ایتمش ایسه‌ده (739 ﻫ 1338 م) فرصتنی بولونجه حکمدارلغنی اعلان ایله (تیمور خان) ی عزل ایله‌مشدر (741 ﻫ 1340 م) .

ایشته بو کشمکش ایچنده شیخ حسن کبیره اسماً تابع اولان اردانا [6] حسن اداره‌سی سایه‌سنده مملکتك آسایشنی تأمین وشیخ حسن کبیرك حکمدار اعلان ایلدیکی (محمد، جهان‌تیمور، طغاتیمور) خانلر نامنه پاره باصدیرمشدر .

شیخ‌حسن کبیرك دمیرتاشه مغلوبیتندن‌صوکره وضعیتك دوامنی مشکل وتهلکه‌لی کوره‌ن (أرتنا=اردانا) قیصری قاضیسی (سراج‌الدین سلیمان) ی مصر حکمداری (ناصرالدین محمد بن قلاوون) ه کونده‌ره‌رك ممالك رومده آنك تابعی قالماسنی رجا ایتمش ورجاسی مصر حکمداری طرفندن قبول اولونمشدر . [7]

المنهل الصافی ، ملك ناصرك کوندردیکی فرمانده (نائب السلطنة الشریفة بالبلاد الرومیه) عباره‌سی اولدیغنی یازییور .

أردانا بوتاریخدن اعتباراً [8] موقت برزمان ایچون مصرملکی‌نامنه خطبه اوقوتدیرمش وپاره باصدیرتمش

---

[1] نویان، نوبین، نوین ، نونین ابن‌خلدون وبعض‌عرب مورخلرنده‌ده (نوین) کبی مختلف صورتلرله یازیلان‌و اوقونان بواسم (شهزاده) معناسنه کلدیکی کبی بیك کشینك قوماندانته‌ده علم‌اولمشدر . (فذلکهٔ کاتب‌چلبی) امیره‌ده بولقب ویریلمشدر.

[2] حافظ ابرو تاریخی

[3] محمدبن یول‌قتلغ بن‌تیمور بن‌انبارجی بن‌منکوتیمور بن هولاکوخان

[4] سلیمان‌خان هولاکو احفادندن اولوب (یوسف شاه) ك اوغلودر .

[5] طغاتیمور ، خراسانده اجرای حکومت‌ایتمش برذاتدر . کندیسی ، جنکیز خانك برادرینك نسلندن ایدی .

[6] دول اسلامیه‌ده اردانا، شیخ‌حسن کوچوکك تابعی اوله‌رق کوستریلیورسه‌ده یاکلشدر (ص 384) اردانا حقنده ابن‌بطوطه عراق ملکینك تابعی‌دییور . عراق ملکی‌ده شیخ‌حسن کبیردر. ینه ابن‌بطوطه‌ده قیصری‌ده اردانانك رفیقه‌سنك یاننده‌عراق عسکرینك بولوندیغی محرردر. بونلردن بشقه‌اردانا اوغلنی عراق ملکی (شیخ حسن)ه سفیراوله‌رق کوندرمشدرکه بوده (741) دن صوکره‌در . برده اردانانك شیخ‌حسنك حکمدار اعلان ایتدیکی خانلر نامنه پاره‌سی‌ده واردر .

[7] اعیان‌العصر ، کتاب‌السلوك ، مسالك‌الابصار ، صبح‌الاعشی .

[8] بوتاریخ تماماً معلوم دکلدر . 739 سنه‌سندن اعتباراً اوملی .

وباصديرديني پارەلردن برقسمنى مصره كوندرمشدر. أردانا بوجميلەلرى كوسترمش ايچون ياپيوردى. حقيقتده مصر حكمدارينك اوامرينه اهميت ويرەميوردى [1] . نتەكيم برمدت صوكره حكمدارنامنه خطبه اوقوتمامغه باشلادى . حتى 740 سنەسنده ألنده بولونان (دارنده) شهرى (محمد ابن قلاوون)ك امريله ألبستان اميرى (قراجه) بك طرفندن ضبط اولوندى . [2]

بويوك (شيخ حسن) ى مغلوب ايدەرك آذربايجانى الدە ايدن چوبان زاده شيخ حسن ، أردانايه خبر كوندرەرك كنديسنه اطاعت ايلەمسنى تكليف ايلەدى . أردانا بو تكليفه جواب رد ويردى . (شيخ حسن كوچوك) شرقى قره حصارك غربنه قدر اولان قسمى استيلا و متفقى اولان قرەمان اوغلىدە آنقرەيى اشغال ايلەدى .

كوچوك شيخ حسن، حكمدارياپديغى سليمانخان ايله برلكده سيواس اوزرينه يورودى . أردانا بونلرى سيواس ايله ارزنجان آراسندەقارشيلادى. (كربنوك) ياخود (اكرنبوك) [3] اووەسنده وقوعه كلن شدتلى حربده ابتدا مغلوب اولان اردانا بالاخره كنديسنى طوپلايەرق (شيخ حسن) ه قارشى مهم بر غالبيت قازاندى . [4] شيخ حسن امراسندن برخيليسى اسير وماللرى اغتنام ايديلدى . [5] حتى اموال وغنائم آراسنده حكمدار (سليمان خان) ك اشياسىدە واردى . [6] اردانانك بو غلبەسى (744 هـ 1343 م) سنەسى اورتالرندەدر [7] .

بو (كەرەنبوك) حربى اردانانك موقعنى تحكيم ايتدى . [8] سائر روم امراسى أردانايه قارشى حرمتكار ومحترز بر وضعيت آلديلر . [9]

اردانا ، يا (شيخ حسن)ه غلبەسنى متعاقب وياداها اول يعنى (742) سنەلرنده استقلالنى اعلان ايلەمشدر.

---

[1] مسالك الابصار (اياصوفيه كتبخانەسى ج 3)

[2] كتاب السلوك (740) سنەسى وقوعاتى .

[3] بواسمى ابن خلدون واعيان العصر (اكرنبوك) و (المنهل الصافى) بكافين بينهما (را) و (نون) وباء ثانية الحروف وواو وكاف وفى الاول همزة مفتوحة (كرنيوك = كەرەن بوك) اعيان العصر همزەنك كسرى برنجى كافك سكونيله (اكرنبوك = ئىكرەن بوك) اولديغنى قيد ايدرلر. اسمنى خاطرلايامديغمز براثردەدە (؟اكسنبوك) طرزنده يازيليدر. امير چوبانك اناطولى امراسنى دعوت ايتديكى (قرانبوك) بوراسى اولمليدر . سيواسك قوچ حصار قضاسنده (قرابوك) موقعى ايله عجبا بواسمك مناسبتى وارميدر ؟ .

[4] اكرنبوك حربنده اولا اردانا مغلوب اولمش وسليمانك عسكرلرى ياغمايه قويولمشدى. برتپەدن دشمنك احوالنى سير ايدن اردانا سليمانك يانندەكى عسكرك آزاولديغنى كورونجه همان قوتنى طوپلايوب هجوم ايله خصمنى مغلوب ايتمكه موفق اولدى. (حافظ ابرو تاريخى) (انجمن مجموعەسى جزؤ 25 ص 15 ، 16)

[5] (ابن خلدون ج 5 ص 558 ومتعاقب صحيفەلر) (اعيان العصر)

[6] المنهل الصافى .

[7] المنهل الصافى بوحربك 744 سنەسى جماذى الاولى ويا اخرنده اولديغنى يازار .

[8] كتاب السلوك ، 744 سنەسنده سليمان شاهك مغلوب ايديلەرك اردانانك برچوق اموال اغتنام ايلديكى خبرينك مصره ورودينى يازار .

[9] مسالك الابصار (آياصوفيه كتبخاسى ج 3)

بوخصوصده قطعی برشی سویله‌میه‌جکز . [1] مع‌مافیه مصرله داها اول قطع رابطه ایتدیکی، یوقاریده ذکر ایدیلن وقوعاتدن آکلاشیلیور. آنجق عراق حکمداری ایله رابطه‌سنك درجه‌سی مشکوکدر. چونکه متعاقب سنه‌لرده اردانانك، اوغلی (عراق)ه شیخ حسن نزدینه کوندردیکی کورولمکده‌در. بو حال آراده‌کی قرابته‌ده عطف ایدیله‌بیلیر.

اردانا ، دمیرتاش اوغلنك قوتلی اولدیغنی وبویله بر دفعه مغلوبیتله مأیوس اولمایاجغنی بیلیوردی ؛ آنك ایچون شیخ حسن کوچوکك ألنه کچن یرلری درحال استردادِه تشبث ایتمه‌یرك احتیاطله داورانیوردی .

744 سنه‌سنده یعنی مغلوب اولدیغی تاریخی متعاقب (شیخ حسن کوچوك) قاریسی طرفندن افنا ایدیلمش ویرینه برادری (اشرف) کچمشدی .

اشرف ، اردانانك اراضیسنه تجاوزدن خالی قالمایور وحتی تخریبات بیله یاپیوردی .

752 سنه‌سی ذی‌القعده‌سنده (میلادی 1351) [2] ملك اشرف، مصره برایلچی کوندره‌رك اردانا ایله محاربه ایده‌جکندن سلطانك آکا مظاهرت ایتممه‌سنی رجا ایدییوردی . ذاتاً اردانا ایله آراسی آچیق اولان مصر حکومتی ، ملك اشرفك آرزوسنه موافق جواب ویردی .

اردانا، (753) سنه‌سی محرمنده [میلادی 1352] وفات ایده‌رك [3] قیصری‌ده کوشك اسمی ویریلن موقعده (شیخ اوحدالدین کرمانی) مریدلری ایچون یاپدیردیغی خانقاهك اورتاسنده‌کی تربه‌یه دفن ایدیلمشدر . [4] اهرام شکلنده اولان ارتنا تربه‌سنك قاپوسی اوزرنده اولجه شوکتابه وارمش :

أمر بانشاء هذه العمارة النوين الاعظم ملك الامراء

فى العالم أمير ارتنا زيد عدله لاجل المنكوحة المملكة

المرحومة سولى پاشا طاب ثراها [فى] محرم سنة اربعين وسبعمايه

بو کتابه شیمدی یوقدر . [5]

---

[1] ارتنا وقاضی برهان‌الدین تاریخچه‌سنده اردانانك (739) تاریخنده و (درر کامنه‌ده (738) ده استقلالنی اعلان ایله‌دیکی یازیلیدر. مشارالیهك (742 هـ 1341 م) سنه‌سنده باصدیردیغی پاره‌لرده (السلطان الاعدل علاءالدنیا والدین) تعبیری قوللانماسی بو تاریخلرده استقلالنی اعلان ایلدیکنی ظن ایتدیرر . اوغلی (شیخ حسن) بکك 748 تاریخلی قبر کتابه‌سینده (سلطان اعظم) و 747 تاریخلی دوه‌لی قره‌حصار جامعی کتابه‌سنده‌ده (السلطان الاعظم) تعبیرلری کورولمکده‌در (740) تاریخلی تربه کتابه‌سندن امیر اولدیغی آکلاشلمقده‌در . معارف وکالتی موزه‌لر شعبه‌سی مدیری مبارك غالب بك افندینك 1318 تاریخنده باصیلمش (مسکوکات قدیمهٔ سلچوقیه ، قسم ثالث) اسملی اثرلرنده ایلخانیلردن (سلیمان خان) ك (742، 747، 748) تاریخلریله (سیواس) و (745) تاریخیله قیصری‌ده کسلمش سکه‌لری کورولمکده‌در. مبارك بك افندینك بوپاره‌لری یا کلش اوقودقلرینه قائلز . الده بولنان أثرلر ومحکوکات بونك یا کلش اولدیغنی وسلیمان خانك حکومتنك‌ده (744) ده ختام بولدیغنی کوسترمکده‌در . آنك ایچون بوسکه‌لرك سلیمانه عائد اولمادیغی حکمنی ویرمك ضروری‌در .

[2] کتاب السلوك بووقعه‌یی 753 ذی‌القعده‌سنده کوستریبور. حالبوکه ینه عینی اثر مشارالیهك وفاتنی (753) ابتداسنده کوسترمك صورتیله بربرینه ضد معلومات ویرمش اولیور . بز بوتاریخی (752) اوله‌رق قیدایتدك .

[3] (النجوم الزاهره ج 5) (کتاب السلوك . کوبریلی کتبخانه‌سی ص 80)

[4] قیصریه‌نك ظاهرنده کوشك نام موضعده بر اعلا خانقاه بنا ایدوب مشیختنی شیخ اوحدالدین کرمانی‌یه شرط ایله‌مشدر . مرقدلری اول خانقاهك وسطنده بر قبهٔ لطیفه‌ده‌در [أرتنا و قاضی برهان‌الدین تاریخچه‌سی]

[ارتنا و محمد و علاءالدین ، ارتنانك زوجه‌سی سولی پاشا نام خاتون قیصری شهرینك کنارنده مرقم بر بنا آلتنده مدفونلردر . بو فقیر مؤلف عالی قیصری‌یه‌ده میرلوا ایکن زیارت ایتدم] (فصول حل و عقد)

[5] قیصریه شهری خلیل ادهم بك . صحیفه 113

اردانا بو تربه‌یی (740) سنه‌سنده وفات ایدن زوجه‌سی سولی پاشا ایچون یاپدیرمش و وفاتندن صوکره کندیسی‌ده اورایه دفن ایدیلمشدر .

کتابه‌دن أرتنانك بو تاریخده داها أمیر بولوندیغی اکلاشیلیور .

کتابه‌ده (هذه‌العمارة) تعبیرندن آکلاشیله‌جغی اوزره بوتربه ایله برابر خانقاه‌ده یاپلمشدر. کتابه یالکز تربه‌یه عائد اولسه ایدی (هذه‌التربة) عباره‌سی قوللانلمق لازم کلیردی .

علاءالدین، سیف‌الدین و بوندن بشقه آماسیه تاریخنك قیدی اوزره [1] رشیدالدین، لقبلرینی قوللانمش اولان اردانا دور اندیش، عاقل، عادل، دولت سیاستنه واقف بر ذاتدی. ایری وجودلی و کوسه ایدی . حسن‌سیرت وعدالتندن دولایی کندیسنه (کوسه‌پیغمبر) نامی ویریلمش‌در. اردانانك مرکز حکومتی سیواس و قیصری ایدی .

درةالاسلاك ؛ اردانا، عادل و تبعه‌سی آراسنده محترم، وقور، صاحب عزم ، جسور، مکرم و هرکس حقنده ملتفت ایدی دییور [2]

(صلاح‌الدین صفدی) اردانانك ، متدین، خیرکار، تمیز و پرهیزکار ظلمدن مجتنب، ارباب علم و فضیلتله همبزم اولدیغنی یازییور . [3]

معروف سیاح (ابن بطوطه) سیواسی زیارت ایتمش و علاءالدین اردانا ایله کوروشمشدر .

ابن بطوطه (سیواس) ه ایننجه أخیلردن پچاقچی احمدك رفقاسی طرفندن استقبال ایدیله‌رك کیمی سواری کیمی پیاده بر جم غفیر ایله اخی احمدك زاویه‌سنه ایندیکنی و مرتبةً بوندن داها بویوك اولان (اخی چلبی) ایله ملاقات ایلدیکنی وبونلرك یانلرنده معززاً ، مکرماً او چ کون قالدیغنی ذکرایتدکدن صوکره شویله دییور:

قاضی، معیتنده بر جماعت بولوندیغی حالده بزه کلوب عراق پادشاهنك بلاد رومده نائبی اولان (امیر علاءالدین ارتنا) طرفندن آتلر کتیردی. [4] حیوانلره رکوب ایله امیر نزدینه عزیمت ایتدك. مومی‌الیه بزی اقامتکاهنك دهلیزندن استقبال ایله سلام ویروب ترحیب ایلدی . کندیسی لسان عربی‌یی فصاحتله تکلم ایدردی . (عراقین) ه اصفهان ، شیراز و کرمان و سلطان آتا بکه و بلاد شام و مصر و سلاطین ترکمانه دائر سؤاللر ایراد ایتدی .

مقصدی ، بکا بونلرك کرماسنی مدح و بخلاسنی ذم و قدح ایتدیرمك ایدی . بویله یاپمایوب جمله‌سنك ثنا و ستایشنده بولوندیغم ایچون بندن ممنون اوله‌رق بیان تشکر ایتدی. بعده طعام احضار ایدیلمسیله أکل ایله‌دك.

---

[1] آماسیه تاریخی . ج 3 ص 12

[2] یکی جامع احمدیه کتابلری نومرو 849

[3] اعیان‌العصر [آیاصوفیه کتبخانه‌سی] (نومرو 2963)

[4] ابن بطوطه‌نك بومطالعه‌سنه کوره ابن بطوطه اردانایی زیارت ایتدیکی زمان مشارالیه عراق حکومتنه تابع ایمش. خلیل ادهم بك افندی، قیصری شهری اسمنده‌کی أثرلرنده ابن بطوطه‌نك سیواسه کلدیکی تاریخی ، (733) اوله‌رق ذکر ایدیورلرسه‌ده عراق حکومتنك شیخ حسن طرفندن تأسیسك 740 دن صوکرا اولماسنه و أرتنانك عراق ملکنی متبوع طانیدیغی سیاحتنامه‌ده مذکور اولماسنه بناءً ابن بطوطه‌نك سیاحتنی 740 سنه‌سی ایچنده ویا داها صوکرا اولارق قبول ایتمه‌مز ایجاب ایدر . ارتنانك متبوعیتی عراقده بربرینی متعاقب حکمدار اعلان ایدیلن (محمد ، جهان تیمور ، طغا تیمور) خانلر نامنه ایسه و ابن بطوطه بو تاریخده (سیواس) ه کلشسه بوده (736) ایله (741) هجری سنه‌لری آراسیدر . بز ابن بطوطه‌نك سیاحتنی 736 ایله 741 آراسنده ظن ایدیورز .

(بنم مسافرم اوله‌جقسکز) دیدی؛ لکن اخی‌چلبی (هنوز اوبامه نازل اولمدقلرندن ابتدا بکا کلسونلر مائده‌کی اورایه کوندررسك) دیینجه امیر دخی موافقت ایتدی . اخی چلبی‌نك زاویه‌سنه عزیمت و آلتی کون اقامت ایله مومی‌الیهك و أمیرك خوان ضیافتندن نواله چین اولدق . بعده امیر بر آت ایله بر لباس و اقچه ارسال وبزه ضیافت وا کرام و زادراه اعطاایدیلمسی ایچون بلاد متجاوره‌ده بولنان نوابنه تحریرات اسبال‌ایتدی. [1]

ابن بطوطه سیواسـدن صوکره قیصری‌یه اوغرامشدی . بوراسنك‌ده امیر اردانا اداره‌سنده یولوندیغی و بورایه عراق اهالیسندن عسکر اقامه ایدیلمش اولدیغی ذکر ایتدکدن صوکره بوراده « سالف‌الذکر امیر علاءالدین ارتنانك خاتونلرندن‌بری اقامت‌ایدەر. کندوسنه (اغا) دینیلیرکه بویوك معناسنی تضمن ایدەر . سلطانه قرابتی بولنان کسانك جمله‌سنه بوعنوان ویریلیر. مومی‌الیهانك اسمی (طغی خاتون) در. یانته دخول ایتدیکمزده قیام و حسن صورتله سلام وکلام ایتدی . طعام احضارینی امر ایله‌دی. بعدالاکل عودتمزده بزه کوله‌لرندن بری واسطه‌سیله اکر و کمی مکمل بر آت وخلعت و پاره ایله اعتذار ایتدی. » دییور . ابن بطوطه بورادن (آقصرا = آقسرای) ه کیدییور . اوراده ارتنانك نائبی بولنان (شریف حسین) ك منزلنه ایندیکنی یازییور . [2]

امیر اردانایه تابع ولایتلر شونلردی :

سیواس ، قیصری ، آماسیه ، توقاد ، چوروم ، دوه‌لی‌قره‌حصار، ارکوب ، نیکده ، آقسرای، ارزنجان و بونلره تابع قصبه‌لر .

ابن خلدون سیس ، بلاد ارمن و ملحقاتنك‌ده اردانایه عائد اولدیغنی یازار ، [3]

علاءالدین اردانانك، شیخ حسن ، جعفر ، محمد اسملرنده اوچ اوغلی اولدیغنی بیلیورز .

بونلردن شیخ‌حسن بك (748 ه 1347 م) سنه‌سنده سیواسده وفات ایده‌رك صوکره‌دن کودوك مناره اسمی ویریلن تربه‌یه دفن ایدیلمشدر . [4]

علاءالدین اردانانك وفاتنه (اعیان‌العصر) مؤلفی (صلاح‌الدین ابوالصفا خلیل بن آی بك الصفدی) اسمنده بر تورك مورخی شو رباعی‌یی سویله‌مشدر .

بمملکت الروم حل‌الردی
لاجل‌النوین‌الذی قد فقدنا
فتباً لصرف اللیالی التی [5]
ارتنا ارتنا کما اردنا

[1] ابن بطوطه سیاحتنامه‌سی ترجمه‌سی (ج 1 ص 326 ، 327)
[2] « » (ج 1 ص 325)
[3] ابن خلدون (ج 5 ص 325)
[4] شیخ حسن بك حقنده اثریمزك کتابه‌لر قسمنده معلومات واردر .
[5] بورباعینك معناسی شودر . « غائب ایتدیکمز نوین‌دن ناشی روم مملکتنه بلا ایندی . ارتنایی بزه ایسته‌مدیکمز شکلده کوسترن فلکك الله جزاسنی ویرسین »

(درةالاسلاك) صاحبى (نورالدين حسن‌الحلبى) ده مشاراليه حقنده شو رباعى‌يى سويله‌مش :

لحى‌الله دهراً شديدالسطى
صوارمه بظباها فرتنا
و بمدالقصور ونيل‌السرور
بسجن‌القبور أرتنا أرتنا [1]

اردانانك عربجه‌يى فصاحتله تكلم ايتديكى ابن‌بطوطه‌نك سياحتنامه‌سندن اكلاشيلور. كنديسنك تتبعات علميه‌ده بولونديغى‌ده علمانك افاضلندن اولان (تقى‌الدين‌بن‌على‌السبكى) يه صورديغى سؤاللردن استدلال‌ايديليور.

غياث‌الدين محمد

753 سنه‌سنده امرانك انتخابيله باباسنك يرينه حكمدار اولدى . قرده‌شى (جعفر) سناً بويوك اولديغى حالده حكمدار اولاماديغندن دولايى مغبر اوله‌رق غوغايه باشلاديسه‌ده مغلوب اولوب مصره قاچدى و برمدت اوراده اوطوردى [2].

محمدبك كوچوك‌اولديغندن مملكتك‌اداره‌سنه باقامايور، توركمن عشيرتلرى رؤساسى تاديب‌ايديله‌مه‌يوردى. جانيك و حواليسى بونلرك النده بولونيوردى . جنوبدن‌ده دولغادر اوغوللرى توسيع ملك ايتمكده ايديلر .

مصر امراسندن حلب واليسى (بيبغاروس) [3] مصرده تبدل سلطنت مسئله‌سندن دولايى 752 سنه‌سنده عصيان ايتمشدى . بوذات (753) سنه‌سى اورتالرنده (شام)ى‌ضبط‌ايله‌دى. دولغادر اوغلى قراجه بك، ارتنانك مخالفتنه رغماً (بيبغاروس) ه مظاهرت ايتمشدى .

مصر سلطانى مهم برقوتله كله‌رك عاصى والينك جمعيتنى داغيتدى و كنديسنى‌ده قتل ايتدى .

---

[1] بو رباعينك‌ده معناسى شويله‌در :
« عالى قصرلرده مسرت ايچنده نائل امل اولان ارتنايى شيمدى بزه قبر زندانلرنده كوسترن شديد و بى‌آمان فلكه الله لعنت ايتسون »

[2] الدررالكامنه فى‌اعيان المائةالثامنه . (عمومى كتبخانه‌ده‌كى نسخه)
شكارينك قره‌مان تاريخنه كوره محمد بك پك كوزل اولوب ذوق وصفا و عشرته منهمكدى بونك‌ايچون بكلرك اتفاقيله خلع ايديلوب يرينه قرده‌شى جعفر بك كچمشدر . محمد بك‌ده ، وزيرى خواجه على شاهك توصيه‌سيله قره‌مان اوغلى‌علاءالدين بكه‌مراجعت‌ايله‌مش واوندن آلديغى‌قوتله كلوب قيصرى‌يى محاصره ايتديكى حالده موفق‌اوله‌مامش ونهايت‌سيواس أميرى(ابن كرت) وخواجه على شاهك همتيله جعفر بكى مغلوب ايده‌رك قيصرى‌يى آلمش جعفر بك‌ده غائب اوله‌رق برداها كنديسندن بر خبر آلنامامش‌در .

شكارينك بو مطالعه‌سيله تاريخى معلومات توافق ايتمكده‌در . يالكز شكارى و سائر مؤرخلرك يازمادقلرى بر نقطه‌يى آماسيه تاريخى (ج 3 ص 43 ، 44) تنوير ايدييور . اوده اردانا زاده جعفر بكك قيصرى داخلنده (قره قايا) كوينده شيخ خليل ابن‌السيد حاجى دانشمندى ايچون ياپديرديغى زاويه وقفيه‌سنده‌كى شوقيددر .

« الاميرالاجل الاعزالاكرم المكرم... جعفربك‌بن‌المرحوم‌المغفورله... ارتنا طاب‌ثراه» وقفيه‌نك تاريخى (788) رمضانى‌در. بوندن اكلاشيليوركه مصره كيدن جعفر بك وقت بولونجه مملكتنه عودت ايدوب ياپيلان مظاهرت‌سايه‌سنده‌قيصرى‌يى الده ايتمش واورايه امير اولمشدر . (788) تاريخنده امير بولونديغى اكلاشيليور . وقفيه‌يى قيود عتيقه‌ده بزده كوردك.

[3] بيبغاروس ؛ بك بوغا ديمكدر . مخلصى (القاسمى) در . (ملك صالح بن قلاوون)ه عصيان ايتمشدى .

مصر عسکری (754) سنەسندە دولغادر اوغلی (قرەجە بك) ی تعقیب ایچون (بلسین = البستان) ە یورودی . قراجا بك قاچارق أردانا اوغلی محمد بکە ألتجا ایلەدی اودە طوتوب مصر سلطاننە کوندردی و قرەجە بك قتل اولوندی [1] .

(کتاب السلوك)ك 763 هجری سنەسی شوال ویا داهاصوکرەکی وقوعاتی آراسندە محمد بکلە متفقاً حرکت ایدن دولغادر اوغلنك مصرك ادارەسندە بولنان ملاطیە نائبی ایلە مصادمەسنە تصادف ایدییورز .

ملاطیە أمیری (اسن دمیرطازی) بلاد رومە تعرض ایدوب برچوق کیمسەلری أسیر وقتل ایتمشدی. بونك مکرراً واقع تعرضلرندن بیقان قیصری امیری محمد بك ایلە دولغادر اوغلی متفقاً حرکتە باشلادیلر .

(اسن دمیر) آو آولامقلە مشغول ایکن کندیسنی صیقیشدیرەرق هجوم ایتدیلر . اسن دمیر قاچەرق ملاطیەیە جان آتابیلدی .

محمد بکلە ، دولغادر اوغلنك بوجرأتلری مصرلیلرە آغیر کلدی . مصر حکمداری و شام والیسی امیر (یلبغا) شام و طرابلس ، حما ، حلب عسکرلرینك لوازم حربیەلریلە برلکدە حلب نائبی امیر (قوتلوبوغا) نك قوماندا سندە حرکت ایتمەلرینی امر ایلەدی .

شامدن بش بیك ، سائر بلاد شامیەدن یدی بیك سواری ایلە حرکت ایدیلدی. اون ایکی بیك عسکردە (حلب) دن التحاق ایلەدی .

بو قوت بلاد رومیەیە هجوم ایتدیسەدە برایش کورەمەدن عودت ایلەدی . [2]

766 هجری سنەسندە دولت ایشلرینی تدویر ایدن وزیر (خواجە علی شاه) عصیان ایتدی و قیصری اوزرینە یورودی . وقوعە کلن حربدە محمد بك مغلوب اولەرق مصر حکمداری (ملك اشرف) دن استمداد ایلەدی .

قیصری یە کلن مصر عسکریلە اردوسی کسب قوت ایدن محمد بك (خواجە علی شاه) ی مغلوب وقتل ایلەدی . [3] بووقعەیی درر کامنە (765) و عقدالجمان (766) هجری سنەسندە کوستررلر . بلکەدە علی شاهك عصیانی (765) دە ومصر قوتلریلە مغلوب وقتل ایدیلمسی (766) سنەسی ایچندەدر .

(علی شاه)ك قتلی اوزرینە سربست یاشامغە آلیشان امرا بو حالدن اورکەرك محمد بکی قیصری دە قتل ایلە [4] یرینە کوچوك اولان علی بك اسمندەکی اوغلنی حکمدار یاپدیلر . [5] (767 هـ 1365 م)

---

[1] عارفی پاشا مرحوم انجمن مجموعەسندەکی مقالەلرندە قراجا بکك (780) تاریخندە یوز یاشندە وفات ایتدیکنی یازییور .

[2] کتاب السلوك (فاتح کتبخانەسی 4385)

[3] درر کامنەدن . خواجە علی شاه ، قوتلو بك زادەدر . ارتنا زمانندەدە وزیر ومدیر امور ایدی .

[4] انجمن مجموعەسی (جزؤ 25 ص ١٨) . « ارکان دولت سلطان محمدی شهید ایتدیلر . کوشك نام موضعدەکی (قیصری دە) قبۀ لطیفەدە پدری یانندە مدفوندر » [أرتنا وقاضی برهان الدین تاریخچەسی]

[5] آماسیە تاریخی، محمدبکك دولغادر اوغلی خلیل بك طرفندن الدە ایدیلەرك (767) اواسطندە قتل اولوندیغنی یازار. (ج 3 ص 75)

(کتاب السلوك) ایسە وزیری علی شاهك قتلندن صوکرە هر طرفدن هجوم ایدن دشمنلری طرفندن قتل اولوندیغنی بیان ایدییور . دشمنلری کندیسنە اعتماد ایدەمەین امراسی اولسە کرك .

(ابن حجر عسقلانی) نك (الدررالکامنه) سی ایله (صبح الاعشی) محمدبکك (780) ویا داها صوکره وفاتی یازییورلرسه‌ده یاکاش‌در . [1]

محمد بکه اوغلی علی بك خلف اولمش وایشته بو علی بك (780) دن صوکره وفات ایده‌رك یرینه اوغلی ایکنجی محمد بك کچمشدر .

محمد بکك قبری قیصری‌ده باباسنك مدفون اولدیغی کوشك مدرسه‌سنده‌کی تربه‌ده‌در . [9] اوله‌جه قبر طاشنده شو کتابه وارمش :

سلطان محمد ابن‌المرحوم ارتنا نورالله قبرهما

سنه سبع وستین وسبعمایه طاب الله ثراهما

بو کتابه‌یی حاوی طاش (1902) سنه‌سنده جاهل برمتصرف طرفندن یرندن سوکوله‌رك متصرفلرك اقامتنه تخصیص ایدیلن قوناغه‌حوض وفسقیه‌طاشی اوله‌رق قونمشدر. تشکر اولونورکه ارباب‌مراقدن قیصریلی نظیف افندی مرحوم بو کتابه‌لری تخریبندن اول استنساخ ایتمك صورتیله ملی تاریخه خدمت ایتمشدر . [3]

علاءالدین علی بك

767 هجری سنه‌سنده باباسنك یرینه حکمدار اولمشدر . [4] نفوذ واهمیتی یوقدی. امراسنك ألنده آلت واویونجاق ایدی .

نیکده وآقسرای طرفلرینی قره‌مان اوغوللری الده ایتمشلردی . سیواسده مقتول (علی شاه)ك اوغلی (حاجی‌ابراهیم) آماسیاده(حاجی‌شاد کلدی پاشا) توقادده ، (شیخ‌نجیب) کندی باشلرینه حرکت ایدییورلردی.

علی بك، ذوق وسفاهته مجلوب، عیاش برذات ایدی . زماننده موغول طائفه‌سی هرطرفه ال اوزاده‌رق مملکتك حضور وآسایشنی تماماً اخلال ایتمشلردی .

برموغول چوجغنی سه‌وه‌رك کیجه ، کوندوز آنکله هم‌بزم اولان کنج حکمدار دولت امورینه باقمایور ودولت رجالی‌ده ایسته‌دکلری کبی حرکت ایدییورلردی .

علی بکك وضعیتنی اوکره‌نن قرامان اوغلی فرصتی قاچیرمایارق کندیسنه اماله ایلدیکی (صماغار)

[1] صبح‌الاعشی ج 5 ص 364 .

[2] (ارتنا وقاضی برهان‌الدین تاریخچه‌سی) .

[3] قیصری شهری ، ص 113 بوکتابه‌ده‌کی بعض‌عباره‌لر یاکاشدر. بز نظیف افندیدن استنساخ ایدن (قیصری‌شهری) نام اثردن عیناً آلدق .

[4] آماسیه تاریخی (ج 3 ص 76 ، 78 ، 79) علی‌بکدن اول بویوك قارده‌شی (رشیدالدین‌ارتنا) نك سیواسی الده ایده‌رك حکمدار اولدیغنی وبالاخره خواجه علی‌شاه اوغلی حاجی‌ابراهیم طرفندن سیواسدن چیقاریلان آرتنانك نهایت مرعش طرفنه‌قاچدیغنی وطرفدارلرینك‌غیرتیله ارتنانك برادری علی‌بکك سیواسده‌جلوس‌ایلدیکنی یازییورایسه‌ده وثیقه‌ومأخذ کوسترمه‌یور. ظنمزه کوره بومطالعه (جامع‌الدول) ك شکاریدن آلدیغی معلومات اولوب توثیق ایدیله‌دکجه شایان قبول اولاماز .

و (چایقازان) موغول عشیرتلریله (قیصری) یه هجوم ایدەرك (علی بك) ی سیواسه قاچیرمش وقیصری‌یی الدە ایتمشدی . (776 ﻫ)

قرەمان اوغلنك الندن قیصری‌یی استرداد ایدن (قاضی برهان‌الدین‌احمد) قیصری امارتنه کندیسی کچمك ایستەدیسەدە موفق اولامادی .

علی بك مقصدینه واقف اولدیغی (برهان‌الدین احمد) ی حبس ایتدی برهان‌الدینك طرفداری اولان سیواس‌حاکمی حاجی ابراهیم بوحالدن وسائر برطاقم سببلردن جانی‌صیقیلەرق (صماغار)نامندەکی موغول‌قبیلەسنك رئیسی حضر بکله اتفاق ایدەرك اودە علی بکی حبس ایلەدی و برهان‌الدین احمدی حبسدن قورتاردی .

حاجی‌ابراهیم بوصرەدە (بارمبای) موغوللریله حرب ایدرکن مقتول دوشدی . [1] قاضی برهان‌الدینك معاونتیله علی بك محبسدن چیقاریلدی. برمدت‌صوکرا علی بکك فنا اعتیادلرندن بیقان خلق قیام ایتدیلرسەدە امرا آرایه کیرەرك خلقی اقناع ایله ، قیامك اوکنه کچدیلر و قیصری قاضیسی (برهان‌الدین احمد) ی وزارت موقعنه کتیردیلر . [2]

برهان‌الدین احمدك وزارتی 780 سنەسی ربیع‌الاولندەدر(میلادی 1378). قاضی برهان‌الدین احمد، اردانا امراسنك الك قدملیسی اولان آماسیه امیری حاجی‌شاد کلدی پاشایی چکمەیوردی . علی‌بکی آماسیه‌یه ، حاجی شادکلدی اوزرینه سوق ایتدیسەدە برشیئی یاپمغه موفق اولامادی .

بوندن‌صوکرا علی‌بکی نیکدە اوزرینه سوق ایدن برهان‌الدین احمداورادەدە برایش کورەمەدی. حکمدار ووزیر نیکدە یقیندەکی (قرەحصار)ك ضبطیله متسلی اولدیلر .

علی‌بك (781 ﻫ 1379) سنەسندە نیکسار طرفلرینی یاغما ایدەرك (سیواس) ە دوندی. وینەبوسنه ایچندە ارزنجان والیسی (پیر حسین) بکك وفاتی خبر آلینارق اوله اردانایه تابع اولان (ارزنجان) اوزرینه سفر آچلدیسەدە برنتیجه آلینامادن عودت ایدیلدی .

آماسیه أمیری حاجی‌شاد کلدی پاشا ؛ سلطان علی‌نك موفقیتسزلکلرندن جسارت آلارق مستقلاً ادارۀ امور ایدییوردی .

علی‌بك 782 سنەسندە ینەبرهان‌الدین احمدك‌تشویقیله آماسیه اوزرینه یورودی فقط‌بوسنه جمادی‌الاولندە قازاووەدە وفات ایتدیکندن أردو عودت ایلەدی .

علی‌بکك وفاتی اوزرینەیرینه یدی‌یاشندەکی اوغلی محمدکچمشدی. علی‌بك اون‌بش‌سنه سورن‌سلطنتی‌ایچندە امراسنك بازیچەسی اولمش، اونلرك سوق وادارەسنه تابع قالمشدر .

علی بکك جسدی ، قیصری‌یه نقل‌ایدیلەرك جدی‌اردانا تربەسنه دفن‌ایدیلدی. [3] فرائض منظومەسنك مؤلفی (محسن‌القیصری) علی‌بکك خواجەسی ایدی . [4]

[1] حاجی ابراهیم؛ یوقاریدە اسمی کچن(خواجه علی‌شاه) ك اوغلیدر. باباسنك قتلندن صوکره (سیواس) ی الدە ایتمشدی ، حکمدار علی بکه اهمیت ویردیکی یوقدی. حتی علی‌بکی حبس بیله ایتمشدی . (بارمبای) موغول عشیرتی علی بکك طرفداری‌ایدی.حاجی‌ابراهیم، انلرلەواقع‌محاربەدە مقتول‌اولدی. احتمال‌بارمبایلر مجلوبی‌اولدقلری علی‌بکی‌قورتارمق ایستەدکلرندن دولایی مصادمه اولمشدر . حاجی ابراهیمك مقتول‌دوشمەسی (780) هجری سنەسندەدر . (1378 میلادی)

[2] ارتناوقاضی برهان‌الدین تاریخچەسی .

[3] انجمن مجموعەسندە (جزؤ 25 ص 20) علی‌بکك توقاددە مدفون اولدیغی یازیلی ایسەدە الدە بونی اثبات ایدەجك بروثیقه یوقدر . ارتنا وقاضی برهان‌الدین تاریخچەسندە ، ومورخ عالی‌نك (فصول حل وعقد) نام‌اثرندە قیصریدە جدی تربەسندە مدفون اولدیغی محرردر . بزدە بونی ترجیح ایتدك . عالی ، بوتربەیی کوروب ، زیارت ایتدیکنی بیله یازییور .

[4] أرتناوقاضی برهان‌الدین تاریخچەسی .

محمد بك بن علاءالدين على

(782 ﻫ 1380 م)ده حكمدار اولدى . يدى ياشنده ايدى . نيابت سلطنتى الده ايتمك ايچون سلچوقى خاندانندن (قيلج آرسلان) له آماسيه اميرى (حاجى شادكلدى پاشا) سيواس اوزرينه يوروديلر .

(قاضى برهانالدين) ايله حاجى شادكلدىنك آرا‌سى آچيق اولديغندن (قيلج ارسلان) سيواسه جلب ايديله‌رك عقد اديلن بر مجلسده بعضى شرائط ايله نيابته انتخاب اولوندى . [1] بو مجلسده (قاضى برهانالدين احمد) (سيدى حسام) و (قيلج آرسلان) واردى .

قيصرى شهريله (خرسنوس) قلعه‌سى ، عشيرت رئيسى جنيد بك النه كچمشدى، بونلر ضبط ايديله‌رك قاضى برهانالدينه ويريلمك و (سيدى حسام) منصبنده ابقا ايديلمك تكليف ايديلن شرطلر جمله‌سندن ايدى .

برهانالدين قيصرى طرفلرينه كيتدى. اوطرفلرده اوطوران موغوللر قاضى‌يى استقبال ايتديلر. برهانالدين بو حسن قبولدن بالاستفاده (جنيد بك) ك الندن قيصرى‌يى ضبط ايتمك ايسته‌دى . فقط بو صره‌ده نائب حكومت (قيلج آرسلان) ، حاجى شادكلدينك تأديب و امحاسندن صوكره (قيصرى) نك ضبط ايديلمه‌سنك دخى موافق اولاجغنى بيلديريوردى .

قاضى برهانالدينى دعوت ايدن قيلج آرسلان بر طرفندده قيصرى‌يى النده طوتمقده اولان جنيده خبر كوندره‌رك اونى آووتدى .

قيلج آرسلان حاجى‌شادكلدى ايله ياپديغى حربده مغلوب اولدى. بومغلوبيتى كنديسيله برلكده بولونمايان قاضى برهانالديندن بيلدى . بو صورتله آرالرى آچيلدى .

قاضى برهانالدين احمدك فضل وكمالى حربزه و جسارتى ، قيلج ارسلانى قورقوتيور ، بونك ايچون او، برهانالدينك امحاسى چاره‌سنى آرايوردى .

قيلج ارسلان ، متوفى اردانا أميرى على بكك زوجه‌سنى يعنى صبى حكمدارك والده‌سنى آلدى . [2] بو صورتله اردانا تختنى اله كچيرمكى دوشونن قلج ارسلان برهانالدينى باشندن صاواره‌ق قيصرى طرفلرنده‌كى قره‌حصاره كوندرمك املنده ايدى .

ذكى برهانالدين احمد ، وضعيتى آكلادى . بر كون سيواسده شهر خارجنده قيلج ارسلانله برلكده كزرلركن رقيبندن داها اول داورانارق همشيره زاده ى (مؤيد) ك ياردميله اونى اولدوردى . آز صوكره قيلج آرسلانك عمجه‌سى (كيخسرو) ى‌ده ينه اليله قتل ايله‌دى .

---

[1] (قيلج ارسلان) سلچوقى خاندانندندر . شرقى قره‌حصار حاكمى ايدى. قيلج ارسلانك (آلتونباش سلچوقى) نك طورونى و مسعودك اوغلى اولديغى آماسيه تاريخنده محرردر . (ج 3 ص 83 و 96) قيلج ارسلان بعضى محاربه‌لرده و بالخاصه ارزنجان سفرنده على بكه معاونت ايتمسندن ناشى متنفذان آراسنه كيرمشدى . حاجى شاد كلدى پاشا كبى قوتلى بر خصمه قارشى (برهانالدين احمد) بو ذاتى ايلرى سورمشدى .

[2] خيرالله افندى تاريخى ، على بكك زوجه‌سنك آدينى (سولى) اولارق كوستريور و بونى برهانالدين احمدك آلديغنى يازيور . (ج 5 ص 44)

برهان‌الدین احمد رقیبلرینی اولدوردکدن صوکره کوچوك حکمداره نائب اولدی . بر مدت صوکره بو چوجنی‌ده بر طرف ایده‌رك حکمدارلغه کچدی . (782 ذی‌القعده 1381 م)

ایشته بو صورتله تاریخ صحنه‌سندن چکیلان أردانا خاندانی یرینه قاضی برهان‌الدین سلطنتی قائم اولدی . بو صوك حکمدارك خلعی وبرهان‌الدینك حکومتی الده ایتمسی و محمد بکك عاقبتی حقنده تاریخلرده مختلف روایتلر واردر . [1]

شیمدی بورادەصوك ارداناحکمداری محمد چلبی‌نك نەاولدیغی مسئلەسی‌قالیور. (ارتنا وقاضی برهان‌الدین) تاریخچەسنده محمد چلبینك چوجق ایکن ٶلدیکی وعجائب المقدورده بلاولد وفات ایلدیکی (ابن خلدون) ، (صبح‌الاعشی) ، (دررکامنه) و (انباءالغمر) ده (792) ده مقتولاً وفات ایلدیکی محرردر .

بلکەده محمدچلبی بوتاریخده قتل ایدیلمشدر . چونکه (بزم‌ورزم) ده برهان‌الدینك حکمدارلغنی اعلانندن صوکرا سیواسده علی‌بکك اوغلنك‌یکیدن حکمدارلغه کچیریلەسی وبرهان‌الدینك قتل ایدیلەسی ایچون ایکی‌دفعه

[1] ابن خلدون (ج 5 ص 561) « سیواسده (780) سنەسندن بری ارتنا اوغلی سلالەسندن بر چوجوق حکمدار بولونیوردی . فقط پدرینك وصیتی اوزره قاضیٔ بلده آنك وصی و نائبی ایدی . بو قاضی او چوجغی (792) سنەسنده اولدوردی و اورانك حکمداری اولدی » دییور .

ابن عربشاه (عجائب‌المقدور) نده سلطان محمد بلا ولد وفات ایدنجه مملکت بالوراثه فریدون و مظفر اوغلی غضنفر و برهان‌الدین آراسنده مشترك قالدی ، فقط بر مدت صوکره برهان‌الدین حیله ایله ایکی آرقداشنی اولدورەرك حکومتده یالکز قالدی دییور .

(انباءالغمر فی‌ابناءالعمر) (دررکامنه) امیر محمدك اوغلی‌امیرك [اسم یری آچیقدر] کوچوك ایکن حکمدار اولەرق (762) ده قتل ایدیلدیکنی یازار. مقریزی (کتاب‌السلوك) ندەده بویله یازار. اوده برنجی محمدی (780) ە قدر حکومت ایتدیرەرك آرادەکی علی‌بکی ذکرایتمز وانك یرینه اسمنی ذکر ایتمدیکی محمدبکك اوغلنی کچیرەرك سیواس قاضیسی برهان‌الدینك بوکا غدر ایله حکومتی اللدن آلندیغنی یازار .

کاتب چلبی فذلکەسنك صوکنده و (اصحاب خروج) قسمنده برهان‌الدینك سیواس حاکمیله کسب صهریت ایدەرك بالاخره قتل ایدوب یرینه کچدیکنی درمیان ایدر .

[بو خانمی قلج ارسلانك آلدیغی معلومدر]

(الطبقات‌السنیه فی تراجم‌الحنفیه) اسمندەکی أثر ، برهان‌الدینك حکمدار ایله کسب صهریت ایدەرك صوکره بر طاقم دسیسەلرله حکمداری قتل یتدیروب یرینه کچدیکنی یازار .

(المنهل‌الصافی) نام أثر مهمده شوبله مطالعه درمیان ایدەرك حقیقته یاقلاشیر . « ارتنانك اولادندن محمد (780) ده وفات ایتدی . اولادندن بریسی یرینه حکمدار اولدی . قیلچ ارسلان‌امورحکومتی تدویر ایدییوردی . برمدت مرورنده سیواس قاضیسی بوکا غدر ایدەرك یرینه قائم اولوب کوچوك حکمدارك امورینی درعهده ایتدی . ایشته بو ، قاضی برهان‌الدینك باباسیدر »

بورادە مورخك یاکلدیغی نقطەلر شونلردر : 1 ـ علی بکك حکمدارلغنك مذکور اولمامسی. 2 ـ قیلچ ارسلانی اولدورن برهان‌الدین اولدیغی حالده باباسنك کوستریلمسیدر

(صبح‌الاعشی) شومطالعەیی ذکر ایدەر:

« واستولی‌علی‌الروم اولاده [یعنی‌اردانانك اولادی] من بعده الی ان‌کان‌بها محمد ابن ارتنا فی‌سنة ست وستین وسبعمایه وبقی حتی توفی فی‌حدودالثمانین والسبعمایه وخلف ابناً صغیراً فاستولی علیه‌الامیر (قلنج ارسلان) احد امراء دولتهم وکفله ثم غدر به القاضی ابراهیم صاحب سیواس وقتله فی‌سنة اثنتین وتسعین وسبعمایه واستولی علی مملکته سیواس »

بوده علی بکدن بحث ایتمەیور . نائب حکومت اولان (قیلچ ارسلان) ە غدرایدەنك سیواس قاضیسی ابراهیم اولدیغنی یازارق یا کیلیور . بونك برهان‌الدین اولدیغی معلومدر .

ترتیبات آلندیغی وبونلرك کشف ایدیله‌رك هر ایکی سوء‌قصدده‌ده محمد چلبی‌نك مدخلدار اولدیغی آکلاشلدیغی فقط برهان الدینك، پدرینك خاطره‌سنه حرمةً محمد بکی عفو ایلدیکی محرردر . [1]

برهان‌الدینك کندی سلطنتی ایچون وجودینی تهلکه‌لی کوردیکی محمدبکی افنا ایله‌مش اولماسی محتملدر .

*
* *

أردانا واولادی حقنده ابن خلدون شویله بر سلسله قید ایتمکده‌در [2] (ابراهیم بن محمد بن ارتناالنویر ابی سعید علی بلادالروم)

محمد بکك ابراهیم اسمنده براوغلی اولدیغنه ابن خلدوندن باشقه براثرده تصادف ایتمه‌دك .

شکاری‌نك قره‌مان تاریخنه کوره ارتنا واولادینه عائد شویله برسلسله ترتیب ایدیله‌بیلیر :

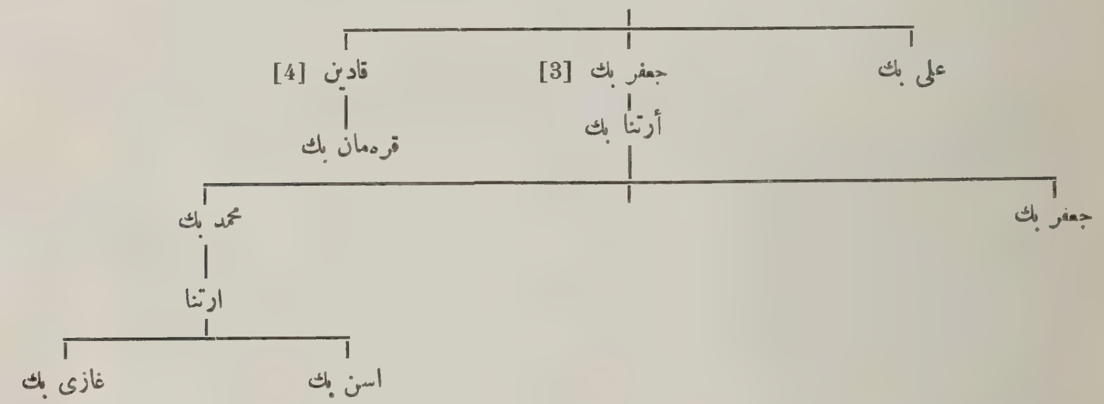

محمد بك زاده ایکنجی ارتنا و اوغوللری (أسن) و (غازی) بکلرك قره‌مان اوغوللریله مجادله‌لری‌حقنده شکاریده برخیلی معلومات واردر .

(بزم‌ورزم) ، (جامع‌الدول) ، انجمنك (عثمانلی تاریخی)، دول‌اسلامیه، احمد توحیدبك افندینك انجمن

---

[1] برنجی سوء قصد ترتیباتی شوایدی :

برهان‌الدین امحا ایدیله‌رك یرینه علی بکك اوغلی کتیریله‌جك وبوچوجغك والده‌سنی موغول امراسندن بابوق اوغلی علی پاشا آله‌رق نیابت حکومتده بولنه‌جقدی. ترتیبات آلندی ، برهان الدین آوه دعوت ایدیلدی . دعوته اجابتله برابر متیقظ داورانه‌رق طوزاغه دوشمه‌دی . ارباب فسادك کیملر اولدیغنی اکلایان برهان الدین ظاهراً آنلری عفوایله‌دی . (انجمن مجموعه‌سی جزؤ 28 ص 234)

ایکنجی سوء قصد سیواسده ترتیب ایدیلدی :

بونده ینه علی بك زاده محمد بك مدخلداردی . علی بکك ترزی باشیسی أمیر حاج، صراف بایزید، آخیلردن پسرخواجه آراسته ، أخی محمد ، أخی‌ناصرالدین وبرده خرستیان سوء قصدی‌ترتیب ایتمشلردی . تنزه ایچون کوسه داغنه کیدوب عودت ایدن برهان‌الدین‌شهره‌کیرکن عشیرت‌رئیسی‌جنیدبك‌توقادقپوسندن آکسزین سیواسه کیره‌جك وبرهان‌الدینی اولدوره‌جکدی. بوندن خبردار اولان قاضی برهان ، اخی محمددن ماعدا اهل فسادی اعدام ایده‌رك محمد بکی ایکنجی دفعه عفو ایله‌دی . (انجمن مجموعه‌سی 29 نومروده)

[2] ابن خلدون (ج 5 ص 561)

[3] شکاری‌یه کوره جعفر بك موغول بکلرندندی . اوغوز بکلرندن سعدالدین بك اوغلی نورالدین بکه [نوره‌صوفی] قیز قارده‌شنی ویردی. بوقادیندن نورالدین بکك بر اوغلی اولوب آدینی (قرامان) قودیلر.

[4] بو قادین یعنی ارتنانك همشیره‌سی تاریخلرده (نوره صوفی) دینیلان نورالدین بکك زوجه‌سیدر . قره‌مان

مجموعه‌سنده‌کی مقاله‌لری، شکاری وارتناوقاضی برهان‌الدین تاریخچه‌سنه کوره‌أردانا عائله‌سنه‌دائر شویله برسلسله ترتیب ایدیله‌بیلیر .

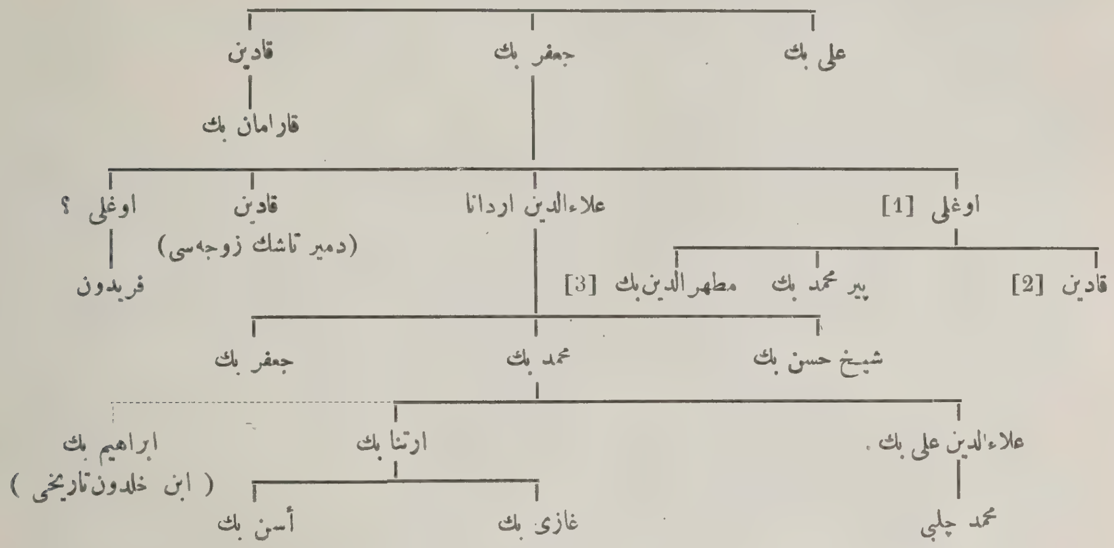

اوغوللرینك جدی (قرامان بك) بوقادیندن دوغمشدر. نوره صوفی تقریباً (654) ایله (660) سنه‌لری آراسنده وفات ایتمشدر.

[1] آماسیه تاریخنده اسمی بوراق بك اوله‌رق مذکوردر (ج 3 ص 41)

[2] ذوالنونك زوجه‌سی . ذوالنون سلچوقی خاندانندن اولوب قاضی‌برهان‌الدین طرفندن قتل ایدیلن قیلیج آرسلانك عمجه‌سی کیخسروك قرده‌شیدر. ذوالنون قائم برادری ارزنجان حاکمی مطهرالدین طرفندن قتل ایدیلمشدر. (انجمن مجوعه‌سی جزؤ 28 ص 136)

[3] ارزنجان حاکمی. عثمانلی تاریخلرنده (طهرتن) دینیلن ذاتدر .

سكزنجی قسم

سیواس‌ده

قاضی برهان‌الدین حكومتی

(قاضی برهان‌الدین احمد) ك حكمدارلغی زماننده‌یازیلان (بزم و زرم)ه كوره‌قاضی برهان‌الدین توركلرك سالور بویندندر . اجدادندن (محمد) خوارزمدن قالقه‌رق (قسطمونی) یه هجرت ایتمشدر . محمدك باباسنك اسمی (رسول) جدینك آدی (سونج) در . محمدك اوغلی (جلال‌الدین حبیب) قسطمونی‌ده دوغمشدر .

جلال‌الدین حبیب تحصیلدن صوكره سلجوقی دولتی رجالندن (قاضی ختنی) یه داماد اولمش و او سایه‌ده (قیصری) قاضیلغنی الده ایتمشدر .

غیاث‌الدین كیخسرو ثانی‌نك اوغوللری (عزالدین) ایله (ركن‌الدین قیلیج آرسلان)ك سلطنت غوغالری اثناسنده قیصری قاضیسی اولان (جلال‌الدین حبیب) ی ركن‌الدین قلج ارسلان ، قیصری شهرینك كندیسنه تركی ایچون مرخص اوله‌رق (عزالدین كیكاوس) نزدینه كوندرمشدر .

(جلال‌الدین حبیب) ك اوغلی (حسام‌الدین حسین) و آنك اوغلی (سراج‌الدین سلیمان) داها صوكره (شمس‌الدین محمد) و اوغلی (برهان‌الدین احمد) قیصری‌ده قاضیلق ایتمشلردر .

قاضی (حسام‌الدین حسین) سلجوقی امراسنك بویوكلرندن برینك قیزنی آله‌رق بویوزدن زنكین اولمش و بو قادیندن (سراج‌الدین سلیمان) دوغمشدر . سراج‌الدین سلیمانك قاضیلغی اردانانك نائب وحكمدارلغی زماننه تصادف ایده‌ر .

علاءالدین اردانا ، كندیسنك ممالك رومده مصر حكومتنك نائبی اوله‌رق طانماسی ایچون مصر حكمداری (ناصرالدین محمد)ك نزدینه مرخص اوله‌رق بو (سراج‌الدین سلیمان) ی كوندرمشدر . سراج‌الدین بو خصوصك تأمینی ایچون بر قاچ دفعه مصره سیاحت ایتمشدر . [1]

[1] طلب ارتنا تقلیداً ناصریاً بنیابة‌الروم و تردد فی هذا سراج‌الدین قاضی قیساریه (قیصری) فكتب له فاخلص الموالاة و اقام دعوة الخطبة الناصریة علی منابر البلاد الرومیه (مسالك‌الابصار)

سراج‌الدین سلیمان (۷۵۲) سنه‌سی رمضاننه یعنی وفاتی تاریخنه قدر قاضیلق خدمتنده بولونمش و ارتحالنده قیصری‌یه دفن ایدیلمشدر . [2]

سلجوقی حکمدارلرندن ایکنجی (عزالدین کیکاوس) ك قیزلرندن برینی موغول امراسندن بری آلمش وبوندن‌دوغان قیزی‌ده (سراج‌الدین سلیمان) تزوج ایتمش وبوازدواجدن‌ده (شمس‌الدین محمد) اسمنده‌کی اوغلی دنیایه کلمشدرکه مشهور قاضی (برهان‌الدین) ك باباسی اولان ذات بودر . [3]

(شمس‌الدین محمد) ك اسمنی بعضی تاریخلر یا کلش‌اوله‌رق (عبدالله) دییه قید ایتمشلردر . [4] ینه‌بعضی تاریخلر ، (شمس‌الدین محمد) ك صبی اوله‌رق تخته چیقان اردانا اوغلنك یرینه دیکر امرا ایله برلکده نائبلك ایتدیکنی و وفاتنده اوغلی برهان‌الدینك‌ده بو هیئته داخل اولدیغنی یازارلر [5]

شمس‌الدین محمد ، امرادن (جلال‌الدین محمود مستوفی) نك [6] اوغلی (عبدالله چلبی) نك قیزیله ازدواج ایتمش و بو ازدواجدن (قاضی برهان‌الدین احمد) دنیایه کلمشدر . (745 ﻫ رمضان 1344م)

(بزم‌ورزم) ە کوره برهان‌الدین احمد،ایکنجی یاشنك ایچنده ایکن والده‌سی وفات ایتمشدر . (747ﻫ).

درت بچق یاشنده ایلك تحصیله باشلایان برهان‌الدین (757) تاریخنده اورتا تحصیل درسلرینه دوام ایتمش و بر آرالق باباسیله (شام) ە کیده‌رك اون درت آی قادار اوراده قالمشدر .

برهان‌الدین ، قیصری‌یه عودتنده هم تدریس ایله مشغول اولویور و هم‌ده بوش زمانلرنده اوق آتمق ، آته بینمك کبی سپور حرکتلریله وقتنی کچیرییورمش . 759 تاریخنده [میلادی 1357] اون درت یاشنده باباسیله مصره سیاحت ایدن (برهان‌الدین احمد) اوراده عالی تحصیل کورمش و(محمد نیلی) دن طب‌ده‌تدرس ایله‌مشدر . [7]

(برهان‌الدین احمد) 764 سنه‌سنده اون‌طقوز یاشنده‌باباسیله حجازه کیده‌رك عودتلرنده پدرینك (معره)ده وفاتی اوزرینه [8] حلبه کله‌رك انزوا حالنده مطالعه ایله وقتنی کچیرمشدر .

برهان‌الدین ، بر سنه صوکره تکرار قیصری‌یه عودت ایتمش و قیصری قاضیلغنی ایسته‌مش ایسه‌ده بعضی خصملرینك تأثیریله آرزوسنه‌موفق‌اولامامش و آنجق بر سنه صوکره مقصدینه نائل اولابیلمشدر (766ﻫ) .

[2] سراج‌الدین سلیمانك قبر کتابه‌سی شودر :

1 — بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم توفا . . . 2 — علی‌الله هذه‌التربةلمولانا الملة . . .

3 — العلما سراج الملة والدین طاب 4 — ثراه فی‌الثالث عشرین رمضان اثنی و خمسین سبعمایه. [بوکتابه‌یی مبارك بك افندی ویردیلر]

[3] (عزالدین بن غیاث‌الدین . . . اولادندن بر دختر پاکیزه کوهر خاندان سلجوقیده ظهور ایدوب فترات ایام اقتضاسیله حشرات موغول امراسندن بریسنك حبالهٔ تصرفنه داخل اولوب اندن بر دختر دخی وجوده کلوب بر طریق ایله قیصری‌یه دوشمش ایدی . دختر ثانیه‌یی قاضی سراج‌الدین تزوج ایدوب . . .) [ارتنا وقاضی برهان‌الدین تاریخچه‌سی]

[4] فذلکه ، انباءالغمر ، طبقات حنفیه ، عقدالجمان

[5] أرتنا و قاضی برهان‌الدین تاریخچه‌سی ، عجائب‌المقدور ، المنهل‌الصافی

[6] (جلال‌الدین محمود مستوفی) اوچونجی (غیاث‌الدین کیخسرو) زماننده مستوفی یعنی مالیه وکیلی ایدی .

[7] عقدالجمان « بو ذات اولجه تحصیل علم ایله مشغول اولمش و بر چوق علومی الده ایتمشدی . تحصیلی صره‌سنده دیار مصریه‌یه کله‌رك (صرغتمش) مدرسه‌سنده اوطورمشدی

[8] عجائب‌المقدور و قاضی برهان‌الدین تاریخچه‌سنده برهان‌الدینك مملکتنه عودتنده باباسی طرفندن قارشیلاندیغی یازیلی ایسه‌ده برهان‌الدینك امریله یازیلان (بزم و رزم) ك مطالعه‌سی‌طبیعی موثوقدر.

اردانا اوغلی برنجی محمد بك امراسنك نفوذینی قیرمغه چالیشدیغی ایچون أمرانك اتفاقیله مقتولاً وفات ایتمشدرکه بو متفقلر اراسنده قیصری قاضیسی (برهان‌الدین) ده واردر .

محمد بکك یرینه کچن اوغلی علی بك سفیه واخلاقسز بر آدامدی . علی بکك حکومتی زماننده برهان‌الدین قاضیلقدن وزیرلك موقعنه کچمشدر . (780 ه 1378 م)

برهان‌الدین، أمرایی تأدیب وملکنی استرداد آرزوسیله (علی بك)ی آماسیه، نیکده، ارزنجان وایکنجی دفعه آماسیه اوزرینه سوق ایتدیسه‌ده بر موفقیت الده ایده‌مه‌دی. علی بك، صوك آماسیه سفری اثناسنده وفات ایله‌دی. (782ه)

علی بکك یرینه کچن صوك أردانا أمیری (محمد بك) ی برهان‌الدینك نه صورتله برطرف ایده‌رك سلطنتی الده ایتدیکندن یوقاریده بحث ایدیلمشدی .

برهان‌الدین احمد، حکومتی الده ایدنجه ابتدا مرکزده بولنان رقیبلرینی برر برر مرکزدن اوزاقلاشدیردی. اولدوردیکی کیخسروك برادری (ذوالنون)ه (قویلوحصار = قویلحصار) و (آقشهر) [9] جهتلرینی ویردی. خصمی اولان آماسیا امیری (حاجی شاد کلدی پاشا) برهان‌الدینی اولدوره‌رك علی بکك اوغلو مخلوع حکمداری تکرار حکمدار یاپمق ایسته‌یوردی . بونك ایچون ارزنجان حاکمی (مطهرالدین) ایله اتفاق ایتدی . بووضعیتی دویان (برهان‌الدین) برطاقم حیله‌لرله اتفاقی بوزدی . متفقلردن آیریلارق یالکز قالان حاجی شاد کلدی‌یی موغوللرك وسائر امرانك معاونتلریله مغلوب وقتل ایتدی . (783 ه 1381 م) [1]

برهان‌الدین احمد ، اردانا امراسنك اك قدملی واك نفوذلیسی بولنان ، علم وفضیلتله‌ده معروف اولان (شمس‌الدین حاجی شاد کلدی پاشا) کبی قوتلی و مدهش بر رقیبی اورتادن قالدیردقدن صوکره استقلالنی اعلانده برباس کورمه‌دی. هرطرفه ایلچیلر کوندره‌رك سلطنتنی اعلان ایتدی؛ نامنه خطبه اوقوتدی وپاره باصدیردی.

بو مجادله‌لر اثناسنده یعنی (783) سنه‌سنده (سیواس) ه تابع [2] دیوریکی مصرلیلرك النه کچمش وناٸبلکنه (ابراهیم بن محمد شهری) اسمنده بری تعیین ایدیلمشدر .

برهان‌الدین، شاد کلدیدن صوکره برطاقم خصملریله داها اوغراشمق مجبوریتنده قالدی . بونلرده اردانانك برادر زاده‌سی (فریدون)ایله (ارزنجان) حاکمی (مطهرالدین) امرادن (سیدی حسام) توقاد حاکمی (شیخ نجیب) شرقی قره‌حصار امیری (ملك احمد) وشاد کلدی پاشا زاده (امیر احمد) ایدی .

برهان‌الدین ، اون سکز سنه بونلرله اوغراشمشدر . برقاچ دفعه بویوك فلاکتلره اوغرامش ؛ سلطنتی وحتی حیاتی تهلکه‌ده قالمشدر . [3]

برهان‌الدین، عثمان اوغوللری [عثمانلیلر] قره‌مان اوغوللری ومصر کبی قوتلی حکمدارلرله بیله چارپشمقدن چکینمه‌مشدر . بونلرك ایچنده مصرله مجادله‌سی شایان قیددر :

أمیرینك وفاتی اوزرینه (ملاطیه) 762 هجری سنه‌سنده مصرلیلرك ألنه کچمشدی . مصر سلطانی طرفندن

---

[1] بو (آقشهر) شیمدی صوشهرینك (آقشهراباد) ناحیه‌سنده (آقشار) کویی موقعنده ایدی .

[2] حاجی شاد کلدی پاشا حقنده (کتابه‌لر) ه مراجعت (ص 107)

[3] بردفعه آماسیه امیری احمدله موغوللرك کندی علیهنه حرکتلرنده اسیر اولمق اوزره ایکن (خلیل) اسمنده بر دولقادرلینك فداکارلغی سایه‌سنده کوچ حال ایله قورتولمش وسیواسه دونه‌بیلمشدی . برهان‌الدین ، (خلیل) ی یولداش عنوانیله تبجیل ایده‌رك خلعت واحسان ایله تلطیف ایله‌دی .

ملاطيه‌نائبی اولان و(منطاش) ديمكله معروف بولنان (تيمور بوغاالافضلی) [1] مصر حكمداری (ملك صالح حاجی) يی اسقاط ايله مصر تختنی غصب ايدن چركس كوله‌لردن (برقوق) ه قارشی [2] عصيان ايتدی .

برقوق تخته كچنجه (ناصرالدين شعبان ثانی) نك حفيدلريله كوله‌لرينی آراشديره‌رق اونلری برر بهانه ايله اورتاردن قالديرمغه باشلادی .

منطاش هرنه قدر برقوق طرفندن ملاطيه نائبلكنه تعيين ايديلدی‌ايسه‌ده وضعيتندن امين دكلدی. بونك ايچون سيواس حكمداری برهان‌الدين احمدله اتفاقه لزوم كوردی . مصر وشام عسكری اوزرينه كله‌جك اولورلرسه (ملاطيه) يی برهان‌الدينه ويره‌جك ايدی .

بوصره‌ده ارزنجان سفرينه حاضرلانان (برهان‌الدين) بوندن صرف نظرله ملاطيه‌يی ترجيح ايتدی . ذاتاً برهان‌الدين ايله مصرليلر آراسنده بعض اختلافلر واردی .

برهان‌الدينك دولقادر اوغلی (خليل بك) ه معاونت ايده‌رك آنی قوتلنديرمه‌سی واردانا اوغلی علی‌بكك وفاتی اوزرينه اموالندن برقسمنی شامه كوتورمش اولان تجارك بومالی ورثه‌سنه اعاده ايتمه‌مه‌سی سببيله برهان‌الدينك سيواسه كلن مصر تجارندن برينك مالنی آلارق علی بكك ورثه‌سنه ويرمه‌سی و برهان‌الدينك مصر تجارينك ممالك رومدن شامه كچمه‌سنه مساعده ايتميه‌جكنی بيان ايتمه‌سی كبی حاللر سببيله ايكی طرف، آراسنده كركينلك حصوله كتيرمشدی.

(برهان‌الدين) منطاشك كوندرديكی قرده‌شی (شيخ حسن كرت) ك دعوتی اوزرينه (ملاطيه) يی منطاشدن تسلم ايتمك اوزره اوطرفه حركت ايتدی . (منطاش) شهر خارجنده برهان‌الدينی استقبال ايتدی .

(منطاش) ك ملاطيه‌يی تركنه مقابل برهان‌الدين اوكا (نيكسار) ی ويره‌جك ايدی .

فقط برهان‌الدين (منطاش) ك وضعيتندن و كنديسنی اغفالندن شبهه‌له‌نيوردی . بونك ايچون آنی،طوته‌رق (سيواس) ه كتيرديسه‌ده (ملاطيه) يی الده ايده‌مه‌دی . [3] بوسفردن عودتده اولجه برهان‌الدينك دايسی امير (يوسف چلبی) يی قتل ايتمش اولان آق قويونلی بكلرندن قوتلو بكك اوغوللرندن بری قاضی

---

[1] منطاش اصلاً (ملك اشرف ناصرالدين شعبان ثانی) نك كوله وخاصكيلرندن ايدی . افنديسنك زماننده (امير عشره) دينيلن بروظيفه‌ده بولونوردی . ملك اشرف قتل ايديلوب كوله‌لری اطرافه داغيلديغی صره‌ده (منطاش) ده شامه نفی ايديلشدی . (ملك ظاهر برقوق) حكمدار اولونجه منطاشی قاهره‌يه جلب ايتدی . مظاش (788) سنه‌سنده ملاطيه نائبلكنه تعيين ايديله‌رك برسنه صوكرا (ملك ظاهر برقوق) ه عصيان ايتدی . بو صره‌ده حلب اميری (يل‌بوغاالناصری) ده (برقوق) ه عصيان ايتديكندن بونكله برلشن منطاش (برقوق) ی خلع ايله مصر حكمدارلغنی تكرار (ناصرالدين حاجی ثانی) به ويرمشلر وچركس (برقوق) ی (كرك) ده‌حبس ايله‌مشلردی . بالآخره مصرسلطنتی تكرار الده‌ايدن (برقوق) 795 سنه‌سنده [ميلادی1392] (منطاش) ی قتل ايله‌مشدر. (منطاش) ك قاضی‌برهان‌الدين احمدله مناسباتی (ملاطيه) واليسی ايكن باشلار. [المنهل‌الصافی] و(درركامنه)

(منطاش) چغتايجه عددلردن بيك ديمك اولان (مين) ايله (طاش) دن تركب ايتمش اسماء مشهوره‌دندر . كثرت استعمال ايله (منطاش ، منتش) صورتيله تلفظ اولنور .

[2] مصرده (مماليك اتراك) دينيلن تورك كوله‌لری حكومتی ايوبيلرك يرينه قائم اولمش وبودولت (648 ه 1250 م) سنه‌سنده (معزالدين‌ايبك) طرفندن‌تأسيس ايديلمشدر (784) سنه‌سنده‌چركس كوله‌لردن‌اولان (برقوق) بوحكمدارلردن (ملك صالح صلاح‌الدين حاجی) يی اسقاط ايله حكومتی ضبط ايله‌دی . 791 سنه‌سنده‌سلطنت ينه ملك صالحك‌النه‌كچديسه‌ده (برقوق) برسنه صوكره تكرار سلطان اولدی .

[3] كتاب‌السلوك (790) سنه‌سی وقوعاتنده (منطاش) ك سيواسه كتديكنه دائر شو معلومات واردر :
[قدم‌البريد بان منطاش خرج من‌ملطيه الی سيواس فسارالبريد بالخلع والاموال لتفرق فی‌تلك البلاد]

برهان‌الدینه التجا ودخالت ایتدیکندن عفو ایدیلدی . وذاتك كوچوك برادری عثمان‌بك‌ده (برهان‌الدین) ك خدمتنه كیردی . [1]

. .
.

سیواس محاصره‌سی

ملاطیه نائبی (منطاش) سلطنتدن اسقاط ایدیلن (ملك صالح) ك طرفداری ایدی . حلب نائبی اولان (یلبغاالناصری) ده عینی صورتله (صالح) ی تكرار اجلاس ایتمك ایسته‌یوردی .

(منطاش) ك برهان‌الدین طرفندن (سیواس) ه كوتورولمسی (یل بوغا) نك ایشنی بوزدی. برهان‌الدینك خصملری اولان آماسیا أمیری (احمد) ارزنجان حاكمی (مطهرالدین) ایله قیصری أمیری (جنید) وسیواس اهالیسندن بعضیلری (یل بوغا) یی قاضی (برهان‌الدین) ه قارشی محاربه آچمق ایچون تشویق ایله‌یورلردی . بونك ایچون (یل بوغا الناصری) برهان‌الدین احمدك مرخصنه :

« سز سلطان مصرك غلامنی [یعنی منطاشی] نه‌سبب ایله طوتدیكز . شیمدی بن كله‌یم سیواس‌وبلكه‌ده تمام رومی سزدن آلایم »

تهدیدنده بولوندی .

(790 ﻫ 1388 م) سنه‌سنده امیر (یل‌بوغا الناصری) مصر حكمداری (برقوق)دن مساعده آله‌رق سیواس اوزرینه یورویوب محاصره ایله‌دی . غریبدركه (منطاش) ی قورتارمق ایچون كلن مصر اردوسنه قارشی برهان‌الدین (منطاش) ی قوماندان یاپارق (یل‌بوغا) یه قارشی كوندرمشدی . مصر قوتنه قارشی برهان‌الدین موغوللردن معاونت ایسته‌مشدی . بوقوۀ معاونه‌نك ورودینی خبر آلان (یل‌بوغا) استكشاف ایچون دیوریكی نائبی (ولد شهری) یی كوندردی .

(ولد شهری) قوتلریله موغول معاونت قوتلری آراسنده وقوعه كلن مصادمه‌ده (ولد شهری) مقتول اولدی . [2] بوصره‌ده برهان‌الدین مصر عسكرینه برباصقین یاپدیغندن سیواس قسماً محاصره‌دن قورتاریلدی. موغول معاونت قوتنك یاقلاشمسنه مبنی (یل‌بوغا) قوتی ایكی‌یه آییرمغه مجبور اولدی . بو قوتك برقسمی سیواس محاصره‌سنده قالدی ودیكر قسمی موغوللرك اوزرینه كیتدیسه‌ده مغلوب اولدی .

بونك اوزرینه مصرلیلر صلحه طالب اولدقلرندن (برهان‌الدین احمد) معیتنده‌كی فضلادن (شیخ یار علی) یی [3] مرخص اوله‌رق مصر اردوسنه كوندردی؛ شرائط صلحیه تقرر ایتمك اوزره ایكن سیواس

[1] بو (عثمان بك) بالاخره برهان‌الدین احمدی قتل ایدن آق قویونلی حكومتی مؤسسی (بهاءالدین قره یولوك (عثمان بك) در .

[2] دیوریكی حاكمی (ابراهیم بن شهری) سیواس مجادله‌سنده قتل اولوندی [انباءالغمر] (كتاب‌السلوك) ده شوبله دیر : [790 جماذی لاولی ایچنده دیوریكی نائبی (صارم ابراهیم بن شهری)نك سیواس محاربه‌سنده قتلی خبری كلدی]

[3] آماسیه تاریخنك قیدینه كوره (شیخ‌یار علی) دبوریكلی زاده (سیاوش چلبی) نك اوغلیدر . پك معروف برشاعر ایمش . فارسی شعرلری قوتلی اولدیغندن حافظ شیرازی‌یه بكزه‌ده‌رك (یاری شیرازی) دیرلرمش . (شیخ‌یار علی) آماسیه أمیری احمد طرفندن قاضی برهان‌الدین نزدینه ایلچیلكله كوندریلمش وبرهان‌الدینك مجلوبی اوله‌رق یاننده قالمشدی . شیخ‌یار علی تاریخچه معروف (مؤید زاده) لرك جدی ایدی . [آماسیه تاریخی ج 3 ص 132 و 144]

قلعه‌سندن قاچان (حما) لی بر شخص برهان‌الدینك و سیواس وضعیتنك پك فنا اولدیغنی سویله‌دیكندن صلح نتیجه‌سز قالدی و حرب تكرار باشلادی . حتی بر آرالق مصر عسكری ارزنجان قاپوسندن ایچری كیرمشلر كن جسور برهان‌الدین درحال یتشه‌رك مصرلیلری قلعه‌دن چیقارمغه موفق اولدی وسیواسك ایچنده‌كی مصر طرفدارلرینی تأدیب ایله‌دی .

مصرلیلر بر ایش كوره‌میه‌جكلرینی آكلادقلرندن صلحه طالب اوله‌رق (حلب) ه دوندیلر . سیواس محاصره‌سی قرق كون قدر دوام ایتمش‌در . بواثناده پك تهلكه‌لی آنلر آتلاتیلمش وعزمكار برهان‌الدینك شجاعت ومتانتی سایه‌سنده (سیواس) قورتاریلمشدر . (790 ه) [1]

(یل‌بوغا الناصری) بر مدت صوكره (برقوق) ه عصیان ایتدیكندن (منطاش) ی برهان‌الدیندن ایسته‌مش ، اوده كوندرمشدر. [2] (منطاش) ایله (یل‌بوغا) برلشنجه (ملك ناصر برقوق)ی خلع ایله (صالح) ی ایكنجی دفعه اجلاس ایله‌دیلر .

برهان‌الدین زمانه عائد دیكر وقوعات

سیواس محاصره آلتنده ایكن آماسیه أمیری (احمد) ، برهان‌الدینه عائد بعض قلعه‌لری آلمشدی . سلطان برهان‌الدین بونلری حرباً استرداد ایله‌دی . عثمان اوغلی مراد خداوندكارك قوصوه محاربه‌سنه كیتدیكنی دویان موغول امراسی عثمان اوغلی مملكتلرینی یاغما ایچون برهان‌الدیندن مساعده ایسته‌دیلرسه‌ده برهان‌الدین كفار ایله اوغراشان برحكمدارك مملكتنه تجاوزی موافق كورمیه‌رك مراجعتلرینی رد ایتدی .

برهان‌الدینك عثمان اوغوللریله مناسباتی، مراد خداوندكار زماندن باشلار . ییلدیرم بایزیدك قونیه‌یی محاصره‌سی اثناسنده قرمان اوغلی، برهان‌الدین احمددن یاردم ایسته‌دی . برهان‌الدین و قسطمونی امیری (سلیمان پاشا) یاردم ایچون (قیر شهری) نه قادار كلدیلرسه‌ده قرمان اوغلنك صلح یاپدیغنی خبر الارق عودت ایتدیلر .

بووقعه‌دن صوكرا ییلدیرم بایزیدك، قسطمونی حكمداری سلیمان‌پاشانك مملكتنه هجوم ایده‌جكی دویولدی . سلیمان پاشاده برهان‌الدیندن استمداد ایتدی .

برهان‌الدین، برای‌معاونت آماسیه‌طرفندن قسطمونی‌حدودینه‌كلدیسه‌ده‌بایزیدك‌عودتی اوزره توقاده دوندی.

قیش موسمنده بایزیدك ینه قسطمونی اوزرینه یورودیكی دویولنجه همشیره زاده‌سی (شیخ مؤید) ی برمقدار قوتله ایلری كوندردی‌وكندیسی‌ده اونی‌تعقیب ایله‌دی.بایزید تكرار عودت‌ایلدیكندن (برهان‌الدین)ده كری دوندی .

---

[1] (انباءالغمر) ده و (789) سنه‌سی وقوعاتی آراسنده برهاالدینك آمان دیله‌یه‌رك (ملك ظاهر برقوق)ه انقیاد ایتدیكی وآنك طرفداری اولدیغی محرردر .

[2] (كتاب‌السلوك) ده 790 سنه‌سی رجبنك ایلك كونلرنده منطاشك قاضی برهان‌الدین احمددن قورقوب(سیواس)دن قاچدیغی محرردر :

« قدم‌الامیر تلكتمر الدوادار واخبربان منطاش قدفرمن سیواس خوفاً من‌القاضی برهان‌الدین احمد صاحبها ان‌یقبض‌علیه..»

يیلدیرم بایزید، قسطمونی حکمدارینی داها مهم برقوتله صیقیشدیردی. سلیمان پاشا، برهان الدین احمدله قره مان اوغلندن استمداد ایتدی. برهان الدین یتیشمه دن اول بایزیدله یاپدیغی حربده سلیمان پاشا مغلوب ومقتول اولدی. قسطمونی ییلدیریمك النه کچدی. ییلدیرم بایزید ، برهان الدین احمده برمکتوب کونده رهرك بونده :

« دوستکز سلیمان پاشایی محو ایتدم ، تکمیل مملکتنی حکمم آلتنه آلدم . » دییوردی .

برهان الدین، ویردیکی جوابده :

« فتح ونصرت وکسر وهزیمت امرالهی ایله در؛ آدم قوتیله دکلدر » مقابله سنده بولوندی .

بوندن صوکره عثمانجق قلعه سی ایکنجی دفعه عثمانلیلرك ألنه کچدی[1] بونی متعاقب بایزیدله قاضی برهان الدین آراسنده چوروم اووه سنده وقوع بولان و اوچ کون دوام ایدن محاربه ده برهان الدین غالب کلدی .

بونك اوزرینه برهان الدینك متفقی اولان موغوللر آنك مساعده سیله اسکلیب، آنقره، قلعه جك ، سیور - یحصار حوالیسنی یاغما ایله دیلر .

بو حربی متعاقب برهان الدینك ایکی چوجوغی وفات ایتدی .

برهان الدین احمد، برمعتاد آماسیه امیری احمدله اوغراشدی. آزصوکرا آماسیه نك عثمانلیلرك النه کچمه سیله تلاشه دوشن قاضی برهان الدین عثمانلی اردوسنك ایلروله مه مه سی ایچون کچیدلری طوتدی .

نیکسار طرفنده کی تاج الدین اوغوللری ، طاشان اوغلی ، ودیکر بعضی أمیرلر عثمانلیلر طرفنه کچدیلر .

قحط وغلا سببیله برهان الدینك پاره آلامایان عسکری داغیلدیلر. بوقادار فنا وضعیته قارشی فتور کتیرمه ین برهان الدین ایشلرینی تکرار تنظیم ایتدی . آماسیه نك ضیاعندن دولایی قره مان اوغوللریله موغول و تاتار امراسی اظهار تأثر ایتدیلر .

بوصره لرده (دمیرخان = دمیرلنك) ك آناطولی یه هجوم ایده جکی دویولدی و عقبنده (برهان الدین) ه دمیر خان طرفندن برمکتوب کلدی .

بونك اوزرینه برهان الدین تدارکلی داورانمغه باشلادی. سیواس قلعه سنك اطرافنه درین برخندق قازدیروب (سیواس) ی تحکیم ایتدی. صوکرا منجینق و (عرّاده) دینیلن ینه منجینق نوعندن حرب آلتلری یاپدیردی.

بو حاضرلقلرله برابر سیواسك موقعی اونی مشکل بروضعیته صوقیوردی . قره مان اوغلی، دولغادر اوغلی وارزنجان حاکمی دمیرلنکه دخالت ایله کندیسنه یاردم ایده جکلرینی یازدیلر .

برهان الدین احمد عادتا محصور کبی ایدی . فقط متانتنی غائب ایتمه دی. مصر حکمدارینه خبر کوندره رك اتفاق تکلیف ایتدی وارضرومه قادار کیدیله رك (دمیر خان) ایله محاربه ایدیله سنی یازدی مصر حکمداری برهان الدینه کووه نه مه یوری .

بو صره ده دمیرلنك طرفندن (قوتلو شاه) اسمنده برایلچی کلدی . برهان الدین دمیرلنکه قارشی قویمغه حاضرلاندیغندن ایلچی یی اعاده ایتمه دی و ایلچی یی ، اتفاق تکلیف ایلدیکی مصر حکمدارینه کوندردی .

(دمیر خان) ، ایلچی نك اعاده سی ایچون برهان الدینی تهدید ایتدیسه ده بوکا اهمیت ویرمه ین برهان الدین جواب رد ایله ساعی یی اعاده ایلدی . ایشته بوصرده ده دمیرلنکك (سیواس) ه توجه ایلدیکی دویولدی .

---

[1] عثمانجق ۷۸۹ سنه سنده عثمان اوغلی مراد بکك النده ایمش. آماسیه تاریخنده بوجهت وثیقه یه مستنداً محرردر. (ج 3 ص 137) (بزم وزرم)ده (عثمانجق) ك تکرار عثمانلی اداره سنه کچمسی بالاخره بورانك استرداد ایدیلدیکنی کوسترر.

ملاطیه والیسی فرار، دوریکی و دارنده امیرلری‌ده اونی تعقیبه حاضرلانمشلردی. قره‌مان اوغلی فرصتی قاچیرمایارق (برهان‌الدین) ك مملکتنی یاغما ایله قیصری‌یه قادار کلدی.

دمیرلنکك ارضرومی آلدیغی خبری کلدی. سیواس اهالیسی تلاشه دوشدیلر. برهان‌الدین متانتنی محافظه ایله احتیاطی تدبیرلره مراجعت ایتدی.

دمیرلنك آناطولی سفرینی تأخیرایله ارضرومدن (کرجستان) ه دوندی. بواثناده مصروعثمانلی حکمدارلری برهان‌الدینك علیهنه اتفاق ایتمشلردی. دمیرلنکك عودتی اوزرینه برهان‌الدین ایله بو ایکی دولت آراسنده دوستلق باشلادی.

برهان‌الدین، اك دار و تهلکه‌لی برزمانده مملکتنی یاغما ایدن قره‌مان اوغلندن انتقام آلمق اوزره قره‌مان اوغلی اراضیسنه تجاوز ایتدی. (آقسرای) (زنجیرلی) (قلعهٔ سالمه) یی ضبط و (حسن‌داغ) نده قره‌مان اردوسنی بوزارق نیکده‌یی محاصره ایله‌دی، فقط ضبط ایده‌مه‌دی.

ارزنجان حاکمی (مطهرالدین) ی ایلك دفعه مغلوب ایدن قاضی برهان‌الدین ایکنجی دفعه وقوعه کلن حربده فنا حالده بوزولدی و اوچ یوز سواری ایله پك زور قورتیلوب (سیواس) ه جان آتا بیلدی. حتی اوغلی (علی بك) بیله یك کوچلکله قورتاریلدی [1].

برهان‌الدین، بوسنه‌نك قیشنده (اکسیرالسعادات فی‌اسرارالعبادات) اسمنده‌کی اثر علمیسنی قلمه آلدی.

برهان‌الدین، ایلك بهارده تکرار مطهرالدین اوزرینه یورویه‌رك اونی قاچیردی. بوصره‌ده همشیره‌زاده‌سی (شیخ مؤید) ك قرامان اوغللرینك تشویقیله عصیانه حاضرلاندیغنی خبر آلدیغندن (سیواس) ه دوندی. (شیخ مؤید) قیصری والیسی ایدی.

برهان‌الدین (ترجیح‌التوضیح) اسمنده‌کی اثرینی‌ده یازارق (799) هجری سنه‌سی شعباننده اکمال ایتدی.

قیصری والیسی مؤید، قره‌مان اوغلیله اتفاق ایده‌رك بو (799) سنه‌سنده دایسینه قارشی عصیان ایتدی. برهان‌الدین، سیواسدن حرکتله (قیصری) یی شدتله محاصره ایتدی. آق قویونلی عشیرتی رئیسی (عثمان بك) ده برهان‌الدینك معیتنده بولونیوردی.

قیصری ضبط اولوندیسه‌ده (شیخ مؤید) ایچ قلعه‌یه قاچدیغندن اوراسی‌ده تضییق ایدیلدی. مقاومت ایده‌میه‌جکنی آکلایان (مؤید) آق قویونلی عشیرتی رئیسی عثمان بکك توسطیله تسلیم اولدی. برهان‌الدین اولا یکننك حیاتنه دوقونمادی ویالکز حبس ایتمکله اکتفا ایلدی. فقط بالاخره ویردیکی سوز خلافنه شیخ مؤیدی قتل ایتدی. (799 ﻫ 1396 م). شیخ‌مؤیدك متفقی اولان قارامان‌اوغلی میدانده یوقدی. برهان‌الدین قیصری‌ایله برابر اون‌ایکی شهر وقلعه‌یی کندی‌اوغلی (علاءالدین‌علی) بکه ویره‌رك (سیواس) ه عودت ایله‌دی.

برهان‌الدین بوندن صوکره ارزنجان أمیری (مطهرالدین) قره حصار شرقی أمیری (احمد) و نیکسارده تاج‌الدین اوغلنه مکتوب یازارق اونلری صلاحه دعوت ایتدی.

---

[1] 799 سنه‌سنده ارزنجانده‌کی تاتارلر کندیسنه حرب آچنجه مصر حکمداری (ملك ظاهر برقوق) دن استمداد ایتمش، اوده امدادینه بر مقدار عسکر کوندره‌رك تاتارلری بو صورتله منهزم ایتمشدر. (دررکامه) . (فذلکه) و (بزم ورزم) ده برهان‌الدینك مصردن استمدادینه دائر بر قید یوقدر. مغلوبیتنك مدهش اولماسی ویانده قوت‌قالماسی کندیسنی بو صورتله حرکته سوق ایتمش اولابیلیر.

برهان‌الدینك معیتی امراسندن اولان آق قویونلی رئیسی (قره‌یولوك عثمان بك) شیخ مؤیدك قتلندن دولایی (برهان‌الدین) ه کوجنمشدی .

برهان‌الدینك (کیغونیه = شرقی قره‌حصار) حدودنده برقلعه‌یاپمغه مأمور ایتدیکی (قره‌یولوك عثمان‌بك) آلتیوز سواریسی ایله سیواسدن اوزاقلاشه‌رق (برهان‌الدین) ه قارشی عصیان ایتدی و دیوریکی طرفلرینه دوغرو چکیلدی .

بونی خبر آلان برهان‌الدین احمد ، قره‌عثمان بکی تعقیب ایله‌دی . برهان‌الدین، عثمان بکك تعقیبی‌اثناسنده اصل قوتدن اوزاقلاشدی . امراسی عسکری بکله‌مه‌سنی سویلدیلرسه‌ده دیکله‌مه‌دی وعثمان بکه یتشدی .

عثمان‌بك سیواس‌ایله (دیوریکی) آراسنده‌واقع (قره‌بل) موقعنده کری‌دونه‌رك برهجومله (برهان‌الدین) ی مجروح اوله‌رق اسیر [1] و سابق توقاد حاکمی (شیخ نجیب) ك اصراریله‌قتل ایتدی وصوکراده (سیواس) اوزرینه یورودی [2] .

قاضی برهان‌الدین احمدك قتلی یا (۸۰۰) سنه‌سی صوکنده و یا (۸۰۱) سنه‌سنك ایلك آینده‌در . (میلادی ۱۳۹۸ - ۱۳۹۹) [3]

همان اکثر تاریخلر (برهان‌الدین احمد) ك (۸۰۰) هجری سنه‌سی صوکنده مقتول دوشدیکنی قیدایدرلر (میلادی ۱۳۹۸) [4] عینی تاریخی (برهان‌الدین) ك قتل ایدیلدیکنه دائر (۸۰۰) سنه‌سی ذی‌القعده‌سنده قاهره‌یه خبر کلدیکنی یازار [5] مقتول اولدیغی زمان اللی‌بش یاشنده ایدی. دمیرلنك برهان‌الدین احمدك قتل ایدیلدیکنی دویونجه سویِنمشدر . [6]

*
* *

قاضی برهان‌الدین‌احمد، علم وفضیلتی یوکسك، عزمکار ، متین ، جسور بر ذاتدی. او چ‌لسانده شاعردی. بالخاصه عربجه شعرلری پك قوتلی‌در . بوتون مدقق مورخلر کمال و اقتدارینی تسلیم و تصدیق ایدییورلر .

---

[1] « قره‌یولوك عثمان ، سلطانله آرالرنده حاصل اولان نفرتك اشتدادی اوزرینه نقض‌عهد ایتدی. هر سنه ایچون تعهدایتدیکی ویرکویی ویرمه‌دی. معیتنده‌کی تورکمنلرله بعض‌مستحکم مواضعده تحصن‌ایتدی. برهان‌الدین اهمیت ویرمه‌یوردی. عثمان بك بعضاً آماسیه وبعضاً ارزنجانه کیدوب کلمکه باشلادی. و برآرالق (سیواس) ه یقین بریایلاقده یایلامق‌ایسته‌دی. سیواس یقیننددن چکه‌رك برهان‌الدینه اهمیت ویرمه‌دی . جانی صیقیلان برهان‌الدین درحال عثمانی تعقیب ایله‌دی . حدتندن عسکرندن دهااول ایلریله‌دی. معیتی ، عسکر کلنجه‌یه‌قادار کیتمه‌مسنی توصیه ایتدیلرسه‌ده دیکله‌مدی. قره‌عثمان‌بکه یتشدیسه‌ده یاننده عسکری یوقدی . عثمان‌بك هجوم‌ایله الیله برهان‌الدینی اسیرایتدی . آرقادن کلن‌عسکری بووضعیت اوزرینه داغیلدی. (عجائب‌المقدوردن ترجمه)

[2] عجائب‌المقدوره کوره عثمان‌بکك مقصدی افندیسیله باریشمق ایمش . سابق توقاد حاکمی شیخ نجیبك اصراریله قتل ایله‌مش !

[3] مرئ‌التواریخ قتلنی (۸۰۱) سنه‌سنده کوستریر .

[4] الطبقات‌السنیه ، دررکامنه ، عینی ، ابن ایاس ، انباءالغمر ، فذلکه کبی مهم اثرلر (۸۰۰) سنه‌سی صوکنده مقتول اولدیغنی یازارلر

[5] عقدالجمان (عینی) ۸۰۰ سنه‌سی وقوعاتی آراسنده

[6] سیواس حاکمی قاضی برهان‌الدین احمدك وفاتی‌خبری دمیرلنکه واصل اولدی . دمیرلنك بونك وفاتندن ومملکتنه صاحب اولاجغندن دولایی پك زیاده فرحلاندی. هندده اعتماد ایتدیکی ادامنی براقه‌رق سرعتله دوندی (النجوم الزاهره آوروپا طبعی ص ۸۰)

مشارالیهك خونخوارلغی وحقنده شبهه ایتدیکی ذواتی درحال افنا ایتمسی کبی شایان مؤاخذه حاللری کورولیورسه‌ده کندیسنك عمومی وضعیتی قارشیسنده بونی معذور کورمه‌مك قابل دکلدر .

(بزم ورزم) وبواثرك پك‌مفید خلاصه‌سی اولان مقاله‌لردن [1] وسائر مأخذلردن استفاده ایدرك حیات و وقوعاتنی مختصراً یازدیغمز (برهان‌الدین) برچوق دشمنلر قارشیسنده قالمش و بونلرله متمادیاً اون سکز سنه اوغراشمشدر. برهان‌الدین یالکز شدید و غدار دکل ، صره‌سنه کوره‌ده حلیم ، ملایم و متأنی ایدی . برهان‌الدینك ، اولدورمك فرصتنی الده ایتدیکی خصملرینه قارشی بعضاً عفو و مسامحه ایله معامله ایتدیکی‌ده کورولور .

دوستلرینه صوك درجه‌یه قدر حرمت ورعایت ایتمك‌ومخالفت ایدنلره اغماض عین ایله تکررنده حقلرندن کلمك برهان‌الدینك سیاستی ایجابی ایدی .

حکومتنی غصب ایتدیکی‌صوك اردانا امیرینی، علیهنده‌کی سوء قصد ترتیباتنده مدخلدار اولماسی دولاییسیله درحال یوق ایتمه‌سی ایجاب ایدرکن عفو ایتمه‌سی مسامحه‌سنك درجه‌سنی کوستر .

قاضیلقدن وزراته و اورادن سلطنته کچدیکی زمان کندیسنی استرقاب ایدن الکمدهش رقیبلرینه قارشی موفق اولماسی ، اك مشکل و تهلکه‌لی وقعه‌لرده متانتنی محافظه ایتمه‌سی شایان قید بویوك مزیتلرندندر . کندیسنك پاره‌سز و مضایقه‌لی بر زماننده زنکین بر تجارك مالنك مصادره ایدیله‌سی تکلیفنی شدت و کمال نفرتله رد ایتمش و تجار ماللرنی یاغما ایدنلره قارشی بی‌امان بر دشمن کسیلمشدر.

رقیبلری آراسنده عثمان اوغوللری ، مصر سلطانی ، قرمان اوغلی کبی بویوك دولتلر بولوندیغی حالده سلطنتنی ادامه ایده‌بیلمه‌سی ، دمیرلنکه سرفرو ایتمه‌مه‌سی جرأت ونفسنه اعتمادینك یوکسکلکنه، قوت تدبیر و ذکای سیاسیسنه دلالت ایدر . [2]

کنجلکنی‌اوق آتمق، آته بینمك وتدریس ایله کچیرن و دائما عسکر قیافتنده کزن برهان‌الدین احمد[3] مزیت صاحبی بر دولت آدامی اولدیغی قادار امور عسکریه‌ده‌ده ماهر بر قوماندان ایدی .

اك تهلکه‌لی آنلرده اردوسنك باشنده بولنوردی. مصر عسکری ارزنجان قاپوسندن سیواسه کیرمشلرکن زماننده یتشه‌رك آنلری بالذات دفع‌ایتمی جسارتنی کوستر. ذاتاً مقتول دوشمه‌سنه‌ده افراط جسارت ونفسنه اعتمادی سببیت ویرمشدر .

خیرالله افندی تاریخنك بیانه کوره عثمانلی حکمداری ییلدیرم بایزدله اوغراشمق ایچون دامادی اولان دولقادر اوغلنی دائرهٔ اتفاقنه آلمق اوزره اوغلی علاءالدین علی‌بی مرخص اوله‌رق مذکور حکومت نزدینه کوندرمشدی . [4]

حتی برکون امراسیله کوروشورکن [شجاعت و بهادرلقده هر بری دیکرینه فائق دوقوز بیك سواری

---

[1] بو مقاله‌لر. موزه و کتبخانه‌لر مفتش عمومیسی محترم احمد توحید بك افندی أستادیمزکدر .

[2] « . . . کندوسی غایت علوهمت وشهامت صاحبی ایدی. بناءً علیه نه‌مصر سلطاننه ونه آل عثمانه ونه‌ده دمیرلنکه سرفرو و مطاوعت ایتمه‌دی . . » (عقدالجمان صوکنجی جلد . ولی‌الدین کتبخانه‌سی)

[3] کندوسی عسکر قیافتنده بولونور وبینجیلك وآوجیلق کبی امرایه خاص مسلکاره سالك ایدی . دائما دائرهٔ حکومته مداوم اولدیغی کبی کندی معیتنده‌ده برطاقم خدمه و اتباعی واردی. (عجائب المقدوردن)

[4] خیرالله افندی تاریخی ج 5 ص 45

پیدا ایله‌دم بو قوتی اون بیکه ابلاغ ایلسه‌م اناطولی الکاسنی بر اوجدن دیکر اوجنه قدر ضبط ایلردم. عثمانلی طبقه‌سنی یالکز روم‌ایلی ایغرنده براقوب بروسه‌یی بن آلیردم] دیمش اولدیغنی خیرالله افندی بیان ایده‌ر. [1] بو سوزده مبالغه بیله اولسه نفسنه و جسارتنه اعتمادینی کوسترر .

*
* *

ابن عربشاه (عجائب‌المقدور) نده قاضی برهان‌الدین حقنده شو مطالعه‌یی یوروتور : [2]

« سلطان [یعنی برهان‌الدین] رحمه‌الله اولجه ذکری کچدیکی اوزره عالم ، فاضل ، کریم ، محسن، تقریرده محقق تحریرده مدقق وعینی زمانده شدید اولمقله برابر اهالی‌یه ملتفت و نوازشکار ، مونس ادیب ، ظریف ، شاعر، سخی، جسور وشجیع براولو کشی ایدی. اغتنام ایتدیکی اموالی درحال احسان صورتیله داغیتیردی: هرنه‌قدر انعام و احسان ایتسه او قدر ممنون و مستریح اولوردی . علمایی سوه‌ردی و دائما اونلرله هم‌بزم ایدی . فقرا و درویشانی یانـه آلیر و آنلره احسان ایدردی . پازار ایرتسی ، پرشنبه و جمعه کونلرینی علما و حفاظ قرآنه تخصیص ایله‌مشدی . او کونلره بشقه کیمسه‌یی قبول ایتمزدی . وفاتندن اول حسب‌البشریه بولوندیغی حالاتك جمیسندن ال چکدی »

*
* *

قاضی برهان‌الدین احمدك بوتون حکومتی مدتجه دوام ایدن داخلی و خارجی غائله‌لر آراسنده علمی اثرلر تألیفنه‌ده موفق اولدیغنی یوقاریده یازمشدق . اثرلرندن بریسی (اکسیرالسعادات فی‌اسرارالعبادات) در . اثر ، (وجود بحثی) (ایجاد بحثی) (حکمت بحثی) کبی اوچ بابه تقسیم ایدیلمشدر . بو اثرك بر نسخه‌سی آیاصوفیه کتبخانه‌سنده (1658) نومرودوه‌در . ایکنجی اثری (ترجیح‌التوضیح) در :

علمادن (صدرالشریعه)نك [3] اصول‌فقهدن (تنقیح) اسمنده براثری واردر؛ بواثری (صدرالشریعه) ینه کندیسی شرح ایده‌رك (توضیح‌التنقیح) تسمیه ایتمش . بو (توضیح)ی (سعدالدین‌تفتازانی) [4] شرح ایده‌رك (تلویح) دییه آد قویمش. قاضی برهان‌الدین بو (تلویح)ه تنقید یوللو مدققانه برحاشیه یازارق (ترجیح‌التوضیح) تسمیه ایله‌مشدر .

برهان‌الدینك بو اثری استانبولده عمومی کتبخانه‌ده اسعد ده‌افندی مرحومك کتابلری آراسنده (1774) نومرودوه‌در . بو نسخه اسکی اولوب مؤلفنك وفاتندن (44) سنه صوکرا یازیلمشدر .

(ترجیح‌التوضیح)ك بونسخه‌سنی مشهور منلاخسرو مطالعه‌ایده‌رك یالکز برنقطه‌سنده برهان‌الدینه مخالف قالمشدر . منلا خسرو برهان‌الدین احمدی (امیر) دییه توصیف ایتمکده‌در .

عرب تاریخلری (برهان‌الدین‌احمد) ی فقهای حنفیه‌دن اولمق‌اوزره ذکرایدرلر. تمیمی‌نك (الطبقات‌السنیه فی‌تراجم‌الحنفیه) آدلی اثرنده برهان‌الدینك ترجمهٔ حالی واردر .

*
* *

---

[1] خیرالله افندی تاریخی ج 5 ص 44

[2] عجائب‌المقدور . (نوعثمانیه کتبخانه‌سی)

[3] صدرالشریعه‌نك اسمی (عبدالله ابن مسعود) در. بخارالی تورك علماسندن اولوب هجری (747) سنه‌سنده وفات ایتمشدر .

[4] سعدالدین تفتازانی خراسان شهرلرندن (نسا) قصبه‌سنك (تفتازان) اسمی ویریلن کویندندر . (792) هجری سنه‌سنده وفات ایتمشدر .

قاضی برهان‌الدین احمدك آذری لهجه‌سی اوزره تورکجه شعرلری واردر . بوشعرلر غزل، رباعی، تویوغلردن مرکبدر لسان اعتباریله ابتدائی اولان بوشعرلر آراسنده صمیمی پارچه‌لره تصادف ایدلدیکی کبی برهان‌الدینك خشین وجدالجو روحی عکس ایتدیرنلرده کورولور. برهان‌الدینك تورکجه دیوانی (میستر کیپ) ك تورك ادبیاتی نامنده کی اثرنده دیدیکی کبی فیلولوژی جهتیله شایان تدقیقدر .

دیوانك تویوغات قسمی تماماً وغزل و رباعیاتی ده قسماً طبع ایدلمشدر [1]

برهان‌الدین دیوانننك اك اسکی نسخه‌سی (796 ھ 1394) سنه‌سنده یعنی کندیسنك صاغلغنده یازیلمشدر. یازان (خلیل بن احمد) اسمنده برذاتدر . دیوانك باش طرفنده :

١ — من كلام السلطان العالم المنعم الباذل مظهر الاخلاق

٢ — السويه ومظهر الملة المصطفويه سلطان السلاطين خلاصة الماء

٣ — والطين برهان الحق والدنيا والدين المؤيد بتأييد الاحد

الصمد ابو الفتح احمد ابن محمد خلد الله سلطانه واوضح على العالمين برهانه

عباره‌سی واردر. بزبونی دیوانك مطبوع نسخه‌سندن آلدق. دیوانك اصلی الیوم لوندره‌ده (بریتش موزه‌ئوم) ده‌در. بو دیوانك فطوغرافله آلنمش برنسخه‌سی جلب ایدیلسه پك موافق اولور .

بن لبلروکی جانمه ام سم کورورم
کوزك یاراسن کوکله مرهم کورورم
عشقك اودنی‌که یاخه ایکی جهان
بن کندو جانومه یالوکز کم کورورم

حق ازلده نه یازمیشسا بولور
کوزنی‌که کور جاکیسه کورر
ایکی عالمده حقه صیغنمشوز
توختامش نا اولا، یا آخسخ تمور [2]

برهان‌الدینك آشاغیده‌کی غزلی کوزلدر :

دیدی کوکلکده نا وردر [3] دیدم هم
دیدی کوزکده ناوردر دیدم دم
دیدی نادر [4] بوعالمده مرادك
دیدم بر دلبر زیبای همدم
چوردك بوبله مضمردر کوکلده

---

[1] دیوانك اصلی بریتش موزه‌ئومده‌در . بونی تورك لسان وادبیاتی حقنده تدقیقاتده بولنان پروفسور (لوونیان) قسماً استنساخ ایله‌مشدر . دیوانی استانبول آمریقان مکتبی مدیری (فره‌دفیل غود سه‌ل) طبع ایتدیرمش . باش طرفنه جناب شهاب‌الدین بك طرفندن بر مقدمه یازیلمشدر . دیوان (1922) ده مطبعهٔ عامره‌ده باصیلمشدر .

[٢] (توقتامش) یاخود (توختامش) خان قیچاق خکمدارلرندن اولوب جنکیزخان نسلندندر . (799) ده مقتولاً وفات ایله‌دی . اخسخ یعنی (آقصاق تمور) مشهور (دمیرلنك) در .

[3] نه واردر . 4 ـ دیدی نه‌در .

نیجون اولماز جانوك جانومه مدغم
لبوك [5] دردیله قانوم سو [6] اولدی
نوله کردردمچون اوسمم اسمم

ادبیات عربیه ایله توغل ایدن ذوات برهان‌الدینك عربجه شعرلرینی پك قوتلی بولویورلر .

رویدك یاحادی فاعیت مطیتی
عن‌السیرفی اوصاف خیرالبریة

مطلعلی نعت نبویسی پك پارلاقدر .

عقدالجمان صوکنجی جلدنده قاضی برهان‌الدین احمدك موسیقی‌یه‌ده مراقلی اولدیغنی یازار

* *

برهان‌الدین احمدك پاراسی اندر بولونقده‌در . احمد توحید بك افندی مسکوکات قتالوغنده [قسم‌رابع] اوچ سکه‌سنی نشر ایتمشلردر . بونلرك ایکیسی (سیواس) ده بری‌ده (معدن) قضاسنده [7] باصیلمشدر .

برهان‌الدین زماننده‌کی آثاردن یالکز قیصری‌ده (شیخ‌مؤید چشمه‌سی) دینیلن (792) تاریخلی برچشمه کتابه‌سی کورولور . [8]

سیواسده‌کی قاضی برهان‌الدین تربه‌سنده‌کی کتابه‌لر محل مخصوصنده کوروله‌جکدر .

(بزم ورزم) دن (سلطان برهان‌الدین احمد) ك تورحالده بر عمارت ، ذیلده‌ده بر مدرسه وینه تورحال جوارنده برقلعه انشا ایتدیردیکنی وبوندن بشقه توقاد جوارنده وسائر یرلرده امنیت وآسایشی تأسیسه موفق اولدیغنی وعسکر اقامه‌سی ایچون قلعه‌لر یاپدیردیغنی اوکره‌نیورز .

کچن سنه‌یه قدر دوه‌جی قضاسنك مرکزی اولان (قاضی شهری) وآق داغ معدنی ایله ییلدیزخانك مرکزی اولان (یکی خان) آراسنده‌کی دیکر (قاضی شهری) ، اغلب احتمال برهان‌الدین طرفندن تأسیس ایدیلمشدر . مشارالیهك زمانی ، دائمی صورتده جدال ایچنده کچدیکندن مملکتك عمرانته لایقیله باقه‌مامشدر .

عقدالجمانده ودیواننك باش طرفنده‌کی عباره‌ده برهان‌الدین ایچون القاب اوله‌رق (ابوالفتح) تعبیری قوللانلمشدر . مشارالیهك کنیه‌سی (ابوالعباس) ایدی . [9]

[5] لب ، لبك . 6 ـ قانم صو اولدی .

[7] بو ، معدن قضاسی (آق داغ معدنی) قضاسی‌در . برهالدین آماسیه امیری حاجی شادکلدی پاشا زاده امیراحمده قارشی یاپدیغی حرکات عسکریه‌ده بورایی محاصره وضبط ایتمشدر . (بزم ورزم)

[8] بوچشمه ، قیصری‌نك (قاپان خانی) اسمی ویریلن (پاموق خان)ی جوارنده‌در . کرفت ثلث خطله مرمره حك ایدیلمش اوچ سطراق کتابه خلیل ادهم بك افندی استادیمزك (قیصریه شهری) اسمنده‌کی اثرلرنده واردر . بز اورادن نقل ایدیبورز :

1 — بناهذه العمارة المسبلة علی العین فی ایام الدولة السلطان العالم العادل برهان الدنیا والدین
2 — السلطان احمد انارالله برهانه من ید المسما الامیرالمقبول مظفرالدولة والدین الشیخ مؤید
3 — زیدت دولته وهوصدقاته مولاه السلطان فی شهور سنة اثنین وتسعین وسبعمایه

معلوم اولدیغی اوزره (مظفرالدین شیخ مؤید) برهان‌الدین احمدك همشیره زاده‌سی اولوب قیصری‌نك چنیدبك‌دن آلنمسنی متعاقب قیصری والیسی اولمشدی .

[9] بوایضاحات (دمیر تاش ، اردانا ، قاضی برهان‌الدین احمد)ه دائریازمش اولدیغم دردست طبع اثرمدن آلنمشدر .
[اسماعیل حقی]

قاضی اوغلی

علاءالدین علی

علاءالدین علی ، قاضی برهان‌الدین احمدك حیاتده قالان اك بویوك اوغلیدر . تقریباً 787 هجری سنه‌سنده باباسی ذیله‌ده ایکن دوغمشدر .

باباسنك مقتول دوشمه‌سی و (قره یولوك عثمان) بكك سیواس اوزرینه یورومسی حسبیله برهان‌الدینك وفاتندن متاثر اولان سیواس اعیان وامراسنك اتفاقیله (علاءالدین علی) حكمدار اعلان ایدیلدی .

سیواس اوزرینه کلن عثمان بك، سیواس‌خلقنك کندیسنی‌حکمدار طانیمالرینی‌تکلیف ایتدیسه‌ده سیواسلیلر بونی رد ایتدیلر . عثمان بك‌ده (سیواس) ی محاصره ایله‌دی .

سیواسلیلر جوارده‌کی‌موغوللردن‌استمداد‌ایلدیلر. یاردیمه کلن‌موغول‌قوتلری‌ابتدا قره‌عثمانه‌مغلوب‌اولدیلرسه‌ده بالآخره کتیرتدکلری یکی قوتلرله غالب کلدیلر ؛ عثمان بك‌ده محاصره‌یی‌رفع ایتمکه مجبور اولدی و(دمیرلنك)ه عرض انقیاد ایتمك اوزره چکیلدی کیتدی. [1]

بوصره‌ده‌دمیرلنکك آناطولی‌یه کلمه‌سی تهلکه‌سی باش کوستردی. سیواس اهالیسنك باشلرنده آنلری سوق واداره ایده‌جك برحکمدار یوقدی . اهالی استشاره ایده‌رك‌وضعینی تثبیت ایتمك ایسته‌دیلر . بعضیلری‌شهری قرمان اوغلونه وبرقسمی مصر حکومتنه ودیکر برزمره‌ده عثمانلیلره‌ویرمکی موافق‌کوردیلر . نهایت سیواسك عثمان اوغوللرینه ترکی قرارلاشدیریلدی . بایزیدك آماسیه طرفلرینی آلده ایتمه‌سی‌ده بونده مؤثر اولدی .

ییلدیرم بایزید واقع اولان دعوت اوزرینه بالذات کله‌رك (سیواس)ی تسلیم آلدی واك بویوك‌شهزاده‌سی (امیرسلیمان) ه ویردی . [2]

أمیر سلیمانك معیتنه عثمانلی امراسندن (یعقوب بن ادریس) (حمزه بن بجار) (قوچ علی) (مصـطفی دوادار) اسملرنده‌کی ذوات ویریلدی . [3]

ییلدیرم بایزید،(سیواس) مسئله‌سنی حل ایتدکدن صوکره (ارزنجان)ه حرکتله بوشهری ضبط ایله‌دی. فرار ایدن (ارزنجان) امیری (مطهرالدین)ك عائله‌سنه پك شنیع برمعامله‌یاپلماسنه مساعده ایده‌رك عودت‌ایتدی. [4]

[1] (قره‌ایلوك) یاخود قره یولوك عثمان بك ، آق قویونلی حكمدارلرینك برنجیسی اولوب (فخرالدین قوتلو)بكك اوغلیدر . قوتلو بك آق قویونلی عشیرتی رئیسی ایدی . آق قویونلی دولتنك اصل مؤسسی (عثمان بك) در . بوذات سیواس حکمداری برهان‌الدین احمدك خدمتنده یتشدی و صوکره‌ده افندیسنی قتل ایله‌دی. عثمان بك، دمیرلنكك حمایه‌سی سایه‌سنده دیار بكر وحوالیسنه صاحب اولمشدر . ده‌کینی ؛ حکومتنك ابتداسنی (809) هجری سنه‌سنده کوستریيور . (ج 8 ص 296). عثمان بك (838 ه‍1434م) سنه‌سنده پك یاشلی اولدیغی حالده وفات ایتمشدر .

[2] ییلدیرم خان آماسیه‌یه چیقدی . (قاضی برهان‌الدین) ك اوغلندن سیواسی آلدی ، اوغلی سـلیمانه ویردی . (تواریخ آل عثمان . اوروج بك ص 32]

[3] آماسیه تاریخی ، (یعقوب بن ادریس) ك بازارلی اوغلی دیمکله مشهور اولان یعقوب پاشا اولدیغنی وقفیه‌سنه مستنداً بیان ایده‌ر. ینه عینی‌اثر،قوچ‌علی‌بك ایله دوادار مصطفی بکلرك‌ایکی قرده‌ش اولدقلرینی وبابالرینك دواتدار احمد پاشا اولدیغنی یازار . (ج 3 ص 158 هامش) (حمزه‌بن‌بجار) حقنده (کتابه‌لر) نام اثره مراجعت (ص 20 الی 23).

[4] ییلدیرم‌بایزید (ارزنجان) ی فتح ایتدیکی زمان فرار ایدن وعثمانلی تاریخلرنده (طهرتن) دینیلن امیر (مطهرالدین) عائله‌سنی اسیر آلمش ومطهرالدینه‌حدتنه‌بناءً بوزواللی وعاجز قادینك ناموسنه تجاوز ایچون کوله ، اوشاق و سایس مقوله‌سی آداملرینه مساعده ایتمك بیاغیلغنده بولونمشدر .

[... واخذواالاموال‌طهرتن‌وذخایره‌وحرمه‌ومکن منهن‌سواسه وغلمانه‌وخدمه‌ورجع‌بالاموال‌والحمول...] (عجائب‌المقدوردن)

سیواسك عثمان اوغوللری النه کچمسی اوزرینه سابق أمیر علاءالدین علی بك انشته‌سی بولنان دولغادر اوغلی (ناصرالدین) بکك یاننه کوندریلدی . [1] (801 ھ 1398 م)

عثمانلی تاریخلری علاءالدین علی‌یه (زین‌العابدین) اسمنی ویریورلر. بلکه‌ده (زین‌العابدین) برهان‌الدینك دیکر براوغلیدر . مع‌مافیه بز، ایکیسنك برذات اولدیغنه قانعز .

آنقره‌محاربه‌سنی تعقیب ایدن فترت سنه‌لرنده (زین‌العابدین) ك ، انشته‌سی‌اولمسی قوتله محتمل‌بولنان مزید وکوبك‌اوغلی حسن‌بکلرك تشویقیله سیواس حکومتنی استردادده قیام وبالاخره ملاطیه‌یه فرارایلدیکنی آماسیه تاریخی یازار (ج 3) .

(علاءالدین‌علی) یاخود (زین‌العابدین) [846 ھ 1442 م] تاریخنه قدر حیاتده بولونمش وایکنجی‌سلطان مراد زماننده یاپیلان قره‌مان سفرینه اشتراك ایتمشدر . [2]

وفاتی (تاج‌التواریخ) نشری‌دن نقلاً (846) کوستر. [3] علاءالدین علی‌نك اولادی حقنده شیمدیلك معلوماتمز یوقدر .

*
* *

27 نیسان 1927 تاریخ و (10779) نومرولو اقدام غزته‌سنده فاضل ومدقق محترم کلیسلی رفعت‌بك افندی (تحفهٔ علائیه) اسمنده منظوم براثردن بحث ایتمشلردی .

بواثر، قاضی‌برهان‌الدین احمدك اوغلی (علاءالدین‌علی) یه عربجه اوکرتمك ایچون (ابن‌البواب‌محمد : قاپوجی اوغلی محمد) طرفندن (علاءالدین‌علی) نامنه یازیلمش واوزمان رسمی وعلمی لسانك فارسی اولماسنه مبنی عربجه ، فارسی ایله ترجمه ایدیلمك صورتیله بواثر وجوده کلمشدر .

تحفهٔ‌علائیه سلطان‌سلیمده حمیدیه‌کتابلرینك لالا قسمنده (644) نومرولو برمجموعه‌نك ایچنده‌در . واقع‌رجامزاوزرینه رفعت‌بك‌افندی، بواثرك مقدمه‌سندن برقسمنی کوندرمشلردر. کندیلرینه تشکرلریمزی عرض‌ایده‌رز . کوندریلن‌قسم‌شودر :

«... اما بعد چنین کوید نقاش این صور ونقاد این‌درر‌المفتقر الی‌الله‌الوهاب محمد‌المشتهر بابن‌البواب احسن‌الله خاتمته‌که چون حضرت‌شاهزادهٔ جهانبان نورچشم عالمیان درصدف جلال ودری" فلك فضل وافضال باکورهٔ‌باغ‌سلطنت ثمرهٔ، شجرهٔ دولت ماه‌سپهرحسب ومهرفلك‌نسب علاءالدولة‌والدین علی بن‌السلطان الاعظم والخاقان‌المعظم مالك‌رقاب‌الامم مولی ملوك‌العرب والعجم ظل‌الله فی‌الارضین برهان‌الدنیا والدین خلدالله سلطانه واوضح علی‌العالمین برهانه را در لغت منظوم رغبتی بود ...

چون‌این دابررعنا بعنایت‌حق‌تعالی بانتهارسید بتحفهٔ‌علایی موسوم کشت تابسمت آن‌قبول یافته ازوصمت‌حمول‌مبرا کردد . اصحاب هنر اکر برنقصانی مطلع کردند تشریف اصلاح فرمایند .

پس ازین زبحر معنی بعنایت خدایی
زقلم کهر برزم پی تحفهٔ علایی

تحفهٔ‌علائی اون‌سکز یاپراق اولوب هر صحیفه‌سی اون‌بر بیتدر . صوکنده تاریخ تحریری یوقسه‌ده رفعت بك افندینك تخمینلرینه کوره (800) ایله (850) آراسنده استنساخ اولندیغی ظن ایدیلمکده‌در .

*
* *

---

[1] ییلدیرم‌بایزیدك آماسیه‌یه ورودی أثناسنده معیتنك نصیحتی اوزره علاءالدین علی‌نك بایزیده التجا ایده‌رك کندیسنه تیمار ویریلدیکنی وذو لقدریه حاکمنی اطاعته دعوت ایچون علاءالدین علی‌نك (ناصرالدین) ك نزدینه کوندریلدیکنی خیرالله افندی تاریخی یازار (ج 5 ص 45) . عاشق پاشا زاده‌ده ، ناصرالدین‌بك نزدینه کوندریلدیکنی بیان ایده‌ر (ص 73) . تاج‌التواریخ ایسه ، سیواس اهالیسنك علاءالدین‌علی یاخود (زین‌العابدین) ی انشته‌سی دولغادر اوغلی نزدینه کوندردکلرینی وکیفیتی‌ده ییلدیریمه بیلدیردکلرینی قیدایده‌ر (ج 1 ص 134)

[2] منجم‌باشی تاریخی (ج 3 ص 356) و (تاج‌التواریخ ج 1 ص 57)

[3] تاج‌التواریخ (ج 1 ص 373)

قاضی برهان‌الدین احمد ، دولغادر اوغلی سولی بکك [1] قیزینی المش و سولی بك زاده (ناصرالدین) بکده قیزینی ویرمشدر . زوجه و قیزینك اسمی معلوم دکلدر .

برهان‌الدین اولادینك ، بوسولی بکك قیزندمی یوقسه باشقه زوجه‌سندنمی اولدیغی بیلنمه‌یور .

(بزم ورزم) (قیصری شهری) (کتابه‌لر) (تاج‌التواریخ) (لطفی پاشا تاریخی) (عاشق پاشا زاده) (دولغادر اوغوللری) حقنده عارفی پاشا مرحومك مقاله‌لری وسیواسده قاضی برهان‌الدین تربه‌سنده‌کی کتابه‌لر نظر دقته آلنمق شرطیله قاضی برهان‌الدینك سلسله‌سی شوشکلده ترتیب ایدیله‌بیلیر .

قاضی برهان‌الدین احمدك سلسله‌سی

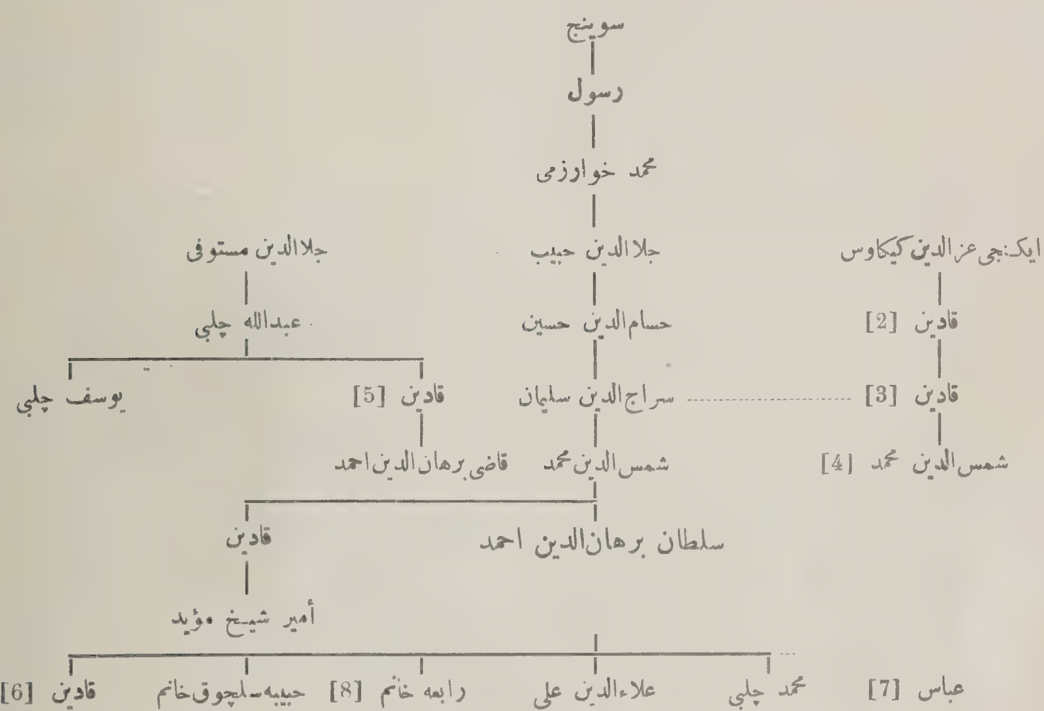

برهان‌الدینك بونلردن باشقه‌ده‌اولادی اولدیغی آکلاشیلیور. (بزم ورزم) برهان‌الدینك، حیاتنك صوکلرینه دوغرو ایکی چوجوغنك وفاتیله متألم اولدیغنی یازار .

---

[1] دولغادر اوغلی(سولی‌بك)باباسی خلیل بکك‌قتلی اوزرینه(788 هـ 1389م) تاریخنده دولغادر امیری‌اولدی. مصرلیلر بوحکومته مسلط اولمشلردی . برمحاربه‌ده سولی‌بك امیدك فوقنده اوله‌رق مصرلیلره غلبه چالدی . مشارالیه (800 هـ م) سنه‌سنده‌مصرلیلرك تشویقیله برفدائی طرفندن قارنه خنجرصوقولمق صورتیله‌مقتولاً وفات‌ایله‌دی(انجمن مجوعه‌سی حزؤ30 ص370).

[2] موغول امراسندن اسمی بیلنه‌مه‌ین برذاتك زوجه‌سی

[3] سراج‌الدین سلیمانك زوجه‌سی

[4] برهان‌الدین احمدك باباسی

[5] برهان‌الدین احمدك آنه‌سی . (747) ده وفات ایتمشدر .

[5] برهان‌الدینك همشیره‌زاده‌سی (مظفرالدین شیخ مؤید) . (799) قتل ایدیلمشدر .

[6] دولغادر اوغلی ناصرالدین بکك زوجه‌سی

[7] برهان‌الدینك کنیه‌سی (ابوالعباس) اولدیغندن بلکه بواسمده برچوجغی‌ده واردر .

[8] توقادده مدفوندر . (کتابه‌لر) نام أثره مراجعت.

دوقوزونجی قسم

عثمانلیلر ادارەسندە سیواس

و

دمیرلنك

بوندن اولکی قسمك صوکلرندە یازیلدیغی وجە ایلە قاضی برهان‌الدین احمدك قتلندن صوکرە اونك نفوذ و قدرتنی ادامە ایدەجك اولادی اولمدیغندن دولایی قوتلی بر حکومتك ادارەسنە کچمك ایستەین سیواسلیلر (801 هـ 1398م) سنەسندە مملکتی ییلدیرم بایزید خانە تسلیم ایلەمشلر واودە بویوك اوغلی (أمیر سلیمان)ی (سیواس) ە حاکم نصب ایتمشدی . [1]

اسبابی تاریخلردە معلوم اولان وضعیتلر دولاییسیلە دمیرلنك ایلە ییلدیرم بایزیدك آرالری آچیلمشدی .

دمیرلنك (802) هجری سنەسی صوکندە [میلادی 1399] سیواس اوزرینە یورودی . سیواس أمیری سلیمان، باباسی بایزیددن استمدادایتدی. بایزید اوصرەدە استانبول محاصرەسیلە مشغول اولدیغندن اوغلنە بالذات یاردم ایدەمەدی. مع‌مافیە دیکر اوغلی (چلبی محمد) و (دمیر تاش) واسطەسیلە معاون قوتلر ارسال ایلدی. [2]

وضعیتنك تهلکەلی اولدیغنی کورەن أمیرسلیمان، شهری مدافعە ایچون ایجاب ایدن تحکیماتی یاپمغەباشلادی ؛ امرا و رؤسایی قلعە بدنلرینە داغیتدی .

أمیر سلیمان،بالذات مدافعەدن قورقدیغی ایچون یرینە امرادن مصطفی بکی والی براقدی ؛ مهمات احضار ایدوب کلنجەیە قدرقلعەیی مدافعەایتملرنی معیتنە توصیە ایدەرك قاچدی، امرا چارناچارمدافعەیە قرار ویردیلر.

---

[1] سیواسك ییلدیریمە کچمسنی (تواریخ آل عثمان) (هشت بهشت) (797) و تاج‌التواریخ (798) ابن حجر عسقلانی (799) اولەرق کوسترمشلرسەدە حقیقی اولان تاریخ (801) سنەسیدر . تاریخلرك بوکا مخالف اولەرق بیان مطالعە ایتمەلری،برهان‌الدینك بوتاریخدن دها اول وفاتنی ظن ایتدکلرندن و بردە برهان‌الدینك ییلدیرم بایزیدلە واقع ایلك محاربەسنی متعاقب (سیواس) ك آلندیغی ذهابنە قاپیلملرندن ایلری کلشدر .

[2] (شرف‌الدین علی یزدی) نك تیمور نامەسیلە روضة‌الصفادە ییلدیریمك ؛ اوغلی کورەشجی‌یی دمیر تاشلە برابر (سیواس) ە معاونتە کوندردیکی محرردر . بعض عرب تاریخلری چلبی محمدە (کورەشجی) یعنی پهلوان دیرلر. بو احتمالە و چلبی محمدك او صرەدە (سیواس) ە یقین اولان آماسیەدە بولونمسنە بناءً بز،محمد چلبی‌نك معاونتە کلدیکنی قبول ایلە متندە اونك اسمنی یازدق . (کورەشجی) لقبی حقندە خیرالله افندی‌دە شو قید واردر (ج ٦ ص 75) « چلبی محمدە کورشجی چلبی دخی دیرلر .زیرا ممالك شرقیە اهالیسی عندندە کورش طوتمق قهرمانلغە دلالت ایدر بر علامت » در .

(سیواس) ه یاقلاشان دمیرلنك اطرافه کوندردیکی جاسوسلر واسطه‌سیله امیر سلیمانك قاچمقده اولدیغنی اوکرندی . درحال أمیرلرندن (امیر سلیمانشاه) (امیر جهانشاه) (امیر شیخ نورالدین) و سید خواجه شیخ علی بهادر و سائر امرایی مهم بر قوتله (أمیر سلیمان) ك تعقیبنه کوندردی .

تعقیب قوتلری (قیصری) یی کچه‌رك فراریلره یتشدیلر و بونلری داغیتدقدن صوکره آلدقلری غنائمله سیواس اوکنه کلمش اولان دمیرلنك اردوسنه التحاق ایتدیلر .

دمیرلنك 802 سنه‌سی ذی‌الحجه‌نك اون یدیسنده بویوك بر قوتله [1] (سیواس) ه کلمشدی . [2] سیواس قلعه‌سنی کوروبجه متعدد تجربه‌لرینه بناءً بورانك آز زمانده ضبط اولنه‌جغنی سویله‌دی . [3]

اوچ ، درت بیك قدر سواری واوچیدن عبارت اولان محصورلر [4] قلعه‌نك متین و مستحکم اولمسنه کوکه‌نیورلردی . قلعه ، داها اول دمیرلنکك محاصره ایتمسی احتمالنه بناءً قاضی برهان‌الدین احمد طرفندن تحکیم ایدیلمش و اوچ طرفندن یعنی غرب ، شمال و جنوبدن ایچی صو طولو خندقله چویریلمشدی .

قلعه، تملندن برجلرینه قدر (علاءالدین کیقباد) طرفندن یونمه طاشدن یاپلمشدی . هر طاش ایکی ، اوچ آرشون طولنده ایدی . قلعه‌نك ارتفاعی برجلرینه قدر یکرمی آرشون ایدی . [5] قلعه دیوارینك تملنك کنیشلکی اون و اك اوست قسمك کنیشلکی‌ده آلتی آرشون ایدی . [6]

قلعه قوماندانی مصطفی بك قوتی ایدن‌ایجاب محللره یرلشدیرمش ومدافعه وضعیتی‌آلمشدی. قلعه‌نك‌یدی قاپوسی واردی .

قلعه‌نك شرق طرفنده یعنی (دمیرخان) ك قرارکاهنك بولوندیغی جهتده خندق یوقدی . لغم قازارق ، سدلر یاپارق قلعه‌یه بوجهتدن تعرض ایدیلدی . سکز بیك لغمجی استحکاملر آلتنه کیردی . طوپراغك آقاسنی منع ایچون آچیلان لغملره بویوك قازیقلر دیکدیلر ، قوتلی تخته‌لر دوشه‌دیلر . لغملر وسعت مطلوبه‌یی بولونجه لغمجیلر ، تخته‌لره ، قازیقلره آتش ویره‌رك کری چکیلیورلر واستحکاماتك بویوك پارچه‌لری مدهش کورولتیلرله ییقیلیوردی . [7]

ایچریدن ودیشاریدن منجنیق و (عرّاده) [8] ایله طاشلر ومواد مشتعله استعمال ایدیلیوردی .

دمیرخان بوتون‌شهره حاکم، یوکسك بر موقع بنا ایده‌رك اوزرینه آتش صاچان ماکنه‌لرنی، مانجینقلرینی یرلشدیرمش‌دی . بونلرله سوری تخریب ایدییوردی .

[1] انباءالغمرده سیواس محاصره‌سنك (803) سنه‌سی محرمنك ایلك کونی باشلادیغی محرردر .

[2] دمیرلنك ، سیواس حدودینه کلدکده اوراده یرلی محمد پاشایی بولدی . بو ذات، طوپلایه بیلدیکی عسکرله اردو قورمشدی . فقط وقوعه کلن مصادمه‌ده محو و پریشان ایدیلدی [مینیونك عثمانلی تاریخی س 52] بو مطالعه‌یی بشقه‌رده کورمه‌دك . عجبا بو محمد پاشا حقیقةً یرلیمیدر ، یوقسه چلبی محمدمیدر ؟

[3] عجائب‌المقدوره کوره (اون سکز کونده فتح ایده‌رم) دیمش‌مش .

[4] قلعه محافظلرنی (عجائب‌المقدور) و (النجوم‌الزاهره) اوچ بیك ، حبیب‌السیر ، فذلکه ، روضة‌الصفا ، تاج‌التواریخ ، روضة‌الابرار ، تیمورنامۀ یزدی، درت بیك کوستریورلر .

[5] روضة‌الصفا (جزء 6) 1891 طبعی .

[6] تیمورنامه : شرف‌الدین یزدی

[7] هامه‌ر تاریخی عطابك ترجمه‌سی (ج 2 ص 43)

[8] « عراده » منجینقدن کوچوك بر حرب آلتی اولوب طاشلری اوزاق یرلره قادار آتاردی . رانك تشدیدیله‌در. قوشمق و سکرتمك معناسنه اولان (تعرید) دن آلنمشدر . جمعی (عرادات) در . (محیط‌المحیط و تاج‌العروس)

هرایکی طرفده‌ده فوق‌العاده فعالیت وغیرت کورولیوردی . اون یدی کون محاربه‌دن صوکره دمیرلنك اردوسی طرفندن متمادیاً آتیلان طاش ومواد مشتعله تأثیریله قلعه بورجلری ییقلمغه باشلادی. قلعه‌ده دلیکلر آچیلدی . برجلره اسکله قوردیلر . سورك دستك خدمتنی کورن قازیقلرینه آتش ویریلدی . چیقان دومان محصورینه دهشت وحیرت ویردی . قلعه‌نك برهجومله الده ایدیلمسنه برشیئ قالمادی . قلعه محافظی مصطفی بك امیدسز برحالده ، اهالی‌ده هیجان ایچنده ایدی . قلعه‌یی تسلیم ایتمکدن بشقه چاره قالمادیغی آکلاشیلدی .

سیواسك اعیان ، اشراف وعلماسی مصطفی بکله برلکده دمیرلنکك حضورینه چیقه‌رق آیاقلرینه قاپاندیلر وکندیسندن مرحمت دیله‌دیلر . دمیرخان ، استرحاملرینی قبول ایتدی .

سیواس ؛ محاصره ایدیلدیکنك اون سکزنجی کونی یعنی (803) سنه‌سی محرمنك ابتداسنده ضبط وقلعه‌سی تخریب ایدیلمشدر . [1]

شهرده‌کی مسلمانلره آمان ویریلدی واوکا مقابل کندیلرندن فدیهٔ نجات اوله‌رق بر مقدار پاره آلیندی . شهرده‌کی خرستیانلركماللری یاغما اولوندی ، شهری مدافعه ایدن و اکثریسی تورکك غیری اولان ییلدیریمك عسکرلری [3] قتاله سبب اولدقلرندن دولایی دیری‌دیری چوقورلره آتیلوب اوزرلرینه طوپراق اورتولمك[2] صورتیله اتلاف ایدیلدیلر.[4] دمیرلنك محافظ مصطفی بکی اولااسیرعد ایتدی وبالآخره سربست براقدی. [5]

ابن عربشاه (عجایب‌المقدور) نده شویله دییور :

« محاربه بیتوب محاربلری دردست ایدنجه بونلرك هپسنی باغلاتدی و قازدیردیغی خندقلره دیری دیری آتدیردی . [6] مدافعلر اوچ بیك کیشی ایدیلر . صوکره یاغمایه قویولدی . اهالینك قسم کلیسنی قتل وبر قسمنی اسیر ایله‌دی . [7] بوشهر، اك کوزل براقلیمده شهرلرك اك مدنی واك کوزلی ایدی . مستحکم ومعمور ابنیه‌سی وآثار قدیمه‌سی ومعابد وخیراتیله مشهوردی » .

[1] (عجائب‌المقدور) ایله (النجوم‌الزاهره) محرمك بشنجی کونی ضبط ایدیلدیکنی یازارلر .

[2] ده‌کینی ، بوعسکرلرك قسم اعظمنك أرمنیلردن مرکب اولدیغنی یازار . (ج 7 ص 104)

[3] تیمورنامه ، روضة‌الصفا

[4] تیمورلنك کویا قان دوکمیه‌جکنه دائر سوز ویرمش ویمین ایتمش اولدیغندن محافظلری، دیکر محاربلره عبرت اولمق اوزره وچوقوره کومك صورتیله قان‌دوکمه‌دن تلف‌ایدیله‌لرینی موافق‌کورمش و (بن‌قانلرینی دوکمه‌دم یمینمده ثابتم) دیمش . (النجوم‌الزاهره آوروپا طبعی ص 80)

[5] لطفی‌پاشا تاریخی (ص 53 ، 54) مصطفی اسمنك یرینه (مالقوچ‌بك) دییور . «سیواسده (مالقوچ) آدلی‌بربك واردی آنی اولدورمه‌دی وایتدی وار ییلدرم‌خانه بزم وضعیتمزی دی» دیدی .

خیرالله افندی تاریخی (ج 5 ص 17) مصطفی مالقوچ‌بك دییور واوده لطفی‌پاشانك مطالعه‌سنی تکرار ایدییور .

[6] دورت‌بیك ارمنی سواریسی تسلیم مقاوله‌نامه‌سی موجبنجه اسیرایدیلیوردی . دمیر بواسیرلری عسکرینه تسلیم‌ایتدی. خرستیانلر باشلری‌ایپلرله بجاقلرینك آراسنه صیقیشدیرلمش اولدیغی حالده اونر اونر کنیش خندقلره دولدیریلدیلر . چوقورلر تخته ایله اورتوله‌رك اوزرینه طوپراق قونلدی. بوصورتله بونلر اذیتله کچ اوله‌جك ایدیلر(هامه‌رترجه‌سی ج 2 ص 43) .

[7] ابن عربشاهك بومطالعه‌سیله حبیب‌السیر ، تیمورنامه وروضة‌الصفانك مطالعه‌لری بربرینی صوتماز . بوأثرلردمیرلنکك یالکز محافظلری تلاف ایتدیکنی وخرستیانلركماللرینك یاغما ایدیلمسیله اکتفا اولوندیغنی ومسلمانلرك فدیهٔ نجات‌ایله سلامته ایردکلرینی یازارلر . دیکر بعضی مورخلرك مطالعه‌لری‌ده شویله‌در :

النجوم‌الزاهره ؛ دمیرلنکك‌سیواسی آله‌رق‌اهالیسنك قسم‌اعظمنی قتل‌ایتدیکنی یازار . [یاصوفیه‌کتبخانه‌سی ج6ص29]

ابن‌ایاس (بدایع‌الزهور) اسمنده‌کی تاریخنده (ج 1 ص 326) دمیرلنکك سیواسه‌کیره‌رك اهالیسنی اولدیردیکی‌وبعضی انسانلری دیری دیری طوپراغه کومه‌رك بعضیلرینی‌ده آتشه یاقدیغی خبرینك شایع اولدیغنی بیان ایدر .

هامەر تاریخی سیواسك مستحکم شهرلردن اولوب تیمور استیلاسی زماننده یوز بیکدن فضله نفوسی اولدیغنی یازار . [1]

دمیرلنك سیواسی ضبط وتخریب ایتدکدن صوکره (ملاطیه) اوزرینه یورودی . [2]

عالی تاریخی ، دمیرلنکك سیواسی قرەیولوك عثمان بکه ویردیکنی بیان ایدییور . (ج 3 ص 27)

سیواسده مزید بك حکومتی :

ییلدیرم بایزیدك دمیرلنك ایله (804 هـ 1401 م) سنەسنده یاپدیغی (آنقره - چوبوق اووه) محاربەسنده مغلوب اولەرق اسیر دوشمەسی عثمانلی دولتی ایچون برفترت وتشتت دوری آچدی .

سلچوقی دولتی بقایاسندن اولان آناطولی بکلری وبالخاصه مملکتلری عثمان اوغوللری طرفندن ضبط ایدیلن کرمیان ، صاروخان ، منتشا و آیدین اوغوللریله اراضیلرینك برقسمی عثمانلیلرك النه کچن قرەمان ، جاندار اوغوللری، ضیاعه اوغرایان یرلرینی بوسایەده استرداد ایتمشلردی . بو ضایعات دولاییسیله آناطولیده حدودلری دارالان عثمان اوغوللری اولکەسندەده ییلدیریمك درت شهزادەسی سلیمان ، عیسی ، موسی ، محمد چلبیلر طرف طرف اجرای حکومت ایدییورلر وبربرلریله سلطنت مجادلەسی یاپیورلردی .

ییلدیرم اوغوللرینك اك کوچوکی محمد چلبی ، آماسیه وحوالیسنی نفوذی آلتنه آلمقده ایدی .

آماسیه ، توقاد ، سیواس، جانیك وحوالیسنده قرەدولتشاه ، قباد اوغلی ، اینال‌اوغلو ، کوزلر اوغلی ، کوپك اوغلی ، مزید بك کبی سرکردەلر نفوذلرندن وفرصتدن بالاستفاده برر امارت تأسیسنه یلتنمشلردی .

تواریخ آل عثمان ؛ «سیواس شهرینی آلوب خراب ایدوب ، خلقنی هلاك ایدوب ، حصارینی ییقوب» (صحیفه 32)

هامەرتاریخی ، سیواسك الی سلاح طوتان اهالیسنك وخستەلقلرینك دیکرلرینه سرایت ایتمەمسی ایچون جذام علتیله معلول اولانلرك قتل ایدیلدیکنی یازار (ج 2 ص 43) .

خیرالله افندی‌ده شویله دیر : (ج 5 ص 64)

«درون حصارده بولنان سکنه واهالی بوحالدن غافل اولارق باشلرنده‌قرآن، اللرنده‌طوپراق ذکور واناثدن‌آلتی‌بیك قدر اطفالی اوکلرینه قاتوب قلعه قاپوسندن طشره چیقوب حضور تیموره وارەرق عنایت ومرحمت‌استدعاسنده بولوندیلر ... دمیرلنك بونلری آتلرك آیاغی آلتنده تلف ایتدیروب برطاقنی دخی چوقورلر وقویولر قازدیروب ایچنه دولدرارق اوزرینه طوپراق وطاش ییغدیردی .

[1] هامەر ترجمەسی ج 2 ص 43

[2] سیواسك ضبط وتخریبنه متعدد تاریخلر سویلنمشدر . (خراب) کلمەسی سیواسك ضبطنه تاریخ دوشمشدر :

بود سیواس وحلب تا ملك شام
درعمارت چون عروس بی‌نقاب
شد خراب از آتش جیش تیمور
در شهور سال تاریخ (خراب)

فاتحك وزیری محمودپاشا نامنه یازلمش (دستورنامه) اسمنده‌کی منظوم تاریخده شوبیتلر کورولمکده‌در :

چون سکز یوز اوچ یله هجرت ایرر
کلدی سیواسه تیمور لشکر درر
اول لعین ایلادی سیواسی خراب
دوندی ینه شاهدن ایدوب اجتناب

بو منظوم اثر یکرمی باب اوزرینه ترتیب ایدیلمشدر . برنسخەسی آنقره معارف کتبخانەسنده‌در .

بوئلردن (مزيد بك) اسمنده‌كى‌ذات برصورتله (سيواس)ى‌الده‌ايتمش ، اوراده بر امارت تاسيس ايده‌رك خراب اولان بوشهرى اعماره باشلامشدى .

مزيد بكك امارتى ، آماسيه وتوقاد طرفلرينى الده ايدن چلبى محمدك نظردقتنى جلب ايتدى.

چلبى محمد ، يوقاريده اسملرينى يازديغمز سركرده‌لرى مغلوب ايده‌رك اونلرك جولانكاهى اولان محللرى الده ايتدكدن صوكره سيواسى ضبط ايتمك ايسته‌دى .

تاج‌التواريخك دالقاووقچه‌وطرفكيرانه‌افاده‌سنه كوره [1] «اموال‌ناسى غصب، آينده ورونده‌يى غارت وتهديد ايدن سردارقطاع » مزيد بكدن چلبى محمده شكايت اولونيوردى .

مزيد بك اطرافه ياپديغى آقينلرده النه كچن غنائمى (سيواس)ه كتيرييوردى [2]

چلبى محمد، سيواس اوزرينه معتمد امراسندن بايزيد پاشايى‌مأمور ايتدى . پك‌جسور اولان (مزيد بك) سيواسى مدافعه‌يه قالقدى . بايزيد پاشا تسليم اولماسنى سويليه‌رك مزيده بويوك رتبه‌لر تكليف ايتديسه‌ده سيواس حاكمى بوكا اهميت ويرمه‌دى . آره‌ده محاربه باشلادى . مزيد بك سلطان جامعى دينيلن [اولوجامع] معبدى تحصنكاه ياپمشدى . چونكه سيواس قلعه‌سى بايزيد پاشانك النه كچمشدى . بايزيد پاشانك امريله جامعى ييقمغه باشلاديلر. مزيد بك مناره‌يه‌چيقارق ينه مدافعاتده بولوندى. بو دفعه‌ده مناره‌يى آتشله‌ديلر؛ قورتولمق چاره‌سنى كوره‌مه‌ين مزيد بك نهايت تسليم اولمغه مجبور اولدى . [3]

بايزيد پاشا،مزيد بكى آماسيه‌يه،چلبى محمدك‌حضورينه كتيردى. امرا،مزيدبكك اولديرلمه‌سنى ايسته‌ديلرسه‌ده چلبى محمد ، جسارت ومردلكنى تقدير ايتديكى‌مزيد بكى عفو ايله اوندن كنديسنه صادق قالاجغنه دائرسوز آلدقدن صوكره سربست‌براقدى. [4] مزيد بك برمدت صوكرا سيواس حاكملكنه تعيين اولونه‌رق باشلامش اولديغى اجراآتة دوام ايله (سيواس) ى اعمار ايله‌دى . [5]

مزيد بكك سيواس امارتى مدتى معلوم دكلدر . بعضى عثمانلى تاريخلرينه كوره آنقره وقعه‌سنى متعاقب سيواسى الده ايتديكنه كوره امارتنك بر سنه‌دن فضله اولمسى لازم كلير . تاج‌التواريخ ومنجم باشى تاريخنك افاده‌لرنده سيواسك (805) سنه‌سى ايچنده چلبى محمده كچديكى آكلاشلمقده‌در .

يوقاريده،مزيد بك حقنده يازديغمز معلومات عثمانلى تاريخلرندن طوپلانمشدر . مزيدبك حقنده آماسيه تاريخنده‌ده موجود معلوماتى [6] خلاصةً آشاغى‌يه نقل ايتدكدن صوكره مطالعه‌مزى سويليه‌جكز :

آنقره حربندن صوكره‌كى قارغشه‌لق آراسنده كورت اوغوللرندن (مزيد بن يوسف‌بك) سيواسى‌اشغال ايدوب قاچان سيواسليلرى طوپلايه‌رق شهرك اعمارينه چاليشمقده ايدى [*]

---

[1] تاج‌التواريخ ج 1 ص 204

[2] عالى تاريخى ج 5 ص 150

[3] مزيد بكك بايزيد پاشا ايله ياپديغى محاربه حقنده معلوماتمز بوقاداردر .

[4] أمراء مزيدك سياستله قتل اولونمسنى ايسته‌ديلر . كناهى باغشلاندى. بعدزمان سيواس‌ولايتنه حاكم نصب‌اولنوب بر أمير ديندار و سالار پرهيزكار اولمقله كلى اشتهار بولدى . (عالى تاريخى ج 5.ص 151)

[5] (... شهر سيواس مقرناس اولوب حليهٔ عمارت ايله محل و طاق و رواق و ابنيهٔ عاليه‌سى رفيع و معلا اولوب زمان يسيرده صورت سابقه‌سنه كيردى ..) [تاج‌التواريخ ج 1 ص 205]

[6] آماسيه تاريخى (ج 3 ص 163 الى 184).آماسيه تاريخنده بو ايضاحاته دائر مأخذ كوستريلمه‌مشدر .

[*] كورت ، ديوان لغاتده عربجه (نبع) دينيلن آغاجك توركجه‌سيدر. غايت سرت ومتين اولوب‌قاين آغاجى‌ديمكله مشهوردر. سرت ومتين اولانلره ويريلن‌اسمدر . بناءً عليه (كرد) اسميله بر مناسبتى يوقدر. (آماسيه تاريخى ج3ص 18)

چلبی محمد، اطرافده‌کی سرکرده‌لری تأدیب ایله اوغراشمقده ایدی. مزید بك سیواس اعیانندن قاضی برهان‌الدینك ذاتی زاده‌سی ییلدیزلی اوغلی محمد بکك ایقاظی نتیجه‌سنده چلبی محمده عرض اطاعت ایتدی .

بر مدت صوکره مزید بك قاضی برهان‌الدینك امراسندن و کوربه اوغوللرندن حسن ، حسین ، سولی بکلرك تشویقیله اعلان استقلاله قیام ایتدی . کوربه اوغوللری مزید بکی قاضی برهان‌الدینه خلف بیلیورلردی . مزید بکی قرامان اوغلی‌ده تشویق ایدییوردی .

چلبی محمد ایله بایزید پاشا توقاد حوالیسنده تفرد ایدن کوربه یاخود کوپك اوغوللرینی تأدیب ایله‌دیلر . بونلرك عاقبتنی خبر آلان مزید بك، تأکید صداقت ایده‌رك چلبی محمدك امراسندن یاقوت پاشانك توسطیله عفو ایدیلدی .

تقریباً (809) سنه‌سی ایچنده قاضی برهان‌الدینك عونه‌سی برلشه‌رك سیواس حاکمی مزید بکی ینه اغفال ایدوب برهان‌الدینك اوغلی (زین‌العابدین علی شاه) ی أمیر یاپمق ایسته‌یورلردی . بونی الکزیاده ترویجه چالیشان کوپك اوغلی (حسین بك) ایدی .

وضعیتدن شبهه‌لەنن یاقوت پاشا، مزید بکه کیفیتی صوردقجه مزید بك صداقتدن دم وورییوردی. نهایت امرادن (مقبل) بك کیزلیجه سیواسه کوندریله‌رك کیفیتی تحقیق ایله عودت ایتدی .

بونك اوزرینه بایزید پاشا سیواس اوزرینه یورویوب برهان‌الدین طرفدارلرینی مغلوب ایده‌رك مزید بکی اسیر ایله‌دی. کوپك اوغلی حسین بك بو آراده برهان‌الدینك اوغلی (زین‌العابدین) ی آله‌رق ملاطیه طرفلرینه قاچدی .

مزید بك، یاقوت پاشانك خاطرینه حرمةً عفو ایدیلدی وسیواس بکلربکلکنه‌ده ییلدیزلی اوغلی محمد پاشا تعیین قلندی. بو مزید بك حادثه‌سی (805) دن (810) سنه‌سنه قدر بش سنه دوام ایدییور .

سلطنت مجادله‌لری دولاییسیله ارکان حکومتك روم ایلی طرفلرنده بولونملرندن بالاستفاده کوپك اوغلی حسین بك (816) سنه‌سنده سیواسه هجوم ایده‌رك ییلدیزلی اوغلو محمد پاشایی قتل ایله (زین‌العابدین) ی أمیر یاپمشدی .

817 سنه‌سی ابتداسنده سیواس أمارتی مزید بکه ویریلدی . سیواسی آنسزین أله ایدن مزید بك (زین‌العابدین)ی طوتوب آماسیه‌یه کوندردی . [1] آماسیه تاریخندن خلاصه ایدیلن مطالعه بوراده بیتدی .

*
* *

مزید بك کیمدر ؟ بو تاریخده ایکی مزید بك واردر ؛ بری ایکنجی سلطان مرادك میراخوری ایکن صوکره قوماندانلری اراسنه کیره‌ن مزید بك‌در .

بوذات، یکرمی بش بیك عسکرله (ترانسیلوانیا) طرفلرینه آقین ایدوب (1442) سنه‌سی مارتنده (هجری 846) بوممکتك مرکز اداره‌سی اولان (هرمانشتاد) ی محاصره ایدرکن مجارلرك شدتلی هجومنه اوغرامش وایکی اوغلیله برابر دوکوشه دوکوشه شهید اولمشدر . [8]

دیکری ؛ سیواس حکمداری قاضی برهان‌الدینك قیزی (رابعه خانم) ك توقادده‌کی قبرینك یاننده یعنی شیمدی ییقلمش اولان تربه ایچنده مدفون اولوب (836) سنه‌سی رمضاننده وفات ایدن (مزید بك بن حاجی بك چلبی) در .

ایکنجی مزید بکك ، رابعه خانمله بر تربه‌ده یان یانه و عینی بویوکلکده مرمر صندوقه آلتنده مدفون اولمالری بو ذاتك رابعه خانمك زوجی ویاخود اوغلی اولدیغنی تخمین ایتدیریر . بز مزید بکك داها زیاده برهان‌الدینك دامادی اولدیغنه قانعز .

سیواسده ، مستقل امارت تأسیس ایتمك ایسته‌ین مزیدبکك، برهان‌الدینك دامادی اولماسنه‌مبنی برامارت تأسیسنه قیام ایتمسی قوتله محتملدر. سیواس اهالیسنجه طانمایان هرهانکی بر شخصك مستقل بر امارت تأسیس ایده‌رك چلبی محمدله مجادله‌یه کیریشمه‌سی پك‌ده ممکن دکلدر .

---

[1] آماسیه تاریخی ج 3 ص 192

برهان‌الدین طرفدارلرینك مزید بكك اطرافنه طوپلانمالری وایشه برهان‌الدینك اوغلی (زین‌العابدین) لكده قاریشماسی مطالعه‌مزی تأیید ایتمكده‌در [1] .

آماسیه تاریخنه كوره مزیدبكك امارتی (805) دن (810) ه قدر دوام ایتمش‌در . بزم بو خصوصده بر وثیقه‌مز یوقدر. آماسیه امارتنده بولنان محمدچلبی‌نك، اطرافنده‌كی امرا و سركرده‌لری تأدیبی عثمانلی تاریخلرینك یازدقلری كبی بر، ایكی سنه ظرفنده بیته‌جك بر ایش دكلدر . بز بو نقطه‌دن آماسیه تاریخنك مطالعه‌سنه اشتراك ایدیورز .

یالكز بزم الده ایتدیكمز كتابه مزید بكك باباسنك (حاجی‌بك‌چلبی) اولدیغنی صراحةً كوستریيور . آماسیه تاریخی ایسه كورت اوغلی (مزیدبك‌بن‌یوسف) دیيوركه بومحتاج تصحیحدر. بالمناسبه (كتابه‌لر) دن نقلاً مزید بكله زوجه‌سی رابعه خانمك قبر كتابه‌لرینی بورایه قید ایتدك [2] .

مزیدبكك قبر كتابه‌سی : باش طاشنده

١ — رحمة‌الله علی المرحوم ٢ — مزیدبك بن‌حاجیبك چلبی

آیاق طاشنده :

٣ — [رمضان] المبار[ك] ٤ — لسنة‌ست و ثلثین و ثمانمایه

رابعه خانمك قبر كتابه‌سی‌ده شودر : باش طاشده :

١ — رابعه بنت‌السلطان ٢ — برهان‌الدین طاب ثراها ٣ — وجعل الجنة مثواها

آیاق طاشنده :

٤ — فی جمادی‌الاولی ٥ — لسنة‌ثلثین و ثمانمایه

بونلرك اوزرنده اولجه تربه وارمش ، بالآخره ییقلمش . مربع شكلنده اولان تربه‌نك یالكز تمللری قالمش . بو قبرلر توقادك ده‌كنلر مزارلنی جوارنده پازار یولی اوزرنده قصبه‌دن،چیقاركن شوسه‌نك صاغنه تصادف ایده‌ن چوقور بر موقعده‌در . ییقیلان تربه‌نك طاشلری قصبه‌یه نقل ایدیله‌رك (قویون بابا) تربه‌سنده استعمال ایدیلمشدر [3] .

*
* *

سیواسك عثمانلی اداره‌سنده‌كی تشكیلاتی :

سیواس عثمانلی اداره‌سی زماننده بكلربكلك مركزی ایدی . بو بكلربكلكه (رومیهٔ صغری) و یا (ایالت روم) اسمی ویریلیردی . (سیواس) پاشا سنجاغی ایدی .

[1] آماسیه تاریخی محرری محترم حسین حسام‌الدین بك پك مهم وقایع نقل ایتدكلری حالده مأخذ كوسترمه‌یورلر . بوحال بزجه ترددی موجب اولمقده‌در .

[2] كتابه‌لر (ص 48 ، 49)

[3] كتابه‌لر : اسماعیل حقی . ص 48

بكلربكی اولان پاشا، آشاغی قلعه‌ده ، (پاشا قوناغی) دینیلن محلده اقامت ایدردی.

سیواس وزیریعنی پاشاسنك خاصی دوقوزیوزبیك آقچه‌ایدی [1] (48) زعامت و (928) تیماری‌واردی. [2] آماسیه ، بوزاوق ، جانیك ، چوروم ، دیوریكی ، عربكیر ، وبرده سیواس اولمق اوزره بو ایالتك یدی سنجاغی واردی .

(1280 ه 1863م) سنه‌سندن صوكره یاپیلان تشكیلاتده سیواس ولایت اولمشدی، آماسیه ، توقاد ، (شرقی قره‌حصار) سنجاقلری بو ولایته تابعدی . بالآخره تطبیق ایدیلن تشكیلاتله سیواس بو سنجاقلردن آیریلمش و سنجاقلر مستقل متصرفلق و بالآخره ولایت اولمشلردر .

سیواس ولایتی 1926 سنه‌سی صوكرینه قدر سیواس ، قوچحصار ، ییلدیز ایلی، دارنده، قانغال ، عزیزیه شار قیشله ، دیوریكی ، كورون، زارا قضالرندن عبارت قالمش وصوكره‌دن عزیزیه قصری‌یه ربط ایدیلمشدر.

---

[1] حاصلاتی یوزبیك آقچه‌دن یوقاری اولان دیرلكه خاص دینیر .

[2] حاصلاتی یكرمی بیكدن یوزبیكه قدر اولان دیرلكه زعامت ، اوچ بیك آقچه‌دن یكرمی‌بیك آقچه‌یه قدراولانه‌ده تیمار دینیلیر . خاص، زعامت، تیمار چفتلك دیمك دكلدر. بونلر خلقك متصرف اولدقلری خرج واراضی ویركوسی یكونیدر.

اونونجی قسم

سیواس کتابه‌لری

شفائیه مدرسه‌سی

614 هـ 1217 م

حکومت قوناغی جوارنده ، مدرسه‌لر سوقاغنده دارالحدیث اسمی ویریلن چفته مناره‌لر قارشیسنده بولنان وبناء آناطولی سلچوقی حکمداری برنجی (عزالدین کیکاوس بن کیخسرو) طرفندن (614) هجری سنه‌سنده خسته‌خانه اوله‌رق یاپدیریلمشدر.

بنا مستطیل شکلنده اولوب غرب ضلعی سوقاق طرفنده‌در . قاپیدن ، لوش و دهلیزمسی بر آولویه و بوندن صوکره کلن ایکنجی قاپی‌دن‌ده اطرافنده اوطه‌لری بولنان اوستی آچیق ، کنیش و مستطیل الشکل دیکر بر آولویه کچیلیر .

آولونک صاغ و صولنده بشر کمرلی برر رواق و بونلرك آرقه‌لرنده‌ده اوطه‌لر واردر .

ایچ قاپودن آولویه کیریلنجه قارشی‌یه تصادف ایدن ضلعده کنیش بر دیوانخانه کورولور . بودیوانخانه‌نک اطرافی چینی اوزرینه یازیلمش آیتله مزیندر . دیوانخانه‌ده بر محراب واردرکه صوکره‌دن اوجاق اوله‌رق قوللانیلمشدر .

ایچ قسمنده، بنانك جنوب جهتنه دوشن متین ، مرتفع مخروطی قبه‌لی کنیش بر حجره‌ده خسته‌خانه‌نك بانیسی (عزالدین کیکاوس) مدفوندر . حجره‌نك مقابلنده چینیلرله مزین دیکر بر حجره موجوددر .

عزالدین کیکاوس تربه‌سنك مدخلی پك ظریف صیرلی طوغله و چینی موزاییقلرله سوسلنمشدر .

قاپوسنك اوزرنده چینی اوزرینه یازیلمش کرفت برکتابه وچیچکلی چینیلرله ایکی طرفنده هندسی تزییناتی احتوا ایدن ایکی پنجره موجوددر . تربه‌نك ایچی‌ده چینی ایله مزیندر .

بوبناء (1182 هـ 1768 م) سنه‌سنده بر فرمانله مدرسه‌یه تحویل ایدیلمش و 1332 هجری سنه‌سنه قدر بو حالده قالمشکن عمومی حربك اعلانی متعاقب جهت عسکریه‌جه اشیا و لوازمات انباری اتخاذ قلنمشدر . بنا ، حالا جهت عسکریه‌نك اشغالی آلتنده‌در .

شفائیه مدرسه‌سی، شیمدی خراب بر حالده‌در. بویوك دیش قاپو و آلتی کمرلی بر رواق ایله محاط اولان و نهایتنده دیوانخانه بولنان داخلی قسم بالنسبه صاغلام قاله‌بیلمشدر .

تربه‌نك قاپوسی اوزرنده‌کی قابارتما چینی‌یازیلر والی حاجی حسن پاشانك موافقتیله (1312) هجری‌سنه‌سنده تعمیر وسیله‌سیله کیزلیجه چیقاریلوب صامسون فرانسز قونسولوسی واسطه‌سیله صاتیلمش ایکن مدرسه‌لرك و دیکر بر روایته کوره حکومت جامعی‌امامنك اخباری اوزرینه الده ایدیله‌رك ینه اسکی یرلرینه قونمشدر.[*] بورانك متولیسی سیواسده،عارف افندی زاده‌لر اسمی ویریلن بر عائله‌در .

مدرسه‌نك دیش قاپوسی اوزرنده وقاپونك صاغ وصول‌طرفنده‌کی قسملرك‌اوستنده ایری ثلث خطله حك ایدیلمش کتابه واردر، یازی شیمدی صاری‌یه بویانمشدر .

قاپونك صاغ قسمندن باشلایان کتابه شودر :

١ — امر بعمارةهذه‌الدار[دار]الصحه لرضاءالله تعالی‌السلطان

اصل قاپو اوزرنده‌کی قسم:

٢ — الغالب‌بامرالله‌عزالدنیا والدین رکن‌الاسلام والمسلمین‌سلطان‌البروالبحر تاج آل‌سلجوق‌ابو

صوك قسمنده کتابه‌نك دوامی :

٣ — الفتح کیکاوس بن کیخسرو برهان أمیرالمؤمنین فی‌تاریخ سنة اربعة عشر [و] ستمایه

عزالدین کیکاوس تربه‌سنك مدرسه حولیسنه ناظر قسمنده ماوی چینی ایله قابارتما اوله‌رق یازیلمش ایکی سطرلق کتابه‌ده شودر :

لقد اخرجنا من‌سعةالقصورالی‌ضیق‌القبور یاحسرتاه ما کان اغنی عنی مالیه

هلك عنی سلطانیه تحقق‌الانتقال و تبین‌الرحال عن ملك وشیك‌الزوال فی‌الرابع من شوال

سنة سبع عشرو ستمایه

تام تربه قاپوسنك اوزرنده ماوی چینی ایله ترتیب ایدیلمن نصف دائره‌ده شو، فارسی منظومه کورولور.

درجهان شاهان بسی بودندکز کردون ملك
تیرشان پروین کسل بودوسنان جوزا شکار
بنکریداکنون بنات‌النعش وارازدست مرك
نیزها شان شاخ شاخ وتیرهاشان تارتار

تربه ایچنده (عزالدین کیکاوس) ك صندوقه‌سی اوزرینه وصیتی‌موجبنجه آشاغیده‌کی بیتلرحك ایدیلمشدر .

ما جهانرا کذاشتیم وشدیم
ریح راحت نکاشتیم وشدیم
بعدازین نوبت شماست کما
نوبت خویش داشتیم و شدیم

[*]حکومت امامی مدرس مصطفی افندی چینیلرك سوکولدیکنی کوره‌رك‌اوزمان مکتوبی‌ممیزی بولنان‌ضیابکه [سیواس مبعوثی ضیابك افندی] خبر ویرمش ، ضیابك والی وکیلی اولان مظهربکك معاونتیله چینیلری‌یرارمنی ئه‌وندن چیقارتمشلردر.

تربه پنجره‌سندن برینك اوزرنده (عمل احمد بن بکر ... المد) [1] اسمی کورونور. بو کتابه فرانسزجه (سیواس و دیوریکی) قورپوسنده‌ده موجوددر .

برنجی عزالدین کیکاوس (616 ﻫ 1219 م) سنه‌سنده وفات ایتمشدر . تربه‌نك اوزرنده‌کی (4 شوال 617) تاریخی تربه‌نك یاپیلدیغی تاریخدر .

کیکاوسك تربه‌سنده اون اوچ صندوقه واردر . بوقبرلردن بردانه‌سی ییلدیرم بایزیدك اوغلی اولوب سیواس والیسی اولدیغی خلق آراسنده متواتر اولان (ارطغرل چلبی) نك اولمق اوزره کوستریلیورسه‌ده دوغرو دکلدر .

ییلدیریمك سیواس والیسی اولان اوغلی (سلیمان چلبی) در . ذاتاً ارطغرل بروسه‌ده تکه‌جك اوغلی محله‌سنده مسجدی خطیره‌سنده مدفوندر .

ارطغرلك سیواسده مدفون اولماسی قناعتی ، سیواسك ضبط وتخریبندن متأثر اولان واو اثناده ارطغرل اسمنده‌کی اوغلنك وفاتیله‌ده تأثری آرتان ییلدیریمك ، کویا قوال چالان بر چوبانه قارشی سویله‌مش اولدیغی روایت ایدیلن [چال چوبان چال ارطغرل کبی اوغلك می ئولدی سیواس کبی قلعه‌کمی کتدی؟] سوزینك مورخلرجه یا کلش تفسیرندن ایلری کلمش اولدیغنه شبهه یوقدر .

*
* *

برنجی عزالدین کیکاوس ، آناطولی سلجوقی حکمدارلرندن برنجی غیاث‌الدین کیخسروك اوغلودر . غیاث‌الدینك ، بیزانسلیلرله واقع محاربه‌سنده شهید اولمسی اوزرینه (607 ﻫ) ملاطیه والیسی اولان بویوك شهزاده (عزالدین) امرانك اتفاقیله (قیصری) ده حکمدار اعلان اولوندی . [1210 میلادی]

عزالدین کیکاوسك ، علاءالدین ، جلاالدین کی فریدون اسمنده ایکی قرده‌شی واردی. بونلردن علاءالدین کیقباد ، ممالك دانشمندیه یعنی توقاد وحوالیسی والیسی ایدی. علاءالدین ، باباسنك وفاتی دویار دویماز ارضروم حاکمی اولان عمجه‌سی (مغیث‌الدین طغرل شاه) وکوچوك ارمنستان حاکمی (لئون) ایله اتفاق ایدوب (عزالدین) ی قیصری‌ده محاصره ایتدی . [3]

محاصره اپی زمان سوردی . قیصری شحنه‌سی (جلاالدین قیصر) ، قرال (لئون) ی بر طاقم هدیه‌لر ویرمك صورتیله صحنهٔ حربدن چکلمکه ارضا ایتمش [4] وبونك اوزرینه (مغیث‌الدین طغرل‌شاه) ده محاصره‌یی

[1] بو جهانی که ترك ایدوب کتدك   رنجی دلده برك ایدوب کتدك
شمدیدن صوکره نوبت ایردی سزه   نته‌کیم اول ایرمشیدی بزه

تورکجه سلجوقنامه‌دن . بو ایکی بیت متنده‌کی فارسی مثنوینك ترجمه‌سیدر .

[2] ابن بیبی‌یه کوره أمرا آراسنده غیاث‌الدینك ، عزالدین ، علاءالدین ، جلال‌الدین کی فریدون اسملرنده اوچ اوغلندن برینك حکمدار اولمسی ایچون آرالرنده قرعه چکلمسی موضوع بحث اولدیسه‌ده مرعش ملکی أمیر (نصرةالدین) اعتراض ایده‌رك بویوك برادرك تخته چیقمسی مناسب اوله‌جغنی سویله‌مسی اوزرینه بو فکر قبول ایدیله‌رك بش کونده قیصری‌یه جلب ایدیلن (عزالدین) ہ بیعت اولوندی . پك نفوذلی و خیرخواه اولان نصرةالدین حسن بك علاءالدین کیقبادك صوك سنه‌لرنده تقریباً (631) تاریخنده مقتولاً وفات ایتمشدر .

[3] عزالدینك سیواسده عمجه‌سی (مغیث‌الدین طغرل‌شاه) طرفندن محاصره ایدیلمسی بو وقعه‌دن دها اول تخمین ایدیلیور.

[4] ابن بیبی ، (جلال‌الدین قیصر) ك کیجه‌له‌ین بالذات (لئون) ك قرارکاهنه کیده‌رك اونی اقناع و اطماع ایتدیکنی یازییور .

ترك ايله چكلمش اولديغندن يالكز باشـنه برايش كورەميەجكنى آكلايان (علاءالدين كيقباد) محاصرەيى رفع ايدەرك آنقرەيه صاووشمش واوراده اجراى حكومته باشلامشدر .

عزالدين كيكاوس، محاصره دن قورتيلدقدن صـوكره قونيەيه كيدەرك اوراده جلوس مراسـمنى تكرار ايلەمش وايشلرينىتنظيم ايتدكدن صوكره آنقرەده حكمدارلق ايتمكده اولان قردەشنكتأديبى ايچون آنقرەيى محاصره آلتنه آلمشدر.

اوزون مدت محاصرەدن صوكره امرادن (حسامالدين چوبان) و (سيفالدين قزل) بكلرك توسـطيله وحياتنه قصد ايديلمه مك شرطيله (علاءالدين كيقباد) قردشنه تسليماولمش وملاطيەده (منشار) ودها صوكره يەاوراده (كزرپيرت) قلعەسنه حبس ايديلمشدر . [6]

بووقعەنك تاريخى ابىالفداده (609) اولمق اوزره مقيددر. بوتاريخ، آنقرەنك محاصره ايديلديكى تاريخ ايسه شايان قبولدر . علاءالدين كيقبادك برادرينه تسليم اولمسى (610) سنەسـندەدر . چونكه مشار اليهك بوتاريخده آنقرەده باصيلمش بر سكەسى احمد توحيد بكافندى استاديمزك قوللكسيونلرنده موجوددر .

عزالدين، برادرى علاءالدين ايله اوغراشيركن، بوحالدن بالاستفاده باباسى زماننده‌فتح ايديلن (آنطاليه) خرستيان خلقى قبريس فرنكلرينى دعوت وتورك ادارەسندن قورتولمق‌ايچون شهرى شواليەلره تسليم ايتديلر. قردەشنك عصيانى باصديران عزالدين درحال آنطاليه اوزرينه حركت ايله تقريباً 610 سنەسى صوكنده ويا (611) ابتداسنده بورايى استرداد ايلەمشدر . [7]

عزالدين كيكاوس بوندن صوكره طربزون ايمپراطورى (آلكسى) يه تابع اولان (سينوب) شهرينى 611 سنەسى اورتاسنده فتح ايلەمش واو زمانه كوره پك اهميتلى اولان بو شهرك فتحنى (مجدالدين اسحق) واسطەسيله بغداد خليفەسنه بيلديرمشدر . [8]

عزالدين كيكاوس، ارمنى قرالى (لئون) ك ألندنده طرسـوس جوارندەكى (جنجين = حاچين) قلعەسنى ضبط ايتمش و ارمنى قرالنك سلچوقيلره ويرمكده اولديغى ويركى‌يى آرتديرمشدر .

عزالدين ، بو سـفرى متعاقب منكوجيلردن ارزنجان حاكمى اولان (فخرالدين بهرامشـاه) ك قيزينى آلدى . بو قيز ايكنجى قيلج ارسلانك قيزينك قيزى يعنى عزالدينك خالەسنك كريمەسى ايدى.

ياپمش اولديغى حربلرده موفق اولان عزالدين، ايوبيلردن اولوب (613 ه 1216 م) سنەسنده وفات ايدن (ملك

---

[5] بو قيصرى محاصرەسنى تخميناً (609) اولەرق [1212 ميلادى] قبول ايدييورز .

[6] ابن بيبى، محاصره ايديلن سنەنك ايلك بهارندن كلەجك سنەنك بهارينه قدر هركون طرفينك بربرليله مصادمه و مقاتله ايتدكلرندن بحث ايدييوركه بو قيده كوره آنقرە محاصرەسى بلافاصله بر سنه سورمشدر . حتى عزالدين كيكاوس بوصرەده اردوكاهده كنديسى ايچون برسراى ياپديرديغى كبى امراسى‌ده برر ئەو ياپديرەرق قيشين‌بيله محاصرەيه‌دوام‌ايتمشلردر. بو سراى بالاخره مدرسه اولمش و (نمازكاه) ديه شهرت بولمشدركه موقعى شيمديكى أتنوغرافيا موزەسى بناسنك اولديغى يردر .

[7] سينوبك 611 سنەسى اورتاسنده فتح ايديلديكى بيلنمسنه وابن بيبى، آنطاليه فتحنك ايرتسى سنەسنده (سينوب)ك ضبط ايديلديكنى يازمسنه مبنى بوآنطاليه سفرينك (610) سنەسنده واقع اولديغى استدلال ايديلير .

[8] بويوك مظفريات و فتوحاتى خليفەيه بيلديرەرك اوندن بر عنوان آلمق و بوصورتله خلقك مظهر اعتمادى اولمق عنعنەسى موجوددى . بوتون اسلام حكمدارلرى بوصورتله حركت ايدييورلردى .

ظاهر غازی) نك خلفی (ملك عزیز) ك كوچوك یاشده اولمسندن بالاستفاده مطمح‌نظری اولان (حلب) ی ضبط ایتمك ایسته‌مشدی .

بو مقصده بناءً اردوسنك (البستان) ده طوپلانمسنی امر و 615 سنه‌سی ربیع‌الاولنده حركت ایتدی. ایلك مصادمه‌لرده موفق اولارق (رعبان) (مرزبان) (تل‌باشر) كبی قلعه‌لری ضبط ایدن عزالدین كیكاوس فتوحاتنه دوام ایتمك ایسته‌دی . فقط حلب حكمداری ، مصر سلطانی (ملك عادل) دن استمداد ایلدی . (میافارقین) ایوبی ملكی (ملك اشرف مظفرالدین موسی) حلب ایوبیلرینك یعنی (ملك عزیز غیاث‌الدین) ك معاونتنه قوشدی .

عزالدین ایلك موفقیاتی متعاقب درحال حلب اوزرینه یورومیه‌رك ملحقاتی الده ایتمكله وقت كچیرمكده ایكن (ملك‌اشرف)ی قارشیسنده بولدی . (ملك اشرف) ه قارشی امیر مجلس (مبارزالدین بهرام شاه) ی درت بیك كشیله كوندردی ایسه‌ده (ملك اشرف) بونی بوزدی . [1]

بو مغلوبیت، اصل اردونك قوهٔ معنویه‌سنی صارصدی . بونك اوزرینه بالذات حربه كیرمك ایسته‌مه‌ین عزالدین كیكاوس مغلوباً كندی حدودینه قادارچكیلمكه مجبور اولمش وبو مغلوبیت كندیسنه پك آغیر كلمشدر. حلب سفری موفقیتسزلكی سلچوقی حكمدارینی جانیانه بر حركته‌سوق ایتمشدر. عزالدین بوخصوصده امراسنی اتهام ایله آنلری غدارانه اولدورتمشدر . تورکجه سلچوقنامه امرانك اتلافنی شویله آكلاتیور . « عزالدین كیكاوس مغلوبیت اوزرینه (آبلستان = البستان) ه كلدی . قلعه‌لرك الدن كیتمسنه فوق‌العاده غضبلندی ، امرایی طوپلادی . معیتنه ، امرانك سلاحلرینی چیقارملرینی امر ایتدی ، هیچ كیمسه‌یی ایچری ودیشاری براقدیرمادی . بارکاهك اطرافنه عسكر دیزدیردی . امرایه غضوبانه خطاب ایتدی وبونلرك ال و آیاقلرینی باغلاتوب برئوو ایچنه دولدیرتارق ئووه آتش ویردیردی . بوزواللیلر فریادوفغان ایچنده یاندیلر . »

ارتكاب ایتدیكی بو وحشت، ایش ایشدن كچدكدن‌صوكره عزالدینی پك متأثر ایتمش! بو حالدن كندیسنی منع ایتمدكلری ایچون معیتنی تكدیر ایله‌مش !! وسلچوقنامه‌یه كوره بو تأثر سببیله مستعد اولدیغی ورم علتی كندینی كوسترمش .

عزالدین اكثریتله سیواسده اوطوروردی . خسته‌لنی سببیله سیواسك صوبی كندیسنه یارامایور وبرای‌تبدیل آب وهوا مساعد برمحله نقل ایدلمسی ایجاب ایدیوردی. اطبانك توصیه‌سیله (ویران‌شهر) ه نقل اولوندی.[2] ملاطیه‌دن فرات نهری صویندن كتیروب كندیسنه ایچیردیلر [3] خسته‌لق سیرینی تعقیب ایتدیكندن أیی

[1] مبارزالدین بهرامشاه ، ملك اشرف قوتلرینه یقین كلنجه دشمن قوتنی آكلامق‌ایچون تجربه‌دیده برمجاهد اولان سیواس بلوك باشیسی (محمودآلپ)ی ایلری كوندرمش. محمودآلپ دشمن قوتنك فضله اولدیغنی ودرت بیك كشیله حرب ایدیله‌میه‌جكنی سویله‌مش . امیر مجلس (محمودآلپ) ی تكدیر ایتمش وهجوم ایله‌مش . ایلك‌مصادمه‌ده مبارزالدین‌غالب كلمش فقط بوصره‌ده اسیر دوشن برسلچوق نفری كندی قوتلرینك درت‌بیك كشی اولدیغنی سویله‌ینجه (ملك‌اشرف) داغیلان عسكرینی تشجیع ایله غلبه چالارق (مبارزالدین) ی اسیر ایله‌مش . (تورکجه سلچوقنامه)

[2] بو ویران شهرك سیواسك جنوبنه وعزیزیه‌نك شمال شرقیسنه تصادف ایدن (ویران‌شهر) له ملاطیه‌نك جنوب غربیسنده‌كی (ویران‌شهر) دن هانكیسی اولدیغی بیلنه‌میورسه‌ده ملاطیه ویران شهرینك سلچوقیلر زماننده معمور وهواسنك أیی اولمسی جهتیله بورانك ترجیح ایدیلدیكی قوتله‌محتمل‌در. شمدی بو ویران شهره (مهاجر ویران شهری) دینیور . بورایه قافقاس مهاجرلری اسكان ایدیلمش اولوب بونلر یوزاللی خانه‌دن عبارتدر .

[3] «ویران‌شهره واروب انده منزل منزل مرتب ایندیلر . شویله‌كه ملاطیه‌دن فرات صوبی سلطانك شرابخانه‌سنه دست‌بدست هركون كلیردی» [تورکجه سلچوقنامه]

اولامایارق وفات ایتدی . وصیتیاوزره جنازه‌سی سیواسه‌نقل ایدیلوب کندیسنه خلف اولان‌برادری علاءالدین کیقباده کوستریلدکدن صوکره یاپدیرمش اولدیغی شفائیه مدرسه‌سنه دفن ایدیلدی .

(عزالدین کیکاوس) ك وفاتی (616 ﻫ 1219 م) تاریخنده‌در . بعضی تاریخلر 617 سنه‌سی کوسترمشلرسه‌ده یاکلشدر . برادری علاءالدین کیقبادك 616 تاریخلی پاره‌سی اولدیغی کبی (روضةالمناظر) ده عزالدینك وفاتی تاریخنی (616) سنه‌سنده کوسترر [3]

سیواس سوری کتابه‌لری

621 ﻫ 1224 م

موسیو (بوره) طرفندن بر صورتی آلنه‌رق بالاخره ضیاعه اوغرامش اولان برنجی کتابه‌یی (سیواس و دیوریکی) قورپوسندن نقلاً أثریمزه قویدق وطرفمزدنده ایجاب ایدن ایضاحاتی ویردك . کتابه شودر :

امر بعمارة هذه القلعة المبارکة السلطان علاءالدنیا والدین ابوالفتح کیقباد ابن

کیخسرو برهان أمیرالمؤمنین فی تاریخ [سنة] احدی وعشرین وستمایه

سوره عائد ایکنجی کتابه ایکی پارچه طاشه حك ایدیلمش اولوب سیواس لیسه‌سنده محفوظدر. برنجی طاشده:

امر بعمارة هذا البدن فی

أیام دولة السلطان

ایکنجی پارچه طاشده :

المعظم علاءالدنیا و

الدین ابوالفتح کیقباد بن کیخسرو

ناصر أمیرالمؤمنین بدرالدین یاقوت

ایکنجی کتابه‌نك تاریخی یوقدر . طاش و یازی عادیدر. کرك بو کتابه وکرك اشاغیده‌کی (شحنه کنبدی) کتابه‌سی خیلی مدت اول بوحوالیده تدقیق سیاحتی یاپمش اولان موزه‌لر مدیری محترم خلیل ادهم بك افندینك همتلریله ضیاعدن قورتاریلمشدر .

⁂

علاءالدین کیقباد آناطولی سلجوقی حکمدارلرینك الك مشهوریدر. 616 سنه‌سنده برادری (عزالدین کیکاوس) ك یرینه (سیواس) ده حکمدار اعلان ایدیلمشدر .

[3] 616 وقوعاتی آراسنده «... توفی الملك العادل عزالدین کیکاوس بن کیخسرو بن قلج ارسلان صاحب الروم وملك مکانه اخوه کیقباد» [روضة المناظر ولی الدین کتبخانه‌سی نومرو 2426]

باباسنك وفات و قردەشنك جلوسنى متعاقب سلطنت دعواسنه قالقوب (ملك منصور كيقباد) اسميله پاره باصديرارق آنقرەدە حكومت ايتمك ايستەديسەدە نهايت برادرينه انقياده مجبور اولدى و حبس ايديلدى. (610 ھ 1213 م)

علاءالدين، جلوسنى متعاقب ارمنيلرك اللرندە بولنان (كالونوروس) ى ضبط ايله اعمار ايدوب اسمنى (علائيه) قويدى .

بنى آرتق عائلەسى ألندن، كاخته وچمشكزك طرفلرينى آلدى. [١] ايوبيلردن دمشق حكمدارى (ملك معظم شرف الدين)ك قيزى (ملكه عادله) ايله ازدواج ايتدى .

بعضى شكايتلر اوزرينه (اميرحسام الدين چوبان) قومانداسيله قريم ساحللرينه عسكر سوق ايدەرك (سوداق) شهرينى ضبط ايتديردى . شيمدى (ايچ ايل) ديديكمز ولايتى ارمنيلرك ، (ارزنجان) و (كماخ) شهرلرينى (منكوج) عائلەسندن اولان (علاءالدين داوود شاه)ك اللرندن آلدى و (شرقى قره حصار) ى دە مملكتنه الحاق ايلەدى .

علاءالدين كيقباد ، خوارزم حكمدارى مشهور (جلال الدين منكوبيرتى = منكبرتى) ايله ابتدا حسن مناسباتده بولوندى . بالآخره جلال الدينك مصره عائد اولان (اخلاط) شهرينى ضبطى اوزرينه دمشق حكمدارى ملك اشرفله برابر حركت ايدەرك جلال الدينى مغلوب ايتدى وبو اثناده جلال الدين طرفنى التزام ايدن عمجه زادەسى (ركن الدين جهان شاه) ك ألندندە (ارضروم) ى آلدى .

بو أثناده موغوللر غربه دوغرو ايلرولیورلردى . حتى (چرماغون نويين) قومانداسندەكى آقينجى موغول قوتى سيواس جوارينه قادار كلدى. علاءالدين، بو آقينلره قارشى قويمق ايچون بعضى مهم نقطەلرى الده ايتمك ايستەدى واوميانده مصرليلره عائد اولان (اخلاط) ى دە آلدى .

بو وقعه اوزرينه (ملك اشرف) له آراسى آچيلان علاءالدين كيقباد، ايكى دفعه مصرليلرى مغلوب ايتدى .

633 سنەسندە [ميلادى 1235] يعنى وفاتندن برسنه اول موغول خاقانى طرفندن كوندريلن (شمس الدين عمر قزوينى) ايله مكالماتى نتيجەسندە موغوللره اطاعتى قبول ايتدى .

علاءالدين كيقباد (634 ھ 1236 م) سنەسندە قيصرى نك (مشهديه) صحراسندە يەمش اولديغى آو أتنك تاثيريله خستەلاندى . برقاچ كون صوكره وفات ايتدى . نعشى قونيەيه نقل ايديلشدر .

بعضى تاريخلر، كوچوك قردەشى و(ملكه عادله) نك اوغلى (قيلچ آرسلان)ك ولى عهد تعيين ايديلمسندن متأثر اولان بويوك اوغلى (غياث الدين كيخسرو) طرفندن زهرلەتيلديكنى يازارلر .

حكومتى زماننده آناطولىدە برچوق مبانى وجوده كلمش اولديغى مختلف محللردەكى كتابەلرك تدقيقندن آكلاشيليور .

*
* *

ايكنجى كتابه صاحبى (بدرالدين ياقوت) سلجوقى رجالندندر . بو ذاتك ، كيقباد زماننده مصرله واقع محاربەدە قوماندانلقده بولنان (ياقوت ميرداد) اولماسى ملحوظدر .

---

[1] بنى آرتق عائلەسى اوچ قولدر . 1 - حصن كيف وآمد 2 - ماردين 3 - خربوط . علاءالدنك ؛ أللرندن (كاخته) و(چمشكزك) ى آلديغى شعبه (خربوط) قوليدر .

شحنه کنبدی

629 ھ 1231 م

بوکنبد، سیواس ایله قزیل ایرماق آراسنده ، قیصری‌یه کیدن‌شوسه‌نك صاغ طرفنده، شهره یاریم‌ساعت مسافه‌ده بولونیورمش. کنبد صوکره‌دن ییقیلارق کتابه‌سی‌سیواس‌لیسه‌سنه نقل اولونمشدر. کتابه‌نك برصورتی (سیواس ودیوریکی) قورپوسنده‌ده واردر . ثلث خطله حك ایدیلمش ایکی سطرلق کتابه شودر .

1 — اللهم اغفرلصاحب هذه‌المقبرة [الا] عبدالضـ[ـعیف] المحتاج

2 — الی‌رحمةالله‌تعالی الحسـ[ـین] بن جعفر فی‌تاریخ سنة تسع وعشرین وستمایه

کنبده دفن ایدیلمش اولان ذات (629) هجری سنه‌سنده وفات ایله‌مشدر . اسمی (حسین‌بن‌جعفر) در. بوکنبده (شحنه کنبدی) اسمی ویریلدیکنه نظراً حسین بن جعفرك، سیواسك ضابطه مدیری اولدیغی اکلاشیلیور .

بروجیه مدرسه‌سی

670 ھ 1271 م

بو مدرسه حکومت جوارنده ، اسکی قلعه محله‌سنده شفائیه مدرسه‌سنك اوست طرفنده وتقریباً اوتوز قرق‌متره مسافه‌ده بنا ایدیلمشدر. [1] خلق آراسنده (حاجی‌مقصود) (حاجی‌مسعود) مدرسه‌سی دییه معروفدر. قیود عتیقه‌ده‌ده (مظفرالدین غازی) دییه مقیددر .

مدرسه‌نك بانیسی اوچونجی غیاث‌الدین کیخسرو رجالندن (مظفربن‌هبةالله البروجردی) اسمنده‌برذات اولماسنه مبنی بوراسی (بروجیه) مدرسه‌سی اسمیله‌ده طانمشدر .

بومدرسه مربعه‌یقین مستطیل شکلنده‌در. قاپوسی غرب‌طرفه آچیلیر. قاپونك اوكی کنیش باغچه‌حالنده‌در. فوق‌العاده‌مزین اولان قسمی صاریمتراق قوملی طاشله یاپیلمشدر. بنانك دهلیزی یونتمه طاشلردن یاپیلمش برقبه ایله مستوردر . بونك ایکی طرفنده مسجدله تربه قسملری بولونمقده‌در .

دهلیزدن اصل آولو قسمنه کچیلیر . آولونك ایکی طرفنده بش کمرله برلشن قورینت باشلقلی دردر مرمر ستونه استناد ایتمش برر رواق واردر . بو رواقك آرقه‌لرنده مدرسه حجره‌لری بولونور .

مدرسه قاپوسنك‌اوستنده ویوکسك برمحلده ایکی سطرلق ثلث‌خطله‌حك ایدیلمش شوکتابه کورولمکده‌در؟

[1] حکومت‌قوناغی قارشیسنده انشاایتدیریلن والی قوناغی مع‌الاسف بومدرسه‌ایله (شفائیه) مدرسه‌سنی پرده‌له‌مشدر . شیمدی، شهرك اك ایشلك جاده‌سندن کچنلر ، تورك صنعتنك بدیعه‌لری یرینه هیچ برمعماری قیمتی حائز اولمایان علی‌العاده بربنایی یعنی والی قوناغنی کورمکله دلخون اولورلر . شهرلرك اعمارنده تورکك مدنی وارلغنی اثبات ایدن اثرلرك تخریبنه ویا یکی مبانی آراسنده‌نظردن سیلنمه‌سنه میدان ویریلمه‌مك لازمدر . بو اثرلر بر ملتك بنلکی‌در. بو اثرلرك محافظه‌سنه اعتنا ، ملی اولدیغی قادار مدنی بر وظیفه‌درده .

١ — بنا هذه المدرسة المباركة فی ایام دولة السلطان الاعظم غیاث الدنیا والدین ابی الفتح کیخسرو
ابن قلج ارسلان خلدالله ملکه العبد الضعیف

٢ — المحتاج الی رحمة ربه الغفور المظفر بن هبة الله البروجردی غفرالله له ولوالدیه ولجمیع المسلمین
فی شهور سنة سبعین وستمایه

ثلث یازی ایله قاپونك صاغنده‌كی حجره‌نك اوستنده :

بسم الله الرحمن الرحیم شهد الله ا

قاپونك جبهه‌سنده :

نه لا اله الا هو والملئكة واولوا العلم قائماً بالقسط لا اله الا هو العزیز الحكـ

قاپونك صولنده‌كی حجره‌نك اوستنده دوامی اولان :

یم ان الدین عند الله الاسلام

وصاغ حجره‌نك اوستنده قاپارتما ایکی دائره ایچنده :

(الواثق بالله) و (المظفر بن هبة الله)

قاپونك صولنده‌كی حجره‌نك اوستنده ینه قاپارتما ایکی دائره ایچنده :

(توكلت علی الله) و (العزة لله)

قاپونك جبهه‌سنده (شهد الله) آیت کریمه‌سنك اوست طرفنده نصف دائره ایچنده :

طلب العلم فریضة علی كل مسلم فضل العلم

یان طرفنده دوامی اولان :

خیر من فضل العبادة

حدیث نبویسی حك ایدیلمشدر .
بنانك جبهه‌سنده صاغ طرفنده‌كی صاچاغك همان آلت قسمنده بویدن بویه :

بسم الله الرحمن الرحیم الهی طول الامل غرنی وحب الدنیا اهلكنی . . . . [نقطه‌لی
یرلر قیریقدر] . . . . ارحم الراحمین .

بنانك صول جبهه‌سنده‌کی صاچاغك آلتنده :

الهی ان مقامی هذا مقام العائذین برحمتك و اللائذین بعفوك

و المستجیر [ین] بعز جلالك قد زاد علاك وقدرتك....

. . . . . اسألك ان ترحم . . . . . .

جمله‌ء دعائیه‌سی حك ایدیلمشدر .

⁂

مدرسه‌نك ایچ آولیسنده ، سكز مرمر ستونه مستند ایکی رواق قوسلرینك کوشه‌لرنده سکز داڭروی الشکل مادالیون ایچنده آشاغیده‌کی کتابه کورولور .

برنجی مادالیونده ؛

امر بعمارة هذه المدرسة المبارکة فی ایام دولة

مادالیونك تام اورتاسنده :

(السلطان)

ایکنجی مادالیونك ایچنده :

الاعظم مالك رقاب الامم سید سلاطین العرب و العجم غیاث

مادالیونك تام اورتاسنده :

(الدنیا)

اوچنجی مادالیونك ایچنده :

و الدین مغیث الاسلام و المسلمین ابوالفتح کیخسرو بن قلج

اورتاسنده

(آرسلان)

دردنجی مادالیونك ایچنده :

برهان امیر المؤمنین خلدالله دولته و اعلی کلمته

اورتاسنده :

(و شانه)

بشنجی مادالیونك ایچنده :

العبد الضعیف المفتقر الی رحمة ربه الغفور

اورتاسنده :

(. . . . قيريق)

آلتنجی مادالیونك ایجنده :

المظفر بن هبةالله بن المظفر بن عبدالله المفضلی البرو

اورتاسنده :

(جردی)

یدنجی مادالیونده :

غفرالله له و لوالدیه و لجمیع المسلمین اللهم اغفر لمن

مادالیونك تام اورتاسنده :

(یقول آمین)

سکزنجی مادالیونك ایجنده :

فی شهور سنة سبعین وستمایه من هجرة [ر] سول الله علیه

مادالیونك اورتاسنده :

(السلام)

عباره‌لری حك ایدیلمشدر .

*
* *

مدرسه داخلنده بانیسی اولان (مظفربن هبةالله) ك قبه‌لی تربه‌سی واردر . تربه‌نك کتابه‌سی مدخله قارشی کلن دیواردن باشلار . یازی ماوی وسیاه چینی‌دندر . تربه‌نك دیواری اولجه کاملاً چینی ایمش بوکون دیوارلرده چینی بقایاسی کورولور .

تربه‌ده ایکی قبرواردر . بونلر کیره‌چله یاپیلمش اولوب صندوقه طرزنده‌در . اولجه بونلرك اوزرنده‌ده چینی وارمش . تربه‌نك قاپوسنده‌کی چینیلر کوزه‌للکلرنی محافظه ایتمکده‌در . درت سطرلق تربه کتابه‌سی شودر :

١ — بسم الله الرحمن الرحیم الهی لیس لی عمل اتقرب به الیك ولا حسنة ادل بها علیك عز فقری وفاقتی وذلی ووحدتی فارحم غربتی وکن انیسی فی حفرتی فقد التجأ

٢ — ت الیك وتوکلت علیك وانت اکرم الاکرمین وارحم الراحمین . . . . .

. . . .

٣ ـ هذه تربة العبد الضعيف الغريب الوحيد المظفر بن هبة الله المفضلى البروجردى غفر الله له
ولوالديه ولجميع المس

٤ ـ لمين وارزقه الجنة والس[ع]ادة فى الاخرة آنس الله وحدته ورحم غربته فمن غير
ترتبى وبدل حفرتى فأنت خصمه وعليه غضب الله والملائكة والناس اجمعين .

بونلردن ماعدا مدرسه‌نك وقفیه‌سندن چیقاریلان بعضی شرطلر مدرسه آولیسنه کیررکن صاغ طرفده بشنجی مادالیونك اوستنده دیوارده‌کی اوچ دائره‌وی مادالیونك ایچینه حك ایدیلمشدر :

برنجی مادالیونك ایچنده :

وشرط الواقف مدرساً واحداً وثلثاً من المعيدين وثلثين

مادالیونك اورتاسنده :

(من الفقهاء)

ایکنجی مادالیونك ایچنده :

واربعة من الحفاظ واماماً واحداً ومؤذناً وخازناً واحداً لخزانة

مادالیونك تام اورتاسنده :

(الكتب)

اوچونجی مادالیونك ایچنده :

من جملة ماوقف الواقف رحمه الله على
هذه المدرسة المباركة قرية اسكى

مادالیونك اورتاسنده :

(من ناحية ايلبكلو)

عباره‌لری حك اولونمشدر .

بو وقفیه خلاصه‌سنه کوره بوراده برده کتبخانه وارمش .

(مظفر بن هبة الله)ك وظیفه ومأموریتنه‌دائر کتابه‌سنده هیچ براشارت یوقدر. کوردیکمز سلجوقنامه‌لرده‌ده اسمنه تصادف ایده‌مه‌دك . بو کتابه‌لرده (سیواس و دیوریکی) قورپوسنده‌ده واردر .

چیفته مناره مدرسه‌سی

670 ﻫ 1271 م

وزیر شمس‌الدین مدرسه‌سی‌ده دەنیلن و خلق آراسنده (دارالحدیث) ویا (چیفته مناره) دییه معروف اولان بو مدرسه، سیواسك حکومت قوناغی جوارنده وشفائیه مدرسه‌سی قارشیسنده‌در.
بنانك شرقه یعنی سوقاق طرفنه تصادف ایدن اك كوزل قسمی یانلرینك تعمیرینه‌مبنی محافظه ایدیله‌بیلمشدر.
داخلی اقسامی ایسه باقیمسزلقدن دولایی یارم عصر اول ییقیلمشدر.

مدرسه‌نك جمله قاپوسی انسانی حیرتده براقه‌جق درجه‌ده مزیندر. بوقاپو قسمنك اوستنده وایكی طرفنده برر شرفه‌لی وكلاهلری‌دوشمش، طوغله‌دن یاپیلمش ایكی مناره واردر. مناره‌نك دیوارلری مرور زمانله آشینمش وچینیلری دوشمشدر. مناره‌دن بریسنك شرفه‌دن یوقاری قسمی ییقلمشدر. زمیندن، مناره قاپوسنه قادار یكرمی ایكی و اورادن‌ده شرفه‌یه قدر یتمش‌اوچ كه جمعاً زمیندن شرفه‌یه قدر دوقسان‌بش قدم ارتفاع واردر.

مدرسه‌نك جبهه دیوارلری هم مرتفع وهم‌ده پك كوزلدر. روایته نظراً شیمدی موجود اولمایان مدرسه بناسی مستطیل شكلنده ایمش. بوراسی (1300 ﻫ 1882 م) سنه‌سنه قدر موجود اولوب صوكره‌دن خراب اولماسنه‌بناءً سری‌پاشا زماننده ییقدیریلمش وشیمدیكی بنا، خسته‌خانه اولارق یاپدیریلمش ایسه‌ده صوكره‌دن مكتب اولمشدر. [1] داها صوكره بوراسی بر عسكری مفرزه‌سنه ویریلمش وبونی متعاقب (1317) هجری سنه‌سنده سیواس عسكری رشدیه‌سی بو بنایه نقل ایدیلمش و (1332) هجری سنه‌سندن بری‌ده ایلك مكتب اوله‌رق استعمال ایدیلمكده بولونمشدر. مكتبك شیمدیكی اسمی (عصمت پاشا ایلك مكتبی) در.
بنانك جبهه قسمی صوكره‌دن استناد دیوارلریله تقویه ایدیلمك صورتیله اوزون مدت ییقلمق تهلكه‌سندن قورتارلمشدر. [2]

بوبنا بقایاسی، سیواسده‌كی اثرلرك اك كوزل و اك اینجه بر نمونه‌سیدر.
مدرسه قاپوسنك صاغ و صولنده و بنانك جبهه دیوارلرنده مزین حجره‌لر كورولور.
بنانك كتابه‌سی جلی خطله‌در. كتابه، قاپونك صاغ طرفنده‌كی حجره‌نك اوستندن باشلار، اورادن اورتایه یعنی اصل قاپونك اوستنه و اورادن‌ده صول طرفده‌كی حجره‌نك اوستنه كچه‌رك نهایت بولور.

صاغده‌كی حجره‌نك اوستنده:

امر بعمارة هذه‌المدرسة الصاحب الاعظم

---

[1] اصل جبهه‌نك مقابلنده‌كی قسم (1270ﻫ)ده مائل انهدام اولدیغندن ییقدیریلارق انقاضی حاجی عزت پاشا جامعنده قوللانلمشدر.
[2] مدرسه‌نك پك كوزل اولان جبهه قسمی موزه‌لر مدیری بولنان خلیل بك افندینك شایان شكران همتلریله قورتاریلمش و استناد دیوارلری یاپلمق صورتیله بوقسم تحكیم ایدیلمشدر. اكر بوهمت صرف ایدیلمه‌مش اولسه ایدی بز، بوملی آبده‌یی بوكون كوره‌میه‌جك ایدك.
بنایی كورن هرهانكی بر زائر، محترم استادك كوستردكلری علاقه‌یه قارشی شكران حسیله مشبوع اوله‌رق عودت ایده‌ر.

قاپونك اوستنده‌كی قسمده :

ملك ملوك الوزراء فی العالم شمس الدنیاوالدین محمد بن محمد بن محمد صاحب

صولده‌كی حجره‌نك اوستنده :

الدیوان خلدالله دولته فی سنة سبعین وستمایه

كتابه‌نك برصورتی (سیواس ودیوریكی) قورپوسنده واردر .

* *

بومدرسه (670) هجری سنه‌سنده یاپلمشدر . بوده بروجیه وصاحبیه مدرسه‌لری كبی اوچونجی (غیاث الدین كیخسرو) زماننه عائددر .

مدرسه صاحبی كتابه‌ده كندیسنی (صاحب اعظم) یعنی باش وكیل و ینه عینی معناده (صاحب الدیوان) اوله‌رق ذكر ایتدیرییور .

بوندن باشقه، كتابه‌ده‌كی (شمس الدنیاوالدین) و (خلدالله‌دولته) تعبیرلرینك قوللانلماسی وبروجیه، صاحبیه مدرسه‌لرنده اولدیغی كبی حكمدار اسمنك ذكر ایدیلمه‌مسی نظردقتی جالبدر .

معلوم اولدیغی اوزره حكمدارلر (الدنیا والدین) تركیبنی استعمال ایدرلر . (عزالدنیا والدین) كبی . وزیراعظم وسائر نافذ ذوات (الدولة والدین) تعبیرنی قوللانیرلر . (صاحب الدولة والدین) كبی .

برده، شیمدی‌یه‌قدر كوردیكمز كتابه‌لرده (خلدالله دولته) دعاسی انجق حكمدارلر ایچون مستعملدر. مدرسه بانیسنك حكمدارلره مخصوص القابی استعمالی كندیسنی سلچوقی حكمدارلریله هم مرتبه عد ایتدیكنی كوستر .

غیاث الدین كیخسرو زمانلنك اك نافذ بر رجل حكومتی اولان (صاحب آتا فخرالدین علی) بیله بوتون آثارنده (فخرالدولة والدین) تركیبنی قوللانمشدر .

* *

عجبا بو بنانك صاحبی، صاحب دیوان (شمس الدین محمد بن محمد بن محمد) كیمدر ؟

اولا شونی سویلیه‌لم‌كه بو دورده آناطولی سلچوقی دولتی اسماً موجوددی . مملكتك حقیقی اداره‌سی موغوللرك اللرنده ایدی. كرك حكمدار وكرك اك نافذ وزیری (فخرالدین علی) ایلخانی حكمدارینك مطیع برمأموری وضعیتنده بولنیورلردی .

مدرسه بانیسی (شمس الدین محمد)، تقریباً (658) ده دردنجی قیلج آرسلانك زماننده اعتباراً (683 هـ 1284 م) تاریخنه قدر بلا فاصله صاحب دیوان اولان (شمس الدین محمد جوینی) در . بو دورده بو اسمده بشقه بر ذات یوقدر .

غیاث الدین كیخسرو زماننده (صاحب آتا فخرالدین علی) وزیر اعظم ایدی .

(شمس الدین محمد جوینی) ایسه سلچوقی رجالندن اولدیغی حالده ایلخانیلر طرفندن (صاحب دیوان) وظیفهٔ مهمه‌سیله توظیف ایدیلمش ایدی . یعنی بوتون سلچوقی دولتی اموری آنجق بو ذاتك رأی و موافقتیله جریان ایدییوردی . (ابن بیبی) سلچوقنامه‌سنده‌ده (شمس الدین محمد) معین الدین

سلیمان پروانه) نك قتلی اثناسنده صاحب دیوان اولارق کوستەریلیوردی . حتی طبیعت شعریەسی اولار (شمس‌الدین محمد) قتلندن متأثر اولدیغی پروانه‌سلیمان حقنده ایکی بیت ایله اظهار تاثر ایتمشدر . [1]

صاحب شمس‌الدین محمدك اوچونجی غیاث‌الدین کیخسرو زماننده وقوعه کلن (هجری) وقعه‌سنی متعاقب ایلخانی حکمداری طرفندن عسکرله آناطولی‌یه کوندریلەرك سلجوقیلرك ، ایلخانیلره ویرمکده اولدیغی ویرکولرك متراکم قسمنك تصفیه‌سنه و اناطولی آسایشنی تسکینه مأمور ایدیلدیکی ابن‌بیبی‌ده محرزدر [2] .

شمس‌الدین محمد، آناطولی احوالنی مهماامکن تنظیم‌ایله بعض اوفاق‌تفك اصلاحات یاپوب عاصیلری‌اطاعت آلتنه آلمشدر .

ینه بوذات، بوتون سلجوقی دولتنك معاملات‌مالیه‌سنی تدقیق‌ایله ایلخانیلره ویریلەمیەرك بیریکن بورجلره مقابل (ارزنجان) و توابعنی مبایعۀشرعیه ایله !! ایلخانی الکاسنه الحاق ایتدیردی . شوحاله کوره سلجوقیلر بورجلرینی یعنی ایلخانیلره ویرمکده اولدقلری ویرکولرینی ویرەمەمك یوزندن ارزنجان و حوالیسنی بورجلرینه مقابل صاتمش اولدیلر .

صاحب دیوان بو ایشلری کوردکدن صوکره (تبریز) ە کیتدی . و (شرف‌الدین) ك اوغلی (خواجه هارون) ی آناطولی‌یه کوندردی .

(شمس‌الدین محمدجوینی) ایلخانیلر طرفندن هرجلوسده ابقا ایدیلمك صورتیله اوتوز سنه‌یه یقین موقعنی محافظه ایتمشدی .

(آرغون‌خان) دن اول‌برادری (احمدخان) ایلخانی‌حکمداری ایدی. آرغون برادرینه‌قارشی (خراسان) ده قیام ایتدی . صاحب دیوان شمس‌الدین محمد ، (احمدخان) ە صادق قالەرق اونی (ارغون) اوزرینه حرکته تشویق ایتدی . (آرغون خان) سلطنتی الده ایدنجه (شمس‌الدین محمد) ی قرده‌شنه مظاهرتله اتهام ایتدی . شمس‌الدین قورقوسندن (کیلان) ە قاچمق ایسته‌دیسه‌ده یاقالاندی و آذربایجانده (أهر) دینیلن محلده‌کی نهر کنارنده (683) سنه‌سی شعبانك دردنجی پازارایرتسی کونی قتل اولوندی [3] . [میلادی 1284]

شمس‌الدین محمدك وفاتنه شو تاریخلر سویلنمشدر :

رسیدالحق بتشریف شهادت   وزیرکو سرازکردون برافراشت
محمد صاحب‌دیوان که سی‌سال   جهانرا ازبسی آفت‌نکه داشت
زهجرت ششصد وهشتاد وسه‌بود   دوشنبه چارم شعبان که‌چاشت
فلك بین کانچنان نفسی‌نیارزد   جهان بین کانچنان مردی نبکذاشت

§

[1] شمس‌الدین محمدك پروانه حقنده‌کی مرثیه‌سی : [ابن‌بیبی ص 321]

لمارأیت خروج‌الترك من‌سبأ   مغافصاً مالهم عقل‌ولادین
انشدت مکتئباً ماقیل فی‌قدم   مضی سلیمان وانحل‌الشیاطین

معناسی : « تورکلرك سبا ملکندن غیرشعوری اولەرق خروجلرینی کورونجه اولجه سویلنمش اولان « سلیمان اولدی دیولر چوزولدی » مصرعنی متأثرانه انشاد ایتدم » سلیمان پروانه تورکلری اداره آلتنده طوتویورمش او اولونجه سربست قالان تورکلر سرکشلکه باشلامشلر !

[2] ابن بیبی سلجوقنامه‌سی آوروپا طبعی (ص 322)

[3] شمس‌الدین محمدك برادری اولوپ‌سلجوقی دولتی‌رجالندن اولان (علاءالدین عطا ملك) 681 سنه‌سنده وفات‌ایتمشدر. عطا ملکك اناطولیده بر خیلی آثاری اولدیغنی آقسرایی تذکره‌سی یازار . (ملت کتبخانه‌سنده‌کی نسخه ج 2 ص 23)

نظام عرصهٔ آفاق صاحب دیوان محمد بن محمددر یگانهٔ دهر
بسال ششصد وهشتاد سهز شعبان چار بوقت عصر دوشنبه برودخانهٔ اهر
بدست تسلیم از روی اختیار بعجز بجام تیغ لبالب کشید شربت قهر

§

صاحب دیوان محمدك وفاتیله برابر اداره ایتدیکی ایشلرك بوزولدیغنی آقسرایی تذکره‌سی یازار .
مذکور تذکره ، بو ذاتك عالم ، فاضل ، کامل بر وزیر اولدیغنی، یازدیغی محرراتك امثالنی میدانه کتیرمك ممکن اولمدیغنی ، ادارهٔامور ایچون بوتون فضائلی نفسنده جمع ایدن ، خطیب ، بلیغ بر دولت رجلی بولندیغنی اوتوز سنه‌لك مأموریتنده دائما خیرخواهانه بر مسلك تعقیب ایتدیکنی و ویردیکی امرلرك بوتون سلجوقی ممالکنده نافذ و جاری اولدیغنی علما وشعرانك حقنده مدح وستایشده بولوندقلرینی ذکر ایدەر .

بلفظ صاحب دیوان زخویش یادم‌کن
که‌نام ونسبها ازین بزرکترداری
خواص ملك درانکشتری سلیمان داشت
تراست ملك مسلم‌که درکهرداری
بمردجورکنون عدل تاکه خواهی کرد
نماند حاجت خلق ازکرم چه‌پرداری

آشاغیده‌کی رباعی‌ده شمس‌الدین محمد حقنده سویلنمشدر .

تاتودرتخت حکم بنشستی
دست بیداد خلق بربستی
کرت الیاس خوانده امیشی
دکرت حضر خوانده امهستی

کوك‌مدرسه

670 ﻫ 1271 م

670 هجری‌سنه‌سی، آناطولی‌سلجوقی تاریخنده‌اعمار فعالیتلری‌و آثار مدنیه نقطهٔنظرندن‌مهم برسنه‌عدایدیلمك لازم کلیر. بوسنه ایچنده سیواسده،بوکون بقایاسنی‌حیرتله تماشا ایتدیکمز بروجیه، دارالحدیث‌یاخود چفته‌مناره، کوك مدرسه یاخود (صاحبیه) کبی قیمت‌صنعتکارانه‌لری جداً یوکسك‌أثرلر وجوده کتیریلمش‌وسلجوقی‌رجالی بوخصوصده عادتا بربورلیه رقابت ایتمشلردر . کوك یاخود صاحبیه مدرسه‌سی طوپراق تپه‌نك شرق اتکنده یاپلمش اولوب‌سیواسده‌سلجوق آثار مدنیه‌سی آراسنده الکایی محافظه ایدیلمش اولانیدر. مدرسه وقتیله آلتلی، اوستلی ایکی قات اولارق یاپلمش ایسه‌ده صوکره‌دن فوقانی‌طبقه کاملاً دینه‌جك درجه‌ده هیئت اصلیه‌سنی غائب ایتمش وآلت قسمده ایسه اون اوچ حجره یعنی اوطه قالمشدر .

(1239 ﻫ 1823 م) سنه‌سنده سیواس مفتیسی (سیدعبدالله افندی) طرفندن مدرسه‌نك بر قسمنه اخشاب اوله‌رق فوقانی بعض اوطه‌لر علاوه ایدیلمشدر .

مدرسه قاپوسنك ایکی طرفی واوست قسمی اینجه طاش اویماجیلغنك شاه‌أثریدر. بوقسمه، یازیلرده آیری

بر كوزللك ويرييور . قاپونك هرايكى طرفنده ياپراق شكلنده تزييناتله دوقوز مختلف حيوان باشى واردر .
قاپونكواوك جبهه‌نك يوقارى قسمنده طوغله‌دن ياپلمش وچينيلرله سوسلنمش مرتفع ايكى مناره ومدخلده قارشى قارشى‌يه برمسجدله بر دارالتدريس واردر .

صاغ طرفده‌كى مسجد، بش متره مربعنده اولوب منبرى صوكرادن ياپلمشدر . قپوسنك چوره‌سنده ماوى وبياض چينى اوزرينه سياه رنكله معبده خدمت حقنده اوچ حديث پيغمبرى يازيلمشدر .

محرابك اطرافنده ماوى چينى اوزرينه ينه سياهله يازيلى (آية الكرسى) اوقونور . بوقسمك چينيلرينك بعضيلرى قيريلمشدر . متباقى قسم كوزللكنى محافظه ايدييور . قيريلن چينيلرك يرينه صوكره‌دن عينى رنكده چنيلر قونمشدر .

مدرسه‌نك جبهه ديوارينه ياپلمش اوچ لوله‌لى چشمه‌ده ينه بومدرسه صاحبى‌نكدر .

مدرسه‌نك جنوب جهتنده بر بوستان موجوددر . بوراسى وقتيله مدرسه‌يه عائد بر حمام عرصه‌سى ايمش .

بو مدرسه ، بر آرالق 1926 سنه‌سى حزيرانه قدر امام وخطيب مكتبى اولمشدى . شمدى موزه اتخاذ ايديلك صورتيله بوكوزل اثر خراب اولمقدن قورتاريلمشدر .

مدرسه‌نك كتابه‌سى اوچ قسمدر . قاپونك صاغنده‌كى حجره‌نك اوستندن باشلايارق قاپونك اوستنه واورادن صولده‌كى حجره‌نك اوستنه كچه‌رك نهايت بولور . كتابه ، ثلث خطله حك ايديلمشدر . [بر صورتى سيواس وديوريكى قورپوسنده واردر .]

صاغ حجره‌نك اوستنده‌كى قسم :

امر بعمارة هذه المدرسة المباركة فى أيام دولة السلطان الا

قاپونك اوستنده :

عظم شاهنشاه المعظم غياث الدنيا والدين كيخسرو بن قلج آرسلان خلد الله دولته الصاحب الاعظم الدستور المعظم ابو الخيرات والحسنات فخر الدولة والد

صولده‌كى حجره‌نك اوستنده :

بن على بن الحسين احسن الله عاقبته فى غرة محرم سنة سبعين وستمايه

قاپونك ايكى يان قسملرنده صولده :

(عمل الاستاد) صاغده (كالويان القونوى)

عباره‌سيله مدرسه معمارينك اسمى حك ايديلمشدر :

مدرسه قاپوسنك ديش قسمنك اطرافنده‌كى منحنى كمرك اطرافنده :

(آمن الرسول ... الخ) آيت كريمه‌سى يازيليدر .

قاپونك صول طرفنده‌كى پنجره‌نك اوستنده :

افضل البقاع المساجد

قاپونك صول طرفندەكی جبهه اوستنده دیکر بر حدیث پیغمبری کورولور .

مدرسه قاپوسنك الكاوستنده جبهه‌یه تصادف ایدن قسمده برسطراوله‌رق :

عمر فی ایام دولة السلطان الاعظم شاهنشاه المعظم غیاث الدنیا والدین کیخسرو بن قلیج آرسلان خلد الله دولته

کتابه‌سی حك ایدیلمشدر .

ینه مدرسه بناسنك جبهه‌سنده صولده مناره قاعده‌سی قسمنده برمثمن ایچنده :

وان یکاد الذین

وبنانك صولنده مناره قاعده‌سنده بو آیتك دوامی اولان :

کفروا لیزلقونك بابصارهم

صاغده‌کی مناره قاعده‌سنده‌ده

لما سمعوا الذکر ویقولون انه لمجنون

مناره‌نك چشمه طرفنده‌کی قاعده قسمنده ایسه :

وماهو الا ذکر للعالمین

آیات کریمه‌سی واردر .

مدرسه‌نك مدخلنده صاغده‌کی مسجد قاپوسنك اوزرنده :

وان المساجد لله فلا تدعوا مع الله احدا

صولده‌کی دارالتدریس قاپوسنك اوستنده‌ده :

افضل عبادة أمتی قرأة القرآن

مسجدك آولو طرفنده‌کی پنجره‌سنك اوستنده :

افضل العبادة الفقه

دارالتدریسك آولو طرفنده‌کی پنجره‌سنك اوستنده :

وافضل الدین الورع

آیت کریمه‌سیله احادیث پیغمبری محکوکدر .

مدرسه‌نك قبله جهتنده‌کی ایکنجی قاپوسنك اوزرنده جلی خطله :

من کلام أمیر المؤمنین علی کرم الله وجهه

اوچنجی اوطه قاپوسنك اوزرنده :

ازکی المال ما اشتهیت به الاخره

دردنجی قاپونك اوستنده :

اقرب الناس من الانبياء اعلمهم بما امروا به

بشنجى اءدا قاپوسنك اوزرنده :

اشرف العلم ماظهر فى الجوارح والاركان

آلتنجى اوطه قاپوسنك اوستنده :

اوضع العلم ما وقف على اللسان

يدنجى اوطه قاپوسنك اوزرنده :

افضل الشرف بذل الاحسان

مدرسه‌نك باغچه طرفنده‌كى قاپوسنك اوستنده :

على كل باب من ابواب الجنة مكتوب

ديكر باغچه قاپوسنك اوزرنده :

لا اله الا الله محمد رسول الله

مدرسه‌نك شمال طرفنده‌كى اوطه پنجره‌سندن برينك اوستنده :

من اشتاق الى الجنة سارع الى الخيرات

ينه شمال طرفنده‌كى اوطه پنجره‌سنك اوزرنده :

قال النبى صلى الله عليه وسلم

شمال طرفنده‌كى قاپو اوزرنده :

من يرد الله به خيراً يفقهه فى الدين

ينه اوطرفده ديكر برپنجره اوستنده :

من علم حتى يكون منتهاه الجنة ....

ينه بشقه برپنجره‌نك اوزرنده :

من سئل عن علم يعلمه فكتمه [الجم بلجام من نار]

عينى جبهه‌ده‌كى برپنجره اوزرنده‌ده :

الانبياء قادة والفقهاء سادة ومجالسهم زيادة

حديث پيغمبريسى ايله، كلام على وكلمهٔ شهادتى حاوى جمل حكميه‌لرحك اولونمشدر. مدرسه‌نك شرق جهتنده‌كى قسم ييقيلمش وصوكره‌دن مفتى سيد عبدالله افندى طرفندن اخشاب اوله‌رق ياپديريلمشدر. بوقسمده مرمره حك ايديلمش ايكى سطرلق كتابه شودر :

1 – امربانشاء هذه المدرسه المباركة تقرباً الى الله تعالى الصاحب الاعظم الدستور المعظم مو[لى]

م . الى .... [1] وسوم الكرم

2 — قوام ال[دولة] القاهرة ونظام الملة الزاهرة ابوالخيرات والطاعات والحسنات فخر الدولة

والدين على بن الحسين احسن الله عاقبته فى غرة محرم سنة سبعين وستمايه

بوكتابه‌نك آلتنده :

اللهم ايد وانصر عبدك وخليفتك السلطان الاعظم والخاقان المعظم مولى ملوك العرب والعجم

ظل الله فى العالم ادام الله دولته وسلطنته الى يوم القيام .

عباره‌لى بركتابه‌داها حك ايدیلمش اولدیغنی (هو آر) دن نقلاً (سیواس ودیوریکی) قورپوسی یازییورسه‌ده [ص 23] بوكون بوندن أثر یوقدر .

*
* *

مدرسه‌نك باغچه طرفنده‌كی ییقیلان كمری اوزرنده‌اولجه كوفی خطله حك ایدیلمش بركتابه داها وارمش. كمر ییقلدقدن صوكره بویازیلر قارمه قاریشیق برحالده صوكره‌دن یاپیلان دیواره قونمشدر .

(1239 هـ 1823 م) سنه‌سنده صاری خطیب زاده‌لردن مفتی ومدرس سیدعبدالله افندینك بیاض مرمر اوزرینه حك ایدیلمش كتابه‌سی مدرسه‌نك شرق طرفنده ، یاپدیردیغی قسم دیوارنده‌در . كتابه شودر !

1 — ولقد عمرورمم السيد عبدالله المفتى المدرس

2 – كانه بناها ثانياً فلله دره خالصاً ساعياً

3 - فى غرة رمضان سنة تسع وثلثين ومأتين والف

كوك مدرسه (1322 هـ 1904) تاریخنده سیواس والیسی رشید عاكف پاشا مرحوم زماننده اوقاف طرفندن تعمیر ایتدیریلمشدر .

*
* *

اولیا چلبی ، سیاحتنامه‌سنده سیواسك بنالرینی یازاركن (قیزیل مدرسه) اسمیله بو، كوك مدرسه‌دن‌ده بحث ایتمشدر . [2]

اولیا چلبی ، بو اثرك مثلنی یاپمق ممكن اولمادیغندن، دمیرلنكك بوبنایی حیرتله تماشا ایلدیكندن، قاپوسنك

[1] موالى العراب والعجم ... [سیواس و دیوریكی قورپوسی]

[2] (... قزل مدرسه دیرلرمدرسهٔ عبرتنما واردركه دیار اسلامیه‌ده اویله بردارالعلوم نه‌بنا اولونمشدر ونه‌اولنه‌جقدر. تیمور كوردكده انكشت‌بردهان اوله‌رق حیرتده قالمشدر. قلعه قاپوسی كبی برباب معلاسی واردركه كورن آدمك عقلی پریشان اولور. استاد، بوقاپونك یمین ویسارنده‌كی عتبهٔ عالیلره جناب حقك یدقدرتیله خلق ایتدیكی ازهارك اشكالنی [طابق النعل بالنعل] اویله نقش ایله‌مشدركه كورن سحر بوقلمون عبرتنمون ظن ایده‌ر) [اولیا چلبی سیاحتنامه‌سی ج 3 ص 201]

بر قلعه قاپوسی جسامتنده اولدیغندن ، تزییناتندن و بنانك ایكی قات اوزرینه یاپیلەرق سكسان اوطەیی احتوا استدیكندن ، طلبەنك قیشین آلت قاتدەكی اوطەلرده چالیشدقلرندن و وارداتی كثیر اولان بو مدرسەدەكی طلبەنك وقتیله چین پورسلننندن معمول قابلرده سكز درلو نفیس یمك یدكلرندن بحث ایدر .

اولیا چلبی ، بنا صاحبنك ایكنجی قلیج آرسلان اولدیغنی ومدرسەنك (569) ده یاپیلدیغنی یازییورسەده بو ، كتابەیی أیی اوقویامایەرق (كیخسرو بن قیلج آرسلان)ی ، ایكنجی قیلج آرسلان ظن ایتمسندن ایلری كلیور .

*
* *

كوك مدرسه چشمەسی

بوچشمەده، مدرسەنك بانیسی (صاحب آتا فخرالدین علی) نكدر. چشمه ، مدرسەنك جبهه قسمنده و قارشیدن باقیشه نظراً جبهەنك صول قسمندەدر . چشمه اوچ لولەلیدر . صو ، بو لولەلردن طاش یالاغه آقار : تزییناتی كرفتدر . ثلث خطله حك ایدیلمش ایكی سطرلق كتابەسی شودر :

1 — امر بانشاء هذه العين فى أيام دولة السلطان الاعظم شاهنشاه المعظم غياث الدنيا والدين ابى الفتح كيخ [سرو بن] قلج آرسلان خلدالله دولته

2 — الصاحب الاعظم والدستور المعظم أبو الخيرات وا [لحسنا]ت فخر الدولة وا [لد ين على] بن الحسين احسن الله عواقبه

*
* *

كرك مدرسه و كرك چشمه سلچوقیلرك اك نفوذلی رجالندن اولوب (عزالدین) (ركن الدین قیلج ارسلان) (غیاث الدین كیخسرو) دورلرنده اك یوكسك مقاماتی احراز وبالخاصه غیاث الدین كیخسرو زماننده تفرد ایدن و (صاحب آتا) دییه طانینان (فخرالدین علی) طرفندن یاپدیریلمشدر .

اوچنجی غیاث الدین كیخسرو ؛ دردنجی (قیلج آرسلان) ك اوغلی اولوب [663 ﻫ 1264 م] سنەسنده باباسی قیلج ارسلانك قتلی اوزرینه ایكی بچق ویا آلتی وهامەر تاریخنه كوره درت یاشنده حكمدار اعلان اولوندی . بو زمانده وزیر اعظم اولان (صاحب آتا فخرالدین علی) معین الدین سلیمان پروانەنك سعایتیله عزل اولنەرق (عثمانجق) قلعەسنه حبس ایدیلدی. رقیبنی حكومت ایشلرندن اوزاقلاشدیران معین الدین پروانه امور دولتی ألنه آلدی . (665 ﻫ 1266 م) سنەسنده كیخسروك قیز قردەشی (آباقاخان) ك اوغلنه نكاح ایدیلدی . بر مسلمان قادیننك غیر مسلم اولان موغول حكمدارینك اوغلنه ویریلمسی بعضی امرانك عدم خوشنودیسنی موجب اولدی . بوندن بشقه سلیمان پروانەنك موغوللره مماشاتی و موغوللرك مظالمی اولجه (معین الدین) ك آدامی اولان خطیر اوغلی (ضیاءالدین) و (شرف الدین) اسمنده ایكی قردەشك عصیانه وسیله اولدی .

ضیاءالدین (نیكده) أمیری ایدی. معین الدین پروانه ایله تكرار وزیر اعظم اولان (صاحب آتا فخرالدین)ك

تبریزده ایلخانی حکمدارینك نزدنده بولونملرندن بالاستفاده (ضیاءالدین) قیصری‌یی ضبط ایله اوراده بولنان (غیاث‌الدین کیخسرو) ی امراسیله برلکده اسیر ایده‌رك (نیکده) یه کوتوردی و اورایی کندیسنه مرکز یاپدی .

ضیاءالدین ، قرده‌شی (شرف‌الدین) ی مصر حکمداری (بایبارس بندقداری) نزدینه کوندره‌رك موغوللرك هجومی احتمالنه قارشی (بایبارس)دن یاردم ایسته‌دی .

مصرقوتلرینك ورودندن اول موغول‌قوماندانی (قونقرطای) بوعصیانی‌درحال باصدیره‌رق (ضیاءالدین)ی اعدام ایتدیردی .

موغوللره ایبدن ایی استناد ایدن (پروانه سلیمان) ك شرندن بیقان بعضی امرا مصره هجرت ایتدیلر . کرك بوذوات وکرك داها اول یعنی خطیر اوغلی ضیاءالدین طرفندن کوندریلن هیئت (بایبارس) ی اناطولی‌یه کچمکه تشویق ایتدیلر .

(بایبارس) ، قارشی یوروین ایلخانی حکمداری (آباقاخان) (675) سنه‌سی ذی‌القعده‌سنده [1276 میلادی] (البستان) اووه‌سنده مغلوب اولدی ، بونك اوزرینه مصر حکمداری قیصری‌یی ضبط ایتدی .

روایته کوره (معین‌الدین پروانه) ده موغوللرك تحکمندن بیقه‌رق اوغلی (علاءالدین علی)نی کوندره‌رك (بایبارس) ی اناطولی‌یه دعوت ایتمش وکندیسی اوکا التحاقه قرار ویرمشدی .

(البستان)مغلوبیتی‌اوزرینه حدتله‌نن(آباقاخان)برخیلی تورکی قتل‌ایتمك‌صورتیله‌حدتنی‌تسکین ایتمك‌ایسته‌یوردی. بوآراده مصرلیلرله مخابره‌سندن شبهه ایتدیکی معین‌الدین پروانه‌یی‌ده (676) سنه‌سی ربیع‌الاولنده (آلاداغ) ده اعدام ایتدیردی .

اوچونجی (کیخسرو) زمانه عائد وقوعاتدن بری‌ده (جمری) وقعه‌سیدر ایکنجی (عزالدین کیکاوس)ك اوغلی (غیاث‌الدین سیاوش) اولدیغنی ادعا ایدن وسلچوقنامه‌لرده تزییف یوللو (جمری) دییه ذکر ایدیلن،[1] خلقك حسن‌ظننی قازانمش برمدعی میدانه چیقارق سلطنت ادعاسنده بولوندی وتقریباً (675) هجری سنه‌سنده قیام ایتدی . [2]

قرامان اوغلی محمد بك بونی فرصت بیله‌رك (جمری) ایله برابر قونیه‌یی ضبط ایله‌دی . جمری نامنه خطبه اوقوندی وپاره باصیلدی . بوتون بووضعیتلری موغوللرك مظالمی میدانه کتیرییوردی .

غیاث‌الدین کیخسرو، جمری‌ایله اپی اوغراشدی. (676) ده ویا آز داها صوکره (جمری) قتل ایدیله‌رك بو تهلکه‌لی وقعه باصدیریلمش اولدی .

غیاث‌الدین کیخسروك عمجه زاده‌سی (غیاث‌الدین‌مسعود بن عزالدین)، پدری (عزالدین کیکاوس)ك التجا ایتدیکی قپچاق حکمداری نزدنده وفاتنه مبنی (سینوب) طریقیله‌اناطولی‌یه کچدکدن صوکره ایلخانیلرك دعوتی اوزرینه (تبریز)ه کیتمش وسلچوقی مملکتلرینك یاریسی (مسعود)ه ویریلمشدر [682 ه 1283 م]

---

[1] اناطولی بکلکلری تاریخنه عائد نوطلر (ص21) کوپریلی زاده فؤاد بك افندی .

[2] جمری (699) تاریخنده یوسف اسمنده برذات طرفندن یازیلمش منظوم (خاموشنامه) اسمنده‌کی بر اثرك سکزنجی حکایه‌سنده ، محرر ، کندی زماننده صلاح حال‌ایله خلقك اعتمادینی قازانمش بریننك‌بن (سلطان رومم) دییه‌رك قیام‌ایتدیکنی و اوکا خلقك (جمری) اسمنی ویردکلرینی یازییور (کوپریلی کتبخانه‌سی نومرو 1597)

غیاث‌الدین کیخسرو ، بو تقسیمه اعتراض ایده‌رك کورولتو یاپمق ایسته‌دیسه‌ده موغوللرك بعض اتهاماتی و اغتشاش قورقوسی اوزرینه ورجال دولتك قراریله اقامت ایتمکده اولدیغی (ارزنجان)ده قتل ایلدی . هامه‌ر تاریخی ، ایلخانی حکمداری (آرغون‌خان)ك دشمنی اولان قریم تاتارلریله‌مناسبات خفیه‌ده بولوندیغی شبهه‌سیله (684 هـ 1285 م) ده اعدام ایدیلدیکنی یازار .

⁂

کوك مدرسه ایله‌چشمه‌سنك بانیسی اولان (فخری‌الدین‌علی) نك سلچوقی‌دولتی وزیرلرینك‌الك‌نفوذلیلرندن اولدیغی بالمناسبه یوقاریده یازمشدق. فخرالدین‌علی‌اصلاً قونیه‌لیدر. باباسنك آدی (حسین)در. بویوك باباسنك آدینك‌ده(حاجی‌ابو بکرالقونوی)اولدیغی‌سیواس ولایتی‌اوقاف‌مدیریتنده‌مقید (678) ذی‌القعده‌تاریخلی‌وقفیه‌سندن آکلایورز. بوندن بشقه‌قونیه‌ده‌کی صاحب‌آتا جامعی کتابه‌سنده‌ده بویوك باباسنك اسمی (ابوبکر) اوله‌رق‌کچر.

فخرالدین علی، قاریشیق بردورده وزارت‌مقامنه کلمش و وفاتندن آز اولنه قدر بو خدمتده بولونمشدرکه یکرمی سنه‌یه یقین بر زماندر .

(فخرالدین‌علی) اوچونجی کیخسروك‌جلوسنده (معین‌الدین‌پروانه)نك غمازلغیله موغوللر طرفندن وزارتدن عزل اولنه‌رق (عثمانجق) قلعه‌سنه حبس ایدیلمشدی . بوکاده سبب بیزانسه التجا ایدن (عزالدین کیکاوس) حقنده مشفق داورانماسی واوکا بر طاقم هدیه‌لر کوندرمسی ایدی .

صاحب آتانك عزلنی متعاقب یرینه (مجدالدین محمدبن حسن‌الارزنجانی) وزیر اولدی .

فخرالدین، بر قولاینی بولارق عثمانجق‌قلعه‌سندن چیقدی ، موغوللرك‌یاننه کیتدی‌وحقنده سویله‌نن شیلرك افترا اولدیغنی آکلاتدی .

(فخرالدین) ك معصوم اولدیغی تبین ایتدیکندن ئه‌ونده اوطورمق شرطیله کندیسی سربست براقیلدی . اوده قونیه‌یه کله‌رك وقفلرینی اعمار ایله اوغراشمغه باشلادی .

مع مافیه اوغرادیغی فلاکت اونده موقع ومقام حرصنی سوندورمه‌مشدی بر طاقم هدیه‌لرله (آباقاخان) ك یاننه کیتدی . موغوللر ، تکرار کندیسنی وزارت موقعنه کتیردکلری کبی اوغوللرینه‌ده عسکری قوماندانلغی ویردیلر .

صاحب آتا ، قونیه‌ده‌کی قبر کتابه‌سنه کوره (684) سنه‌سی شوالنك یکرمی بشنجی کونی وآقسرایی تذکره‌سنه کوره‌ده (687) سنه‌سنك صوکنده وفات ایتمشدر .[1]

فخرالدین علی ؛ صوك زمانلرده وزارتدن چکیله‌رك (آقشهر) جوارنده (نادرکوی) نده‌کی چیفتلکنده اوطورمش واوراده وفات ایده‌رك نعشی قونیه‌ده‌کی خانقاهی داخلنه دفن ایدیلمشدر .

فخرالدین علی‌چوق زنکیندی، . اموالنی (قره‌حصاردوله) دینیلن (آفیون قره‌حصار) نده محافظه ایله‌دیکی ایچون بوراسی (قره‌حصار صاحب) اسمنی آلمشدر .

---

[1] صاحب آتانك قبر کتابه‌سی :

انتقل‌من‌دارالفنا الی‌دارالبقا الصاحب‌الاعظم فخرالدین‌علی‌بن‌الحسین نورالله‌مثواه فی‌اواخر شوال‌سنة‌اربع وثمانین وستمایه
آقسرایی تذکره‌سنده منظوم تاریخ شودر :

دوشنبه خامس عشرین بدازمه شـوال   که‌مرك صاحب کشت أزقضای حق صادر
بسال ششصد و هشتاد وهفت زهجرت   بقرب خطهٔ آقشهر در ده‌نادر

بعضی دلائله نظراً (فخرالدین علی)نی‌ده موغوللرك آداملرندن صایمق لازم‌کلیر . یالکز او ، معین‌الدین پروانه کبی غدار وخونخوار دکلدی

سلجوقی حکومتنك اك ذی‌نفوذ رجالندن‌اولان(فخرالدین علی)نك‌مملکتك‌عمرانه چوق خدمت ایتدیکنی براقدیغی مدنی اثرلردن آکلایورز : [1]

صاحب آتانك سیواسده‌کی صاحبیه مدرسه‌سی‌نك 678 ذی‌القعده‌تاریخلی وقفیه‌سی صورتی سیواس‌اوقاف مدیریتی دفترنده موجوددر .

وقفیه‌یی 682 ده وفات ایدن قونیه قاضیسی (سراج‌الدین ابوالثنا محمود بن ابی بکر بن احمد ارموی) ترتیب ایتمشدر . وقفیه‌نك القابه عائد قسملری بروجه آتیدر :

« مولانا‌السلطان الاعظم‌ظل‌الله فی‌العالم‌مالك[رقاب]ملوك‌العرب‌والعجم سلطان ارض‌الله وحافظ بلادالله‌ناصر عبادالله ... مقراولیاءالله... غیاث‌الدنیاوالدین‌رکن‌الاسلام‌والمسلمین‌قامع‌الخوارج والمتمردین‌قاتل‌الکفرة والمشرکین قاهرالزنادقة والملحدین اعدل‌الملوك و السلاطین ابوالفتح کیخسرو بن السلطان السعید رکن‌الدین قیلج‌ارسلان ابن‌السلطان‌السعید غیاث‌الدین کیخسرو ابن‌السلطان‌المغفور علاءالدین کیقباد برهان امیرالمؤمنین خلدالله سلطانه و اظهر فی‌الخافقین برهانه ..... واعوانه وللموفق‌الله سبحانه‌وتعالی‌الصاحب‌الاعظم‌الدستورالمعظم آصف‌الزمان صلاح‌العالم مدبرالدنیا مظهرالعدل و لانصاف کهف‌الشریعة محیی‌السنة ملجاءالضعفاء والمساکین ملاذالمؤمنین نظام‌الملك قوام‌الممالك ملك ملوك الامراء والوزراء شرقاً وغرباً بعداً وقرباً فخرالدولة والحق‌والدین یمین‌الملوك‌والسلاطین باالمعالی والمفاخر .. والمحاسن علی‌بن‌الحسین‌بن‌الحاج ابی‌بکرالقونوی ادام‌الله‌ایامه‌واقباله... من ذی‌القعده سنة ثمان و سبعین وستمایه .. »

وقفیه سکز بچق بویوك صحیفه‌در . مع‌الاسف چوق یرلری یاکلش قوپیه ایدیلمشدر . وقفیه صورتنك صوکنده شاهد اسملری یوقدر . بووقفیه‌دن بر آی صوکره ایکنجی بروقفیه داها ترتیب ایدیلمشدر .

وقفیه‌ده محتشم ومعظم عنوان والقاب ایله ذکر ایدیلن (غیاث‌الدین کیخسرو) موغوللرك بروالیسی قدر بیله حکم ونفوذی حائز دکلدی . ذاتاً یانده‌کی أمرا هپ موغوللر طرفندن تعیین ایدیلمشدی .

*

* *

صاحب آتانك احفادی (قره‌حصار صاحب) ده برمدت حکومت ایتمشلردر . بالاخره بوراسی برآرالق غربی آناطولیده آطه‌لر دکزینه قدر نفوذی اولان کرمیان اوغوللرینه انتقال ایله‌مشدر .

صاحب آتا اوغوللرندن (تاج‌الدین حسین) 677 سنه‌سنده (1278 میلادی) جری وقعه‌سی اثناسنده (آقشهر) جوارنده (قوزآغاج) موقعنده مقتولاً وفات‌ایتمشدر. (تاج‌الدین‌حسین) قوت‌وشجاعتیله معروفدی.

---

[1] فخرالدین علی‌نك شمدی‌یه قدر کورولن اثرلری شونلردر :

سیواسده (670 = 1271) تاریخلی مدرسه وچشمه ایغین‌ده (666 = 1267) تاریخلی قاپلیجه اسحاقلی‌ده (647 = 1249) تاریخلی خان ، آقشهرده (648 = 1250) تاریخلی طاش مدرسه و (659) تاریخلی خانقاه ، قونیه‌ده (656 = 1258) و (682 = 1283) تاریخلی جامع وتربه ینه قونیه‌ده تاریخسز اولارق حمام ، بوزخانه، اینجه مناره ، نعلنجی بابا کنبدی قیصری‌ده (665 = 1266) و(667 = 1268 تاریخلی‌چشمه وصحابیه‌مدرسه‌لری صاحب آتانك آناطولیده بایدیردیغی قیمتلی اثرلردر.

دارالراحه کتابه‌سی

720 — 779 ه
1320 — 1377 م

بو بنا ، سیواسك عمارت محله‌سنده‌در . اسکی بنادن بوکون اثر قالمامشـدر . یالکز بنانك ثلث کتابه‌سی ضایع اولمایوب تعمیر اثناسنده عمارت جامعی قاپوسنك صول طرف دیوارینه قونمشدر .
بنا ، وقتیله برجامع، برزاویه وبرده عمارتی احتوا ایدییورمش . محله‌یه، عمارت محله‌سی دنیلمسنك سببی‌ده بوراده اولجه موجود اولان عمارتدن دولاییدر . شمدی بوراده جامعله بر ایلك مکتب بولونویور .
دارالراحه‌یه عائد بش سطرلق کتابه شودر :

1 — بسم الله الرحمن الرحیم وقف الاخوان المحتاجان الی رحمة الله تعالی الخطاب والحسین ابنا

2 — المرحوم کمال الدین احمد بن راحت رحمهما الله وغفر لهما هذه البقعة علی الصلحاء من اهل الدین

3 — والفقراء والمساکین و سماها بدار الراحه و جعلاها لهم مأمن الاستراحة فی محرم من سنة عشرین وسبعمایه

4 — ثم جددها العبد الضعیف المحتاج الی رحمة ربه اللطیف الشیخ حسن بن المرحوم المغفور

5 — عبدالوهاب بن الحسین بن احمد بن راحت رحمهم الله و غفرله فی محرم من سنة تسع و سبعین و سبعمایه

الده‌کی وقفیه‌یه کوره بو دارالراحه‌یی یاپدیران (کمال الدین احمد بن راحت) در . دارالراحه ایچون 721 سنه‌سی شوالنك اون ایکیسـنده (1321 میلادی) (رکن الدین خطاب بن کمال الدین احمد) طرفندن بر وقفیه تنظیم ایتدیریلمشدر . صوکرا قرده‌شی (علاءالدین علی) 787 سنه‌سی ربیع الاخرینك اون برنده دیکر بر وقفیه تنظیم ایتدیرمشدر. (1288 میلادی). دارالراحه‌نك بولوندیغی یره اولجه (کاروانسرای اصفهانی) دینیلدیکنی (ابن بیبی) یازار .

کتابه‌ده‌ده ایکی قرده‌شـك وقف ایتدیکی کورولویور . برنجی وقفیه‌نك برنسخه‌سی سـیواس مبعوثی ضیا بك افندیده‌در .

مورخ، صلاح الدین صفدی (اعیان العصر) آدلی اثرنده بو (رکن الدین خطاب) دن بحث ایتمشدر :
(خطاب الصاحب الکبیر المحترم رکن الدین بن الصاحب کمال الدین احمد بن خطاب الرومی السیواسی) مسن وشایان حرمت برذاتدی. نعمتی مبذول ایدی . طورونلری ، کوله وسائر خدمتکارلری واردی . سیواسده برزاویه یاپدی. بوکاوقفلر تخصیص ایتدیردی. حجازه کیتمك اوزره شامه کلمشدی (کرك) شهرینه وصولنده 725 سنه‌سی ذی القعده‌سنده وفات ایده‌رك نمازی جامع امویده قلنوب (جعفر طیار) خطیره‌سنه دفن ایدیلدی . »

کرك بو قیدده‌کی (الصاحب الکبیر) وکرك وقفیه‌سنده‌کی (الصاحب الاعظم والصدر المعظم) القابنه باقیله‌جق اولورسه رکن‌الدین خطابك دمیرتاش بن چوبانك نفوذلی امراسندن اولدیغی استدلالاً آ کلاشیلمقده‌در .

خطابك وقفیه‌سنده شرائط ذکر ایدلدکدن صوکره وقفك بر قسم ایرادینك واقفك اوغلی (عمر بك)ه و اونك قیزی (دلشاد) ه و صوکره قارده‌شی (عزالدین حسین)ه و (امیرمجدالدین حسن) ه و(شرف‌الدین محمد بن یوسف) ك ایکی اوغلونه صوکرا واقفك یکنی (ضیاءالدین بن شمس‌الدین محمود بن کمال‌الدین احمد)ه و داها صوکره دیکر یکنی (حسن) ك اوغلو (عبدالوهاب)ه ویریله‌جکی قید ایدیلیور . وقفیه‌یی امضا ایدن شاهدلر آراسنده محمد بن احمدك ایکی اوغلی (عبدالله) ایله (نصرالله) دخی واردر .

*
* *

(کمال‌الدین احمد بن راحت) سلچوقی دولتی رجالندندر . اوچنجی غیاث‌الدین کیخسروك قیز قارده‌شی و دردنجی (قیلیج ارسلان) قیزی (سلچوقی خاتون) ی ایلخانی حکمدارینك اوغلنه ویردکلری زمان جهاز ترتیبنه بو (کمال‌الدین احمد) مأمور ایدیلمشدر [1] روایته کوره کمال‌الدین احمدك قبری سیواسك (قلاغوز) محله‌سنده‌در .

کمال‌الدین احمد حقنده فضله معلوماتمز یوقدر . آماسیه تاریخی ، امیرالامرا و سیواس اعیانندن اولان کمال‌الدین احمدك اناطولی والیسی (دمیرتاش) ی عصیانه تشویق ایدنلر اراسنده بولونماسندن دولایی دیکر بعض ذوات ایله (أمیرچوبان‌نویین) طرفندن قتل ایدیلدیکنی یازییورسه‌ده [ج 2 ص 477]مأخذ کوسترمه‌یور .

سیواس معارف مدیریتنده کوردیکمز سیواس مبانیسنی حاوی دفترده (کمال‌الدین احمد)ك اصلاً تبریزلی اولوب (نظام‌الملك) ك اقرباسندن بولوندیغی و دمیرتاش بن چوبانه وزیرلك ایتدیکی وبالاخره قتل اولوندیغی محرر ایسه‌ده شایان اعتماد کوروله‌مشدر . فقط اوغلی (رکن‌الدین) ك دمیر تاش امراسندن اولدیغی قوتله محتملدر. متولی زاده سیواس مبعوثی محترم ضیا بك افندی بوعائله‌دندر. ضیابك افندی ، اثریمزك مسوده‌لرینی کوزدن کچیره‌رك برقاچ نقطه‌ده بزی تنویر بویورمشلردر کندیلرینه متشکرز .

*
* *

(779 ه 1377) سنه‌سنده ینه بو، کمال‌الدین احمد عائله‌سندن (شیخ حسن) اسمنده برذات دارالراحه‌یی تجدیداً تعمیر ایتدیرمشدرکه بونك اسمی کتابه‌نك دردنجی سطرنده مذکوردر . (شیخ حسن) کمال‌الدین احمدك طورونی اولان (عبدالوهاب بن‌حسین) ك اوغلودر .

یوقاریده ذکر ایتدیکمز وقفیه ایله کتابه‌یه کوره ابن‌راحت عائله‌سنه دائر شویله برسلسله ترتیبی قابلدر .

[1] ابن بیبی، هوتسما طبعی (ص 310) . سلچوقی خاتون (712 ه 1312) سنه‌سنده وفات ایده‌رك (نیکده) ده (خواند = خوند) اسمی ویریلن تربه‌یه دفن ایدیلمشدر .

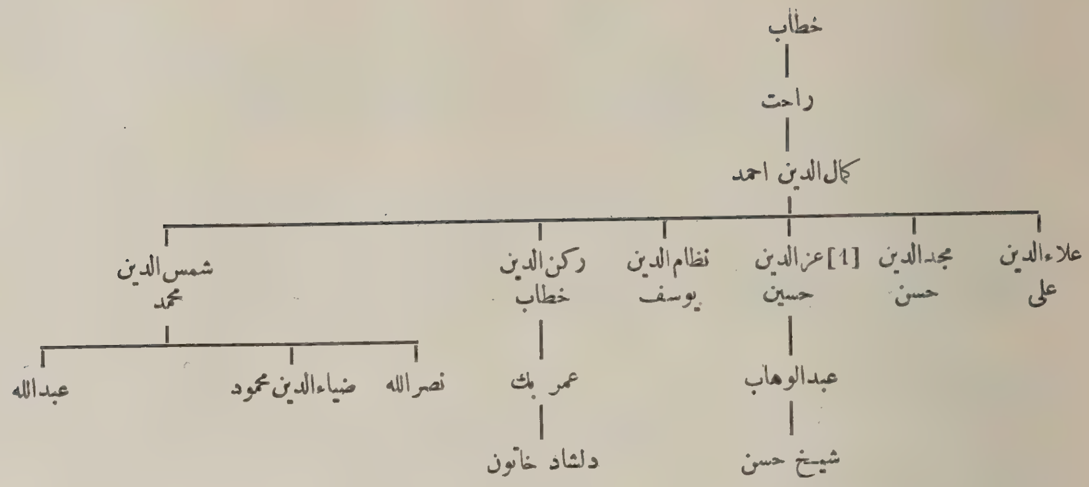

بو سلسله (ركن‌الدين خطاب) ك وقفيه‌سندن آلنمشدر .

بووقفيه‌ده « الصاحب المعظم مفخرالامراء والاكابر نظام‌الملة والدين امير يوسف » و« الصاحب المعظم قدوة الحكما زين‌الحاج والحرمين مجدالدولة والدين امير حسن ابن الصدر المرحوم المغفور شرف‌الملة والدين محمد بن يوسف » اسملری‌ده كچيور .

بونلردن باشقه وقفيه‌ده ، وقفك محاسبلكنه فضلادن (فخرالدين اميرالحاج ابن الحاج سعدالدين سعد بن سابق‌الدين ابی بكر) ايله كاتبلكنه (عبدالحميد بن مسعود بن احمدالسلمانی) (كريم‌الدين مسعود بن احمد ابن الحاج احمدالخلاطی ابوه) تعيين ايديليور .

وقفيه‌ده (شيخ اميرالدين محمودالقطامی) و(شيخ محمد بن الشيخ جمال‌الدين يحيی المعروف ابوه) و (كمال‌الدين احمد بن المرحوم محمد بن احمدالمراغی) اسملری كچمكده‌در . (ابوه) دييه معروف اولان (كريم‌الدين مسعود) و (شيخ محمد) عائله‌سنك بر قسمی‌ده آماسيه‌ده مدفوندرلر . (مراجعت : كتابه‌لر)

شيخ حسين راعی چشمه‌سی كتابه‌سی

723 ﻫ 1323 م

بوچشمه (شيخ حسين راعی) ياخود (شيخ حسين چوبان) اسمی ويريلن تربه‌نك صره‌سنده وسوقاق آغزنده‌در . چشمه‌ده، آيينه طاشی اوله‌رق صوكره‌دن كتيريلمش وبر قسمی قيريلمش بر كتابه نظر دقتمزی جلب ايتمشدر . مستطيل شكلنده بولنان آيينه طاشنك اوچ قسمنده يازی واردر .

صاغ طرفده :

بعمارة العبد الضعيف [المحتاج]

[1] آماسيه تاريخی‌نك (هابل اوغلو) و (اميرشيخ) لقبلريله ذكر و (716) ده سيواس واليسی اولديغنی قيد ايتديكی (عزالدين حسن) عجبا بو (عزالدين حسين) می‌در ؟ ركن‌الدين خطابك وقفيه‌سنده (العالم الكامل مفخرالعلما) القابيله ذكر ايديلن (عزالدين حسين) علما صنفندندر .

جبهه قسمنده :

الی رحمة الله تعالی معین الدین ارسال اطال الله عمره

صول طرفنده :

فی جمادی الاولی سنة ثلث وعشرین وسبعمایه

طاشك اورتاسنده ایکی دائره واردر . صاغده‌کی دائره ایچنده : (الملك لله) عباره‌سی کورولور . صولده‌کی دائره ایچنده‌کی یازی سیلنمشدر .

کتابه‌نك اوستنده فارسی ونقصان برمنظومه‌نك صوك قسمی کورولمکده‌در . (معین الدین ارسال) ك کیم اولدیغنی آکلایامادق . بز بواسمی (ارسال) شکلنده اوقودق. عجبا تورك اسملرندن اولان (ارقبای) میدر؟

شیخ حسین راعی (چوبان) کتابه‌سی

772 — 862 هـ

1370 — 1467 م

بو بنا خارجاً مخروطی الشکل اولوب مسجد و تربه‌یی حاویدر . تربه ، مسجددن بر ایکی آیاق باصاماقله تفریق ایدیلمشدر . بنا صوکرادن تعمیر کورمش .

بوراده مدفون ذات خلق آراسنده (شیخ حسین راعی) (شیخ چوبان ولی) دیمکله معروفدر. محلی عنعنه‌یه کوره (شیخ نجم الدین کبری) نك خلیفه‌لرندن ایمش !

مسجد قسمنده محرابك یانده‌کی دیواره قونمش ایکی کتابه واردر . بونلردن بری (772) دیکری (862) هجری تاریخلیدر .

برنجی کتابه پك ایی اوقونامایور . اوقویامادیغمز یرلری عیناً یازدق . بو کتابه اوچ سطر اولوب یازیسی عادی ثلثدر :

1 — جدد هذه عمارة المسجد المندرسة ا

2 — لمحتاج الی رحمة الله تعالی اشرف

3 — مسعحی (قیرقدر) سما بن انصره ؛ فی سنة اثنی و سبعین و سبعمایه

اوچ سطردن عبارت اولان ایکنجی کتابه داها صوکره قونمشدر . طولی (70) عرضی (52) سانتیمتره‌در. ثلث خطله‌در :

1 — جدد هذه القبة الشریفة المرحوم المغفور المحتاج الی

2 رحمة الله تعالی خواجه شیخ چوبان نورالله قبره فی أیام دولة السلطان

3 - الأعظم سلطان محمد خلد مملكته يوسف بن عبدالله عتيق أمير مكرم پير احمد بك في سنة أثني وستين وثمانمائه

برنجی کتابه ، خراب اولمش بر مسجدك (اشرف) اسمنده بری طرفندن (772) تاریخنده تعمیر ایدیلدیکنی وایکنجی کتابه ایسه بو مسجدك یانده‌کی شیخ چوبان تربه‌سنك (862) سنه‌سنده پیر احمد بکك کوله‌سی (یوسف بن عبدالله) طرفندن تجدیداً یاپیلدیغنی کوستر .

دیمك اولویورکه بو تربه ومسجد (772) تاریخندن اول‌ده وارمش .

شیخ چوبان کیمدر ؟

شیخ حسین‌راعی دییه معروف اولان بوذاتك، دارالراحه صاحبی (کمال‌الدین احمد) ك اوغلی (عزالدین حسین) ویا عبدالوهابك اوغلی (شیخ حسن) اولماسی خاطره کلیور .

آماسیا تاریخی (716) و (717) سنه‌لرنده سیواس والیلکنده بولنوب چوبان‌زاده (دمیرتاش) ه انقیادایله (سیواس)ی تسلیم ایدن (امیر شیخ) و(هابل اوغلو) دیمکله شهرت بولمش‌اولان بر (عزالدین شیخ‌حسن) دن بحث ایدییور . [1] بز موجود معلوماتك قناعت بخش اولمامسنه بناءً بوخصوصده قطعی بر حکم ویرمکدن اجتناب ویالکز نظر دقتی جلب ایله اکتفا ایتدك [2]

برنجی کتابه صاحبی (اشرف)ك کیم اولدیغی آکلاشیلامادی .

ایکنجی کتابه بانیسنك سیواس وتوقادده وقفلری اولان (پیراحمدبك بن احمدبك)ك کوله‌لرندن (یوسف بن‌عبدالله) اولدیغی آکلاشیلیور . ایکنجی کتابه فاتح سلطان محمد زماننده قونمشدر .

سیواس قلعه‌سی کتابه‌لری

821 - 861 ﻫ

1418-1456 م

بوندن اول سلجوقیلر دورنده وضع‌ایدیلمش سیواس‌سورینه عائدایکی کتابه‌یی‌قید ایتمشدك. بورایه قویدیغمز بوایکی کتابه‌ایسه عثمانلی‌دورینه عائددر. برنجی‌کتابه سیواسك ایچ‌قلعه‌دیوارلری ییقیلیرکن الده ایدیلمش‌وسیواسده عصمت پاشا ایلك مکتبی باغچه‌سنه [چیفته‌مناره‌باغچه‌سی] نقل اولونمق‌صورتیله ضیاعدن قورتاریلمشدر. کتابه‌اوچ سطر ثلث خطله حك ایدیلمشدر .

[1] آماسیه تاریخی (ج 2 ص 470 الی 474)

[2] مناقب تاج‌العارفین نامنده‌کی اساطیرله مملو بر اثرده (حسین‌راعی)نك (501) سنه‌سنده وفات ایدن (ابوالوفا)نك‌یدنجی خلیفه‌سی اولدیغی محرردر. مذکور أثرك برفقره‌سنده شیخ حسین‌راعی‌حقنده (سیواس آدلو اولو بر شهر وارایدی انده زاویه بنا ایدوب وطن دوندی تااوانجه ارشادله مشغول اولدی .... قبری اولو مزاردر) دینلمسندن بوذاتك آلب أرنلردن اولدیغنی ظن ایدییورز . بو ایضاحاتی مفصل بر مکتوبله شمس‌الدین سیواسی احفادندن (عونی)بك بیلدیرمشلردر . بز اختصار ایده‌رك آلدق . موی‌الیه تشکر ایده‌رز .

1 — جدده الامير آقبيك [1] بامر مولاه

2 — السلطان ابن السلطان محمد بن

3 — بايزيد خان فی سنة احدی وعشرين وثمانمايه

بو کتابه‌یه کوره سیواس سوری عثمانلی حکمداری (چلبی محمد بن بایزید)ك حکومتی زماننده (821) سنه‌سنده أمرادن (آق‌بك) اسمنده بر ذات طرفندن تجدیداً تعمیر ایدیلمشدر. بو کتابه‌یی، اولیا چلبی کورمش اوله‌جق. زیرا سیاحتنامه‌سنده یوقاری قلعه‌نك چلبی محمد طرفندن یاپدیریلدیغنی سویله‌یور .

موسیو بوره طرفندن ضبط اولنه‌رق شیمدیکی حالده موجود اولمایان فارسی و تورکجه ایله قاریشیق ، آشاغیده‌کی کتابه‌یی (سیواس ودیوریکی) قوروپوسندن نقل ایدییورز .

ازظلم تیمور شهر سیواس درحکم خراب غراب است

أیام شاهنشاه محمد ابن مراد خان مجدد اولدی

فاتح ایکنجی سلطان محمد زمانه عائد اولان کتابه‌نك طرز تحریری غریبدر . قوروپوسده (غراب) (غزات) اوله‌رق قید ایدیله‌رك ایضاحات ویریلمشدر . دوغرو اوقونمامش . بز عیناً نقل ایله‌دك.

میدان جامعی کتابه‌سی

972 هـ 1564 م

سیواسك اك معروف جامعلرندندر . بو جامعی قانونی سلطان سلیمان زمانی وزیرلرندن حسن پاشا یاپدیرمشدر. جامعك قاپوسنك اوزرنده عثمانلی ثلثیله ایکی کتابه کورولور . برنجی کتابه شودر :

کان تاریخ الجامع الشریف الغرا

مسجد اسس بنیانه علی تقوی [2]

۹۷۲ سنه

بونك آلتنده ایکنجی کتابه شودر :

یاپدی چون حضرت حسن پاشا فضل حقله بودار رحمانی

کوریجك آنی هاتف غیبی دیدی تاریخ (فیض یزدانی)

۹۷۲ سنه

---

[1] آقبیك = آق بیك = آق بك

[2] اولیا چلبی ، بوکتابه‌یی یاکلش قید ایتمشدر.

جامعی یاپدیران (قوجه حسن پاشا) روایته کوره سیواسلی اولوب قاپوجی باشیلقدن یتیشمش و (969 هـ 1561 م) سنه‌سنده یکیچری آغاسی اولمش . (970) سنه‌سی صوکنده روم‌ایلی والیسی اولان حسن پاشا، 974 سنه‌سی ذی‌الحجه‌سنده وفات ایتمشدر .

سیواس اوقاف مدیریتی دفترنده، روم‌ایلی امیرالامراسی حسن پاشانك سیواس چارشیسنده صره قهوه‌لر قارشیسنده یاپدیردیغی بوجامعك وقفیه‌سی واردرکه بونك تاریخی ترجمهٔ حالنده‌کی تاریخه توافق ایده‌ر .

جامعك اطرافنده‌کی دکانلر وقویومجیلر چارشیسی بوجامعك اوقافندندر. حسن پاشانك سیواسده مدرسه‌سیله برده خانی واردر [1]

* * *

میدان جامعنك یاننده‌کی چشمه ایله خلالرینك تعمیروترمیمی ایچون (سعید ابراهیم پاشا بن السید همت آغا بن سلیمان آغا) اسمنده سیواسلی بر ذات (1265) سنه‌سی رجبنده بر وقفیه ترتیب ایتدیرمشدر .
بو سعید پاشا حقنده آشاغیده معلومات واردر .

* * *

میدان جامعی آولیسنك شمال طرفنده اصلاً ذیله‌لی اولان و(سیواسی) دیه اشتهار ایدن شیخ قره‌شمس الدین احمد افندینك تربه‌سی واردر . بو تربه قاپوسنك اوزرینه ثلث خطله شو منظوم کتابه حك ایدیلمشدر :

شهرسیواس ایچره جانا اشبودر
شیخ شمس الدین قطبك شهدی
دیدی فوری کنبدی تاریخنی
نورله اولسون مصفا مرقدی

صوك مصرع تاریخنك حسابنه کوره بوتربه (1009 هـ 1600 م) سنه‌سنده یعنی شمس الدین افندینك وفاتندن ایکی بچق ، اوچ سنه صوکره یاپیلمشدر .

قره‌شمس الدین احمد افندینك؛ عالم، فاضل، عارف برذات اولدیغی اثرلرینك تدقیقندن آکلاشیلیر. شمسی احمد افندی خلوتی طریقتی شعبه‌لرندن اسمنه اضافه ایدیلان (شمسیه) قولنك مؤسسیدر. ذیله‌ده تولد ایتمشدر.

زمانی علمنی تحصیل وجمعه‌بازارلی (مصلح الدین) وشیروانلی (مجدالدین) افندیلردن اصول طریقتی تعلم ایده‌رك خلافت آلمش ، بوندن صوکره سیواسده تدریس وارشاد ایله مشغول اوله‌رق (1006 هـ 1597 م) سنه‌سنده وفات ایله‌مشدر .

نه فلك شمسی طولندی نور ایله

مصرعی وفاتنه تاریخ دوشورولمشدر.

[1] بوخان (محتسب خانی) اسمیله معروفدی . قلعه آلتنده‌کی اسکی حسن پاشا حمامی‌ده بلکه بوذاتکدر .

اوچنجی سلطان محمد اکری سفرینه کیدرکن اردونك معنویتنی تقویه ایچون شهرتی استانبوله قدر کلن شمس الدین افندی‌یی پایتخته دعوت ایتمشدر . شمس الدین افندی دعوته اجابتله اردوده بولونمش و مظفریتی متعاقب (سیواس)ه عودت ایله‌مشدر .

شمس الدین احمد افندینك منظوم ومنثور اوتوزقدر اثری واردر. [1] شمس الدین افندینك مرتب دیوانی وارسه‌ده باصیلمامشدر . عارفانه بر غزللرندن اوچ بیت :

واصل اولماز کیمسه حقه جمله‌دن دور اولمادن
کنز آچیلماز شول کوکلده تا که پرنور اولمادن
مست هم مستانه کلدم تا ازلدن تا ابد
ایچمشم عشقك شرابن آب انکور اولمادن
بردواسز درده دوشدی طوتوشور (شمسی) مدام
حقه مقبول اولمق ایستر خلقه منفور اولمادن

شو بیتلرده شمس الدین افندینکدر :

تماشا ایله‌دم کون ومکانی نور وحدتله
کورونن جمله اشیادن همین مولا ایمش بیلدم

§

غریبکدر آنی خوش طوت افندم ایشته بن کیتدم
کوکل دیرلر سرکویکده بر دیوانه‌مز قالدی

نظمی محمد افندی طرفندن یازیلان (هدیة الاخوان) نام اثرده شمس الدین افندینك مفصل ترجمهٔ حالی محرردر. شمس الدین افندینك تربه‌سی یاننده مشارالیهك احفادندن بعض ذوات مدفوندر . بونلره عائد کتابه‌لر تربه پنجره‌سی اوزه‌رنده‌در . کوزل ثلث خطله حك ایدیلمش برنجی کتابه:

پیشوای اهل خلوت رهنمای سالکین
شمس ثانی احمد سوزی عزیز کاملین
عشق حقله ظاهر وباطن ایدوب تکمیل ذات
ارجعی امریله شیمدی قربه اولدی واصلین
شاد اوله روح روانی مونس نور خدا
همتی سالکلرینه اوله ممدود وقرین
تاریخن منقوطله اوچلر چقوب ایتدی ندا
تکیهٔ دارالسلامه سوزی اولدی پوست نشین

۱۲٤٦

[1] بو اثرلرك اسملری مملکتك عرفانته پك چوق خدمت ایتمش اولان مرحوم استادیمز بروسه‌لی طاهر بکك (عثمانلی مؤلفلری) اسمنده‌کی اثرلرنده کوستریلمشدر (ج 1 ص 95)

دیکر کتابه شودر :

کوش ایدنجه ارجعی امرنی چون اول ذات‌همان
عزم فردوس ایلیوب بولدی حیات جاودان
کلدی بر أرسویلدی تاریخنی قیلدی تمام
تکیهٔ داربقایه قلدی پهلوبی روان

١٢٥٤

برنجی کتابه‌ده اسمی کچن احمد سوزی افندی شمس‌الدین سیواسی احفادندندر . سیواسده پوست‌نشین ایدی. یوکسک درسلری (خادمی) مرحومدن آلدی ، و تصوفی‌ده عبدالمجید افندیدن اوکرندی . 1246 سنه‌سنده وفات ایله‌دی. (سوزی) مخلصلی دیوانی مطبوعدر . بوندن بشقه (قصیدهٔ برئه) ترجمه‌سیله (سلوك نامه) اسمنده ایکی اثری داها واردر. سوزی افندینك بربیتی :

نه‌آرارسن بوفنا باغنده سن
دل‌کلستاننده‌کی ازهاری کور

*
* *

شمس‌الدین احمد افندینك برادر زاده‌لرندن (عبدالمجید) و (عبدالاحد نوری) افندیلر استانبولده اشتهار ایتمشلردر. عبدالمجید افندی (1049) وعبدالاحد افندی (1061) تاریخلرنده وفات ایتدیلر. هرایکیسی‌ده ایوبك نشانجی سمتنده سیواسی تکیه‌سی دینیلن محلده مدفوندرلر . بوایکی فاضل وعارف ذاتك برخیلی علمی اثرلری ومرتب دیوانلری واردر . شمس‌الدین سیواسی احفادی بوکون موجوددر . [1]

§

سیواسده شمس‌الدین سیواسی تربه‌سی یاننده سیواس والیلکنده بولونمش اولان (علی عشقر پاشا) نك والده‌سنك تربه‌سی واردر . بونك‌ده کتابه‌سی شودر :

حضرت عشقر علی پاشا جوار شمسده
مادرینه تربه یاپدیردی بجا فردوس اوله
یازدی جوهردار تاریخی دعاکوبی نظیف
تربه یاپلدی رقیه خانمه فردوس اوله

١٢٦٤

علی عشقر پاشا ؛ ابتدا اندرون اغالری تعلیمنه مأمور اوله‌رق یوزباشی رتبه‌سیله عسکره کیرمش وترقی ایده‌رك (1251) سنه‌سنده وزیرلکله شهر زور والیسی اولمشدر . متعدد خدمتلردن صوکره (1261) ده سیواس والیلکنه تعیین ایدیلن‌عشقر پاشا انفصالی‌متعاقب سائر ولایتلرده مأموریت ویرمش و (1285) هجری سنه‌سنده [میلادی1868]مجلس والا اعضالغندن متقاعداً وفات ایتمشدر . قبری ایوبده طاشلی برون تکیه‌سی باغچه‌سنده‌در . جسور، سوزینی صاقینماز برذات اولوب زمانه کوره عسکری معلوماتی‌ده أیی ایدی .

---

[1] قوجه ایلی مبعوثی رشید صفوت ، ملغا حربیه نظارتی محاسبات مدیرعمومیلکندن متقاعد جمال ، موسیقی شناس صلاح‌الدین صلاحی سابق‌مالیه‌وزنه‌دارلرندن کنعان‌ورادری شاکربکلر سیواسده حسین‌افندی‌وعونی‌بك‌بواسکی‌تورك عائله‌سنه منسوب طانیدیغمز ذواتدندر .

قورشونلی حمام کتابه‌سی

984 ﻫ 1576 م

شهرك جنوب طرفنده تورك طرز معماریسنده یاپیلان بوچفته‌حمام کوزل براثراولوب، بانیسی صاغیر بهرام پاشادر . بری ارککلره دیکری قادینلره مخصوص اولمق اوزره‌ایکی قسمدر. حمام، شکلاً مثمن برقاعده‌یه‌استناد ایدن بویوك برقبه‌دن عبارتدر .

حمامك یاننده ینه بهرام پاشا طرفندن یاپدیریلمش برخان وارسه‌ده کتابه‌سی یوقدر . حمام شیمدی متروك اولوب دیون عمومیه طرفندن طوز ده‌پوسی اوله‌رق قوللانیلیور .

حمامك قاپوسی اوزرینه ثلث خطله حك ایدیلمش اوچ سطرلق کتابه شودر :

1 — بنی هذا الحمام فی ایام دولة السلطان الاعظم

2 — السلطان مراد بن سلیم خان العبد المحتاج الی رحمة ربه

3 — بهرام پاشا بن عبدالله امیرالامراء فی ولایة الروم

سنه ۹۸٤

بهرام پاشا ، أندرونده یتشمش ، توجه قازانمش وکوزللکنه بناءً کنجلکنده دیاربکر بکلربکلکنه تعین ایدیلمشدر . 957 سنه‌سنده بغداد بکلر بکی اولان بهرام پاشانك اك صوك مأموریتی روم ایلی بکلر بکلکی‌در . او وظیفه‌ده ایکن وفات ایتمش و [1] جامعنی‌ده بوصره‌لرده یاپدیرمشدر . اوغلی مصطفی بك سیواسده علی آغا جامعنك بانیسیدر. بوکتابه (سیواس، دیوریکی) قورپوسنده واردر.

قلعه جامعی کتابه‌سی

988 ﻫ 1580 م

قلعه جامعی سیواسده مدرسه‌لر سوقاغنك باشنده وبروجیه مدرسه‌سنك قارشیسنده بنا ایدیلمشدر . جامع مرتفع و قورشون قبه‌لی اولوب یونتمه طاشدن پك متین اوله‌رق یاپلمشدر. مناره‌سی‌ده کوزلدر . جامع‌شیمدی قاپالی‌در. ایچ قاپوسی اوزرنده شو کتابه واردر :

بنی هذا الجامع الشریف فی ایام السلطان مراد خان الثالث

ابن سلیم خان ثانی الوزیر محمود پاشا ۹۸۸

بو جامع اوچونجی سلطان مراد زمانی وزیرلرندن سیواس والیسی اولان (محمود پاشا بن علی بك)

[1] آماسیا تاریخی، بهرام پاشانك (977) سنه‌سی ایچنده سیواس بکلربکی اولدیغنی یازار (ج 3 ص 324)

طرفندن یاپدیریلمشدر. پاشانك عینی تاریخده جامعنك قارشیسنده یاپدیرمش اولدیغی برده حمامی واردر. بو حمامه (حسابی) اسمنده بر شاعر شو تاریخی سویله‌مشدر :

ولایت والیسی محمود پاشا — بونی انشایه ایتمشدی اقدام

بغایت همت ایتدیلر أرنلر — یاپلدی آزدم ایچره بولدی اتمام

(حسابی) دیدی اول دم تاریخنی — تمام اولدی مبارك اوله حمام

988

سیواس معارف مدیرلکی طرفندن ترتیب ایتدیریلن بر دفتردن آلدیغمز بو کتابه‌یی کورمه‌دك. حمام خراب و قاپوسی قاپالی ایدی. بو کتابه بلکه ایچ قاپوسی اوزرنده‌در.

سیواس اوقاف مدیرلکنده محمود پاشانك جامع و حمامنه عائد 992 هجری تاریخلی بر وقفیه‌سی واردر. [1584 میلادی]

بوجامع، والی قوناغنك حین انشاسنده ییقدیریلمق ایسته‌نمشسه‌ده بالاخره واقع ایقاظ نتیجه‌سنده تاریخی قیمتی نظر دقته آلنه‌رق صرف نظر ایدیلمشدر.

جامع و حمامه عائد وقفیه‌ده محمود پاشانك بابا و جدی‌نك اسملری ذکر ایدیلمکده‌در. وقفیه‌ده محمود پاشا (مبارزالدین) و (زین‌الدین) لقبلری ایله ذکر ایدیلمشدر.

[ناظراهل الاسلام مبارزالدولة وزین‌الدنیا والدین حضرت محمود پاشا ابن علی بك ابن محمد بك ابن عبدالمعین . . .]

محمود پاشانك ترجمهٔ حالنه دائر پچوی و سجل عثمانیده هیچ بر قید یوقدر. یالکز سلانیکلی مصطفی افندی تاریخنده [ص 162] 989 هجری سنه‌سنده ایرانله واقع اولان متارکه اثناسنده سیواس بکلر بکی محمود پاشانك ارضروم صحراسنده قوماندان بولوندیغی کورولمکده‌در. (990) سنه‌سنده سیواس بکلر بکلکنده حیدر پاشا اسمنده برینك بولوندیغنه کوره محمود پاشانك بو سنه‌لرده سیواسدن آیریلدیغی آکلاشیلیر.

علی آغا جامع و چشمه‌سی کتابه‌سی

998 هـ 1589 م

بو جامعی، قورشونلی حمام صاحبی بهرام پاشانك اوغلو (مصطفی بك) یاپدیرمشدر. [1] جامع سیواسك عریان مسلم محله‌سنده‌در. قاپوسنك اوزرینه صوك زمانده شو تعلیق کتابه قونمشدر.

[1] بو جامعی مصطفی بك یاپدیردیغی حالده (علی اغا) جامعی دنیلمه‌سنك سببی عنعنه‌یه نظراً شو ایمش: جامع بیتنجه، اقشام نمازینه کلن جماعتی، مصطفی بك جامعنك قارشیسنده‌کی قوناغنه دعوت ایتمك ایسته‌مش وبرای دعوت اوشاغی علی آغایی کوندرمش. علی اغا جامع قاپوسنه کیده‌رك نمازدن چیقان جماعته امامك نمازده هانکی آیتی اوقودیغنی صورمش. جماعتدن انجق اوچ کشی جواب ویرمش. علی اغا بو اوچ کشی‌یی یمکه دعوت ایتمش. مصطفی بك جماعت بوقدرمی دییه صورمش، علی آغاده (داها چوقدی فقط امامك اوقودیغنی بیلنلر بونلردی) دیمش. بوندن ممنون اولان مصطفی بك‌ده جامعه علی اغا جامعی دینلمسنی امر ایتمش ایمش.

اشبو جامع شریف بهرام پاشا زاده مصطفی بك طرفندن انشا اولونمشدر ۹۹۸

بو کتابه‌نك آلتنده ، چشمه کتابه‌سی ایکن صوکره‌دن بورایه قونمش ، ینه مصطفی بکه عائد بر کتابه واردر. عادی تعلیق ایله حك ایدیلمش اولان کتابه شودر :

بو عینی چشمهٔ بوی وفادن ایدوب سعی بلیغلله فی الله

نجه بیره آقدوب مصطفی پاشا بورایه هم میسر قلدی الله

ایچوب شکرانه دینلدی بو تاریخ خدایه چوق سپاس الحمدلله

صوك مصرع تاریخنك حسابنه کوره جامعك یانده‌کی چشمه‌ده جامعدن بر سنه صوکره یعنی (999) هجری سنه‌سنده یاپدیریلمشدر .

*

علی آغا جامعنك خطیره‌سنده جامعك بانیسی حاجی مصطفی بك واوغلی ابوبکر وبونلردن بشقه تفسیری محمد افندی ایله شاعر اسماعیل صفا مرحوم مدفوندرلر .

مصطفی بکك عادی قبر طاشی اوزرینه حك ایدیلمش تاریخسز قبر کتابه‌سی شودر :

هذا القبر حاجی مصطفا الشهیر بولد بهرام پاشا

اوغلی ابوبکرك قبر کتابه‌سی‌ده شودر :

هذا القبر ابوبکر بن حاجی مصطفا الشهیر بولد بهرام پاشا

الواقع سنه تسع عشر والف

مصطفی بکك مأموریتی وتاریخ وفاتی بللی دکلدر . چشمه کتابه‌سنه نظراً (999) دن صوکره وفات ایتدیکی آکلاشیلیور . اوغلی ابو بکرده (1019) ده وفات ایتمشدر .

بو جامعك خطیره‌سنده (1111) هجری سنه‌سنده وفات ایدن (مفسر محمد افندی) مدفوندر . تفسیری محمد افندی دییه معروف اولان بو ذات اصلاً عینتابلیدر . استانبولده کتبخانهٔ عمومیده (1243) هجری سنه‌سنده [میلادی 1827] استنساخ ایدیلمش (تبیان) تفسیرینك مقدمه‌سنده کندیسنك (عینتاب) ده دوغه‌رق اورانك وصوکره سیواسك علماسندن قرق سنه تحصیل ایتدیکنی وتفسیرله کثرت اشتغاله بناءً باخط همایون استانبولدن دعوت وشیخ‌الاسلام منقاری زاده یحیی افندی دلالتیله‌حضوره قبول اولنوب مساعد زمانلرده تفسیر تقریر وپادشاهك امریله (تبیان) تفسیرینی ایکی جلد اوله‌رق ترکچه‌یه ترجمه ایله‌دیکنی [1] وبوترجمه‌لردن برینی پادشاه آوجی سلطان محمده ویروب دیکرینی وقف ایتدیکنی یازار .

محمد افندینك استانبوله کلمه‌سی (1073) ایله (1080) سنه‌لری آراسنده‌در . وفاتی (1111) ربیع‌الاولنده‌در . [میلادی 1699]

عالم ، فاضل ایدی . طلبه‌سندن بری بر محله کیتسه خرجراهنی ویرر و رمضانلرده طلبه‌سنی ایکی‌یه آییروب هرکیجه بر طاقمنه افطار ایتدیرمك عادتی ایمش .

[1] تبیان تفسیری (خضر ابن عبدالرحمن ازدی) نکدر . بوذات 733 هجری سنه‌سنده وفات ایتمشدر .

تفسیری محمد افندینك قبری اولجه قاباق یازیسی مزارلغنده ایکن عمومی حرب اثناسنده سیواس مبعوثی متولی‌زاده ضیا بك افندینك دلالتلریله علی اغا جامعی خطیره‌سنه نقل ایدیلمشدر . قبر کتابه‌سی شودر :

١ — لااله الاالله محمد رسول‌الله　　٢ — هذا مرقد حضرت مفسر

٣　محمد افندی رحمةالله تعالی　　٤　علیه رحمة واسعة

٥ — تاریخ وفاته سنه ١١١١

*
* *

شاعر مادرزاد اسماعیل صفا بك مرحومك‌ده بقیهٔ عظامی (1925) سنه‌سنده بورایه نقل ایدیلمشدر .

اسماعیل صفا مرحوم وفاتی متعاقب شهرك اورتاسنده نعلبندلر باشی موقعنده غریبلر مزارلغنه دفن ایدیلمش واعلان مشروطیتی متعاقب مرحومك احباسندن اولان سیواس والیسی مدحت پاشا دامادی رفیق بکك آرزوسنه مبنی حکومت بناسی قارشیسنده‌کی عزت پاشا جامعی خطیره‌سنه و 1925 ده‌ده اورادن علی آغا جامعی خطیره‌سنه نقل ودفن ایدیلمش ، فقط نقل اثناسنده مزار طاشی ضایع اولمشدر .

اسماعیل صفا مرحوم اصلاً طربزونلیدر . مکه‌ده دوغمشدر . زمانی ادیبلرینك ممتازلرندن اولوب معلم ناجی مرحوم طرفندن (شاعرمادرزاد) تسمیه ایدیلدیکندن اونامله شهرت بولمشدر . (1319هـ 1901م) سنه‌سنده نفی ایدیلمش اولدیغی سیواسده وفات ایله‌دی .

مرحومك (سنوحات) (خذما صفا دع ما کدر) (ملاحظات ادبیه) (مولدپدری زیارت) (مغدورهٔ سودا) (منسیات) (انطاق حقك تحمیسی) اسمنده‌کی اثرلری باصیلمشدر .

ترجمهٔ حالی ، برادرلری اولوب الیوم دارالشفقه مدیری بولنان محترم علی کامی بك افندی طرفندن نشر ایدیلن (حسیات) اسمنده‌کی مجموعهٔ اشعارینك باش طرفنده‌در .

نعمان افندی کتبخانه‌سی کتابه‌سی

1172 هـ 1758 م

بوکتبخانه اولوجامع جوارنده‌در. کتبخانه‌یی صاری خطیب زاده‌لردن سیواس‌مفتیسی بولنان نعمان‌افندی یاپدیرمش وینه اورایه برده چشمه انشا ایتدیرمشدر .

کتبخانه، کارکیر واوزری قبه‌لی ایسه‌ده پك‌راطب وَ لوش‌در. کتبخانه قاپوسی‌اوزرنده عادی طاشه حك ایدیلمش وفنا ثلثله یازیلمش شو کتابه کورولور :

جناب حضرت نعمان افندی مفتیٔ ذیشان

بنا ایتدی رضاءالله‌ایچون اجرن ویره سبحان

تمام اولدقده فهمی نقطه‌داریله دیدم تاریخ

کتبخانه مکمل اولدی مسعود ایلسون رحمن

١١٧٢

نعمان افندی کتبخانه‌سنك یاننده اطرافی دیوار چكیلی وپنجره‌لی برعائله قبرستانی واردر . قبرستانك برنجی پنجره‌سنك اوستنده :

(قل یاعبادی الذین) آیت کریمه‌سی (یغفرالذنوب) ه قادار حك ایدیلمش وبونك آلتنده‌ده :

عمرالمذنب الشیخ نعمان المفتی بسیواس ابن الشیخ احمدحمدی ابن الشیخ عبدالرحمن علیهم الرحمة والغفران سنة اثنی وسبعین ومأة والف

کتابه‌سی قونمشدر . دیكر برپنجره‌نك اوست قورنیشنده :

(بسم الله الرحمن الرحیم وافعلوا الخیر) آیتی (اجرالمحسنین) ه قادار حك ایدیلمش وصوكنه (صدق الله الملك المعین) جمله‌سی علاوه اولونمشدر . بوپنجره‌نك یاننده دیوار اوستنده :

قال النبی علیه السلام، اذامات الانسان انقطع عمله الامن ثلث صدقة جاریة اوعلم ینتفع به اوولد صالح یدعوله [١]

حدیث نبویسی ودیكر برپنجره اوزرنده‌ده (عمل شادی بن یوسف القیصری)کتابه‌سی حك ایدیلمشدر (شادی بن یوسف) کتبخانه ایله خطیره قسمنی یاپان معماردر .

*
* *

مفتی نعمان افندی؛ ینه فضلادن شیخ احمدحمدی افندینك اوغلیدر . بویوك باباسی شیخ عبدالرحمن افندیدر. کندیسی‌ده فضل وکمال اربابندن ایدی . صاری خطیب زاده‌لردندر .

نعمان افندینك طبیعت شعریه‌سی‌ده اولوب شعرده(ثابت) تخلص ایدرمش. قوناغی ، یاپدیردیغی کتبخانه جوارنده ایدی . مومی الیه (1182 هـ 1768 م) سنه‌سنده وفات ایده‌رك کتبخانه‌سیله ، چشمه آراسنده‌کی عائله قبرستانه دفن ایدیلمشدر .

یکی جامع کتابه‌سی

1184 هـ 1770 م

بوجامع ، سیواسك محكمه چارشیسنده اولوب قاپوسی اوزرنده‌کی کتابه‌سی شودر :

---

[1] بوحدیث پیغمبرینك معناسی شودر: (انسان ئولدیكی وقت اعمالنك ثوابی منقطع اولور، آنجق اوچ شیئی مستثنادر. 1 ـ جامع ، کوپری ، مكتب ، چشمه وسائر آثار خیریه کبی صدقهٔ جاریه . 2 ـ تعلیم وتدریس کبی عمومه منفعتی اولان علم . 3 ـ خیرلی ومملكته نافع اولاده مالكیت . یعنی بواوچ شیده اعمالنك ثوابی دوام ایدر دیمكدر .

سلیم آغا اومرد خاندانك — اولونجه رحلتی دارنعیمه
عزیزه زوجه‌سی غیرتگذاری — علیمه خانم اول‌عفت وسیمه
اولوب بومعبد انشاسیله طالب — رضای پاك خلاق علیمه
اومرحومك ایدوب‌اسمیله بنیاد — موفق اولدی بوخیر عظیمه
كلوب تاریخنی تعریفه برأر — صلادیر هرکسه بیت‌سلیمه

۱۱۸٤

بوجامعی سیواس اشرافندن‌سلیم آغااسمنده برذاتك زوجه‌سی علیمه‌خانم (1184) سنه‌سنده یاپدیرمشدر. اولجه سلیم آغا جامعی اسمی ایله آکیلن بوجامع، صوکره‌دن (محکمه جامعی) (یکی جامع) اسملریله شهرت بولمشدر .

پاشا جامعی کتابه‌سی

1220 هـ 1805 م

سیواس اشرافندن (سلمان بك) اسمنده برذات، صاری شیخ محله‌سنده تعابند سوقاغنده بر مسجد یاپدیرمش. بومسجدی حفیدی دیکر (سلمان بك) تعمیرایتمش ووقفنه علاوه یاپمشدر . طورونلرندن سیدمحمد پاشا وقارده‌شلری بونی‌توسیع ایله جامعه قلب‌ایتمشلر وصو کتیره‌رك یانـه برده چشمه‌یاپدیرمشلر. 1131 سنه‌سی شوالنده سلمان بك احفادندن متولی اولان سیدمحمد آغانك اوغلی سید احمد پاشا بروقفیه ترتیب ایتدیرمش .
[1] پاشانك بوهمتنه قارشی صاری خطیب زاده‌لردن احمد حمدی افندی :

تازه رونق اولدی اوجامع بی‌بدل 1131
جامع‌العباد مقبول خدای عزوجل 1131

مصرعلرینی تاریخ دوشورمش .
تیمور هالهٔسندن صوکره سیواسه کلدیکی روایت ایدیلن بونجی (سلمان) بکك وقفیه‌سی تاریخی (824) وحفیدی ایکنجی سلمان بکك وقفیه‌سی تاریخی ایسه (853) در .
بوندن صوکره ینه (سلمان‌بك) طورونلرندن داماد سلیمان پاشا زاده سید احمد پاشانك‌اوغلو علاءالدین‌پاشا (1220) هجری سنه‌سنده جامعی تعمیر وتجدید ایتدیره‌رك ایچ قاپوسنك اوزرینه ثلث خطله حك ایدلمش اولان شو کتابه‌یی قویدیرمشدر . کتابه ایکی سطردر :

---

[1] بوسید احمدپاشا ، نوشهرلی داماد ابراهیم پاشانك لطفدیده‌لرندن اولملی‌که وقفیه‌سنه ابراهیم پاشانك بدروالده‌سنك روحنه اتحاف ایدیلك اوزره ختم شریف قرائتنی شرط قویمش . سید احمد پاشا نامنه (1150) و (1179) تاریخلی ایکی وقفیه‌سی واردر .

1 ــ قد بنى هذا الجامع الشريف الاعلى الوزير ابن الوزير السيد علاء الدين پاشا ابن السيد احمد پاشا من

2 ــ اولاد مير سلمان تقبل خيره وضاعف اجره الملك الاعلى وروح ارواحهم المولى فى شهر شعبان فى سنة عشرين ومأتين والف

جامعك شادروان قسمنك اوزرنده تعليق خطله :

زلال ورزش اهل ديانتدن نموذجدر

بو يرده تشنكان دشت غم سيراب شوق اولسون

بيتى واردر . [*]

سلمان بك عائله‌سى ، سيواسك اسكى برعائله‌سى‌در . روم ايلى بكلر بكلكى پايه‌سيله سيواس واليسى اولان (سيد محمد پاشا ابن محمد) [1] وقاره‌دهشلرى بوستانجى باشى محمد آغا [2] وخواجكاندن سيد ابراهيم افندى [3] وبوستانجى باشى سيد محمد آغانك اوغلو سيد احمد پاشا وسليمان پاشا ايله اوغلى سيد احمد پاشا ، آنك اوغللرى علاءالدين وعثمان پاشالر هپ بو عائله‌يه منسوبدرلر .

جامعى تعمير ايتديره‌ن علاءالدين پاشا ، سيد احمد پاشانك بش اوغلندن بريدر [4] قاپوجى باشى ومير ميران اولوب (1216 هـ 1801 م) سنه‌سنده وزيرلكله قره‌مانه والى تعيين ايديلدى. 1217 ده سيواس وعينى سنه ايچنده ارضروم و1218 ايله 1222 ده ايكى دفعه آناطولى واليسى اولان علاءالدين پاشا 1248 ده[ميلادى1832] اقامته مأمور اولديغى سيواسده وفات ايله‌دى . كندى جامعى خطيره‌سنده مدفوندر . (علاءالدين وزيرك منصبى باغ جنان اولدى) مصرعى وفاتى تاريخنى كوسترر .

---

[*] بو بيت، سلمان بك احفادندن اسبق اسكدار متصرفى سامح فتحى بكك‌در .

[1] سيد محمد پاشا، سيواسده نعلبند ايكن برادرى سايه‌سنده (1129) ده سيواس دفتر كتخداسى تعيين ايديلوب 1133 سنه‌سنده برادرى سيد محمد آغانك منكوبيتى اوزرينه سيواس واليسى ايكن مقتولاً وفات ايله‌دى . پاشا جامعنك مناره‌سى ديبنده مدفوندر. بوكا اخى محمد پاشا ديرلر . احفادى واردر .

[2] بوستانجى باشى سيد محمد آغا ده خاصكى ايكن (1130) ده بوستانجى باشى اولدى. داماد ابراهيم پاشا سايه‌سنده كوزه كيرمش داماد پادشاهى اولمغه قيام ايتمش واوغلنى ده ابراهيم پاشايه داماد ياپمق ايسته‌مشدر. بالآخره داماد نوشهرلى ابراهيم پاشا ايله آرالرى آچيلديغندن 1133 جماذى الاخرينك اوچنده عزل وسرايدن اخراج ايديله‌رك بكلربكنده‌كى خانه‌سنده اقامته مأمور ايدلمش واوصورتله وفات ايتمشدر . اوغلى سيد احمد پاشايى اون اوچ ياشنده آماسيه‌يه ميرلوا ياپديرديغى راشد تاريخنده محرردر .

[3] (چله‌سز) ديه شهرت بولان ابراهيم افندى، سيد محمد آغانك بويوك برادريدر . برادرى محمد آغا سايه‌سنده مهتر ايكن خواجكاندن اولمش وجزيه محاسبه‌جيلكنه تعيين ايديلوب برادرى منكوب اولونجه بوده عزل ايدلمشدر . وفاتى سيواسده‌در .

ينه بو عائله‌دن اولان (حاجى اسماعيل بن كمال) سيواسده كورجيلر جامعنى ياپديرمش و (922) تاريخنده وقفيه‌سنى تنظيم ايتديرمشدر .

[4] داماد سيد احمد پاشا ، (1161 هـ 1748م) ده قره‌حصار صاحبده وفات ايدن آناطولى واليسى داماد سليمان پاشانك اوغلودر . (1196) ده وزيرلكله كريد (1198) ده اناطولى واليلكرنده واسماعيل قلعه‌سى سرعسكرلكنده بولوندى . ايكى دفعه‌ده سيواسده واليلك ايدن سيد احمد پاشا (1213 هـ 1798) تاريخنده ارضروم واليسى ايكن وفات ايله‌دى . بو ذاته بين العائله (كوچوك سيد احمد پاشا) ديورلر .

علاءالدين پاشا برنجى عبدالحميدك قيزى هبةالله سلطانك زوجيدر . يكيچريلرك قالديريلمسنه معارض ايدى. داها اول علمدار مصطفى پاشايه‌ده معارض بولونمشدى. خونخوار وجسور ايدى. [1] سيواسده‌كى ساعت قله‌سى علاءالدين پاشانك اثريدر .

عزت پاشا جامعى

1232 ـ 1275 هـ

1819 ـ 1858 م

بو جامعه ، حكومت قوناغى يقيننده اولديغى ايچون ، (سراى جامعى) ده دينير . كتابه‌لره كوره جامعى، اولا (1232) هجرى سنه‌سنده وزير حاجى عثمان هاشم پاشا ياپديرمش وصوكره اوغلو عزت پاشا تعمير واحيا ايله‌مشدر . [*] جامعك طيش قاپوسى اوزرنده كوزل تعليق ايله شو كتابه واردر . مصرعلر قارشيلقلى‌در :

جامع جملهٔ لطف ورأفت — ناشر معدلت عزت پاشا

خلق ممدوح كرمبخشاسى — قيلدى سيواسى سراسر احيا

ايشته بو جامع پرانوارى — پدر اكرمى ايتمشدى بنا

ايلدى طرز نو اوزره تعمير — ياورى حضر اوله يارى مولا

چقدى بر بيتله رومى تاريخ — سجدهٔ شكرى ايدركن ايفا

والدى جامعنى ياپدى جديد — محيىٔ دين حق عزت پاشا

ينه بو طيش قاپونك اوزرنده جامعك عثمانلى ثلثيله حك ايدلمش اولان اسكى كتابه‌سى اوقونور :

"ى واحيا هذا المقام من اطيب امواله حسبة لله الوزير الاكرم

اعنى الحاج عثمان پاشا اكرمه الله بنيل شرف الدارين

فى سنة اثنى وثلثين ومأتين والف

بونلردن بشقه جامعك ايچ قاپوسى اوزرنده ديكر بر كتابه داها واردركه بوده عزت پاشايه عائددر. كتابه‌نك صوك بش بيتى :

اسكيوب هر طرفى اولدى بتون — محو واثباتله تعميره سزا

ياپديروب ازسرنو زير و برن — پدرى روحنى قيلدى احيا

---

[1] سلمان بك عائله‌سندن اولان سامح فتحى بكك (هبةالله سلطان وزوجى) اسملى بر اثرى واردر .

[*] حاجى عثمان پاشا جامعى 1230 ده ياپلمغه باشلامشدر . عثمان پاشا بو تاريخده سيواس‌ده والى ايدى ،

بنده بربیتله عبدی بودم | تام تاریخنی ایتدم املا
معبد والدی یاپدی بوییل | نائل فوز اوله عزت پاشا

عزت پاشا 1232 ده باباسنك یاپدیردیغی بو جامعی 1275 سنه‌سنده تعمیر ایتدیرمشدر . بزم ، بوکتابه‌لری استنساخ ایتدیکمز تاریخدن بربچق سنه صوکره‌یعنی(1927) ایلولنده‌حکومت میداننك توسیعی ضرورتنه بناءً جامع ییقدیریلمش‌در. جامعك برقیمت معماریسی بوقسه‌ده کتابه‌سی دقتسزلکله قیریلمشدر. پارچالانان بو کتابه‌لر ایله سلچوقیلردن قلان بر چشمه‌نك تخریب ایدلدکدن‌صوکرا بوجامعه نقل اولونان چوق قیمتدار طاشلری‌موزه اتخاذ ایدلمش‌اولان کوك مدرسه‌یه نقل‌اولونمشدر. بوجامع یاپیلیرکن چفته مناره مدرسه‌سی انقاضی‌قوللانلمشدر.

* * *

جامعك بانیسی عثمان هاشم‌پاشا اصلاً (ارزنجان) لیدر . باباسنك، قاپو چوخه‌داری خلیل افندی اسمنده بر ذات اولدیغنی سجل عثمانی یازییورسه‌ده قیودعتیقه‌ده‌کی وقفیه‌سنده باباسنك آدی (علی آغا) کوستریلیور .

حاجی عثمان هاشم پاشا ، باش محاسبه قلمندن یتیشه‌رك خواجکاندن اولمش و مشهور حالت سعید افندی‌یه کاتبلك ایتمش، بالاخره (1237 ﻫ 1821م) سنه‌سنده میرمیرانلق ایله (علائیه) وکریدك (رسمو) سنجاقلرنده متصرفلقده بولونمش (1238) ده وزیرلك ایله کرید والی وسرعسکری‌اولنمشدر . عثمان پاشا (1240 ﻫ 1824 م) تاریخنده کریدده وفات ایله‌دی .

حاجی عثمان پاشانك اوغلی احمد عزت پاشا ایسه‌بر خیلی منقبه‌سی سویله‌نن و ارزنجانلی دیه شهرت بولان (حاجی عزت پاشا) در .

عزت‌پاشا، باباسنك متصرفلغی‌اثناسنده1237 ده‌کریدك(رسمو) قصبه‌سنده دوغمشدر . عسکردن یتیشه‌رك فریق اولدقدن صوکرا (1265 ﻫ 1848 م) سنه‌سنده وزیرلکله (وان) و (حکاری) والیلکنه تعیین ایدیلمش، صوکره‌دن (جده) (کردستان) (طرابلس غرب) والیلکلرنده خدمت ایده‌رك (1278 ﻫ 1861 م) تاریخنده مهاجرین قومیسیونی رئیسلکنه وعینی سنه ایچنده خرپوت، متعاقباً سیواس والیلکنه نقل اولونمشدر. عزت پاشا بش‌سنه‌یه یقین‌سیواسده قاله‌رق‌انفصال وتقی‌الدین‌پاشانك یرینه‌تکرار سیواسه‌والی اولوب(1291 ﻫ 1874م) سنه‌سنه قدر سیواس والیلکنده قالدقدن صوکره انفصال ایلیه‌رك (1301 ﻫ 1883) سنه‌سنده قدری پاشانك وفاتی اوزرینه (ادرنه) والیسی اولمش و (1310 ﻫ 1892 م) سنه‌سی شوالنده اوراده وفات ایلمشدر.

عزت پاشا، قوهٔ قلمیه صاحبی ، ذوق وصفایی سوه‌ر، زنکین، بر ذات ایمش. (1293 ﻫ 1876) روس محاربه‌سنده ثروتندن اون بیك آلتونی اعانهٔ حربیه اوله‌رق ویرمشدرکه زمانمز حسابنه کوره تخمیناً سکسان بش، دوقسان بیك لیرا ایده‌ر .

کندیسندن قرق سنه اول وفات ایدن اوغلو (خرم پاشا) ایچون ارزنجانده بر جامع یاپدیرمشدر . خرپوتده‌ده بر جامعی واردر .

حاجی عزت پاشا، صوك عصر وزیرلری ایچنده، خلق آراسنده مختلف مناقبیله اشتهار ایدن بر ذاتدر. [1] 1237 سنه‌سنده رسموده دوغدیغنه نظراً وفاتنده یتمش اوچ یاشنده ایدی . بنیه‌سی نحیف اولوب نظافته رعایت ایتمدیکندن ، زمانی رجالی پیسلکنه تلمیحاً « قوقوسی آغیر وزیر » دیرلرمش [2] . صقاللی راستقله ویار ایمش . ادرنه‌ده اوچ شرفه‌لی جامع یاننده‌کی قله اوزرینه حاجی عزت پاشا طرفندن بر مملکت ساعتی یاپدیریلمشدر . (1290) سنه‌سنده ورنجی ادرنه والیلکی اثناسنده شرق‌دمیریولی ادرنه‌یه قادار تمدید ایدیلمش و وکلا رسم کشاده کلمشلردر .

*
* *

(1245 ھ 1829) سنه‌سنده وفات ایدن شاعر کچه‌جی زاده عزت منلا وفاتنی متعاقب عزت پاشا جامعی خطیره‌سنه دفن ایدیلمش ایسه‌ده بالاخره بقیهٔ عظامی استانبولده جراح‌پاشا جوارنده جانبازیه جامعی قربنده پدری صالح افندینك یانه نقل و دفن ایدیلمشدر .

عزت پاشا جامعی خطیره‌سنده 1272 سنه‌سنده وفات ایدن سیواس والیسی فیض‌الله‌پاشا ایله 1295 سنه‌سنده ارتحال ایدن کمرکچی عثمان پاشا زاده ثریا پاشا مدفوندرلر .

فیض‌الله پاشا چرکسدر . همشیره‌سی سلطان مجیدك زوجه‌سی اولدیغندن اوسایه‌ده ملکیه قائممقامی اولمش (1270) ده میرمیرانلقله چلدیر قائممقامی وعقبنده وزیرلکله أرضروم والیسی تعیین ایدیلمش وینه اوسنه ذی‌القعده‌سنده بجایش صورتیله اسماعیل پاشانك یرینه سیواس والیسی اولمشدر. سجل عثمانی‌ده (1272ھ 1855) ده مقتولاً وفات ایتدیکی یازیلی ایسه‌ده (تقویم وقایع) ده قتل اولوندیغنه دائر برقید اولمایوب یالکز وفاتندن بحث ایدیلمشدر . [3]

*
* *

ثریا پاشا کمرکچی عثمان پاشانك اوغلودر . باب‌عالیدن یتشه‌رك 1173 سنه‌سنده روم ایلی پایه‌سیله قدس متصرفی اولمشدر . (1280) ده [میلادی 1863] وزیرلکله حلب ، صوکره ازمیر ، بورسه ، تکرار حلب ، قدس وتکرار ازمیر و آنقره والیلکلرنده ، مجلس والا اعضالغنده وشورای دولت ریاستنده بولنان ثریا پاشا 1295 سنه‌سنده سیواس والیسی ایکن وفات ایتمشدر .

---

[1] ادرنه‌دن ، (ارزنجان)ده بولنان همشیره‌سنه چاشیرلرینی بیقاتمق اوزره کوندردیکی وهرکیجه طاوانه فیرلاتدیغی کیجه‌لك کلاهی باشنه کچمه‌دکچه یاتمادیغی و بر وظیفه‌یه تعیینی ایچون تحریری مراجعتدن بیقان بر مأمورك شفاهاً اوقودیغی استدعاسنه قارشی آرقه‌سنی دوندیره‌رك (مکتوبجی‌بك) دییه تباشیرله اشارت ایتمسی کبی غریب حاللری متواتر ومنقولدر. بر صورتله آتلاندیغی مأمورلر حقنده (آلداندی تره‌س) تعبیرینی چوق قوللانیرمش .

[2] ثروت‌فنون $\frac{1651}{177}$ ص 333 .

[3] تقویم وقایع (1272) سنه‌سی . نومرو (542). سیواس سالنامه‌سی (1270) سنه‌سی ذی‌القعده‌سنده وفاتنی یازار .

سعید پاشا جامعی کتابه‌سی

1235 هـ 1979 م

بوجامع سعید پاشا محله‌سنده‌در . سعیدپاشانك برده مدرسه‌سی واردر . پاشا مدرسه‌یی (1248) هجری سنه‌سنده یاپدیرمش وفضلادن سیواسلی صدقی افندی :

کلدی بر خواجه دیدی نحواوقودرکن تاریخ
نورچشمم هلك الجاهل حاشا العالم

بیتنی تاریخ دوشورمشدر . بوذاتك حسن پاشا جامعنه‌ده وقفی واردر.

سعید پاشا ، جامعنی (1235) سنه‌سنده‌وپاشالقدن اول یاپدیرمشدر . مناره‌سنده‌کی تاریخ‌شودر . مصرعلر قارشیلقلی‌در .

جناب حضرت سعیدآغای ذیشان کم
امورنده رضاجوی خدای لایننام اولدی
جوارنده‌بوزیبا جامعی الحق ایدوب انشا
بو وجهله دخی سرتاج امجاد کرام اولدی
زهی بو معبد زیبا خوشا بو مسجد رعنا
سروشان سمایه روزوشب عالیمقام اولدی
ایدوب امداد(ودود) اسمی بکا وافی دیدم تاریخ
سعیدیه بو جامع نو مناریله تمام اولدی

١٢٣٥

سعید ابراهیم پاشا ، سیواس‌اشرافندن‌در . قوچ حصار کویلرندن‌برنده (همت آغا بن سلیمان آغا) اسمنده برینك‌اوغلیدر. خسرو پاشا کوله‌سی رشیدمحمد پاشانك والئ عمومیلکی زماننده اولا محصللقله سیواس‌متصرفی اولوب ایکی دفعه بو خدمتده بولوندی .

(1255) سنه‌سنده سیواس والیسی اولوب اون آی صوکره انفصال ایتدی .

1275 سنه‌سنده میر میرانلقله سیواس متصرفی اولدی و بر سنه صوکره عزل ایدیلدی . 1263 ده‌آماسیه و بر سنه صوکرا بوزاوق متصرفلغنه تعیین اولوندی . (1268) هجری سنه‌سنده وفات ایده‌رك سیواسده عبدالوهاب غازی قبرستاننده اطرافی آچیق کنبده دفن ایدیلدی . [میلادی 1851]

ایکی جفتیله بر بشار جیقوب تاریخنی دیدی
لواء عدنی منصب ویردیلر سکا سعید پاشا

بیتی وفاتی تاریخنی کوستر . کرك مناره وکرك بو وفات تاریخنك شعرله و منظوم تاریخله علاقه‌سی اولمایان برخواجه طرفندن ترتیب ایدیلمش اولدیغی اکلاشیلیور .

عبدالوهاب غازی مسجدی

901 هـ 1495 م

سیواس شهری شرقنده‌کی قبرستانك اورتاسنده قایالق بر تپه‌نك اوزرنده مناره‌لی بر مسجد واردر . تورك طرز معماریسنده اولان بو بنایی ایکنجی بایزید زماننده احمد پاشا اسمنده بر ذات یاپدیرمشدر . بو مسجد عبدالوهاب غازی قبری یاننده‌در . و کتابه‌سی شودر :

1 — قد از [شأ] هذاالمسجد السعید

2 — فی ایام دولة السلطان بایزید

3 — بامر احمد پاشاالملك للهالمجید

4 — فیض هو [بر کلمه اوقونمایور] تاریخ بعون الوحید

(فیض هو) ترکیبی بالحساب (901) هجری سنه‌سنی کوستر .

عبدالوهاب غازی تربه‌سنی‌ده احمدپاشا تجدیداً یاپدیرمش اوله‌جق. چونکه بو تربه‌نك ایکنجی بایزید زماننده یاپدیریلوب وظیفه تعیین ایدیلدیکنه دائر سیواس اوقاف مدیریتنده قید واردر . بوکتابه (سیواس ودیوریکی) قورپوسنده واردر .

کتابه‌سز أثرلر

اولو جامع

اولو جامع، سیواسك تام اورتاسنه دوشر. انشاسی تاریخی بللی دکلدر . ایکنجی قلیج آرسلان یاخود اوغلی سیواس و آقسرای ملکی (قطب‌الدین ملکشاه) طرفندن یاپدیریلدیغی ، صوکره‌دن برنجی عزالدین کیکاوس طرفندن تعمیر ایدیلمش اولدیغی سویله‌یورلر .

محلی روایتلره کوره بو اولو جامعی (علاءالدین کیقباد) یاپدیرمش . اوقاف مدیریتی قیوداتنده‌ده (سلطان علاءالدین جامعی) دییه ذکر اولونمشدر .

اولو جامع ، (932 ﻫ 1525 م) تاریخنده و مؤخراً سیواس امیرالامراسی محمود پاشا طرفندن (1006 ﻫ 1597 م) سنه‌سنده تعمیر ایتدیریلمشدر . [1]

بنانك شكلی مستطیلدر . معماری قیمتی حائز اولمایان جامعك دیوارلری آلچی ایله امتزاج ایتدیریلمش اوفاق طاشلردن یاپیلمشدر. ایچنده یونتمه طاشدن ستونلرله بربرندن آیریلان دهلیزلر موجوددر. پلان، بوتون اسلام مملكتلرنده كورولن جامعلر وعلی‌الخصوص اسلامیتك ایلك دورلرنده مصر ، سوریه و عراقده انشا ایدیلن بنالرك پلانلرینی آكدیرر . بنا هرحالده اسكیدر . [2]

جامعك جنوب شرقی زاویه‌سی خارجنده طوغلادن یاپیلمش قالین‌ویوكسك بر مناره‌سی واردر. مناره‌نك قاعده‌سی مثمن‌در . یاری ارتفاعنده چینی‌دن ترتیب ایدیلمش مزین وكرفت كوفی كتابه‌یی احتوا ایدن بركمر واردر. مناره‌نك طرز انشاسی اون‌ایكنجی عصر میلادی یعنی آلتنجی عصر هجری‌یه عائد اولدیغنی كوستریبوركه بوده ایكنجی قلیچ آرسلان ویااوغلی قطب‌الدین زمانی‌در. یالكز مناره‌نك شرفه‌سی‌ایله علمی آراسی‌صوكره‌دن تعمیر كورمشدر .

جامعك اطرافی مرور زمانله دولمش وجامع آشاغیده قالمشدر . آولویه آچیلان اوچ قاپوسی واردر.
جامعك خطابت وتولیتی صاری خطیب زاده عائله‌سنده‌در . جامعك آولیسنده سیواس والیسی زاره‌لی زاده محمدپاشانك یاپدیردیغی شادروان كورولور . (سیواس‌ودیوریكی) قورپوسنده اولوجامعدن بحث ایدیلمشدر.
أثریمزك دوقوزنجی قسمنده اسمی‌كچن سیواس أمیری (مزید بك) ك تحصن ایتدیكی جامع بودر .

أخی امیر احمد تربه‌سی

سیواسك طوقماق قاپو محله‌سنده برآولو ایچنده مخروطی قبه‌لی اسكی برتربه واردر . بوكا محلنجه‌ده (اخی امیر احمد) تربه‌سی دییورلر . تربه‌نك ایچنده بر قبر وارسه‌ده كتابه‌سی یوقدر . تربه‌نك الت قسمی جسدك مومیا اوله‌رق وضعنه مخصوص مخزندر .

تربه‌نك خارجی قسمنده‌كی صاچاقده چیه‌چوره سلجوقی ثلث خطیله بركتابه وار ایسه‌ده یازینك برقسمی دوكولمش وبرقسمی‌ده صیوا آلتنده قالمشدر . اوقویا بیلدیكمز قسملر شونلردر :

[.... لاخص‌المحترم عمادالدین .... الاسلام .... امیرالاعز........]

اخی امیر احمدك (733) جمادی‌الاولی تاریخلی وقفیه‌سی قیود عتیقه‌ده موجوددر . وقفیه‌سنده (الصدر المكرم والقرم المفخم افتخار الاكابر والخواص .... سید الصفا والمروة وسید اصحاب الطریقة والحقیقة اخی امیر احمد بن زین الحاج) دیه توصیف ایدیلمكده‌در . بو ذات مسجد ، زاویه و عمارت وقف ایتمشدر . ابن بطوطه‌نك سیواسده ملاقات ایدوب زاویه‌سنه مسافر اولدیغی (بچاقچی‌اخی احمد)عجبا بوذاتمیدر ؟

---

[1] بو محمود پاشا (جان‌فدا قادین) ك برادری‌در. رقه ، حلب ، شهرزور، بودین بكلر بكلكنده بولونوب (1006)ده سیواس امیرالامراسی اولدی وآز صوكره وفات ایلدی .

[2] سیواس ودیوریكی قورپوسی [خلیل ادهم‌بك ، وان‌برخم]

عبدالوهاب غازی تربه‌سی

سیواسك (قلاغوز) محله‌سی اوزرنده آق قایا اسمنده‌کی بر تپه‌ده (عبدالوهاب غازی) تربه‌سی واردر . بو تربه‌یه ابتدا وقف یاپان مشهور چاقیر خان اوغلی (شرف‌الدین احمد) بکدر . بو ذات (726) شعبانده [میلادی 1325] وقفیه‌سنی ترتیب‌ایتدیرییور. وقفنك متوللیلکنه (شیخ معین‌الدین احمد بن شیخ عبدالعزیز بن شیخ الکبیر معین‌الدین احمد) ی تعیین ایدییور . وقفیه‌نك صورتی قیود عتیقه‌ده (مجدد اناطولی دفتر 21 صحیفه 219)ده مقیددر. ایکنجی‌بایزیدخان‌زمانده تجدیداً اوزرینه یاپیلمش اولان تربه‌یه ووظیفه‌دارلره کافی مقدارده واردات وقف ایدیلمشدر .

1160 سنه‌سنده سیواس والیسی بولنان زاره‌لی زاده محمد پاشا طرفندن عبدالوهاب غازی وقفی توسیع و قبری یانده‌کی مسجد کنیشلتیله‌رك بر مناره بر زاویه و برده چشمه علاوه و 1162 سنه‌سی شعبانده‌ده وقفیه‌سی ترتیب‌اولونمشدر. ینه‌بورایه محمدپاشاطرفندن زینل‌صویی کتیریله‌رك تربه‌دارینه‌ده معاش تخصیص ایدیلمشدر.

*
* *

بوراده یاتان عبدالوهاب غازی‌محلی روایته کوره حضرت پیغمبرك علمدارلرندن ایمش ! طول عمرله معمر اولوب امویلردن (عبدالملك بن مروان) زمانده سرعسکرلکله (سیواس) ه کلمش وبوراده شهید دوشمش!

اولیا چلبی، عبدالوهاب غازی‌یی اصحابدن (صهیب رومی) ظن ایده‌رك حقنده بر خیلی مناقب نقل ایلر . اوکا کوره عبدالوهاب سیواسلی‌در. حضرت‌پیغمبر حضورنده مسلمان‌اولمش‌در. حضرت‌علی‌ده کمرینی‌باغلایارق کندیسنی دباغلره پیر یاپمش‌در !! [1]

ینه اولیا چلبی‌یه کوره عبدالوهاب معجزهٔ پیغمبری اوله‌رق مفسر ومحدث وپك مکمل بر شاعر اولمش ، یوز اون سنه یاشامش ، سیاحته چیقمش وسیواسده وفات ایتمش‌مش !

اولیا چلبی ، عبدالوهاب غازی نك سیواسده اوطوروركن قیصر رومك قیزینی سوه‌رك مرتد اولدیغی روایتنی یازدقدن صوكرا بونك اصلی اولمادیغنی‌ده علاوه ایدر .

عبدالوهاب غازی‌حقنده مجملاً یازدیغمز افسانه‌لردن بشقه‌معلوماتمز یوقدر. بوذاتك دانشمندی ویا سلچوقی دوری مشاهیرندن اولدیغی ظن ایدیلیر . [2]

اولیا چلبی ، عبدالوهاب غازی تکیه‌سنك درت دیوارینه (خطوط نفسهٔ عبرتمالر) له بر چوق شعر یازیلدیغنی وحتی دردنجی مراد خانك‌ده :

شو دکلو دور ایده بو چرخ دوار
نه بن قاله نه خط قاله نه دیوار

بیتنی یازدیغنی و ینه سلطان مرادك بغداد فتحی ایچون بو تربه‌ده تفأل ایتدیکنی قید ایدر .

[1] اولیا چلبی سیاحتنامه‌سی (ج 3 ص 105)

[2] اولیا چلبی، اخیلر سلسله‌سنك عبدالوهابه منتهی‌اولدیغی‌ده بیان ایدر. عبدالوهابك‌سیواسك پك‌نفوذلی اخی‌رجالندن اولدیغی‌ده خاطره کلیر .

(تاریخ تحفةالغریب و نتیجهٔ دلفریب) اسمنده‌کی اثر ، عبدالوهاب تکیه‌سنك 1135 سنه‌سنده معمور وارداتنك فضله و مریدانك قالاباالق اولدیغنی بیان ایدر . [3]

اولیا چلبی ، « ینه بو تکیه قربنده نیجه واجب‌الیسیر علامتلر واردر . جانب شمالنده و دامن جبلده (صب نشان) دیری قربنده (کیومرث) شاه‌قبری واردر . دیه‌رك بو (کیومرث) ی‌ایرانك پیشدادیان سلسله‌سنك برنجی حکمدار خیالیسی اولان (کیومرث) ظن ایده‌ر .

بوراده مدفون (کیومرث) ك سلجوقی شهزاده‌لرندن اولان (کیومرث) اولماسی محتملدر . [4]

زاره‌لی زاده محمد پاشا طرفندن تعمیر ایدیلن عبدالوهاب غازی جامعی قورشون قبه‌لیدر ویشیل رنکده چینی طوغلرله تزیین اولونمشدر .

عبدالوهاب غازینك مناقبی (1100 هـ 1688 م) سنه‌سنده علمادن صاری خطیب زاده احمد حمدی افندی طرفندن نظماً قلمه آلنمشدر .

احمد حمدی افندی‌نك اوغلی مفتی نعمان افندی،زاره‌لی زاده محمد پاشا حقنده تنظیم ایلدیکی برقصیده‌ده:

سیم ایله اولدی مزین ، معمور
مرقد پاکی عبدالوهاب

بیتیله عبدالوهاب غازی تربه‌سنك تعمیرینه اشارت ایتمشدر .

*
* *

زاره‌لی زاده محمد پاشا ؛ زاره‌لی زاده عثمان پاشانك اوغلودر . دره‌بکی تربیه‌سی ایله شهاریق یتیشن بو ذات ، (1158 هـ 1745) سنه‌سنده میرمیران رتبه‌سیله سلطان اوکی متصرفی (1160) ده وزیرلکله سیواس والیسی اولمشدر . داها صوکرا طربزون ، ویدین والیکارنده بولنان محمد پاشا 1165 ربیع الاولنده ایکنجی‌دفعه سیواس والیسی اولدیسه‌ده مملکتی کیفی شکلده اداره ایتدیکندن 1167 ده اعدام ایدیلمشدر . فیض‌الله پاشا اسمنده بر برادری علی وعثمان اسملرنده‌ایکی اوغلی واردی. محمد پاشا، عبدالوهاب وقفیه‌سنی[1162هـ1748م)ده ترتیب ایتدیرمشدر . 1167 تاریخلی وقفیه‌سی‌ده واردر. محمدپاشانك، سیواسك عریان مسلم محله‌سی اهالیسندن اولدیغی وقفیه‌سنده مندرجدر .

*
* *

سیواسده برده 1182 سنه‌سنده وقفیه‌سی ترتیب ایدیلن صاری زاده جامعی واردرکه بو جامعه شیمدی چاووش باشی محله‌سنده بولونمسندن دولایی چاووش باشی جامعی دیرلر .

صاری زاده محمد پاشا ، سیواسلی حاجی عثمان آغا اسمنده برینك اوغلودر . سیواس آلای بکی ایکن آماسیه‌ده اشقیا تادیبنده خدمت و شجاعتی کورولمش 1176 ده میرمیران اولمش ، بالآخره وزیر اوله‌رق طربزون ، وان ، قارص والیلکلرنده بولونمش ، سیواس والیلکیله بندر محافظی تعیین ایدیلمش و 1182 ده (ایچ ایل) سنجاغی متصرفی ایکن وفات ایتمشدر . اوقور ، یازار رجالدن اولوب جسور ، دور اندیش و لطیفه‌جی ایمش .

[3] تاریخ تحفةالغریب [بورسه‌ده اورخان غازی کتبخانه‌سنده‌کی نسخه]

[4] بو (کیومرث) عزالدین کیکاوس ثانینك اوغلی اولوب‌برادری مسعوده قارشی قسطمونی وحوالیسنده (691) هجری سنه‌سنده قیام ایدن (رکن‌الدین قیلیچ ارسلان) اوملیدر .

سیواس‌ده

مهم قبر کتابه‌لری

حاجی نورالدین قبری کتابه‌سی

702 ه 1302 م

عبدالوهاب غازی تربه‌سی جوارنده اولان بو قبرك کتابه‌سی شودر :

هذا قبرالسعید الشهید المحتاج الی رحمةالله
تعالی حاجی نورالدین بن ایوب بن حاجی
زین الدین محمد ابن ایوب الخلاطی روز چهارشنبه
چهاردهم ماه ربیع‌الاخر سنه اثنی و سبعمایه

بو کتابه‌نك آلتنده برنجی مصرعی :

ای که بر کور ماهمی کذری

اولان بر رباعی واردر .

(حاجی نورالدین بن ایوب) ك وظیفه ومأموریتنه دائر بر قید بولامادق . علما صنفندن اولوب سیواس و آماسیاده بولونمش اولان (اخلاطی) لقبلی عائله افرادندن اولسه کرك .

عبدالوهاب راحتی قبری

728 ه 1327 م

(کمال‌الدین احمد بن راحت) ك طورونی اولان (عبدالوهاب) ك قبری قصبه‌نك شرقنده، قلاغوز محله‌سنك منتهاسنده ، شوسه اتصالنده و تپه اوزرنده‌در . کتابه‌سی شودر :

1 — اللهم ارحم صاحب هذاالقبر الصدرالمرحوم

2 — چلبی عبدالوهاب بن المرحوم أمیر حسین رحمه‌الله

3 — توفی فی ربیع‌الاخر سنة ثمان وعشرین وسبعمایه

728 ربیع‌الاخرنده وفات ایدن عبدالوهابك باباسی حسین امرادندر . كندیسنك نافذ علمادن اولدیغی وقفیه‌دن آكلاشیلیور . (الصدر) اكثریتله علما ومشایخدن اولان پك نفوذلی ذوات ایچون قوللانیلان بر تعبیردر . بو كتابه (سیواس ودیوریكی) قورپوسنده واردر .

جمال‌الدین آقسرایی

جمال‌الدین آقسرایی‌نك قبری عبدالوهاب غازی تربه‌سی یانده‌در. قبرطاشنك برطرفنده شوكتابه كورولور.

بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم

صاحب هذا القبر الشیخ الزاهد

قطب العارفین جمال‌الملة وا

لدین الاقسرایی تغمده ا

لله برحمة الاوحدی [1]

عینی طاشك دیكر طرفنده بسمله و صوكره :

الا ان اولیاءالله لاخوف علیهم ولاهم یحزنون

آیت كریمه‌سی حك ایدلمشدر. قبرك آیاق طاشنك هرایكی طرفنده (آیةالكرسی) واردر. تاریخ یوقدر. جمال‌الدین آقسرایی‌نك ترجمهٔحالنه عائد معلوماتی ، ابن‌حجر عسقلانی‌نك (دررکامنه) سندن ترجمه صورتیله نقل ایدییورز . [2]

جمال‌الدین آقسرایی نك اسمی (ابراهیم) باباسنك آدی (الیاس‌بن‌علی) در. جمال‌الدین، (شیخ شمس‌الدین ایكی) ایله قاهره‌یه كیتمش، صوكره ملاطیه‌ده بر درگاهه شیخ اولمش واورادن تكرار قاهره‌یه عزیمتله برمدت (فیوم) ده‌كی خانقاه مشیختنده بولونوب بعده سیواس و بلاد رومده‌كی تكیه‌لرده اجرای مشیخت ایله (729) هجری سنه‌سنده وفات ایتمشدر. آماسیه تاریخی، آماسیه علماسی آراسنده اسمنی ذكر ایتدیكی جمال‌الدین

[1] عربی قاعده‌سی اوزره (اوحدی) یرینه (واسعه) تعبیرینك قوللانلمسی ایجاب ایدردی .

[2] دررکامنه‌نك (ابراهیم ابن الیاس بحثی . عمومی كتبخانه‌ده‌كی نسخه)

اقسرایی‌نك وفاتی (739) سنه‌سی کوستریپورسه‌ده بز درر کامنه‌نك قیدینی ترجیح ایتدك . آماسیه تاریخی شیخ اولان جمال‌الدینك سیواس قاضیسی ایکن وفاتی یازار ایسه‌ده وثیقه کوسترمز [1] .

جمال‌الدین آقسرایی‌نك اوغلی (فخرالدین الیاس) علما صنفندندر .

کودوك مناره تربه‌سی

748 هـ 1347 م

بو تربه، شمس‌الدین سیواسی عائله‌سنه عائدبنالر داخلنده‌در. کودوك مناره‌نك ایچنده بر مرمر لحدواردر. بنا، مربع‌الشکل بر پلان اوزرینه یاپلمشدر . قاعده‌سی یونتمه طاشلردن ، جبهه‌لری بیاض مرمردندر ، قاپوسی شمال استقامتنه دوشر . دیکر قسملرده دمیر پارمقلقلی پنجره‌لر کورولور . بو مربع بنانك اوزرنده هندسی اشکال ایله مزین ، طوغله‌دن استوانی الشکل بر قسم کورولور ، ایشته تربه، بوشکلنه وقبه‌سنك مرتفع اولمسنه بناءً (کودوك مناره) اسمیله شهرت بولمشدر .

بنانك اساس مربعلرینك ارتفاعی بش و طوغله‌دن یاپیلان اسطوانی قسمك‌ده علاوه‌سیله داخلاً ارتفاعی اونبش متره قدردر . تربه‌نك قبه‌سی اولجه اخشاب ایکن (1310) هجری سنه‌سنده شمس‌الدین سیواسی احفادندن شیخ احمد افندی طرفندن کارکیر اوله‌رق یاپدیریلمشدر . تربه‌نك کتابه‌سی یوقدر .

تربه‌ده مدفون ذاتك صندوقه‌سی سیاه مرمردن یاپلمشدر . صندوقه‌نك اوست یعنی یالق صرتی قسمنك بر طرفنده :

قال‌الله تعالی ان‌الابرار لفی نعیم علی‌الارائك ینظرون

دیکر طرفنده :

(تعرف فی وجوههم) آیت‌کریمه‌سی (المتنافسون) ه قدر دوام ایدر .

صندوقه‌نك آلت قسمنك برطرفنده :

وفات مرحوم ومغفور کلبر (ك) احمرسلطنت شکوفهٔ شجرهٔ سعادت ز (ها) ل روضهٔ

مملکت شیخ (شیخ) حسن بك نورالله

صندوقه‌نك آیاق قسمنده :

ضریحه‌فرزند حضرت سلطان اعظم

صندوقه‌نك دیکر قسمنده ایسه کتابه‌نك دوامی اولان :

[1] آماسیه تاریخی (ج 3 ص 23 : 24)

شاهنشاه معظم مالك (رقا)ب الامم ظل الله فى العالم سي(ف) الدنيا والدين
سلطان أرتنا (خلـ) ـدالله مملكته

صندوقه‌نك باش‌طرفنده :

درماه رمضان سنه ثمان وأربعين (و) سبعمايه

كتابه‌لرى حك ايديلمشدر .

*
* *

تربه‌ده مدفون اولان ذات يوقاريده زمان حكومتى مفصلاً يازيلان (علاءالدين اردانا)نك اوغلو (شيخ حسن بك) در

شيخ حسن بك اردانانك بويوك اوغلو اولوب مخلصى (بدرالدين) در [1]

غايت كوزل وياقيشقلى وعينى زمانده ذكى وفاضل برذات ايمش . باباسى (ارتنا = اردانا) شيخ حسن بكى ، متبوعى اولوب زوجه‌سنك اقرباسندن بولنان عراق حكمدارى (شيخ حسن كبير) نزدينه سفارتله كوندرمشدر .

شيخ‌حسن (بهسنى)يه كلنجه،مصر حكومتنك حلب أميرى كنديسنى جلب‌ايتديردى. [2] شيخ‌حسن حلبه كيتدى، كنديسندن ممنون اولان‌حلب‌اميرى (طاش تيمور) آغير خلعتلرله شيخ‌حسنى پدرينك يانه كوندردى .

اردانا ، اوغلونه ماردين حكمدارى (ملك‌صالح شمس‌الدين)ك قيزينى ايسته‌دى . ملك صالح موافقت ايده‌رك قيزينى جهازيله (سيواس)ه كوندردى. فقط اوصيراده خسته بولنان شيخ حسن كوكى كيزمه‌دن‌اول وفات‌ايتدى . اوزمان (قيصرى)ده بولونان اردانا، ملك صالحك كريمه‌سنى ديكر اوغلونه آلدى.[3]

(شيخ حسن)ك وفاتى 748 سنه‌سى رمضاننده‌در . (درر كامنه) ايله (كتاب‌السلوك) (المنهل‌الصافى) وفاتى عينى سنه شوالنده كوستررلرسه‌ده [4] بو ، شيخ حسنك وفاتنك مصرجه معلوم اولديغى تاريخدر .

شيخ حسن بكك عراقه كتمسى مصرليلرى قوشقولانديرمش اولاجق. زيرا أردانانك‌مصرليلرله‌آراسى شكر رنك ايدى . مأخذيمزك قيدندن حسن بكك عراقه كيده‌مه‌ديكى آكلاشيليور. كتابه صورتى (سيواس ودیوريكى) قورپوسنده واردر .

---

[1] (المنهل الصافى) و (كتاب‌السلوك)

[2] المنهل الصافى حمص اميرى دييورسه‌ده بز (درر كامنه) نك يازديغنى قبول ايتدك .

[3] [الحسن ابن ارتنا . ـ الامير بدرالدين المعروف‌بالشيخ‌حسن كان من‌احسن‌الاشكال واتمها وكان عارفاً ، عاقلاً ، فاضلاً ولما توجه الشيخ‌حسن هذا رسولا الى‌الشيخ حسن‌الكبير الى‌بغداد ووصل الى‌بهسنا‌سمع‌به الامير طشتمر نائب حمص احضر نائب حلب فكتب الى‌نائب بهسنا بطلبه فحضر اليه فاعجبه سمته وشكله وخلع عليه خلعةً سنيه واعاده الى والده‌الامير ارتنا فلما وصل الى‌بلده خطب له والده ابنة الملك الصالح شمس‌الدين صاحب ماردين فاجابه الى ذلك وجهزها اليه فلم‌يدخل بها‌ومات بسيواس فى‌شوال سنة‌ثمان واربعين‌وسبعمايه وكان والده فى‌قيصرية فكتب ابوه الى‌صاحب ماردين يقول‌له ان‌لى ابناً آخر يصلح لزواجها واعطاه مدينة خرت برت] (المنهل‌الصافى ج 1 ص 280 آياصوفيه كتبخانه‌سى)

[4] [ومات الامير بدرالدين‌الشيخ حسن‌ابن النوير [نويين] ارتناى ملك‌الروم فى‌شوال] (كتاب‌السلوك 748 سنه‌سى وفياتى آراسنده) قيود عتيقه‌ده (شمس‌الدين سيواسى) وقفيه‌سنده بو حسن بك تربه‌سنه (كودوك مناره) دنيلديكى وايچينده سلطان ارتنا اوغلى (شيخ حسن) بكك مدفون اولديغى محرردر . (اناطولى 1255 باشلار صحيفه 114)

محمد بن ابوبكر تفليسى

791 ه 1389 م

بو قبر ، شهرك شرقنده و عبدالوهاب غازى تربه‌سنه چيقان يولك اوزرنده‌در . بوراده مختلف شكللرده قبرطاشلرى واردر. بو (محمدبن‌ابوبكر) ك قبرى متوازى‌المستطيلات شكلنده‌در. مزارطاشنده (آية‌الكرسى) و كتابه واردر . عادى ثلثله حك ايديلمش كتابه شودر :

1 — هذا قبرالشاب السعيدالشهيد

2 — المرحوم المغفور المحتاج

3 — الى رحمةالله تعالى محمد بن

4 — ابوبكرالتفليسى غفرالله‌له

5 — ولوالديه ولجميع المسلمين

طاشك ديكر طرفنده :

فى تاريخ عشر

ذى‌الحجه سنة

احدى و تسعين و

سبعمايه [1]

بوقبرك يانده محمدبن ابوبكرك برادرى (خواجه جمال‌الدين)ك‌ده قبرى‌واردر. بوقبرك كتابه‌سى‌ده شودر:

هذا قبرالشاب السعيدالمحتاج الى‌رحمةالله تعالى

خواجه جمال‌الدين بن ابوبكر بن‌الحاج عمر بن‌الحسين

التفليسى غفرالله له ولوالديه ولجميع‌المسلمين

بونك وفاتى تاريخى ايى اوقونامايور . مع مافيه بونك‌ده برادرينك وفاتندن آز اول ويا صوكره ارتحال ايتديكنه شبهه يوقدر .

(سيواس) ده علم وفضيلتلريله معروف بر (تفليسى) عائله‌سى وارمش. اوعائله‌نك بونلرله مناسبتى اولماسى محتملدر . بوايكى قبر كتابه‌سنه كوره شويله برسلسله ترتيب ايديلير .

[1] بو كتابه‌نك تاريخى سيواس وديوريكى قوريوسنده (691) ديه يازيلمشدر . بز (791) اوقودق

حسين التفليسى
|
حاجى عمر
|
ابوبكر

خواجه جمال الدين	محمد 791

قاضى برهان الدين تربه‌سى

سيواسك جنوب غربيسنده قيصرى قاپوسى جوارنده اوستى اخشـاب وخراب ، اطرافى عادى ديوارله چوريلمش برتربه كورولور. تربه‌يه خلق آراسنده (قاضى برهان الدين تربه‌سى) دينير. بوراسى مشهور، حكمدار قاضى برهان الدين عائله‌سنه مخصوص تربه‌در .

بوتربه‌ده بش قبر واردر. مرمر صندوقه‌لى اولان بو قبرلرك ايكيسنده يازى يوقدر . يازى اولمايان قبرك برى ديكرلرندن بويوكجه‌در . صندوقه‌نك بريسنده :

۱ — وفات.. سلطنت در آسمان جلالت مرحوم ومغفور 2 — محمد چلبى بن السلطان العادل برهان[1]....

3 — يوم السبت فى التاسع والعشرين من شوال سنة ثلث وتسعين وسبعمايه

ديكر صندوقه‌نك برطرفنده :

انتقلت من دار الفانية الى دار الباقية الست المرحومة المغفورة حبيبه بنت

صندوقه‌نك ديكر طرفنده :

السعيد الشهيد سلطان برهان طاب ثراها الشهيرة

سلچوق خاتون فى تاريخ خمسين وثمانمايه

ينه بوتربه‌ده‌كى اوچنجى قبرك كتابه‌سى شودر . صندوقه‌نك برطرفنده :

ليلة الجمعه فى الرابع والعشرين من ذى الحجه.... انتقلت [من دارا] لفناء [الى] دار البقاء المرحومة المغفورة

ديكر طرفنده :

المحتاجه الى رحمة الله تعالى بارسا ؟.... اعدل القضاة محمد چلبى اسبغ الله .....

بوقبر كتابه‌لرندن ايلك ايكيسى قاضى برهان الدين احمدك اوغلى محمد چلبى ايله قيزى (حبيبه سلچوق) خانمه عائددر .

[1] (برهان) اسمنى حاوى اولان پارچه طرفمزدن بولنه‌رق سيواس ليسه‌سى موزه‌سنه قونمشدر .

دیکر کتابه احتمال ینه برهان‌الدین عائله‌سنه قرابتی اولان قضاتدن محمد چلبی‌نك قیزی‌نکدر .
ینه بو تربه‌ده‌کی کتابه‌سز بویوکجه قبرك (برهان‌الدین) ه عائد اولدیغنی ظن ایدییورز .

أخی عیسی قبری

795 هـ 1393 م

سلجوق طرزنده یعنی مرمردن صندوقه شکلنده یاپلمش اولان قبر طاشی سیواسك قاباق یازیسی مزارلغنده طوپراغه کومولو اوله‌رق بولونمش وطرفمزدن لیسه بناسنه نقل ایدیلمشدر . شیمدی مکتبك مدخلنده بولنقده‌در . یازی کرفت ثلثدر .

طاشك بالق صیرتی قسمنك برطرفنده (بسمله) و آیة الکرسی (فی السموات) ه قدر حك ایدیلمش و آیتك متباقیسی طاشك دیکر طرفنه یازیلمشدر . بونك آلتنده اصل صندوقه قسمنك برطرفنده :

توفی المرحوم المغفور السعید الشهید المحتاج الی رحمة الله تعالی

دیکر طرفنده :

اخی عیسی بن المرحوم اخی محمد طاب ثراهما فی اواخر شهر شوال سنه خمس وتسعین وسبعمایه

کتابه‌سی کورولور .

اخی عیسی، قاضی برهان‌الدین احمد زماننده اخی رجالنك نفوذلیلرندندر . عمر اوغوللری نامیله قیصری وحوالیسنده حکومت ایتمك ایسته‌ین ومکرراً قیصری‌یی ضبط ایدن جنید بك اسمنده برتورکمن عشیرتی رئیسنه بو (اخی عیسی) برهان‌الدین طرفندن مرخص اوله‌رق کوندریلمشدی. جنید بك، اخی عیسی‌یی اعاده ایتمه‌یه‌رك برهان‌الدینه قارشی سرکشلکده دوام ایتدی . برهان‌الدین احمد ، جنیدی تادیب ایتمك اوزره قیصری‌یه حرکت ایتدی. بوحالدن قورقان جنید بك نزدنده آلیقویدیغی اخی عیسایی اعزاز ایله شفاعتجی اوله‌رق برهان‌الدینه کوندردی وعفوینی استرحام ایله‌دی . برهان‌الدین، کندیسنه اطاعت ایدن جنید بکی عفو ایتدی .

بومعلومات (بزم ورزم) ده واردر . آماسیه تاریخی ، اخی عیسانك داها اول آماسیه امیری (حاجی شادکلدی پاشا) نزدینه سفارتله کوندریلدیکنی یازار . [1]

أخی محمدك اوغلی اولان أخی عیسی (795) هجری سنه‌سنده وفات ایتمشدر .

---

[1] آماسیه تاریخی (ج 3 ص 103 ، 104)

احمد پاشا قبری

798 ﻫ 1396 م

بو قبر، سیواسك قاپاق یازیسی مزارلغنك غربنده ویولك كنارنده‌در. قبرطاشی مرمردن اولوب سلچوق طرزنده، صندوقه شكلنده‌در. بالق صیرتی قسمنك ایكی طرفنده (آیةالكرسی) و آلت قسمنده ایسه ایكی طرفلی كتابه حك ایدیلمشدر.

صندوقه‌نك بر طرفنده ثلث خطله:

نقل المرحوم المغفور السعید الشهید المحتاج الی رحمة الله تعالی

دیكر طرفنده:

احمد پاشا بن محمد چلبي الدیوانی فی الحادی والعشرین من شهر رمضان سنة ثمان وتسعین وسبعمایه

صندوقه‌نك آیاق قسمنده (نورالله قبره) عباره‌سی كورولور. احمد پاشانك، برهان‌الدین احمد دوری رجالندن اولدیغی اكلاشیلیور. آماسیا تاریخی، قاضی برهان‌الدین احمدله حاجی شاد كلدی پاشانك چوق مجادله‌لری اثناسنده برهان‌الدینك آماسیا امیری شاد كلدی‌یی اویالامق ایچون (دواتی احمد بك) اسمنده برینی ایلچی اوله‌رق كوندردیكنی یازییور [1] عجبا احمد پاشا ایله بونك مناسبتی وارمی؟

ملك عجم زاویه‌سی

و

شهزاده بایزید تربه‌سی

سیواسده (ملك عجم تربه‌سی) دیبه معروف اولان بر تربه واردر. تربه بناسی بو كون یالكز بر طوپراق ییغیننden عبارتدر. تربه‌نك موقعی سیواس قلعه‌سنك جنوب قاپوسی قربنده، چایر آغزی محله‌سنده‌كی دوقوز لوغلی ئه‌ولر [2] قارشیسنده تارلانك ایچنده‌در.

(ملك عجم) تربه‌سنك اوقافی واردر. وارداتی بر زمان درت بش كویك اعشاری ایمش، بو اعشار صوكره‌دن بشیوز یكرمی سكز غروش بدله ربط ایدیلمشدی. وقفك متولیسی سیواسلی (قورقازخواجه‌لر) دینیلن بر عائله‌در. [3] بز بو ملك عجم زاویه‌سنی دوغرودن طوغری مستقلاً (شهزاده بایزید) تربه‌سی ظن ایده‌رك اوصورتله یازمشدق.

[1] آماسیه تاریخی. ج 3 ص 108.

[2] طوپراق داملر ایچون قوللانیلان بویوك مور طاشه (لوغ) دینیر.

[3] بایزید قبرینك تحقیقی ایچون سیواس لیسه‌سی ادبیات معلمی افلاطون جم بك آرقداشمزه مكتوب یازمشدق. مومی الیه یوقاریده قید ایتدیكمز معلوماتی كوندرمشلردر. بوندن بشقه محترم افلاطون بك بعضی فوطوغرافلرله ترديد ایتدیكمز نقطه‌لر حقنده بزی تنویر ایتدیلر. كندیلرینه تشكر ایده‌رز.

اثریمز باصیلیرکن قیود عتیقه‌ده ألمزه‌کچن بروقفیه‌ده (ملك عجم)ك بایزیدله مناسبتی اولمادیغنی آکلادق. وقفیه‌نك تاریخی 920 سنه‌سی محرمیدر. دولتشاه اولادینه عائد اولان بووقفیه‌ده ملك عجم زاویه‌سندن بحث ایدیلیور. شوحالده بوراسی بایزیدك قتلی تاریخی اولان (967) دن یارم عصر اول‌ده وارمش. بوتربه‌یه عائد شمدیلك معلوماتمز بوقادار. یالکز نظر دقتی جلب ایله اکتفا ایتدك.

ایرانده اولدیریله‌رك سیواسه دفن ایدیلن شهزاده بایزیده عائد آیروجه بر تربه یوقدر. شهزاده‌نك اولجه موجود و(ملك عجم) اسمی ویریلن بو زاویه‌یه دفن ایدیلمه‌سنه مبنی بایزیددن‌ده بحث ایده‌جکز.

*
* *

شهزاده بایزید قانونی سلطان سلیمانك اوغلو وشهزاده سلیمك آنا، بابا برقارده‌شیدر. 932 هجری سنه‌سنده دوغدی.

صوك زمانده حیاتده بولنان بو ایکی شهزاده سلطنت حرصیله حرکت ایدییورلردی. سلیمك سلطنته کچمسی ایچون بایزیدك اورتادن قالقماسی لازمدی.

شهزاده‌لر آراسنده موجود منافرت و ایالتلرینك بربرینه یاقینلغی سببیله سلیمان قانونی، کوتاهیه والیسی بولنان بایزیدی آماسیه‌یه وصاروخان والیسی اولان سلیمی‌ده کوتاهیه‌یه نقل ایتدی. هم کندیلرینه نصیحت ایتمك وهم‌ده ولایتلرینك تبدیل ایدیلدیکنی تبلیغ ایله‌مك اوزره بایزیده دردنجی وزیر پرتوپاشا سلیمه‌ده اوچونجی وزیر صوقوللی محمد پاشا کوندریلدی. (965 هـ)

شهزاده سلیم، أمری حسن تلقی ایله کوتاهیه‌یه حرکت ایتدیسه‌ده بایزید، پرتو پاشایه درشتانه معامله‌ده بولوندی وبو حرکتیله اسبابی اوزرینه صیچراتدی. ذاتاً لالا مصطفی پاشا، صورت حقدن کورونه‌رك بایزیدی پدرینه قارشی مخالفته تحریك ایدییور وال آلتندن سلیمك سلطنته کچمسنه چالیشیوردی.

برمدت صوکره بایزید یاپدیغی خطایی آکلادی، وضعیتندن قورقارق آماسیه‌یه کیتمکه مجبور اولدی. لالا مصطفی پاشا برطرفدن تحریکاتنه دوام ودیکر طرفدن غافل بایزیدك عاصیلکنی قانونی سلیمانه آکلاته‌رق اونی اغضاب ایدییوردی.

آماسیه‌یه حرکت ایدن بایزید، سیواسی روم ایلی بکلربکی علی پاشانك ألندن آلدقدن صوکره قرده‌شی سلیم اوزرینه یورویه‌رك اونکله قونیه اووه‌سنده چارپشدی ایسه‌ده مغلوب اولوب درحال آماسیه‌یه چکیلدی.

بایزید، ایشته بوندن صوکره اغفال ایدیلدیکنی اکلایابیلدیسه‌ده ایش ایشدن کچمشدی. باباسنه تضرعنامه‌لر کوندردی. مکتوبلری یولده لالا مصطفی پاشانك النه کچه‌رك امحا ایدیلدی. بوصورتله دردینی باباسنه اسماع ایده‌مه‌ین بایزید نومید اوله‌رق حرمی، درت اوغلی وخدمتکارلریله برلکده ایرانه التجا ایلدی. (966 ه)

سلطان سلیمان واوغلی سلیمك سوق ایتدکلری قوتلر بایزیدی شدتله تعقیب ایتدیلرسه‌ده یتشه‌مه‌دیلر. پادشاه، اوغلنك قتلی ایچون ایرانه اوچ دفعه هیئت کوندردی و پك چوق پاره وعد ایتدی. شهزاده سلیم سلطنتده یالکز قالابیلمك ایچون باباسندن زیاده غیرت کوستریوردی. نهایت اوچونجی دفعه وان میرمیرانی خسرو پاشا، قاپوجی باشی (سنان آغا) وسلیم طرفندن کوندریلن چاوش باشی علی آغادن متشکل هیئت (شاه طهماسب)ی اقناع واطماع ایله شهزاده‌یی إتسلیم آلمغه موفق اولدیلر و اونی درحال اوغوللریله

برلكده اولدوردیلر . بایزید واوغوللرینك نعشلری اناطولی‌یه نقل ایدیله‌رك پادشاهك مساعده‌سیله (سیواس)ه دفن ایدیلدی .

بایزیدك اورخان ، عایشه ، عبدالله ، عثمان ، محمد ، مراد اسملرنده بش اوغلی وبر قیزی واردی . بونلردن درت بویوك ارکك چوجوق باباریله برابر قتل ایدیلمش و اك كوچوك اوغلی اولوب بورسه‌ده بولنان اوچ یاشنده‌كی چوجغی‌ده اوراده اولدورولمشدر [1] (967 محرم). مرآت كائنات بایزیدك (969) ده قتلنی یازار.

پچوی تاریخی بایزیدك اوزرینه بر قبهٔ عالی بنا اولنه‌رق اجزای شریفه تلاوت ایدیلدیكنی یازییور [2] .

خبر صحیح ، شهزاده‌لرك (ملك عجم) شهرتیله سیواسك خارجنده دفن‌ایدیله‌رك اوقاف ومرتباتی اولدیغنی و تربه‌سنك خراب و مندرس بولندیغنی وبورایی كوردیكنی قید ایلر. بومطالعه قبول ایدیلیرسه بایزید واولادی داها اول موجود اولان بوتربه‌یه دفن ایدیلمشلردر . بزده او مطالعه‌یه بناءً ایكیسندن بردن بحث ایتدك [3].

شهزاده بایزید شاعردر . شعرده مخلصی (شاهی) ایدی. تورکجه و فارسی دیوانی واردر . هر ایكی دیوان‌ده استانبولده ملت كتبخانه‌سنده‌در . باباسی حقنده :

بر سلیمان نام شاهه بوكوكل دیوانه‌در
كیم جمالی شمعنه پرلر یقر پروانه‌در .

مطلعلی بر غزلی واردر .

بایزیدك ایرانه فرارندن صوكره سویلدیكی منظومه‌دن :

رد ایتدیلرسه بزی عثمان ارنلری
ایتدی قبول دل عجمستان أرنلری
دل مزرعینه تخم محبت براقدیلر
قزوینله هرات وصفاهان أرنلری
ایكی جهانده نوله شفیع اولسه‌لر بزه
ایران أرنلری ایله توران أرنلری
بو (شاهی) نك كناهنی عفو ایتسه‌لر نوله
سلطان روم و ملكت عثمان أرنلری

عفوی حقنده باباسنه یازدیغی منظوم بر استرحامنامه‌دن :

توبه ایله حق یاننده اولور هركاه عفو
عفو ایله سن‌ده بنده‌كی ای پادشاه عفو
كیمدر بو دیر ایچنده كم ایلامز كناه
شرك اولماسون همان تك اولور هر كناه عفو
فرزند اكر كناه ایده سهو وخطا ایله
آكا پدر جفالر ایدر ، كاه كاه عفو

---

[1] هامر تاریخی بایزیدك ایكی اوغلیله برابر قتل ایدیلدیكنی یازارسه‌ده یاكلشدر . (ج 6 ص 92)
[2] پچوی تاریخی (ج 1 ص 409)
[3] خبر صحیح (ج 5 ص 256)

ایتدم شو دکلو توبه وشرم وندامتی
سجو دررکه ایتمش اوله اول اله عفو
عفو ایتدی شاه (شاهی) بی ای شاه ملك روم
عفو ایله سن‌ده بنده‌کی ای پادشاه عفو

اوغلی سلیمك النده بازیچه اولان اولاد قصابی باباسنه بو استرحامنامه‌لرك هیچ بر تاثیری اولمامشدر .
بایزیدك برغزلندن :

مرادم نیجه سال ونیجه دم دن
همان بربوسه‌در اول غنچهٔ فمدن
بزه ساقی لبکدن صون شرابی
کرکمز آب حضری جام جم‌دن
فراق قامت وزلف ودهانك
بنی قورتارمادی هرکز ألم‌دن
سر کویك بکا ای سروقامت
جهانده بك کلور باغ أرمدن
وصالك عاشقه یکدر حبیبم
جهانده تاج وتخت وملك جم‌دن
جنابکدن وفا اومار بو (شاهی)
کرمدر اومولان اهل کرمدن

مشهور برغزلنك ایلك وصوك بیتلری :

نیده‌بن ضایع ایدوب طول املله نفسی
قالمادی ذره قدر دلده بو دنیا هوسی
شاهی بی‌دل وبیچاره کنهکاره نه‌غم
سن اولورسك اکر ای شاه کرم‌دست رسی

بهرام پاشا قبری
1244 هـ 1828 م

سیواسك قاباق یازیسی مزارلغنك چاووش باشی‌محله‌سیله ژاندارمه دائره‌سی آراسنده‌کی قسمنده (قلاوی) طاشلی [1] قبر واردر . بو قبرده اسبق سیواس والیسی (بهرام پاشا) مدفوندر . شاعر کیجه‌جی زاده عزت منلا طرفندن یازیلان قبر کتابه‌سی شودر : یازی تعلیق خطله حك ایدیلشدر .

بلدهٔ سیواسده بر آصف ایتدی ارتحال
غیرت اسلامله أیلردی هر آن آه و واه
عازم شرق اولمق اوزره طوغن احسان ایله‌دی
قلبنی کشف ایلیوب شاه کرامت دستکاه

[1] قلاوی ، قلائی ، اسکیدن صدر اعظم ووزیرلرك باشلرینه کیدکاری اهرام ناقص شکلنده ویارم انداز‌ه‌دن اوزونجه بر قاووقدر . اوزرینه غایت انجه هند دلبندی صاریلدقدن صوکره صاغدن صوله درت بارمق قالینلغنده‌صیرمه‌ایتله‌نیردی .

ارجعی فرمانی کلدی امر عالی کلمدن
امر مولانك اولوب محکومی امر پادشاه
اول وزیرك مردەسی مانند زندە آلدی طوغ
باق صداقت نیلدی اخلافه کلسون انتباه

کوچسیدی جان ویردی یینه دین ودولته
بویله غیرتلی مشیر قهرمان بی اشتباه
فوتنك منقوطله (عزت) دیدی تاریخنی
خلدی مشهد ایلدی بهرام پاشایا الله

١٢٤١ سنه

کیچەجی زادە عزت منلانك سیواسه نفيی (1245) تاریخندەدر . قبر کتابەسی صو کرەدن یازدیریلەرق حك ایدیلمشدر . بو تاریخ عزت منلانك دیوانندەدە عیناً واردر .

بهرام پاشا، کردستاندەمقیم برتورك عشیرتیخلقندندر [1] قاپوجیباشیومیرمیراناولوب بالاخره والیلکلردە بولونمشدر . بهرام پاشا ، طربزون ، دیاربکر وارضرومدە (1234) تکرار دیاربکر وعلاوةً (رقه)(1235) دە سیواس وصاروخانلە آیدینده والیلك ایتمش ، (1237) سنەسندە مورە حادثەسندە (لوادیه)دە موفق اولامامش کرك بو موفقیتسزلك وکرك شکایتی دعوت ایدن مظالمی دولاییسیلە عزل ووزراتی رفع ایدیلەرك سرفیچەیه نفی ایدیلمشدر .

بهرام پاشا بر قاچ آی صوکرە عفو اولونارق مرعش الحاقیله (رقه) صوکرە حلب ١٢٣٨ دە اوچونجی دفعه دیاربکرە تعیین ایدیلمش وصوکرە معزولاً سیواسدە اقامته مأمور اولمشدر .

بهرام پاشا 1244 سنەسندە وزراتنك اعادەسیله شرقحدودینه مأمور ایدیلدیسەدە امرینك ورودندناول وفات ایتدی [2] سیواس قصبەسنك نصفشرقیسنی احیا ایدن بهرام پاشا صونیبو ذات کتیرتمشدر. سیواس سالنامەسندە (الحاجبهرام پاشا)دییه مذکوردر .

حسن بك اسمندە براوغلیواردی. بهرام پاشانك برادری، قاپوجی باشیرتبەسندە اولان و(1271) هجری سنەسندە وفات ایدن (حاجیعثمان بك) اك قبریدە بهرام پاشانك یانندەدر [3] بهرام پاشا شجیع ومقدمایدی .

*
* *

سیواس والیسی ایکن (1319) تاریخندە وفات ایدن حاجی حسن پاشا (مورعلیبابا) تکیەسندە مدفوندر .

أثریمزی یازارکن بویوك علمندن استفادە ایتدیکمز کتبخانۀ عمومی مدیری بویوك تورك عالمی اسماعیل صائب افندی استادیمزە عرض شکرانی وجیبەدن بیلیرز .

[1] شانی زادە یالکز کردستانلی اولدیغنی یازار (ج 3 ص 80)

[2] « .... سیواسدە مقیم بهرام پاشانك ابقاء وزارتله غالب پاشا معیتنه کوندریلمسی وحوالئ شرقیەدەیکیدن تدارکات حربیەیه اعتنا ایدلمسی ... » [لطفی تاریخی ج 2 ص 75]

[3] عثمان بکك قبرندن اثر قالمامشدر . طاشی بهرام پاشانك مزاری یانندەدر .

اثرده اسمی کچن شخصیتلرک الفبا صره سیله فهرستی

آ

آباقا خان : (ایلخانی حکمداری) 121، 122، 123
آتابك (نورالدین محمود) : 33
آتتال (ایکنجی . برغمه حکمداری) : 4
آتسوز أتی (یاغی باصانك طورونی) : 41، 42، 44
آثوربانیبال : 2
آرپاخان (ایلخانیلردن) : 63
آرچه‌رونی (ارمنی حکمدار عائله‌سی) : 8
آرسلان شاه : 47
آرخه‌لائوس [آرکه‌لائوس] : 6 ، 7
آردووات : 4
آرغون خان (ایلخانی حکمداری) : 63، 115 ، 123
آرکه‌لائوس (راهب) : 5
آرکه‌لائوس : 7
آریارات (ایکنجی) : 3
آریارات (اوچنجی) : 4
آریارات (دردنجی) : 4
آریارات (آلتنجی) : 4
آریارات (یدنجی) : 5
آریارات (سکزنجی) : 5
آریارات (میتریداتك اوغلی) : 5
آریارات (اوننجی) : 5
آریستونیق : 4
آریو بارزان (برنجی ـ قپادوقیا پرنسی) : 5
آریو بارزان (ایکنجی) : 5
آریو بارزان (اوچونجی) : 5
آق بیك ، آق بك (عثمانلی امراسندن) : 130
آقصاق تیمور (دمیرلنك) : 88
آلپ آرسلان (معروف سلچوقی حکمداری) 6 ، 9
16 و 17 ، 18
آلپ آرسلان (بن محمد غازی دانشمند) 44 ، 45
آلتون باش سلچوقی : 73
آلکسی (بیزانس ایمپراطوری) : 20
آلکسی (طربزون ایمپراطوری) : 104
آلکسی ژیقار : 28
آلیات : 2
آنتیغون (اسکندرك قوماندانلرندن) : 4
آنتیوخوس (سوریه قرالی) : 4
آنطوان (روما قوماندانلرندن) : 5
آوغوستوس (روما ایمپراطوری) : 6

أ

ابراهیم (ملك غازی) : 23
ابراهیم (بن محمد غازی دانشمند) : 31، 32 ، 33 ،
34 ، 38 ، 39 ، 40 ، 41 ، 42 ؛ 44
ابراهیم ؟ (بن محمد بن ارتنا) : 75 ، 76
ابراهیم (جمال‌الدین آقسرایی) : 150

ابراهیم (سیواس قاضیسی) : 74
ابراهیم بن محمد بن شهری (دیوریکی نائبی) : 79، 81
ابراهیم پاشا (نوشهرلی) 140
ابن‌البواب محمد (قاضی برهان‌الدینك اوغلی علاءالدین
علی‌نك خواجه‌سی) 91
ابن کرت : 69
أبوالثنا محمود بن ابو بکر (قونیه قاضیسی) : 124
ابوالظفر نظام‌الدین یاغی باصان : 40
ابوالعباس (قاضی برهان‌الدین احمدك لقبی) : 89
ابوالفتح احمد : 88
ابوالفتح کیخسرو بن قیلیج ارسلان : 109 ، 110
ابوالفتح کیقباد ابن کیخسرو : 106
ابوالفدا اسماعیل (دانشمندی حکمداری) : 40
ابوالقاسم (ملاطیه دانشمندیلرندن) : 41
ابوالمحامد اسماعیل جمال غازی (دانشمندی حکمدارلر-
ندن) :37
ابوالمظفر (یاغی باصان) : 30
ابوالوفا : 129
ابوبکربن‌حاجی‌مصطفی (بهرام‌پاشانك طورونی) : 136
ابو بکر : (صاحب آتانك جدی) : 123
ابو بکر : 154
ابو سهل (آرچرونی ارمنی عائله‌سندن) : 8،9
ابومحامد جمال غازی : 32
ابی‌الفدا اسماعیل : 40
ابی سعید ، ابو سعید (ایلخانی حکمداری) : 56 ،
57 ، 58 ، 59 ، 60 ، 63
احمد (دانشمند غازی) : 40
احمد ابن بکر (شفائیه مدرسه‌سی معماری): 103
احمد (قره حصار شرقی امیری) : 84
احمد (آماسیه أمیری) : 81 ، 72 ، 83
احمد افندی (شمس‌الدین سیواسی احفادندن): 151
احمد پاشا (ایکنجی بایزید امراسندن) ؛ 145
احمد پاشا بن محمدچلبی‌الدیوانی (قاضی برهان‌الدین‌احمد
رجالندن) : 156
احمد خان (ایلخانی حکمداری) : 53 ، 115
احمد حمدی افندی : 148
احمددانشمندغازی(دانشمندیه‌حکومتنك مؤسسی):40
احمد سوزی افندی (سیواسی شیخی) : 132 ، 133
احمد عزت پاشا (حاجی‌عثمان پاشا زاده) 142
اخسخ تمور (دمیرلنك) : 88
أخی چلبی (سیواس‌أخیلرندن): 67 ، 68
أخی أمیر احمد (بن زین‌الحاج) : 146
أخی احمد [پیچاقچی] 146
أخی عیسی (بن أخی‌محمد. سیواس أخیلرندن) : 155
أخی محمد (اخی عیسانك باباسی) : 155
أخی محمد (سیواسده معروف أخی رؤساسندن):75
أخی محمد پاشا : 140
أخی ناصرالدین (سیواس أخیلرندن) : 75
أدوم (آرچرونی عائله‌سندن) : 8 ، 9
أرتنا (علاءالدین‌اردانا) : 61 ، 62 ، 64 ، 66 ، 67،
68 ، 69 ، 70 ، 75 ، 77 ، 152
أرتنا اوغلی محمد بك : 70
أرتنا بن محمد بن ارتنا : 71 ، 75، 76
أردانا (ارتنا . علاءالدین) : 61 ، 62 63 ، 64 ، 65،
66 ، 67 ، 68 ، 69 ، 152
ارطغرل (ییلدیرم بایزیدك اوغلی) : 103
أرطنا (علاءالدین) : 62
ارطنه (« «) : 62
أرمانوس (بیزانس ایمپراطوری) : 18
اسکندر (مشهور ماکدونیا قرالی) : 3 ، 4
اسماعیل بن دانشمند (سیف‌الدین) : 18 ، 19 ، 21،
25 ، 41 ، 42 ، 43 ، 44
اسماعیل پاشا (وزیر) : 143
اسماعیل (بن ذوالنون) : 39

اسماعيل جمال غازى (دانشمندى حكمدارى) : 44
اسماعيل (بن ابراهيم دانشمند) : 31 ، 32 ، 33 ، 34 ، 35 ، 37 ، 39 ، 40 ، 41 ، 42 ، 43 ، 44
اسماعيل صفا (شاعر مادرزاد) : 136 ، 137
اسماعيل غازى (جمال غازى) : 41
أسن دمير طازى (ملاطيه اميرى) : 70
أسن بك (بن ارتنا بن محمد بك) : 75 ، 76
اشرف (شيخ چوبان تكيه‌سى بانيسى) : 128 ، 129
اشرف بن دمير تاش (آذربايجان حكمدارى) : 60 ، 61 ، 66
اشرف بن عادل (حران ورها ملكى) : 49
افريدون (ملاطيه دانشمنديلرندن) : 37 ، 41 ، 42
القاسم : 41
القاسمى (بيبغاروس) : 69
الياس (بن ملك محمد غازى) : 41
الياس ابن على (جمال آقسرايينك باباسى) : 150
الملك العالم محمد ناصر الدين ابو المظفر ذوالنون (دانشمندى حكمدارلرندن) : 43
الملك العالم ياغى باصان : 43
الحاج سنان الدين (بن جمال غازى . دانشمندى عائله‌سندن) : 44
أمير آيدين بك (آناطولى حكمدارلرندن) : 60
أمير احمد (آماسيه اميرى ـ حاجى شاد كلدى پاشانك اوغلى) : 79 ، 89
أمير ارتنا : 63 ، 68
امير تيمور كانجى (دمير تاش امراسندن) : 57
أمير جمال الدين آق قوش (كراك نائبى) : 56
أمير جهانشاه (دميرلنك امراسندن) : 94
أمير چوبان نوين (ابو سعيدك وزيرى) : 55 ، 56 ، 57 ، 58 ، 63 ، 126
أمير حاج : 75
أمير حاجى طغاى (دياربكر اميرى) : 63
أمير حسام الدين چوبان : 107
أمير دمير تاش (بن چوبان) : 58
امير دولتشاه : 63
أمير سليمان (يلديرم بايزيدك اوغلى) : 90 ، 93 ، 94
أمير سليمانشاه (دميرلنك امراسندن) : 94
أمير سور كاجى (دميرتاش أمراسندن) : 57
أمير سيف الدين (بن ملك حسن) : 44
أمير شيخ : 129
أمير سيف الدين كامى (دمير تاش امراسندن) : 57
أمير شيخ مؤيد : 92
أمير شيخ نور الدين (دميرلنك امراسندن) 94
أمير شيخ حسن بن حسين (ايلكانى) : 63
أمير علاء الدين ارتنا : 67 ، 68
أمير كنينوس : 25
أمير مبارز الدين بكلر بكى (يزد أميرى) : 63
أمير مجد الدين حسن (احمد بن راحت عائله‌سندن) : 126
أمير محمود شاه اينجو : 63
او چونجى سلطان محمد : 132
اوچونجى علاء الدين كيقباد : 53
اوچونجى غياث الدين كيخسرو : 108 ، 114 ، 115 ، 121 ، 122 ، 123 ، 126
اورخان (شهزاده بايزيدك اوغلى) : 158
اورخان غازى : 45
اوروفه‌رن : 4
اوقتاى قاآن : 51
اوكوست : 7
اولجايتو خدابنده خان (ايلخانى حكمدارى) 55 ، 62
اومه‌ن : 3 ، 4
ايرنج (امير) : 63
ايرنجين (موغوللرك آناطولى واليسى) : 55
ايزابه‌ل : 22
ايساق سه‌باستوقراتور (ژان قومنه‌نك برادرى) 25

ایکنجی عزالدین کیکاوس : 92 ، 122

ایکنجی غیاث‌الدین کیخسرو : 50 ، 51

ایکنجی قیلج آرسلان : 47

ایلغازی : 45

اینال اوغلو (أمرادن) : 96

ب

بازیل (ایکنجی . بیزانس ایمپراطوری) : 8

بالاق (بلك . آرتیقیلردن) : 22

بالتوخان (موغول امراسندن) : 54

بالدوخ (بن ملك غازی) 24 ، 41 ، 44 ، 45

بایبارس (بند قداری) : 122

بایبارس بند قداری (مصر حکمداری) : 122

بایجونویین (موغول امراسندن) : 50 ، 51 ، 52 ، 53

بایزید (ییلدیرم .) : 82 ، 90 ، 93

بایزید (شهزاده) : 156 ، 157 ، 158

بایزید پاشا : 97 ، 98

بایزید (صراف) : 75

بدرالدین (شیخ حسن بن أرتنانك لقبی) : 152

بدرالدین (سنان‌الدین یوسف) : 41

بدرالدین کمشتکین (شام‌أمیری) : 23

بدرالدین کیخسرو (یاغی‌باصانك اوغلی) : 30 ، 44

بدرالدین یاقوت (سلجوقی‌امراسندن) 106 ، 107

برنجی غیاث‌الدین کیخسرو : 103

برنجی عزالدین کیکاوس بن کیخسرو : 101 ، 103

برقوق (ملك ظاهر . مصر حکمداری) 80 ، 81 ، 82

برهان‌الدین (قاضی برهان‌الدین) : 78 ، 79 ، 80 ، 155 ، 81 ، 82 ، 83 ، 84 ، 85 ، 86 ، 87 ، 88 ، 89 ، 90 ، 91 ، 93 ، 99 ، 155

برهان‌الدین احمد (قاضی . حکمدار) : 72 ، 73 ، 74 ، 75 ، 77 ، 78 ، 80 ، 81 ، 82 ، 83 ، 85 ، 86 ، 87 ، 88 ، 89 ، 90 ، 156

بروتوس : 5

بغداد خاتون (ابو سعیدك زوجه‌سی) : 63

بکستکین (کمشتکین) : 23

بکلر بکی بن یخشی خان : 44

بلك (بن‌بهرام . آرتیقیلردن) : 22

بوئه‌مون (اهل صلیب رؤساسندن) 19 ، 20 ، 21

بودوئن (اهل‌صلیب رؤساسندن) : 19 ، 20 ، 24 45

بوراق بك : 76

بورکی یاریق (برکیارق . سلجوقی حکمداری) : 23

بویوك شیخ حسن : 64

بویوك‌غازی (مصطفی کمال حضرتلری) : 13

بهاءالدین قره‌یولوك عثمان بك : 81

بهرام بن آرتق : 22

بهرام پاشا (وزیر) : 134

بهرام پاشا (وزیر) ! 159 ، 160 ،

بیبغاروس : 69

بیچاقجی احمد (سیواس اخیلرندن) : 67

بیدو (موغوللرك ممالك روم شحنه‌سی) : 52

بیضل (بوئه‌مونه عرب مورخلرندن ابن خلدون طرفندن ویریلن اسم) : (19 هامش)

بیمند (بوئه‌مون) . کذا عرب مورخلری طرفندن ذکر ایدیلن اسمی) : 19

پ

پرتو پاشا (وزیر) : 157

پردیقاس : 3

پروانه سلیمان (معین‌الدین) : 115 ، 122

پسر خواجه آراسته : 75

پومپه : 5 ، 6 ، 7

پوله‌مون (پون قرالی) : 7

پوله‌مون (ایکنجی . پون قرالی) : 7

پهلوی (سیواسی تکیه‌سی شیخی) 133
پیتودوریس (قاپادوقیا قرالیچه‌سی) : 6 ، 7
پیر احمد بك (أمیر) : 129
پیر حسین بك (ارزنجان أمیری) : 72
پیر محمد بك : 76
پیله‌مه‌نه‌س : 4

ت

تاج‌الدین اوغوللری (نیکسار وحوالیسنده) 83، 84
تاج‌الدین حسین (صاحب آتانك اوغلی) : 124
تغاچار (طوغاچار) : 54
تفسیری محمد افندی (علمادن) : 136 ، 137
تقی‌الدین بن علی‌السبکی (علمادن) : 69
تقی‌الدین پاشا : 142
تلکتمرالدوادار (مصر امراسندن) : 82
تنکیز (مصر امراسندن) : 58
توختامش (توقتامش) : 88
توقتامش (دشت قپچاق حکمداری) : 88
تیبه‌ریوس (تیبه‌ر) : 6
تیغران (ارمنی قرالی) : 5
تیمور بوغاالافضلی (منطاش . ملاطیه امیری) : 80

ث

ثابت (مفتی‌نعمان افندینك شعرده مخلصی) : 138
ثریاپاشا (کمرکجی‌عثمان‌پاشانك‌اوغلی. سیواس‌والیسی) : 143

ج

جانی بك محمود : 61
جعفر بك (اردانانك باباسی) 63 ، 75 ، 76
جعفر بك (اردانانك اوغلی) 68 ، 69 ، 75 ، 76
جلال‌الدین (منکبرتی . خوارزم حکمداری) 107
جلال‌الدین حبیب (قیصری قاضیسی) 77 ، 92
جلال‌الدین عبدالرحمن مصلحی (آماسیه قاضیسی) 31
جلال‌الدین قره‌طای 52
جلال‌الدین قیصر (شحنه) 103
جلال‌الدین کی فریدون (برنجی غیاث‌الدین کیخسروك اوغلی) 103
جلال‌الدین محمود مستوفی (سلجوقی امراسندن) 78 ، 92
جلال‌الدین منکبرتی : 107
جمال‌الدین غازی (جمال غازی) 31
جمال‌الدین آقسرایی : 150 ، 151
جمال‌الدین اسماعیل غازی : 42
جمال‌الدین (آمد أمیری) 29
جمال‌الدین شمس‌الملوك محمود : 29
جمال بك (ملغا حربیه نظارتی محاسبات مدیر عمومیسی) 133
جمال غازی (یاغی‌باصانك‌اوغلی. حکمدار) 30 ، 31 ، 32 ، 39 ، 40 ، 42 ، 43
جری (مدعیٔ سلطنت) 115 ، 122
جنید (عشیرت رئیسی . قیصری والیسی) 73 ، 75 ، 81 ، 155
جوجه خان (بن دمیرخان) 44 ، 45
جهان دمیر خان : 64 ، 67

چ

چرماغون نویین : 50 ، 107
چلبی سلطان محمد (حکمدار) 15
چلبی عبدالوهاب بن امیر حسین (راحتیلردن) 150
چلبی محمد : 93 ، 93 ، 97 ، 98 ، 130
چوبان اوغلی دمیرتاش : 54
چوبان زاده شیخ حسن : 65
چوبان نویین : 55 ، 56 ، 57 ، 58
چیچه‌رون : 5

ح

حاجی ابراهیم (سیواس أمیری) 71 ، 72
حاجی اسماعیل بن کمال : 140
حاجی ابوبکرالقونوی (صاحب آتانك جدی) 123
حاجی بك چلبی (مزید بکك باباسی) 99
حاجی بکی (جنیدك اوغلی)
حاجی حسن پاشا (والی) 102 ، 161
حاجی شادکلدی پاشا (آماسیه‌أمیری) 71 ، 72 ،73 ، 79 ، 155 ، 156
حاجی عثمان آغا (صاری زاده) 148
حاجی عثمان بك (بهرام پاشانك برادری) 160
حاجی عثمان پاشا (هاشم . وزیر) 141 ، 142
حاجی عزت پاشا : 142 ، 143
حاجی عمر (تفلیسی) 154
حاجی مصطفی بك (بهرام پاشانك اوغلی) 136
حاجی نورالدین بن ایوب‌الخلاطی : 149
حالت سعید افندی (مشهور) 142
حبیبه سلجوق خاتون (برهان‌الدین احمدك قیزی) 92 ، 154
حسابی (شاعر) : 135
حسام‌الدین بجار : 51
حسام‌الدین حسین (قیصریه قاضیسی) : 77 ، 92
حسام‌الدین چوبان : 104
حسن (احمدراحت‌طوروننلرندن) : 126
حسن بك (بهرام پاشانك اوغلی) : 160
حسن بك (کورپه اوغلی) : 98
حسن پاشا (قوجه . وزیر) : 130 ، 131
حسین (صاحب آتانك باباسی) 123
حسین (شمس‌الدین سیواسی احفادندن) 133
حسین (عبدالوهاب راحتی‌نك باباسی) : 150
حسین بك (کورپه اوغلی) : 98
حسین بن جعفر (سیواس شحنه‌سی) : 108
حسین تفلیسی : 154
حمزه بن بجار (معروف امرادن) : 90
حیدر پاشا : 135

خ

خادمی (علمادن) : 133
خامورابی : 1
خدابنده محمد خان : 61
خرم پاشا : 142
خسرو پاشا (وان میرمیرانی) : 157
خضر بن عبدالرحمن أزدی : 136
خضر بك (صاماغار عشیرتی‌رئیسی) : 72
خطاب (کمال‌الدین احمدك اوغلی) : 126
خطاب (کمال احمد بن راحتك جدی) : 127
خطیر اوغلی ضیاءالدین : 122
خلیل (دولغادرلی . یولداش) : 70 ، 79
خلیل ابن احمد (خطاط) : 88
خلیل افندی (قپو چوخه‌داری) : 142
خلیل بك (دولغادر أمیری) 80 ، 92
خواجه جمال‌الدین بن ابوبکرالتفلیسی : 153 ، 154
خواجه علی‌شاه : 69 ، 70 ، 72
خواجه هارون : 115
خوریل (غاوریل) : 19

د

دارا : 3
دانشمند (غازی احمد) : 16 ، 17 ، 18 ، 20 ، 37، 38 ، 41 ، 44
دانشمند احمد غازی : 13 ، 16 ، 19 ، 20
دانشمند غازی : 40 ، 41 ، 42 ، 44

دانشمند طابلوالتركمانى : 39
داويد : 8
دردنجى قليج آرسلان : 51 ، 126
دلشاد خاتون (عمر بكك قيزى) 125 ، 127
دمير بوغا الافضلى (منطاش . ملاطيه أميرى) 80
دميرتاش (بن‌جوبان. ممالك‌روم واليسى) : 55 ، 56، 57 ، 58 ، 59 ، 60 ، 62 ، 63 ، 126 ، 129
دمير تاش (عثمانلى امراسندن) 93
دمير خان (دميرلنك) 83 ، 94
دمير خان بن قراسى بك : 44 ، 45
دميرلنك : 14 ، 83 ، 84 ، 85 90 ، 93 ، 94 ، 95
دورسون بك بن قراسى بك : 44
دواتى احمد بك : 156
دواتدار احمد پاشا :90
دولغادر اوغلى خليل بك :70
دولغادر اوغلى قرەجه بك : 69
دوله (عين‌الدوله بن ملك غازى) 41
دوندار بك (فلك‌الدين . حميد اوغلى) 57 ، 59
دەمتريپوس : 4
ديبوژەن (رومانوس . ايمپراطور) 6 ، 9

ذ

ذوالقرنين (ملاطيه دانشمندیلرندن) 27 ، 28 ، 37 ، 41 ، 42
ذوالنون (بن ملك محمد غازى . حكمدار) 25 ، 26 ، 27 ، 28 ، 29 ، 30 ، 31 ، 32 ، 33 ، 34 ، 35 ، 36 ، 37 ، 39 ، 40 ، 41 ، 42 ، 43 44
ذوالنون (أردانا امراسندن) 76 ، 79

ر

رابعه بنت سلطان برهان‌الدين : 99
رابعه خانم : 92 ، 98 ، 99
راحت (كمال‌الدين احمدك باباسى) 127
رسول (قاضى برهان‌الدينك اجدادندن) 77 ، 92
رشيدالدين (اردانانك لقبى) 63 ، 67
رشيد صفوت بك (قوجه ايلى مبعوثى) 133
رشيد عاكف پاشا (سيواس واليسى) 119
رشيدالدين أرتنا (بن محمد بك) 71
رشيد محمد پاشا : 144
رضوان (تاج‌الدوله تتشك اوغلى. حلب‌اميرى) 20
رفيق بك (مدحت پاشا دامادى) 137
رقيه خانم (على عشقر پاشانك آننەسى) 133
ركن‌الدين (دردنجى قيلج آرسلان) 51 ، 52
ركن‌الدين جهانشاه (ارضروم حاكمى) 107
ركن‌الدين خطاب (بن كمال‌الدين احمد راحت) 125 ، 126 ، 627
ركن‌الدين قيلج آرسلان (دردنجى) 52 ، 77 ، 121 ، 126
ركن‌الدين سليمان شاه (بن قيلج آرسلان) 49
رومانوس ديبوژەن (ايمپراطور) 16
ريشار (اهل صليب رؤساسندن) 19 ، 20
رەيمون (سن‌ژيل دوقەسى) 19 ، 20

ز

زين‌العابدين (علاءالدين على) 91 ، 98 ، 99

ژ

ژان‌قومنەن (بيزانس ايمپراطورى) : 24 ، 25
ژوستينيانوس (بيزانس ايمپراطورى) : 13

س

ساتى بك (اولجايتوخانك قيزى) : 61 ، 64

ساقا : 2
سامح فتحی بك : 140
ساویكداس : 3
سراج‌الدين ابوالثنامحمود : 124
سراج‌الدين‌سليمان (قيصرى قاضيسى) 64 ، 77 ، 78، 92
سرى پاشا : 113
سعدالدين بك (قرەمان اوغوللرينك جدى) 75
سعدالدين تفتازانى : 87
سعيد آغا (سعيدابراهيم پاشا) 144
سعيد ابراهيم پاشا بن السيد همت آغا : 131 ، 144
سعيد پاشا (سعيد ابراهيم پاشا) : 144
سلچوق خاتون (برهان‌الدينك قيزى) : 154
سلچوقى خاتون : 126
سلطان ابراهيم (دانشمندى حكمدارى)23
سلطانشاه (بن بالتو) : 54
سلطان برهان‌الدين احمد : 82 ، 89 ، 92
سلطانشاه (نورالدين) 48
سلطان صونغور (دانشمندى حكمدارى) : 26
سلطان عزالدين كيكاوس (ايكنجى) : 52
سلطان على : 72
سلطان محمد (خوارزم‌حكمدارى)51
سلطان محمد (ايكنجى ـ فاتح) 129
سلطان محمد (بن‌أرتنا) : 70 ، 71
سلطان مسعود (برنجى. سلچوقيلردن) : 28 ، 30
سلفكوس نيقاتور : 4
سلمان بك (بويوك) : 139
سلمان بك (سيواس اشرافندن) 139
سلمش (سولاميش) 53
سليم آغا (سيواسلى) : 139
سليمان (بن قيلج آرسلان) : 47 ، 49
سليمان (مهتدى ژان) : 25
سليمان (ايلخانيلردن) : 61 ، 64 ، 65
سليمان (يلديرم بايزيدك اوغلى . أمير) : 96 ، 103
سليمان بن قطلمش : 17
سليمان‌پاشا (برنجى. قسطمونى حكمدارى) 55
سليمان پاشا (ايكنجى . قسطمونى حكمدارى) (82، 83
سليمان پاشا (بن دمير خان) : 44
سليمان پاشا (وزير . سلمان بك احفادندن)
سليمان پروانه : 115
سليمان خان (جنكيز اولادندن): 64 ، 65 ، 66
سليمان شاه (ركن‌الدين) : 49
سمندفرنكى (بوئەمون) : 19
سنان آغا (قاپوجى باشى) : 157
سنان‌الدين عارضى : 56
سنان‌الدين يوسف (بن ياغى باصان) : 30 ، 42 ، 44
سنجر شاه : 47
سنقر بن دانشمند : 26
سولاميش (بايجو نويينك اوغلى) : 53 ، 54
سولى (أرتنا اميرى على بكك زوجەسى) : 73
سولى بك (كورپه اوغلى) : 98
سولى بك (دولغادر اوغلى) : 92
سولى‌پاشا (أرتنانك زوجەسى) : 66 ، 67
سونج (قاضى برهان‌الدينك اجدادندن) : 77 ، 92
سەزار : 6
سنه كريم ژان : 8
سياوش چلبى : 81
سيد ابراهيم افندى (سلمان بك احفادندن) : 140
سيد احمد پاشا (سلمان بك احفادندن) : 139 ، 140

سید احمد پاشا (سلمان بك احفادندن. سلیمان پاشا زاده)
139 ، 140

سید جعفر بطال غازی : 18
سید جلال الدین بكلر بكی (اصفهان بكی) : 63
سید حسین غازی : 18
سید حمزه (سلجوقی امراسندن) 54
سید خوجه (دمیرلنك امراسندن) 94
سید عبدالله افندی (سیواس مفتیسی) : 116 ، 118
119

سید علاءالدین پاشا (سیداحمد پاشانك اوغلی) : 140
سید علی (دانشمندك باباسی) : 18
سید علی پاشا (وزیر) : 21
سید ملك احمد دانشمند غازی : 23
سید محمد آغا (سلمان بك احفادندن) : 139 ، 140
سید محمد پاشا بن محمد (سلمان بك احفادندن) :
140

سیدی حسام (أرتنا امراسندن) : 73 ، 79
سیزی تا : 5،6
سیف الدین (أرتنانك لقبی) : 67
سیف الدین طرمطای : 51
سیف الدین قزل بك : 104
سیت : 2

ش

شادكلدی (پاشا. آماسیه أمیری) : 79
شادی بن یوسف القیصری(معمار): 138
شا كربك (شمس الدین سیواسی احفادندن) :133
شاه طهاسب : 157
شاهنشاه (برنجی مسعودك اوغلی) : 27 ، 28 ، 29،30،
31 ، 32 ، 33 ، 36

شرف الدین (خطیراوغلی) : 121 ، 122
شرف الدین احمد بك (چاقیرخان اوغلی) : 147
شرف الدین محمد بن یوسف (راحتیلردن) : 126
شروانلی مجدالدین افندی : 131
شریف حسین (آقسرای أمیری) : 68
شمس الدین افندی (قره شمس الدین احمد سیواسی):132
شمس الدین اسماعیل (دانشمندی حکمداری) : 33
شمس الدین حاجی شادكلدی پاشا (آماسیه أمیری): 79
شمس الدین سیواسی : 129 ، 131 ، 133
شمس الدین عمر قزوینی : 107
شمس الدین محمد (قیصری قاضیسی) : 77 ، 78 ، 92
شمس الدین محمد : 114 ، 115 ، 116
شمس الدین محمد بن محمد بن محمد : 114
شمس الدین محمد جوینی : 114 ، 115
شمس الدنیا والدین محمد بن محمد بن محمد (جوینی):114
شمس الدین محمد بن كمال الدین احمد (راحتی) : 127
شمسی احمد افندی (سیواسی) : 131
شهزاده بایزید (قانونی سلیمانك اوغلی) : 156 ، 157،158
شهزاده سلیم (قانونی سلیمانك اوغلی) : 157
شیخ احمد حمدی افندی بن شیخ عبدالرحمن (صاری
خطیب زاده لردن) 138
شیخ امیرالدین محمود القطامی : 127
شیخ اوحدالدین كرمانی : 66
شیخ چوبان ولی : 128
شیخ حسن (سیواس أمیری. امیر شیخ) 56 ، 127، 129
شیخ حسن بك (ارتنانك اوغلی) : 66 ، 68، 76،
151 ، 152
شیخ حسن ایلكانی (حسن كبیر): 61
شیخ حسن بن عبدالوهاب راحتی : 125 ، 126،127
شیخ حسن كبیر (ایلكانی) 63 ، 64 ، 65 ، 66 ،
67 ، 152
شیخ حسن كرت : 80

شیخ حسین کوچوك (دمیر طاشك اوغلی) : 60 ، 61 ، 75 ، 66
شیخ حسن راعی (شیخ چوبان) : 128 ، 129
شیخ شمس‌الدین ایکی : 150
شیخ شمس‌الدین (قره . احمد) : 131
شیخ علی بهادر : 94
شیخ قره شمس‌الدین احمد افندی : 131
شیخ محمد ن شیخ جمال‌الدین یحیی (ابوه) : 127
شیخ معین‌الدین احمد بن عبدالعزیز : 147
شیخ نجم‌الدین کبری : 128
شیخ نجیب (توقاد أمیری) 71 ، 79 ، 85
شیخ مؤید (قاضی برهان‌الدینك یکنی) 82 ، 84 ، 85 ، 89
شیخ یارعلی (قاضی برهان‌الدین رجالندن) 81

ص

صاحب آتا (فخرالدین علی) 114، 121، 123، 124
صاحب شمس‌الدین محمد : 115
صاحب دیوان محمد : 116
صارم ابراهیم بن شهری (دیوریکی نائبی) : 81
صارغون (آثوری حکمداری) : 2
صالح افندی (کیچه‌جی زاده) 143
صالح (ملك صالح) 81 ، 82
صدرالشریعه (عبیدالله بن مسعود) 87
صلاح‌الدین أیوبی : 29 ، 48
صلاح‌الدین صلاحی (موسیقی شناس) 133
صوقوللی محمد پاشا (وزیر) 157
صونغور (بن اسماعیل دانشمندی) 25، 26 ، 27 ، 30 ، 41 ، 42 ، 43 ، 44
صهیب رومی : 147

ض

ضیا بك (سیواس مبعوثی) 103 ، 125 ، 126، 137
ضیاءالدین (خطیر اوغلی) 121 ، 122
ضیاءالدین محمود (بن شمس‌الدین راحتی) 126، 127

ط

طاشان اوغلو (امرادن) 83
طاش تیمور (مصر امراسندن) 152
طشتمر (طاش تیمور) 152
طغا تیمورخان : 64 ، 67
طغرلشاه (مغیث‌الدین) 49
طغی خاتون (أرتنانك زوجه‌سی) 68
طوروس (ارمنی قرالی) 22
طوغاچار (موغول امراسندن) 54
طوغرول آرسلان (بن مسعود) 22
طهرتن (مطهرالدین . ارزنجان حاکمی) 76، 90

ظ

ظهیرالدین ایلی (یاغی باصانك اوغلی) 30، 41، 42، 44

ع

عایشه (شهزاده بایزیدك قیزی) 158
عباس : 92
عبدالاحد نوری افندی (شیخ) 133
عبدالحمید بن مسعود : 127
عبدالله (شهزاده بایزیدك اوغلی) 158
عبدالله : 78
عبدالله بن شمس‌الدین محمد راحتی : 126 ، 137
عبدالله چلبی (جلال‌الدین مستوفینك اوغلی) 78، 92
عبدالمجید سیواسی (شیخ) 133

عبدالمجید افندی (شیخ) 133
عبدالملك بن مروان : 147
عبدالوهاب بن حسن راحتی : 126، 127، 129، 149
عبدالوهاب غازی : 147، 148
عبیدالله ابن مسعود (صدرالشریعه) 87
عثمان (شهزاده بایزیدك اوغلی) 158
عثمان (زارەلی زاده محمد پاشانك اوغلی) 148
عثمان بك (قره‌یولوك) 81، 84، 85، 90
عثمان پاشا (زارەلی زاده) 148
عثمان پاشا (بن سید احمد پاشا) 140
عثمان هاشم پاشا : 142
عرب (بن قلیج آرسلان) 22
عربشاه (برنجی قلیج آرسلانك اوغلی، 22، 45
عزالدین (برنجی ـ سلطان) 49، 103، 104، 105، 106
عزالدین (ایکنجی) 51، 52، 53، 77، 121
عزالدین بن غیاث‌الدین (ایکنجی) 78
عزالدین حسن (امیرشیخ . هابل اوغلو) 126، 129
عزالدین حسن (راحتیلردن) 126، 127، 129
عزالدین صونغور (دانشمندیلردن) 26، 35
عزالدین کیکاوس (برنجی) 11، 49، 50، 101، 103، 104، 105، 106
عزالدین کیکاوس (ایکنجی) 51، 52، 53، 77، 78، 122، 123، 145
عزت پاشا (حاجی عثمان پاشا زاده) 141
عزت ملك خاتون (کوچوك حسنك زوجه‌سی)61
عشقر پاشا (علی) 133
عزت منلا (شاعر) 143
علاءالدین (برنجی . کیقباد) 13، 103، 104، 107
علاءالدین (اوچونجی) 53
علاءالدین (اردانا ـ أرتنا) 58، 62، 63، 67، 68، 76، 77، 152
علاءالدین بك (قرەمان اوغلی) 69
علاءالدین پاشا (سلمان بك احفادندن) 139، 140، 141
علاءالدین داوود شاه (منکوجیلردن) 107
علاءالدین عطا ملك : 115
علاءالدین علی (سلیمان پروانه‌نك اوغلی) 122
علاءالدین علی (کمال‌الدین احمد راحتك اوغلی)125، 127
علاءالدین علی بك (اردانالردن) 66، 71، 76
علاءالدین علی بك (قاضی برهان‌الدینك اوغلی) 84، 86، 60، 91، 92
علاءالدین کیقباد (برنجی) 11، 13، 14، 49، 50، 94، 103، 104، 105، 107، 145
علاءالدین کیقباد (ایکنجی) 51، 52
علاءالدین کیقباد (اوچونجی) 53
علی (حضرت علی بن ابی طالب) 147
علی (زارەلی‌زاده محمد پاشانك اوغلی) : 148
علی (دانشمندك باباسی) 44
علی آغا (بهرام پاشا زاده مصطفی بکك اتباعندن) 135
علی آغا (حاجی عثمان پاشانك باباسی) 142
علی آغا (چاووش باشی) 157
علی بك (برهان‌الدینك اوغلی. علاءالدین) 84
علی بك (بن محمد بن ارتنا) 70، 71، 72، 73، 74، 75، 76، 79، 80
علی بك (ارتنانك عمجه‌سی) 75، 76
علی بن حسین (فخرالدین علی) 116، 119، 121، 124
علی بن مضراب (احمد دانشمند غازینك باباسی) 18
علی (بن جعفر بن حسین) 41، 42
علی پاشا (باوق اوغلی . موغول امراسندن) 75
علی پاشا (سیواس بکلربکی) 157
علی شاه (خواجه علی . اردانا حکومتنده وزیر) 70، 71

علی عشقر پاشا (وزیر)133
علی کامی‌بك (دارالشفقه مدیری) 137
علیمه خانم (سلیم آغانك زوجه‌سی) 139
عمادالدین ذوالنون (دانشمندی حکمداری) 37
عمادهالدین یوسف (ملاطیه قاضیسی) 45
عمر بك (بن رکن‌الدین خطاب راحتی) 126 ، 127
عونی بك (شمس سیواسی‌احفادندن) 129 133
عیسی (چلبی . ییلدیرم بازیدك اوغلی) 96
عین‌الدوله (ملاطیه أمیری) 24 ، 27 37، 41،
42 ، 44

غ

غازی احمد دانشمندین علی : 40
غازی (بن محمد-اسماعیل) 41
غازان محمود خان : 53 ، 54
غازی (بن دانشمند) 21 ، 23 ، 41 45
غازی بك (بن أرتنا بن محمد بك) 75 ، 76
غازی مصطفی کمال حضرتلری (بویوك غازی) 12
غازی جمال‌الدین : 40
غابرییه‌ل : 19
غاوریل (غابرییه‌ل) 19
غضنفر بن مظفر : 74
غیاث‌الدین (برنجی) 49
غیاث‌الدین (ایکنجی) 51
غیاث‌الدین سیاوش: 122
غیاث‌الدین کیخسرو (برنجی) 47 ، 48 ، 49 ، 103
غیاث‌الدین کیخسرو (ایکنجی) 50 ، 51، 77 ، 107
غیاث‌الدین کیخسرو (اوچونجی) : 52 ، 53 ، 78
114 ، 115 ، 121 ، 122 ، 123 ، 124 ، 126
غیاث‌الدین مسعود (ایکنجی. عزالدین کیکاوسك
اوغلی) 52 ، 122
غیاث‌الدین محمد (بن أرتنا) 69

ف

فخرالدین (صاحب آتا) : 123
فخرالدین الیاس (جمال‌الدین آقسرایینك اوغلی) : 151
فخرالدین امیرالحاج بن الحاج سعدالدین : 127
فخرالدین بهرامشاه (منکوجیلردن) : 48 ، 104
فخرالدین عبدالمسیح (نورالدین محمودك سرعسکری) :
35 ، 36
فخرالدین علی (صاحب آتا) 114 ، 123 ، 124
فخرالدین قوتلو بك (آق‌قویونلی رئیسی) : 90
فرامرز (عزالدین کیکاوسك اوغلی) : 53
فره‌دریق (آلمان ایمپراطوری) : 47
فریدون (ملاطیه دانشمندیلرندن):33،37،38،41،44
فریدون (ارتنا عائله‌سندن) : 74 ، 76 ، 79
فلك‌الدین دوندار حمید : 55 ، 59
فیض‌الله پاشا (زاره‌لی زاده) : 148
فیض‌الله پاشا (وزیر) : 143

ق

قارا آرسلان (حصن‌کیف أمیری) : 29،45
قاراجه (حران امیری) : 20
قاراجه (دولغادر اوغلی) : 65 ، 69 ، 70
قاراسی بك (بن‌قلم بك) : 44
قارامان بك : 75 ، 76
قاسم (ملاطیه دانشمندیلرندن): 33 ، 37 ، 42 ، 44
قاسیوس : 5
قاضی ابراهیم (سیواس صاحبی) 74
قاضی برهان : 75 ، 87
قاضی برهان‌الدین احمد : 14 ، 15 ، 72 ، 73 ، 76 ،
77 ، 78 ، 80 ، 82 ، 83 ، 84 ، 85 ، 86 ، 87 ،
88 ، 90 ، 91 ، 92 ، 93 ، 94 ، 98 ، 154 ، 155
قاضی ختنی (سلچوقی رجالندن) : 77

قاضی نجم‌الدین طیسی : 57
قانتا کوزه‌ن : 36
قانونی سلیمان : 157
قباد اوغلی (أمیر) : 96
قدری پاشا : 142
قره‌جری : 60
قره دولتشاه اوغلی : 96
قره شمس‌الدین (سیواسی . شیخ) : 131
قره‌عثمان بك : 85
قره یولوك عثمان بك (آق قویونلی رئیسی) : 85 ، 90 ، 96
قطب‌الدین (ملاطیه أمیری) : 54
قطب‌الدین ملکشاه (ایکنجی قلنج آرسلانك اوغلی) : 11 ، 47 ، 48 ، 49 ، 145
قلیج آرسلان (برنجی) : 20 ، 21 ، 22 ، 26 ، 45
قلیج آرسلان (ایکنجی) : 28 ، 29 ، 30 ، 31 ، 32 ، 33 ، 34 ، 35 ، 36 ، 37 ، 38 ، 47 ، 48 ، 49 ، 145
قلیج آرسلان (رکن‌الدین . دردنجی) : 11 ، 52 ، 121
قلیج آرسلان (أرتنا اوغلنك نائبی) : 73 ، 74 ، 76
قلیج آرسلان (کیقبادك شهزاده‌سی) : 107
قلم بك (بن یاغدی‌بك . دانشمندیلردن) : 44
قوتلو بك (آق قویونلی عشیرتی رئیسی) : 80 ، 90
قوتلو بوغا (مصر امراسندن) : 70
قوتلو شاه (دمیرلنك امراسندن) : 83
قوتلوق شاه : 53 ، 54
قوتلو بك[خواجه علی شاهك باباسی] : 70
قوتلو ملك خاتون (بنت مصطفی‌بك) : 44
قوج علی : 90
قوغ واسیل : 20
قونراد : 19
قونقر طای (موغول امراسندن) : 122
قیصر شاه (بن قلیج آرسلان) 48
قیصریلی کمشتکین : 23

ك

کالویان القونوی (معمار) : 117
کمال‌الدین (سلجوقی امراسندن) : 52
کمال‌الدین احمد بن محمدالمراغی : 127
کمال‌الدین احمد بن راحت : 57 ، 125 ، 126 ، 127 ، 129 ، 149
کمال‌الدین کامیار (سلجوقی امراسندن) : 50
کریم‌الدین مسعود : 127
کمشتکین : 19 ، 23 ، 39 ، 41
کمشتکین (قیصریلی) : 23
کنعان بك (شمس‌الدین سیواسی احفادندن) : 133
کوپك اوغلی (أمیر) : 96
کوچوك شیخ حسن (دمیر تاش اوغلی) : 64
کوره‌شجی چلبی (چلبی محمد خان) : 93
کوزلر اوغلی (أمیر) : 96
کوسه پیغمبر (أرتنانك خلق آراسنده‌کی لقبی) : 67
کی آخسار : 2
کوپك اوغلی حسین بك : 91
کیچه‌جی زاده عزت منلا (شاعر) : 143، 159 ، 160
کیخسرو بن قلیج آرسلان (اوچونجی) : 117 ، 118 ، 121
کیخسرو (اردانا حکومتی امراسندن) 73 ، 76
کیخسرو (ایران حکمداری) 2
کیقباد (برنجی . علاءالدین) : 49 ، 50 ، 107
کیقباد (ایکنجی) : 52
کیکاوس (برنجی. عزالدین): 49 ، 103
کیکاوس بن کیخسرو (برنجی) : 102

کیوك خان : 51
کییوم (اهل صلیب قوماندانلرندن؟) : 20
کیومرث (رکن قلیج آرسلان)؟ : 148

ل

لئون (ارمنی قرالی) : 49 ، 103 ، 104
لوکوللوس (روما قوماندانی) : 7

م

مالقوج بك (سیواس مدافعی) : 95
مؤید : 73 ، 84
مانوئەل (بیزانس ایمپراطوری) 27 ، 36
مانلیوس : 4
مبارزالدین بهرامشاه : 105
مجاهد ابوالحامد جمال غازی : 31
مجدالدین امیر حسن بن شرف‌الدین محمد : 127
مجدالدین اسحق : 104
مجدالدین حسن (راحتیلردن) 127
مجدالدین سنقر : 42
مجدالدین (شروانی) : 131
مجدالدین محمد بن حسن‌الارزنجانی : 123
مجیرالدین مسعودشاه : 47
محسن‌القیصری (علمادن) 72
محمد (تفلیسی) : 154
محمد (چلبی محمدخان) : 96
محمد (بن کمشتکین) : 39 ، 41
محمد (بن ملك غازی) : 22 ، 41 ، 42 ، 45
محمد (ابن مراد) : 130
محمد (قاضی برهان‌الدینك اجدادندن) : 77 ، 92
محمد (بن اردانا) : 66 ، 68
محمد (شهزاده بایزیدك اوغلی) 158
محمد بن بایزید خان : 130
محمد آغا (بوستانجی باشی) : 140
محمد افندی (تفسیری) 159
محمد ابن دانشمند : 40 ، 41
محمد بك (قره‌مان اوغلی) : 122
محمد بك (ابن ارتنا) : 69 ، 70 ، 71، 75، 76 ، 79
محمد بك (آردانالردن . ایکنجی) : 71، 72، 73، 74،
75 ، 79
محمد بن محمد (جوینی) : 116
محمد بك (آیدین اوغلی) : 60
محمد بك (ییلدیزلی‌اوغلی): 98
محمد بك بن علاءالدین علی‌بك : 73
محمد (بن ذوالقرنین ملاطیه دانشمندیلرندن) : 28،
33 ، 37 ، 38 ، 41 ، 42 ، 44
محمد بن قلاوون (ملك ناصر محمد) : 56 ، 58 ، 65
محمد بن ابوبکرالتفلیسی : 153
محمد بن یول قتلغ ، بن تیمور (ایلخانیلردن) : 64
محمد پاشا (صاری زاده) : 148
محمد پاشا (سیواسلی . امرادن) : 94
محمدچلبی : 96 ، 99
محمد پاشا (زاره‌لی زاده) 146 ، 147 ، 148
محمد چلبی (اردانا امیری . ایکنجی) : 74 ، 75
محمد چلبی (برهان‌الدین احمدك اوغلی) : 154
محمد چلبی (قاضی) : 154
محمد (خان . ایلخانیلردن) : 64 ، 67
محمد صاحب دیوان : 115
محمد غازی بن ملك غازی : 17 ، 24 ، 25 ، 34 ،
37 ، 40 ، 44 ، 45
محمد کمشتکین : 23
محمد نیلی (مصر علماسندن) : 78
محمود (بن مظفرالدین) : 41
محمود (نورالدین بن قلیج آرسلان) : 49
محمود آلب (سیواسلی) : 105

محمود بن معدی : 31 ، 32 ، 35
محمود بن معن (دانشمندی امراسندن) : 31
محمود پاشا (سیواس والیسی) : 134 135
محمود پاشا (سیواس والیسی) : 146
محمود پاشا بن علی بیك بن محمد بیك بن عبدالمؤمن
(سیواس والیسی) : 134 ، 135
مراد (شهزاده بایزیدك اوغلی) : 158
مراد خان ثالث بن سلیم خان : 134
مراد خداوندکار : 82
مزید بك (امرادن) : 98
مزید بك بن حاجی بك چلبی (سیواس بکی) : 96 ،
97 ، 98 ، 99 ، 146
مزیدبك بن یوسف‌بك (کورت‌اوغلی) : 97 ، 98،99
مسعود (برنجی) : 22 ، 24 ، 26 ، 27 ، 28
مسعود بن قیلیج آرسلان (برنجی) : 26
مسعود (اوچونجی) : 53، 122 ، 148
مسعود (بن آلتون باش) : 73
مصطفی بك (بن بکلر بکی) : 44
مصطفی بك (سیواس مدافعی) : 93 ، 94 ، 95
مصطفی بك (بهرام پاشانك اوغلی) 134 ، 135 ، 136
مصطفی بك (بن قوتلو ملك) : 44
مصطفی پاشا (بهرام پاشا اوغلی) : 136
مصطفی دوادار (عثمانلی امراسندن) : 90
مصطفی کمال (بویوك غازی حضرتلری) : 12
مصطفی مالقوچ بك : 95
مصلح‌الدین (جمعه بازارلی) : 131
مضراب تورکمانی : 18
مظفر بن هبة‌الله البروجردی: 108،109،111،112
مظفرالدین (ین یاغی باصان) : 41
مظفرالدین محمود (یاغی باصانك اوغلی) : 30،42،44
مظفرالدین شیخ مؤید : 89

مطهرالدین (ارزنجان حاکمی) : 76،79 ، 81،84،90
مظهر (سیواس والی وکیلی) 103
معزالدین ایبك (مصر حکمداری) : 80
معزالدین قیصر شاه : 47
معلم ناجی : 137
معین‌الدین ارغمال : 128
معین‌الدین‌سلیمان (پروانه): 114،121،122،123،124
مغیث‌الدین طغرلشاه (ارضروم‌حاکمی): 47،49،103
مفسر محمد افندی : 136 ، 137
مقبل بك : 98
ملك احمد (شرقی قره حصار أمیری) : 79
ملك دانشمند احمد غازی : 43
ملك احمد دانشمند غازی : 18 ، 39 ، 42
ملك ابراهیم (بن محمد) دانشمندی حکمداری :31،
37 ، 39 ، 40 ، 42
ملك ابراهیم بن ملك غازی : ٤٣
ملك اسماعیل (دانشمندی حکمداری) : 18 ، 42
ملك اسماعیل (بن دانشمند) : 42
ملك اسماعیل (جمال غازی) : 23 ، 31
ملك اشرف (اشرف بن‌عادل ایوبیلردن) : 49،107
ملك اشرف (شعبان ثانی) 70 ، 80
ملك‌اشرف مظفرالدین موسی (میافارقین‌حاکمی):105
ملك اشرف (دمیر تاش اوغلی) : 66
ملك جمال غازی (اسماعیل) 42
ملك حسن (بن سنان‌الدین) : 44
ملك دانشمند (غازی) : 17 ، 18 ، 39 ، 42
ملك دانشمند احمد غازی : 43
ملك ذوالنون (دانشمند حکمداری): 37 ، 42
ملك سیف‌الدین اسماعیل (بن دانشمند) : 42
ملك شاه (بن مسعود) : 22
ملك شاه (قطب‌الدین) : 49
ملکشاه (بن بالتو) : 54
ملك شمس‌الدین ابراهیم (بن دانشمند) : 42

ملك شمس‌الدين اسماعيل : 37
ملك صالح شمس‌الدين (ماردين حكمدارى) : 152
ملك صالح (اشرف) : 81
ملك صالح بن قلاوون : 69
ملك صالح صلاح‌الدين حاجى (مصرحكمدارى) : 80
ملك صونغور : 37
ملك ظاهر برقوق (مصرحكمدارى) : 80 ، 82 ، 84
ملك ظاهر غازى (حلب‌ايوبيلرينك برنجيسى) : 105
ملك عادل بن ايوب (مصرودمشق ايوبيلرندن):48 ، 105
ملك عادل عزالدين : 107
ملكه عادله (كيقبادك زوجه‌سى) : 107
ملك عالم شمس‌الدنيا والدين اسماعيل : 34
ملك عالم نظام‌الدين ياغى‌باصان : 30
ملك عزالدين محمد (محمد غازى) : 42
ملك عزيز (غياث‌الدين. حلب ايوبيلرندن) : 105
ملك غازى (بن دانشمند غازى) : 21 ، 22 ، 23 ، 24 ، 26 ، 37 ، 42 ، 44 ، 45
ملك غازى ابراهيم : 18 ، 23
ملك غازى كمشتكين : 32 ، 42 ، 43
ملك غازى محمد : 23 ، 39 ، 40
ملك قطب‌الدين (ملكشاه) : 49
ملك محمد غازى (بن ملك غازى) : 24 ، 25 ، 26 ، 27 ، 39 ، 41 ، 42
ملك معظم شرف‌الدين (دمشق حكمدارى) : 107
ملك معظم محمد (غازى) 25
ملك منصور كيقباد (علاءالدين) : 107
ملك ناصر محمد (مصر حكمدارى) : 58 ، 59
ملك نورالدين (نورالدين آتا بك) : 35
ملك ياغى‌باصان : 42
منلا خسرو : 87
منطاش (دمير بوغا. ملاطيه أميرى) : 80 ، 81 ، 82
منقارى زاده يحيى افندى (شيخ‌الاسلام) 136
منكوقاآن : 52
موسى (چلبى) 96
موسى خان (جنكيزيلردن) : 64
مولانا فلك‌الدين (بن أميرسنان) : 44
ميترو بوزانه‌س : 3
ميتريدات (بشنجى) 4
ميتريدات (آلتنجى) 4 5 7
ميتريدات ئوپاتور (آلتنجى ميتريدات) : 4
ميخائل پاله ئولوغوس : 52
ميشه‌ل غابراس : 36

ن

نابوپولاصار (بابل حكمدارى) : 2
ناصرالدين (ذوالنونك لقبى) : 37
ناصرالدين (دولغادر اوغلى) : 91 ، 92
ناصرالدين شعبان ثانى (مصر حكمدارى) : 80
ناصرالدين شاه : 47
ناصرالدين محمد ابن‌قلاوون (مصرحكمدارى) 64 ، 77
نجم‌الدين اسحق (حميد اوغللرندن) : 59
نجم‌الدين قيرشهرى (سيواس قاضيسى) : 50 ، 51
نصرةالدين «حسن» (مرعش واليسى) : 103
نصرالله بن شمس‌الدين محمد راحتى : 126 ، 127
نظام‌الدين آرغون شاه : 47
نظام‌الدين (ياغى‌باصان) : 26 ، 30 ، 37 ، 40 ، 42 ، 44
نظام‌الملك : 126
نظام‌الدين يوسف : 127
نظام‌الدين امير يوسف : 127
نظرالجمال (ملك دانشمندك آنه‌سى) : 18
نظمى محمد افندى : 132
نعمان افندى (مفتى ، صارى خطيب‌زاده) : 137 ، 138 ، 148
نورالدين آتابك (محمود) : 33 ، 34 ، 36
نورالدين بك (نوره‌صوفى) : 75

نورالدين (سلطانشاه) : 47 ، 48

نورالدين شهاب ديوانى : 54

نورالدين محمود (آتابك) : 28 ، 35 ، 36 ، 37

نوره صوفى (قرەمان اوغوللرينك جدى) : 75 ، 76

نوشتكين الدانشمند : 17

نوشهرلى ابراهيم پاشا : 139

نيقومەد : 5

نيكەفور (ايمپراطور) : 9

و

ولدشهرى (ديوريكى نائبى) : 81

وەسپازيەن : 6

وولف (اهل صليب قوماندانلرندن) : 20

ه

هابل اوغلو : 129

هبةالله سلطان : 141

هولاكو خان : 52 ، 64

هيتيت : 1 ، 2

هيثوس (ارمنى قرالى) : 56

لا

لاوديسا (ميتريداتك همشيرەسى) 4 ،5

لالا مصطفى پاشا : 157

ى

يارئ شيرازى (شيخ يار على) : 81

ياغان (بن ملك غازى) 22 ، 24 ، 41 ، 44 ، 45

ياغدى بك (بن ملك دانشمند غازى) : 44 ، 45

ياغى آرسلان (ياغى باصان) : 26 ، 39

ياغى باصان : 24 ، 25 ، 26 ، 27 ، 28 ، 29 ، 30 ، 31 ، 32 ، 34 ، 35 ، 37 ، 38 ، 39 ، 40 ،41 ، 42

ياغى بصن (ياغى باصان) 23

ياغى سيان (آنطاكيه اميرى) : 20

ياقوت ميرداد : 107

ياقوت پاشا : 98

يحيى افندى (منقارى زاده) : 136

يخشى بك (قرەمان اوغلى) : 55

يخشى خان (قراسى) : 44

يلبغا (ناصرى مصر امراسندن) : 81 ، 82

يلبغا الناصرى (مصر امراسندن) : 70 ، 81 ، 82

يوسف شاه : 64

يوسف بن عبدالله : 129

يوسف (خاموشنامه مؤلفى) : 122

يوسف چلبى (قاضى برهان الدينك دايەسى) 80 ، 92

يعقوب بك (برنجى . كرميان اميرى) : 57

يعقوب پاشا : 90

يعقوب آرسلان (ياغى باصان) : 26 ، 28 ، 41

يعقوب بن ادريس : 90

يونس (بن محمد غازى دانشمند) 27 ، 41 ، 44 ، 45

ييلديرم بايزيد : 82 ، 83 ، 90 ، 91 ، 93

ييلديرم خان : 90

ييلديزلى اوغلى محمد بك (پاشا) 98

أثرده اسمی گچن شهر، نهر وموقعلر

آ

آبلستان (ألبستان) : 105
آخلاط : 107
آرمانیا : 1
آذربایجان : 11 ، 65 ، 115
آفیون قره حصار : 57 ، 123
آفشار (کوی) ! 79
آق داغ معدنی : 89
آقسرای : 28 ، 47 ، 48 ، 49 ، 52 ، 68 ، 71 ، 84 ، 145
آقشهر : 53 ، 123 ، 124
آقشهر آباد (صو شهرینك ناحیه‌سی) : 79
آقشهر (آقشار کویی) : 79
آقصرا (آقسرای) : 49 ، 68
آماسیه : 11 ، 18 ، 19 ، 20 ، 21 ، 27 ، 31 ، 31 ، 32 ، 35 ، 36 ، 37 ، 47 ، 53 ، 68 ، 71 ، 72 ، 73 ، 79 ، 82 ، 83 ، 85 ، 90 ، 97 ، 100 ، 140 ، 144 ، 149 ، 157
آمد : 29
آناطولی ایالتی : 11
آنطاکیه : 20
آنطالیه : 52 ، 57 ، 58 ، 104
آنقره : 19 ، 27 ، 28 ، 29 ، 31 ، 32 ، 33 ، 47 ، 49 ، 52 ، 65 ، 83 ، 91 ، 96 ، 104 ، 143
آنی (کماخ) : 28
آلاداغ ، 64 ، 122
آلاشهر : 54
آلاکوه (کوسه داغ) : 50
آیدین : 160

أ

أدرنه : 142
أربیل : 3
أرزالروم : 49 ، 52
أرزنجان : 48 ، 52 ، 65 ، 68 ، 72 ، 73 ، 76 ، 79 ، 80 ، 84 ، 85 ، 90 ، 107 ، 115 ، 123 ، 142
أرضروم : 11 ، 12 ، 49 ، 50 ، 84 ، 103 ، 107 ، 140 ، 143 ، 160
أرکلی (قونیه) : 20 ، 47
أرکوب : 68
أرمنستان : 1 ، 3 ، 7
ازمیر : 12 ، 143
اسکلیب : 83
اسکی (کوی) : 112
اصفهان : 63 ، 67
اکرنبوك : 61 ، 65
اکردیر : 59
اکسنبرك : 65
ألبستان : 5 ، 28 ، 29 ، 30 ، 31 ، 32 ، 35 ، 47 ، 70 ، 105 ، 122

آمیزوس (صامسون) : 7
أنه (اونیه) : 28
أنکوریه (آنقره) : 32
اونیه : 28
أهر (آذربایجانده برکوی) : 115
أیاس ؛ 56
أیالت روم : 99
ایچ ایل : 107 ، 148
ایپسوس : 4
ایلبکلو (اسکیدن ناحیه) : 112
اینجه صو : 2
ایوب : 133

ب

بافرا ؛ 28
بایبورد : 21
بارمبای (موغول عشیرتی) : 72
برج السباع (مصر قلعه‌سی برجلرندن برینك آدی) : 59
بغداد : 22 ، 23
بلستین (البستان) : 70
بودین : 146
بورسه : 45 ، 143
بورغلو : 48 ، 52
بورلو : 52
بوز اوق : 11 ، 100 ، 144
بویوك قاپادوقیا : 3
بویوك کلکیا : 1
بهسنی ، بهسنا : 35 ، 58
بولا : 22
بیتینیا : 5

پ

پافلاغونیا : 1 ، 3 ، 6
پاوراس (بافره) 28
پوله‌مونیاق‌پونتی : 6
پون : 18 ، 21
پونت : 1 ، 7 ، 25
پونت‌قاپادوقیاسی : 3
پونت‌پوله‌مونیاق : 6
پیسیدیا : 6
پیته‌ریا : 1

ت

تاوییوم : 2
تبریز : 53 ، 56 ، 57 ، 115 ، 122
ترانسیلوانیا : 98
تفتازان (خراسانده برکوی) : 87
تل‌باشر : 105
تورخال : 18 ، 89
توقا : 18، 21، 30، 31، 32، 47، 49 ، 68، 71، 72،
79، 82، 97، 100، 103
تنوس (شارقیشله) 12
ته‌میسیر : 3
تیلغاریمو : 2

ج

جانیك : 11، 21، 69، 100
جده : 142
جنجین (حاجین) 104
جیحان : 28

چ

چانقیری : 18، 19، 24، 27، 28، 29، 32، 33

چایغاران (موغول عشیرتی) 72

چوبوق اووه : 96

چوروم : 11، 18، 68، 100

چوروم اووه‌سی : 83

چمشکزك : 107

چیزه : 58

چیلدیر : 143

ح

حاچین : 104

حافیك : 12

حرّان : 20، 22، 49

حسن داغی : 84

حصن زباد : 33 ، 38

حصن کیف (شرناق) 29 ـ 45

حکاری : 142

حلب : 70 ، 78 ، 81 ، 82 ، 105 ، 143، 146 ، 160

حما : 70 ، 82

خ

خراسان : 87 ، 115

خرپوت [خرپوط] : 107 ، 142

خوارزم : 77

خرسنوس قلعه‌سی : 73

خوزستان : 63

د

دارنده : 12 ، 31 ، 32 ، 65 ، 84 ، 100

دوقاط (توقاد) : 49

دوه‌جی (قضا) : 89

دوه‌لی حصار (نیکده جوارنده) : 62 ، 68

دیاربکر : 11 ، 18 ، 63 ، 160

دیوریکی : 11 ، 12 ، 54 ، 79 ، 81 ، 84 ، 85 ، 100

دیوس پولیس : 7

دیو پولیس : 7

ذ

ذوالنون آباد : 37

ذیله : 89 ، 90 ، 131

ر

رسمو (کریدده) : 142 ، 143

رعبان : 150

رقه : 146 ، 160

روما : 6

رومیهٔ صغرا : 99

رها : 49

ز

زاره : 12 ، 15 ، 50

زاماتی : 27

زنجیرلی : 84

س

ساقاقونه‌نا : 2

ساقونه‌نا : 2

سرای : 52

سرفیجه : 160

سلطان اوکی : 148

سوداق : 107

سنادا : 33

سەباست : 7 ، 9
سیب نشان : 14
سیحان نهری : 25
سیوری حصار : 54 ، 83
سیس : 56 ، 68
سیواس : 1 ، 2 ، 3 ، 7 ، 8 ، 9 ، 10 ، 11 ، 12 ، 13 ، 14 ، 16 ، 17 ، 18 ، 20 ، 21 ، 26 ، 27 ، 31 ، 32 ، 33 ، 34 ، 35 ، 36 ، 37 ، 45 ، 47 ، 48 ، 49 ، 50 ، 51 ، 52 ، 53 ، 54 ، 55 ، 58 ، 60 ، 61 ، 62 ، 63 ، 65 ، 66 ، 67 ، 68 ، 69 ، 71 ، 72 ، 73 ، 74 ، 75 ، 76 ، 77 ، 79 ، 80 ، 81 ، 82 ، 83 ، 84 ، 85 ، 89 ، 90 ، 91 ، 93 ، 94 ، 95 ، 96 ، 97 ، 98 ، 99 ، 100 ، 105 ، 106، 108، 113، 124، 125 ، 126 ، 129 ، 130 ، 131 ، 132 ، 133 ، 134 ، 135 ، 136 ، 137 ، 138 ، 139 ، 140 ، 142 ، 143 ، 144 ، 145 ، 146 ، 147 ، 150 ، 152 ، 153 ، 156 ، 157 ، 159 ، 160 ،
شارقیشله : 12 ، 100
سینوب : 5 ، 20 ، 104 ، 122

ش

شام : 11 ، 22 ، 34 ، 35 ، 36 ، 53 ، 58 ، 67، 69 ، 70 ، 78 ، 125
شامشاد : 45

ص

صاروخان : 157 ، 190
صاماغار (موغول عشیرتی) : 71 ، 72
صاماتی : 25
صامساد : 45
صامسون : 7
صونهری : 50

ط

طاونڭاوزي (ذوالنون آباد ناحیەسي) : 37
طرابلس غرب : 142
طرابلس شام : 70
طربزون : 148 ، 160
طرسوس : 104
طوز آسار داغی : 14

ع

عانه : 22
عثمانجق : 18 ، 83 ، 121 ، 123
عراق : 66
عربکیر : 11 ، 100
عزیزیه : 100 ه 105
علائیه : 107 ، 142
عنه : 22
عینتاب : 136
عین زربه : 22

غ

غالاتی پوتی : 6
غالاتیا : 1 ، 4 ، 6
غوراز [غاوراز] : 9

ف

فارس : 63
فرات : 3 ، 105
فیریکیا (فیریژیا) : 1 ، 3
فیوم : 150

ق

قابیرا : 7 ، 13
قاپادوقیا : 1 ، 2 ، 3 ، 4 ، 5 ، 6 ، 7 ، 9 ، 16 ، 18
قاپادوقیاپوتی : 6
قات پاتوقا : 3

قارامان : 11 ، 140
قارانبوك : 65
قارص : 148
قاريا : 4
قارادكز : 6 ، 11
قارا قايا : 69
قازاووه : 72
قاسقاى : 2
قاضى شهرى : 89
قاضى شهرى (يكى خان يقيننده) 89
قانغال : 12 100
قوادانه‌ق : 8
قاهره : 59 ، 80
قدس : 143
قرافه (قاهره قلعه‌سى قاپولرندن برينك آدى) : 59
قره بل : 85
قره‌بنوك : 55
قره حصار صاحب : 123 ، 124 ، 140
قره‌حصار دوله (آفيون قره‌حصار) : 57 ، 123
قره‌حصار (دوه‌لى) : 72 ، 73
قره‌قوم : 52
قره‌يوك (ناحيه) : 65
قزيل ايرماق : 1 ، 2 ، 3 ، 10 و 19 ، 108
قسطمونى : 18 ، 22 ، 77 ، 82
قلعه‌جك : 83
قلعهٔ ساله : 84
قوچحصار (سيواس) : 12 ، 15 ، 65 100 ، 144
قوچكيرى : 12
قوزآغاج : (آقشهر جوارنده) : 124
قوصوه : 82
قوقوسوس (كوكصون) : 2
قومانا (توقاد قومانه‌سى) : 3 ، 7 ، 36
قومانا (البستان) : 3 ، 5
قونيه : 27 ، 28 ، 29 ، 36 ، 47 ، 48 ، 49 ، 51 ،
52 ، 53 ، 55 ، 56 ، 104 ، 107 ، 122 ، 123
قويلحصار : 79
قيرشهرى : 3 ، 54 ، 82
قيساريه (قيصرى) ؛ 32 ، 49 ، 77
قيصرى : 2 ، 18 ، 21 ، 25 ، 26 ، 27 ، 31 ، 33
35 ، 37 ، 4847 ، 49 ، 51 ، 52 ، 56 ، 63 ، 64 ، 66 ،
67 ، 68 ، 69 ، 70 ، 71 ، 72 ، 73 ، 77 ، 78 ، 79 ،
84 ، 89 ، 94 ، 103 ، 122

ك

كاخته : 107
كالونوروس : 107
كراك : 56 ، 80 ، 125
كرجستان : 84
كردستان: 63، 142
كرمان : 67
كرمير (قيصرينك كويى) : 25
كرنبوك : 65
كريد : 140
كسنبوك : 61 ، 65
كلدانى : 2
كماخ : 28 ، 63 ، 107
كنغرى (چان قيرى) : 19
كوتاهيه : 157
كورون (تيلغاريمو) : 2 ، 12 ، 100
كوسه‌داغ : 50 ، 75
كوشك موقعى (قيصرى‌ده) 66 ، 70
كوكصون : 2
كومه‌نه‌ك [قومانا] 3
كيسوم : 24 ، 25 ، 35
كيليكيا : 5 ، 6 ، 22

كفونيه (شرقی قره حصار) : 85
كيلان : 115

ل

ليديا : 1 ، 2
لواديه : 160
ليكيا : 6

م

ماردين : 33 ، 152
مازاقا : 1 ، 3
مجيد اوزى : 37
مرزبان : 105
مرزيفون : 19
مرعش : 3 ، 11 ، 24 ، 35 ، 71 ، 160
مزوپوتاميا : 1
مشهديه (قيصرى‌ده) : 107
مصر : 57، 58 ، 59، 62 ، 65 ، 67 ، 69 ، 77، 122
معدن (قضا) : 89
معره (معرةالنعمان) : 78
مكه : 137
ملك غازى كويى : 24
ممالك دانشمنديه : 103
منشاره : 27 ، 104
موصل : 33
مەديا : 2
ملازكرد : 1 ، 6 ، 16 ، 17
ملاطيه : 15 ، 19 ، 21 ، 22 ، 26 ، 27 ، 28 ، 32 ، 33 ، 38 ، 45 ، 47 ، 48 ، 52 ، 54 ، 70 ، 79 ، 80 ، 84 ، 91 ، 96 ، 104 ، 105
ميافارقين (سيلوان) : 105
ميزيا : 4

ن

نادركوى (آقشهرده) : 123
نسا (خراسان قضالرندن) : 87
نيسا : 3
نيقومەديا : 7
نيكده : 3 ، 47 ، 68 ، 71 ، 72 ، 79 ، 84 ، 121 ، 122 ، 126
نيكسار : 7 ، 13 ، 19 ، 20 ، 21 ، 25 ، 26 ، 27 ، 30 ، 31 ، 32 ، 35 ، 36 ، 47 ، 72 ، 80 ، 83
نوشهر : 3
نى‌كى‌تا (نيكده) : 3
نينوا : 2

و

واسپوراغان : 8
وان : 8 ، 142 ، 148
ويدين : 148
ويران شهر (ملاطيه‌ده . مهاجر) : 105
ويران شهر (سيواسده) 105

ه

هاتوساس : 1
هرمانشتاد : 98
هەلكەبند : 21
هلكينه : 21

لا

لارنده (قرامان) : 58 ، 60

ى

يكى‌خان : 12 ، 89
يوزغاد : 2
يلديزايلى : 12 ، 100

فهرست

برنجی قسم : ملازکرد محاربه‌سنه قادار قاپادوقیا تاریخنه عمومی واجمالی برنظر . آثوری ، هیتیت و ایرانیلر زماننده قاپادوقیا . آریاراتلر ، میتریدات، وروماليلر اداره‌سنده قاپادوقیا . [1 نجی‌دن 6 نجی صحیفه‌یه قادار] .

ایکنجی قسم : تورك استیلاسندن اول سیواس شهری : سیواسك اسمی ، پیتودوریس زمانی، بیزانس حاکمیتی آلتنده سیواس . ـ سیواسده ارمنی پرنسلری . سلچوق تورکلرینك اناطولی آقینلری وسیواسك تورکلر طرفندن ضبطی. بیزانس زماننده سیواسك طرز اداره‌سی .(صحیفه 7 الی 9)

اوچونجی قسم : تورکلر زماننده سیواس شهر و قلعه‌سی : قزوینی ، مستوفی ، طریق الرشاد ، معجم البلدان ذیلی کبی اسکی جغرافی اثرلره کوره سیواس شهری وسیواسك نفوسی ، عمران وتجارتی . مولتکه ، مالته برون وسائر محررلره نظراً سیواس شهری . سیواسك بوکونکی وضعیتی . استقلال مجادله‌سنده سیواس ـ سیواس قلعه‌سی ـ مرقاة الجهاد ، حبیب السیر ، روضة الصفا ، اولیاچلبی ، مالته‌برون ، دیوریکی و سیواس قورپوسنه نظراً سیواس قلعه‌سی ـ بوکونکی سیواس قلعه‌سنك وضعیتی [صحیفه 10 الی 15]

دردنجی قسم : سیواسده دانشمندیه حکومتی :

ملازکرد محاربه‌سی و سلچوقیلرك آناطولی‌یه یایلمه‌لری . سلچوق امراسندن امیر دانشمند غازی ـ دانشمندك فتوحات و حکمدارلغی ـ دانشمندك اجدادی ـ سیواسك ضبطی ـ ملاطیه‌نك محاصره‌سی ـ دانشمندك اهل صلیب ایله مجادله‌سی ـ انطاکیه پرنسی (بوئه مون) ك اسارتی ـ دانشمندك آماسیه جوارنده اهل صلیبله مدهش مجادله وغلبه‌سی ـ ملاطیه‌نك تکرار ضبطی ـ (بوئه‌مون)ك اسارتدن اطلاقی ـ دانشمندك وفاتی ـ ملك غازی‌نك حکمدارلغی ـ ملاطیه‌نك استردادی ـ ملك غازینك بیزانسلیلرله مجادله‌سی ـ ملك غازینك اسمی حقنده تدقیقات ـ محمد غازینك حکمدارلغی ـ محمد غازینك بیزانسلیلرله مجادله‌سی ـ محمد غازینك اهل صلیب ایله محاربه‌سی ـ محمد غازی زماننده قیصری شهری ـ محمد غازینك وفاتی ـ دانشمندیه دولتنك برنجی انقسامی: عین الدوله ، ذوالنون ، صونغور و یاغی باصان ـ یاغی باصانك دانشمندیه حکومتنی توحیدی ـ یاغی باصانك سلچوقی حکمداری مسعود واوغلی ایکنجی قلیج آرسلان ایله مجادله‌سی ـ یاغی باصانك موفقیات ووفاتی ـ دانشمندیه دولتنك ایکنجی انقسامی:

جمال‌غازی ، ابراهیم بن محمد ، ذوالنونك سلطنتلری ـ شمس‌الدین اسماعیل زمانی ـ ایكنجی قلیج آرسلانك دانشمندیلرله مجادله‌سی ـ شمس‌الدین اسماعیلك قتلی ـ ذوالنونك حكمدارلغی ـ آتابك نورالدین محمود وقلیج آرسلان ـ دانشمندیه دولتنك آتابك نورالدینك حمایه‌سی آلتنه كیرمه‌سی ـ دانشمندیه دولتنك سلچوقیلر طرفندن ییقیلماسی ـ ذوالنونك فرار وبیزانسه التجاسی ـ مختلف مورخلره كوره دانشمندیه حكمدارلری سلسله‌سی . مأخذ و وثیقه‌لریمزه نظراً دانشمندیه سلسله‌سی . [صحیفه 16 الی 46]

بشنجی قسم : سلچوقیلر زماننده سیواس :
قطب‌الدین ملكشاهك سیواس و آقسرای حكمدارلغی ـ سیواسك ركن‌الدین سلیمان شاهه انتقالی ـ برنجی عزالدین كیكاوس زماننده سیواس محاصره‌سی ـ علاءالدین كیقباد زماننده سیواس ـ سیواسك موغوللره تسلیمی ـ دردنجی قلیج آرسلانك سیواسده جلوسی ـ سلچوقی ولایتلرینك عزالدین وركن‌الدین آراسنده تقسیمی ـ اوچنجی علاءالدین كیقباد زماننده سیواس ـ (سولامیش) و (بالتو) نك سیواسی ضبط ایتمه‌لری. [47 صحیفه‌دن 54 صحیفه‌یه قادار]

آلتنجی قسم : سیواسك ممالك رومه مركز اولماسی ودمیر تاش ـ خدابنده محمدك وفاتی متعاقب اناطولی بكارینك وضعیتی ـ چوبان‌نوینك اناطولی‌یه كلمی ـ دمیر تاشك ممالك رومه والی اولماسی ـ دمیر تاشك مصرلیلرله برلكده ارمنیلرله محاربه‌سی ـ دمیر تاشك استقلالنی اعلان ایتمسی. چوبان نوینك ، اوغلی دمیرتاشی تنكیلی ـ دمیر تاشك باباسنه دخالتی وابو سعید خان طرفندن عفوی ـ چوبان نوینك قتلی ـ دمیر تاشك مصره فراری ـ دمیر تاشك عاقبتی ـ دمیر تاشك حیاتی ـ دمیر تاش اوغللرندن شیخ حسن كوچوك واشرف . [صحیفه 55 دن صحیفه 61 ه قادار]

یدنجی قسم : سیواسده اردانا حكومتی :
اردانانك ناشلكی ـ ابو سعیدك وفاتیله وقوعه‌كلن سلطنت مجادله‌لری ـ رقیب خانلر ـ اردانانك شیخ حسن كوچوك ایله محاربه وغلبه‌سی ـ اردانانك استقلالی اردانانك وفاتی ـ اردانا اوغوللرندن جعفر ومحمد بكلرك سلطنت غاوغالری محمد بن اردانا زمانی ـ اردانا حكمدارینك امرا النده بازیچه اولماسی ـ خواجه علی شاهك عصیانی ـ خواجه علی شاهك قتلی ـ محمد بكك قتلی و اوغلی علی بكك حكمدارلغی ـ علی بكك اداره‌سزلكی ـ امرانك رقابتی ـ علی‌بك زماننده‌كی وقوعات ـ علی‌بكك وفاتیله اوغلی محمد بكك حكمدارلغی ـ كوچوك حكمدار محمد بكه قلیج آرسلانك نیابتی ـ قلیج آرسلانك قتلی وقاضی برهان‌الدین احمدك محمد بكه نیابتی ـ [صحیفه 62 دن صحیفه 76 یه قادار]

سكزنجی قسم : قاضی برهان‌الدینك محمد بكی خلع ایدەرك سلطنته كچمسی ـ قاضی برهان ایله آماسیه امیری حاجی شاد كلدی پاشانك محاربه‌سی وشادكلدینك مقتول اولمسی ـ برهان‌الدین احمدك استقلالنی اعلان ایتمسی ـ قاضی برهان‌الدینك اطرافنده‌كی امرا ایله مجادله‌سی ـ مصرلیلر طرفندن سیواسك

محاصره‌سی ـ سیواس قلعه‌سنك تعمیر وتحکیمی ـ قاضی برهان‌الدینك قتلی ـ برهان‌الدین احمدك حیاتی ، اثر و شعرلری ـ برهان‌الدینك اوغلو علاء‌الدین علی‌نك سلطنتی ـ قره یولوك عثمان بکك سیواسی محاصره‌سی ـ سیواسك عثمان اوغوللرینه انتقالی ـ قاضی برهان‌الدین احمدك سلسله‌سی [صحیفه 77 دن صحیفه 92 یه قادار]

طقوزنجی قسم : عثمانلیلر اداره‌سنده سیواس :
دمیرلنك و سیواس محاصره‌سی ـ سیواسك مدافعه‌سی ـ سیواسك ضبط وتخریبی ـ برهان‌الدین دامادی مزیدبکك حکومتی ـ مزیدبکك آماسیه امیری چلبی محمده‌دخالتی ـ مزیدبکدن صوکرا سیواسك اداره‌سی . سیواس ایالتی قضالری . [93 صحیفه‌دن 100 صحیفه‌یه قادار]

اوتوزنجی قسم : سیواس کتابه‌لری :
شفائیه‌مدرسه‌سی کتابه‌سی ـ سیواس سوری کتابه‌لری ـ بروجیه مدرسه‌سی کتابه‌سی ـ چفته مناره مدرسه‌سی کتابه‌سی ـ کوك مدرسه کتابه‌سی ـ کوك‌مدرسه‌چشمه کتابه‌سی ـ دارالراحه کتابه‌سی ـ شیخ حسین راعی چشمه‌سی کتابه‌سی ـ شیخ حسین چوبان کتابه‌لری ـ سیواس قلعه‌سی کتابه‌لری ـ میدان جامعی کتابه‌سی ـ شمس‌الدین سیواسی تربه‌سی کتابه‌سی ـ شمس‌الدین سیواسی تربه‌سی یانده‌کی کتابه‌لر ـ قورشونلی حمام کتابه‌سی ـ قلعه جامعی کتابه‌سی ـ قلعه حمامی کتابه‌سی ـ علی آغا جامع وچشمه‌سی کتابه‌سی ـ علی آغا جامعی خطیره‌سنده‌کی کتابه‌لر ـ نعمان افندی کتبخانه‌سی کتابه‌سی ـ یکی جامع کتابه‌سی ـ پاشا جامعی کتابه‌سی ـ عزت پاشا جامعی کتابه‌لری ـ سعیدپاشا جامعی کتابه‌سی ـ عبدالوهاب غازی مسجدی کتابه‌سی .
کتابه‌سز اثرلردن : اولو جامع ـ اخی امیراحمد تربه‌سی ـ عبدالوهاب غازی تربه‌سی
مهم قبر کتابه‌لرندن : حاجی نورالدین قبری کتابه‌سی ـ عبدالوهاب راحتی قبری کتابه‌سی ـ جمال‌الدین آقسرایی قبری کتابه‌سی ـ کودوك‌مناره‌ده‌کی [شیخ حسن] قبری کتابه‌سی ـ محمد بن ابوبکر تفلیسی قبری کتابه‌سی ـ جمال الدین بن ابوبکر تفلیسی قبری کتابه‌سی ـ قاضی برهان‌الدین تربه‌سنده‌کی قبر کتابه‌لری ـ أخی‌عیسی قبری کتابه‌سی ـ ملك عجم تربه‌سی ـ بهرام پاشا قبری کتابه‌سی .
[101 نجی صحیفه‌دن 160 صحیفه‌یه قادار

اسامی فهرستی : 161 دن(183) ه قادار

نقطه وقرینه ایله آکلاشیلاجق یاکلشلرده صرف نظرله داها شایان اهمیت اولوب کوزیمزه ایلیشه‌ن یاکلشلرك تصحیحی

صحیفه	سطر	
1	13	صاحبلری
2	16	اینجه صو
6	10	اداره‌سنه
7	22	تشکل
7	24	شرق
20	22	بوته‌مون
24	1	بالدوخ
28	29	یاغی باصان
37	11	ذوالنونك مخلصی
47	21	غیاث‌الدین
27	23	مجیر الدین
49	26	ملك اشرف بن عادل
53	29	حقارت
54	4	موغول امراسندن (بالتو)

صحیفه	سطر	
58	32	تطابق
59	28	الدرر الکامنه
70	1	عرب تاریخلرنده
80	21	اصلاً
82	9	ملك ظاهر برقوق
86	28	عبیدالله ابن مسعود
109	1	ابوالفتح
112	22	قیود عتیقه‌ده جلال‌الدین قره‌طایك (651) تاریخلی وقفیه‌سنك شاهدلری آراسنده (مظفر بن هبة‌الله) ایله قرده‌شی (محمد بن هبة‌الله بن مظفر) ك اسملری واردر. (استانبول وقفیه سجلی ص ٢٨)
112	23	قوربوسنده واردر

1 — شفائیه مدرسه‌سی قاپوسی

2 — شفائیه مدرسه‌سی. حولی قسمی

[سیواس ودیوریکی قورپوسندن آلندی]

3 — شفائیه مدرسه‌سی داخلی

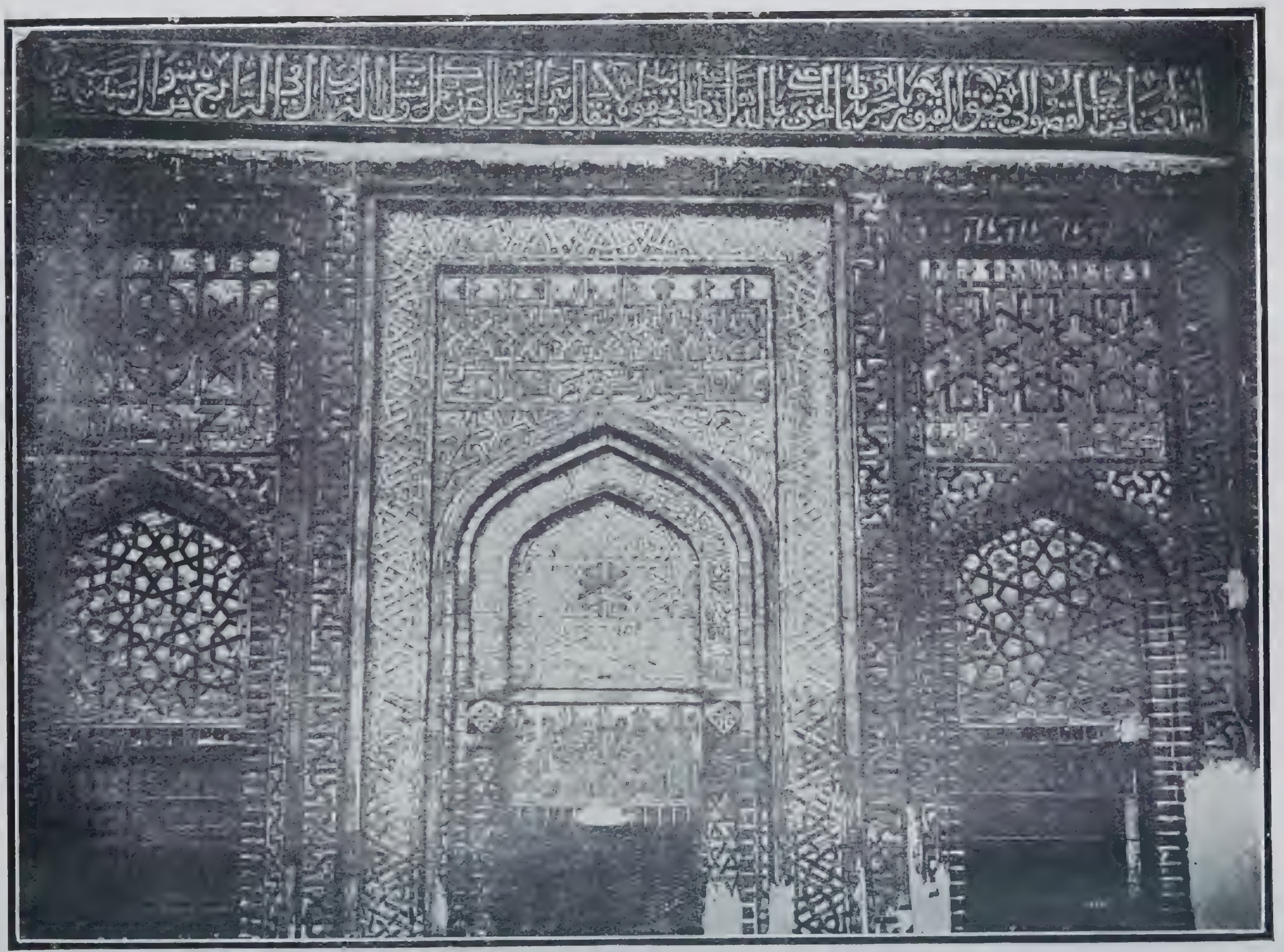

4 — شفائیه مدرسه‌سی ایچنده (عزالدین کیکاوس تربه‌سی) نڭ جبهه قسمی

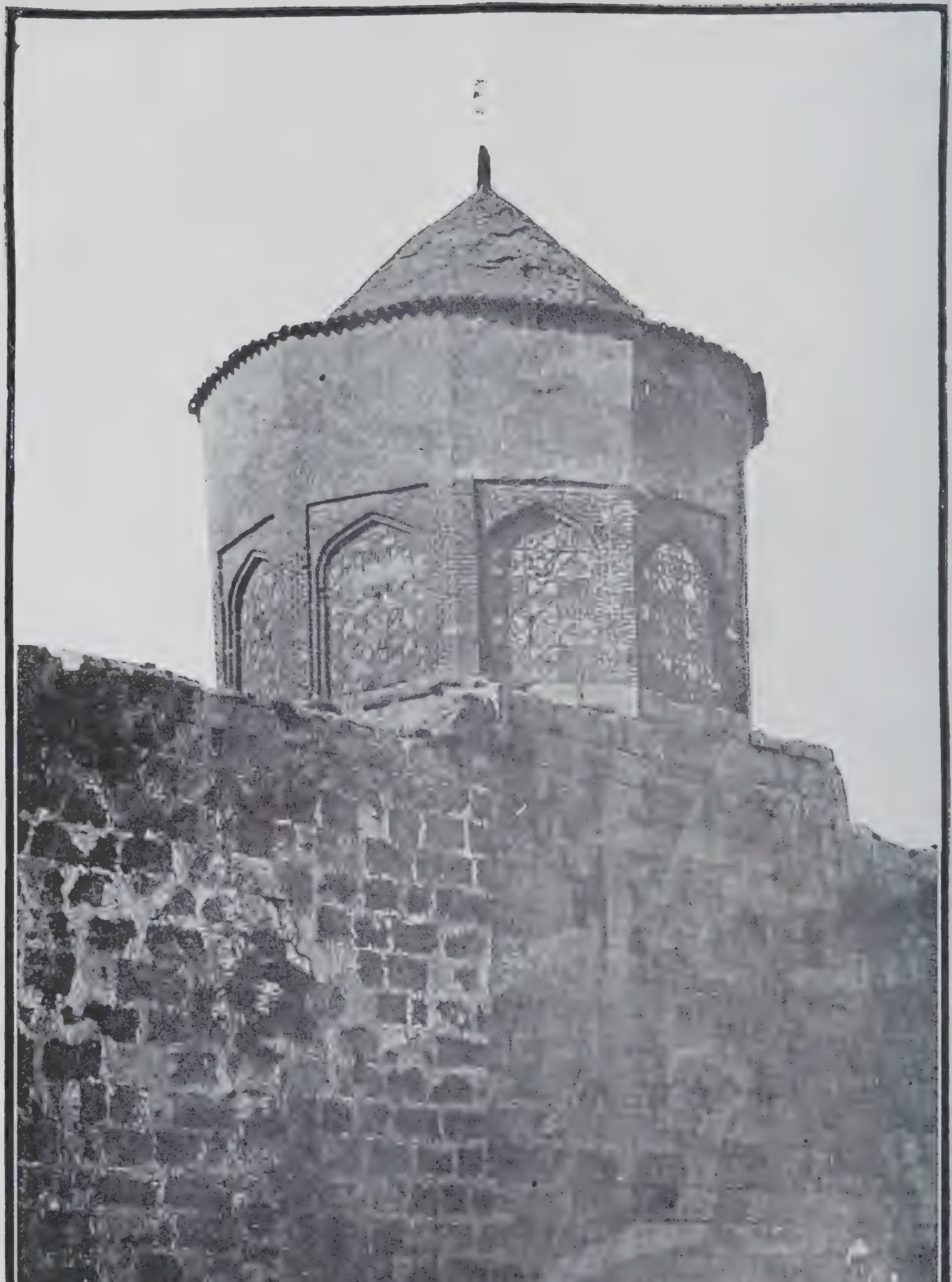

5 — شفائیه مدرسه‌سنده (عزالدین کیکاوس) تربه‌سنك خارجاً کورونوشی

6 — سیواس قلعه برجلرنده بری

7 — سیواسده شحنه کنبدی [ییقلمشدر] [سیواس و دیوریکی قوربوسندن]

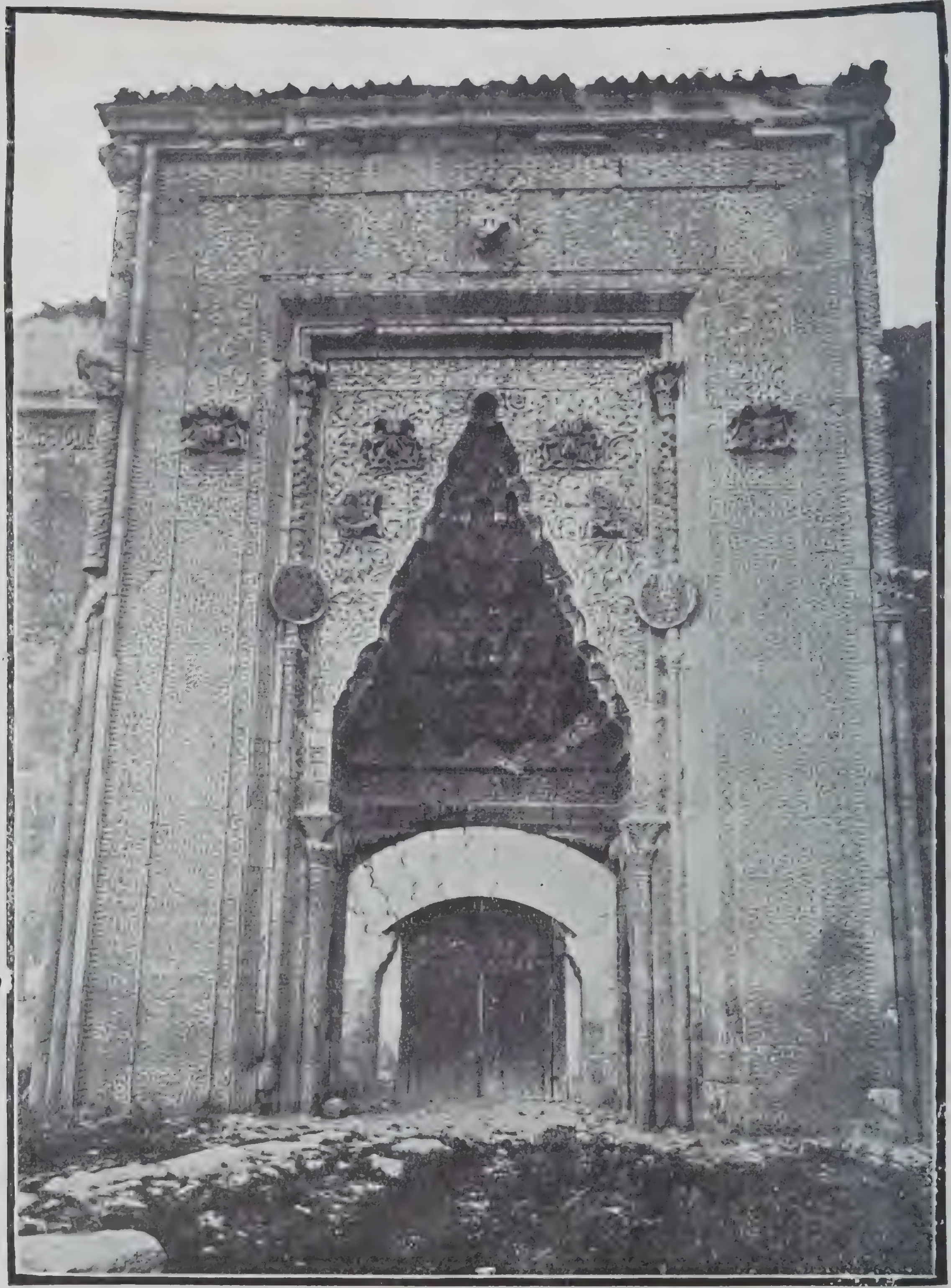

9 — بروجیه مدرسه‌سی قاپوسی

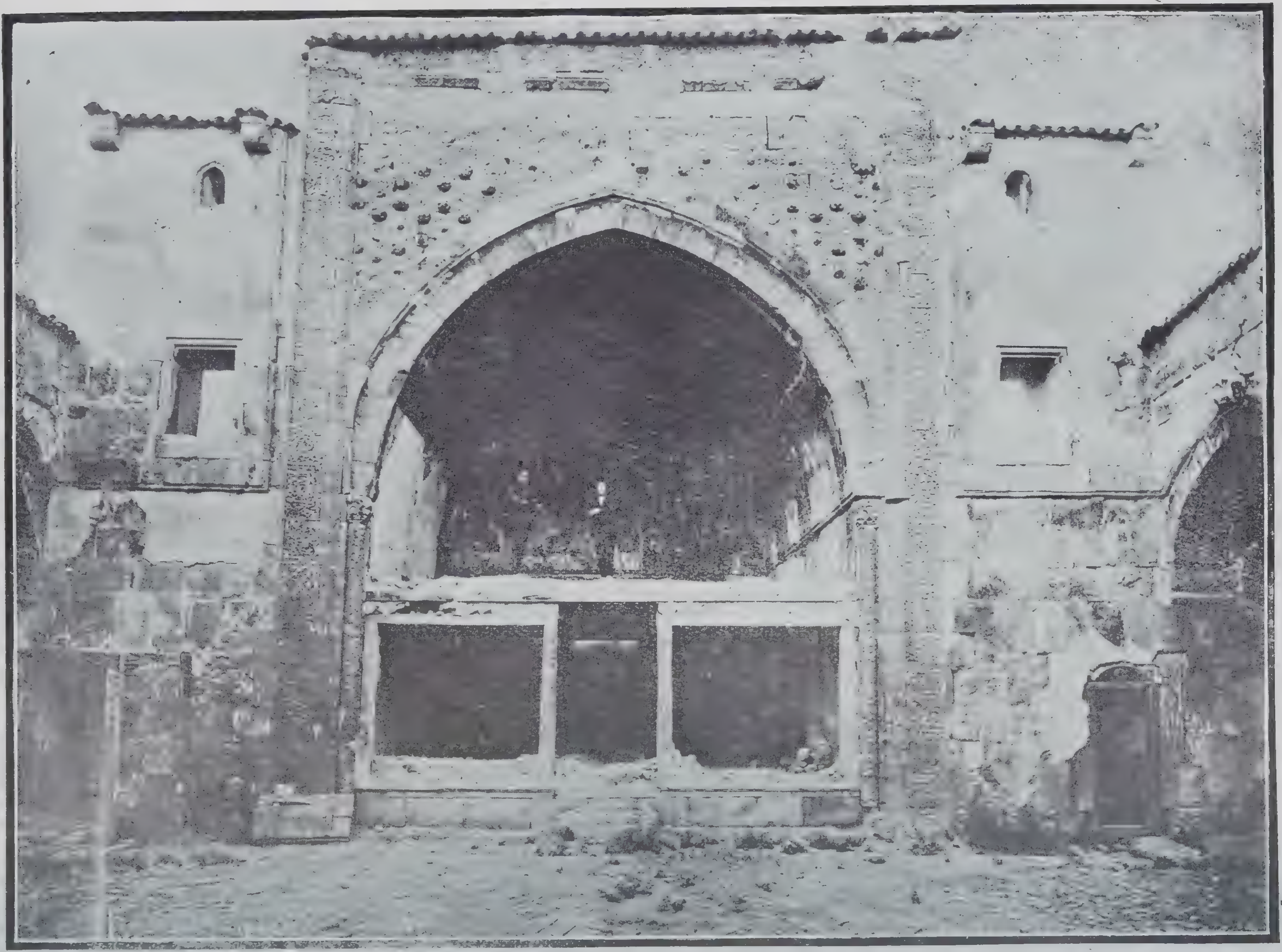

10 — بروجیه مدرسه‌سی قاپوسنک مقابلنده‌کی مزینه کمرلی دیوانخانه

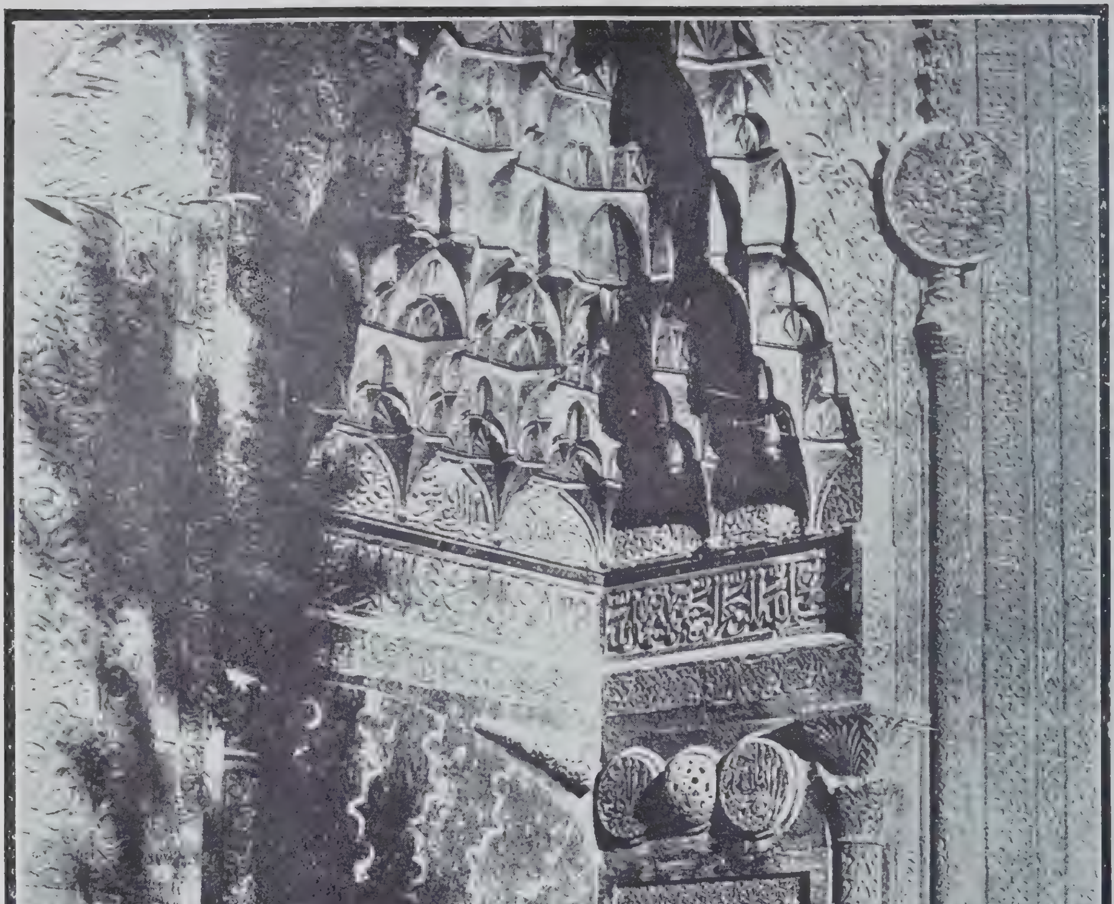

11 — بروجیه مدرسه سی قاپوسنك یان قسم تزییناتی [سیواس ودیوریکی قپولرندن]

12 — بروجیه مدرسه‌سنڭ جبهه‌دن کورونوشی

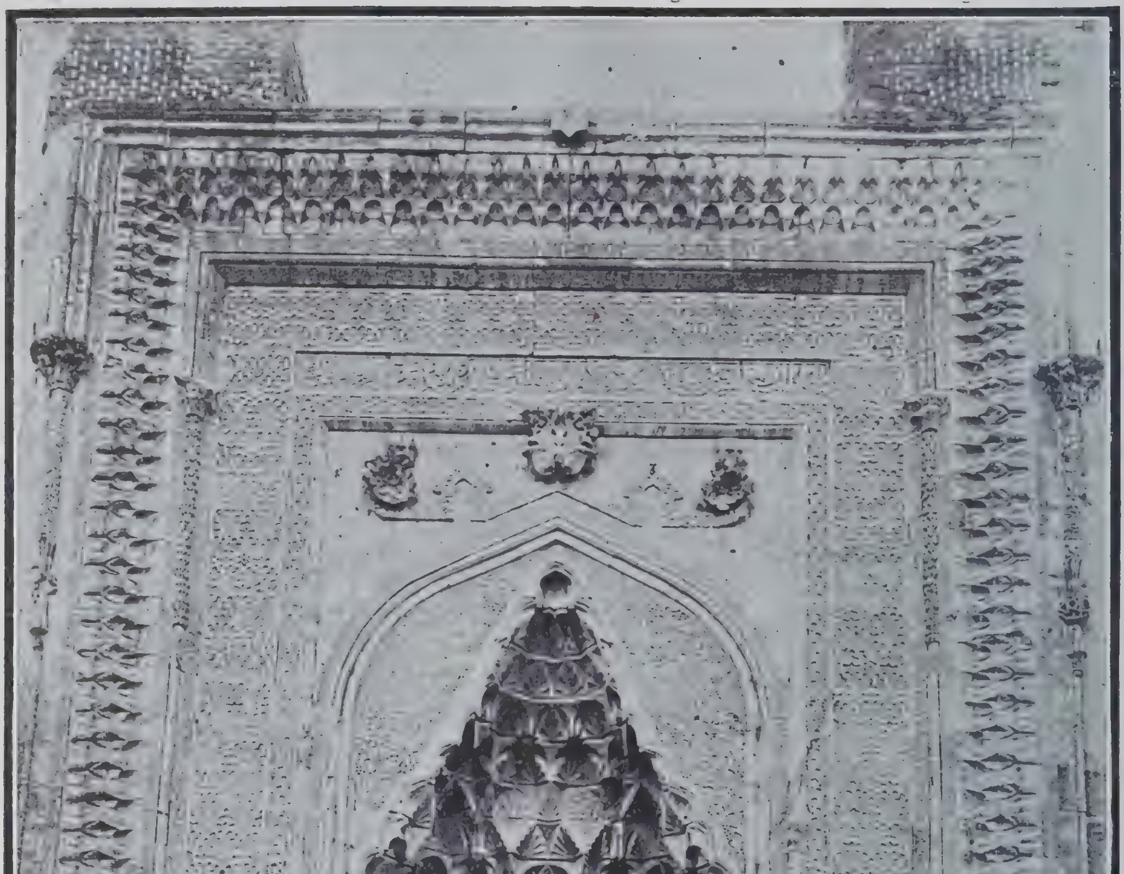

13 — جیفتە منارە [دارالحدیث] مدرسەسنك قاپوسی

14 — چیفته مناره مدرسه سنك یاندن كورونوشی

15 — چیفته مناره مدرسه سنك وقلعه جامعنك یانندن كورونوشی

16 — جيفته منار، جبهه قسمى تزييناتندن . [اياقده دوران ايلك تدريسات مفتشي حكمت بك‌ در]

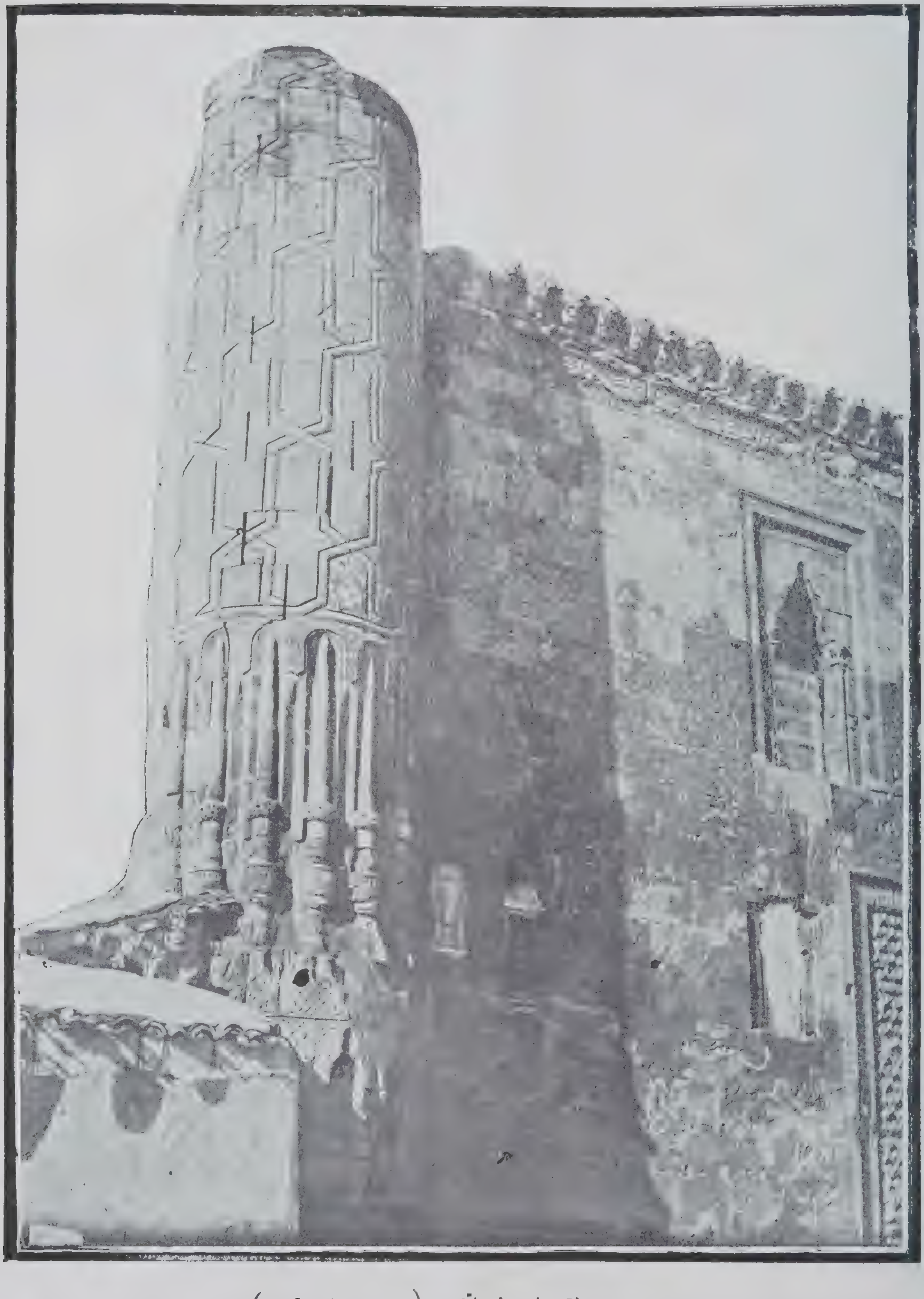

17 — چیفته مناره تزییناتندن (بدی مومله ستونده)

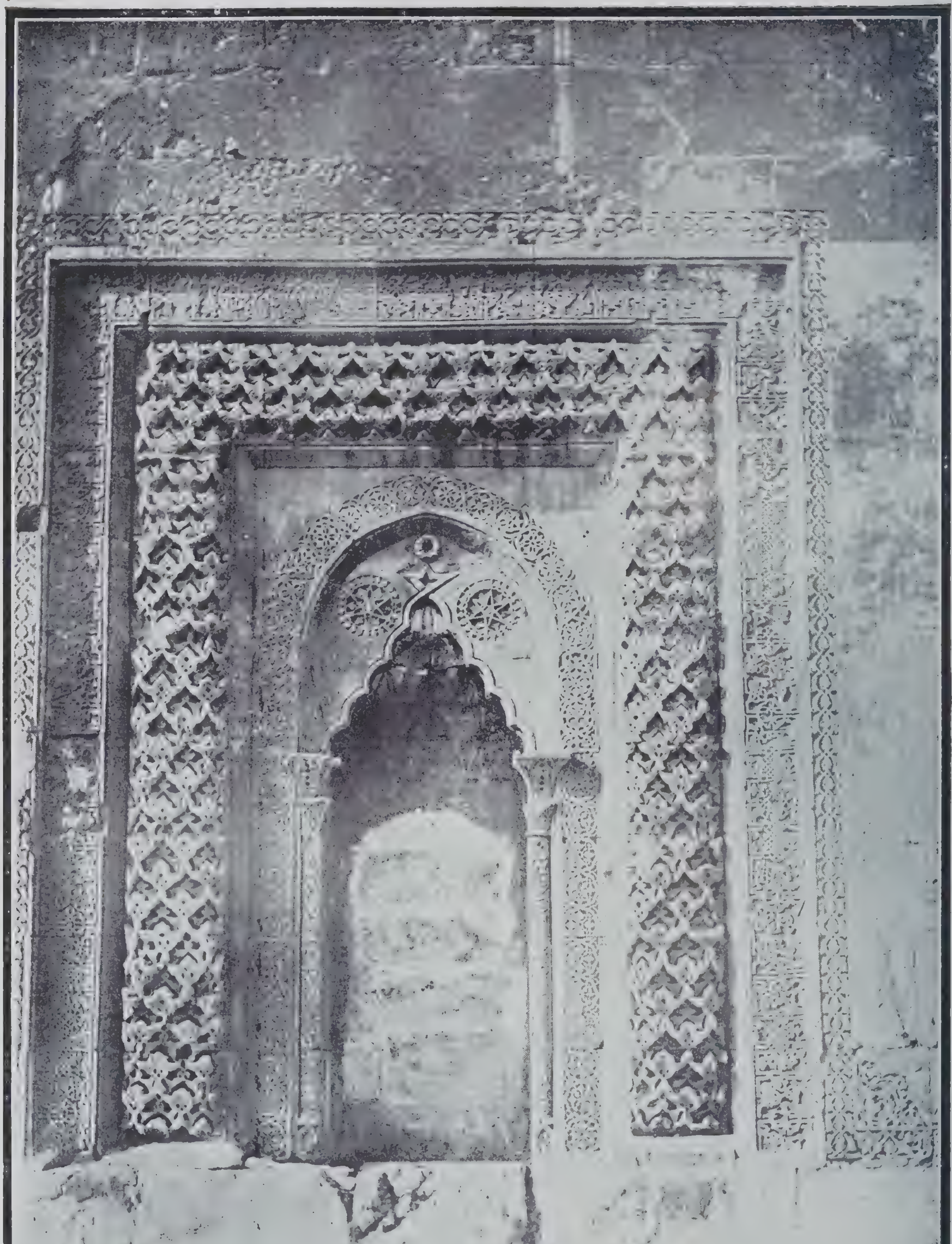

18 — چیفتە منارە تزیناتندن

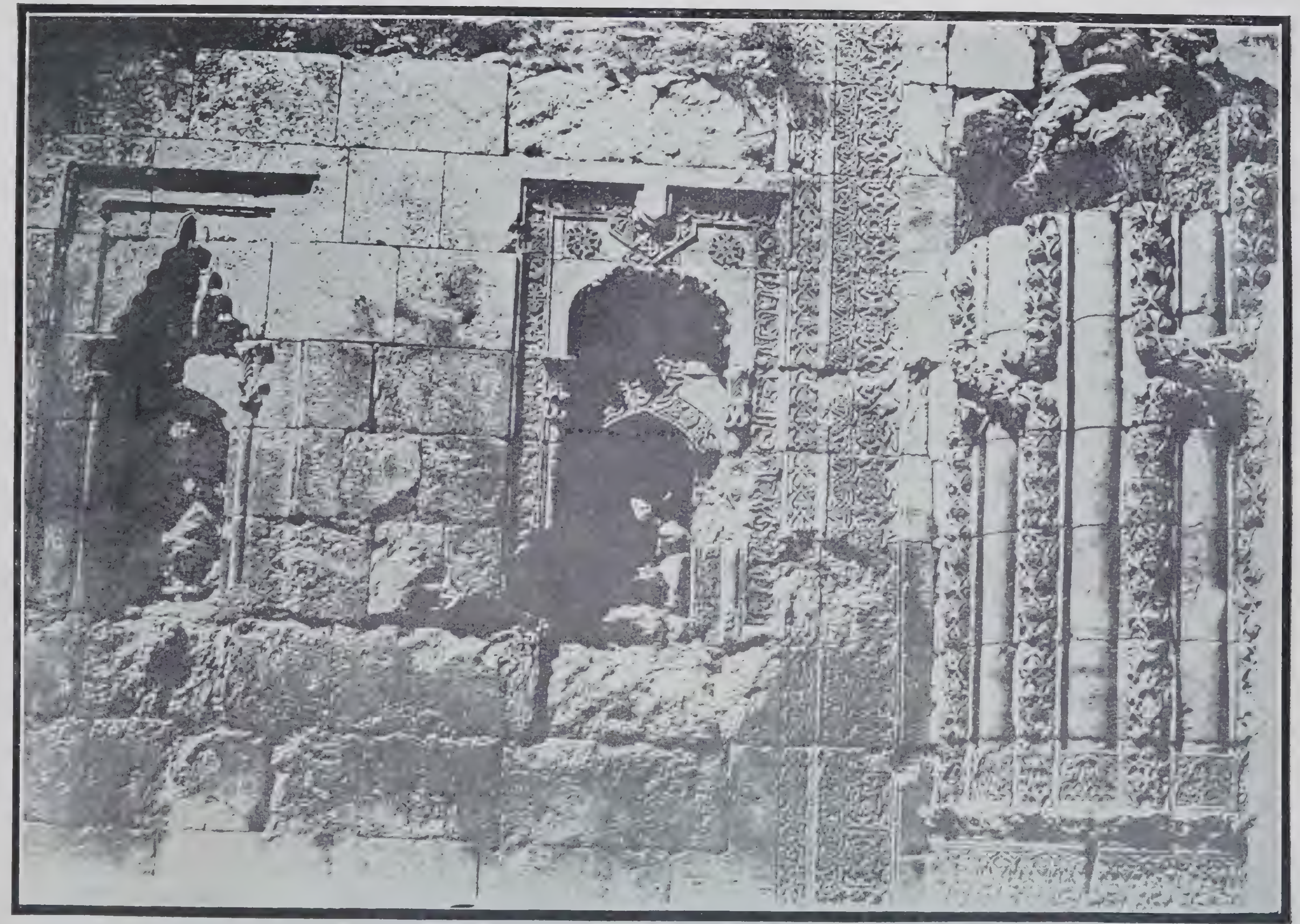

19 — چیفته مناره تزییناتندن

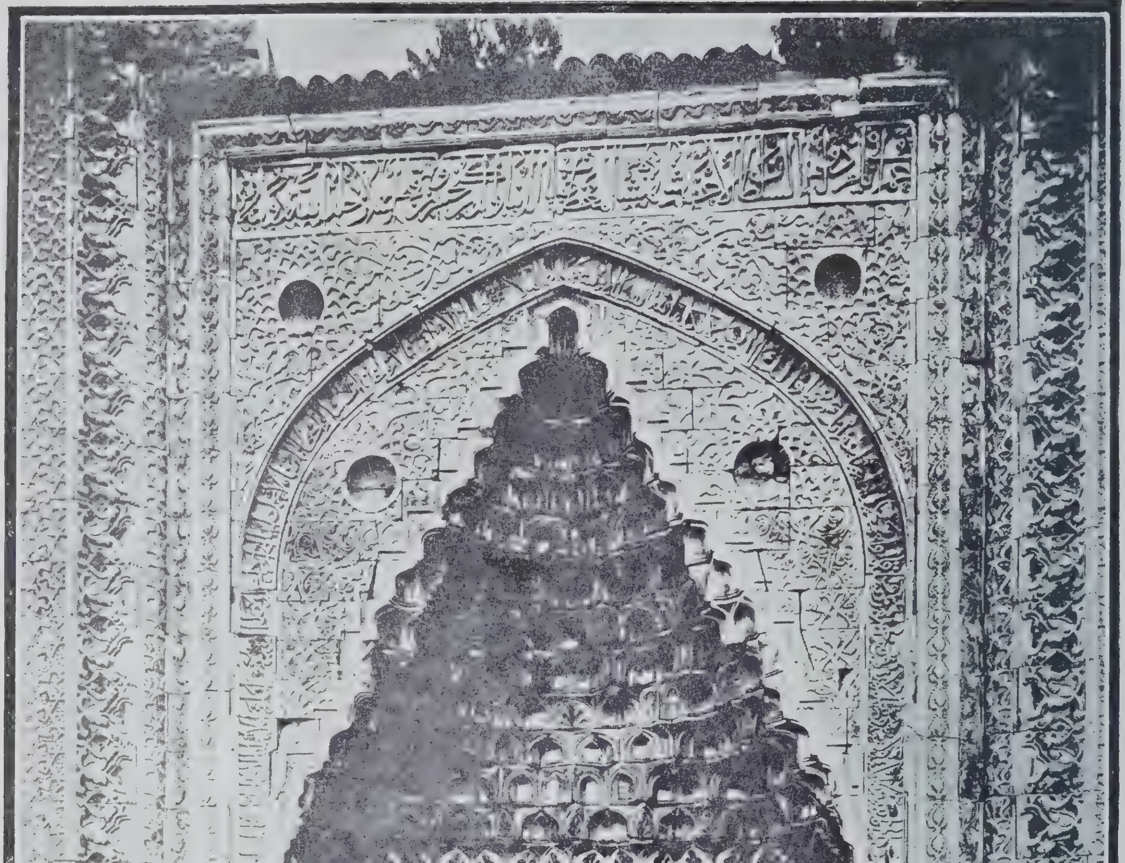

22 — كوك مدرسه قاپوسى

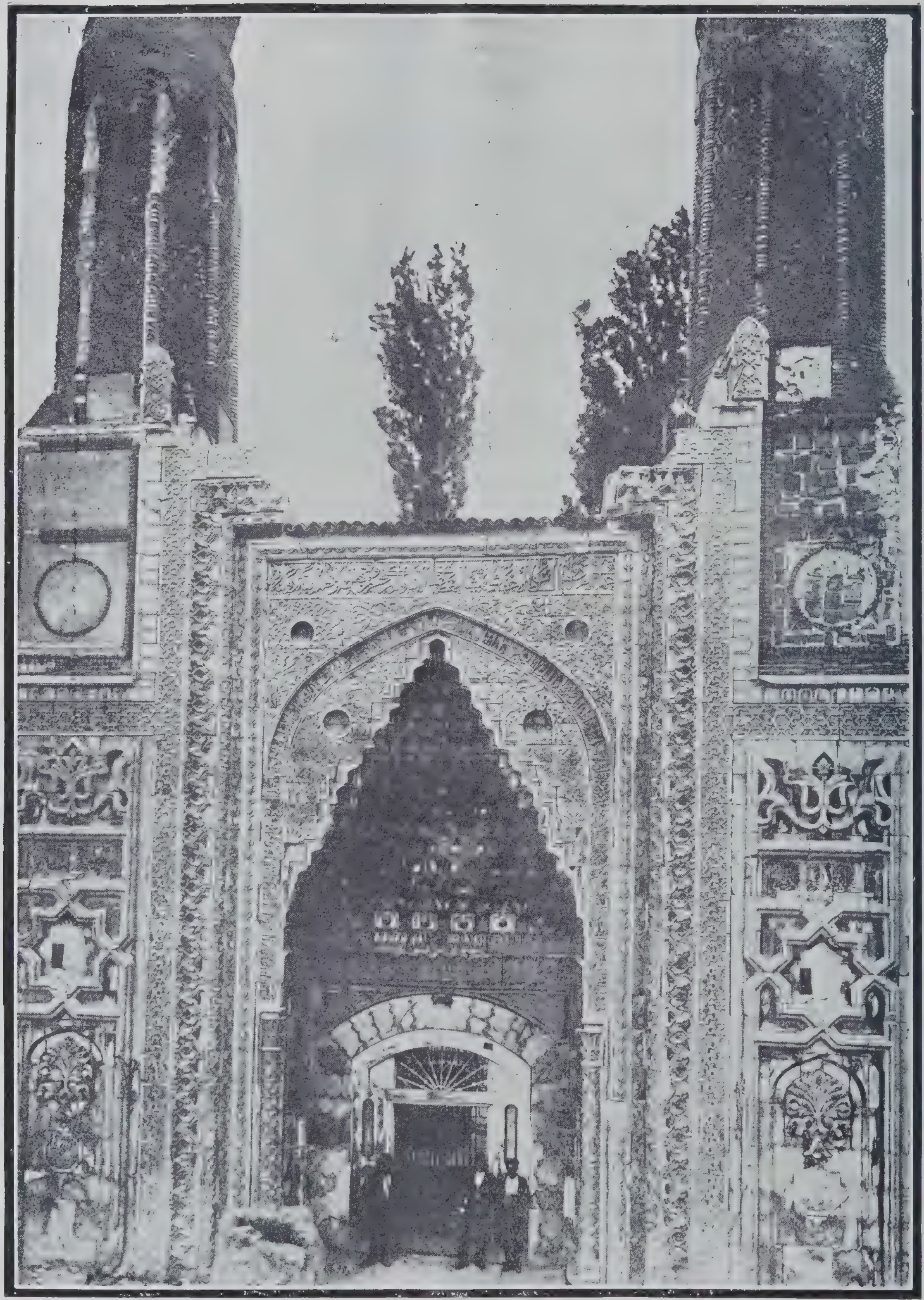

23 — صاحبه مدرسه‌سی قاپوسی [كوك مدرسه]

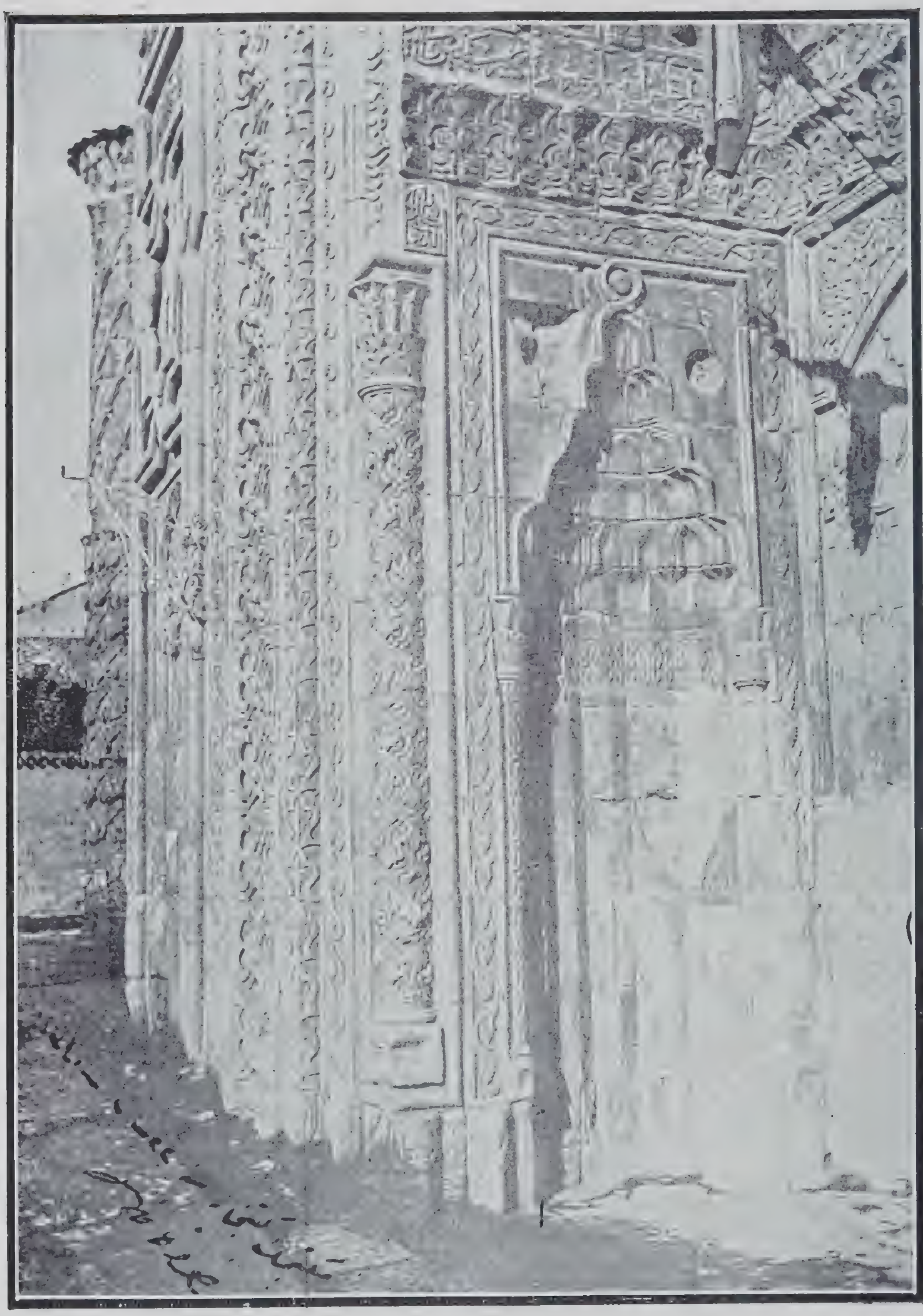

24 — كوك مدرسه‌ده مزين حجره‌لردن بري

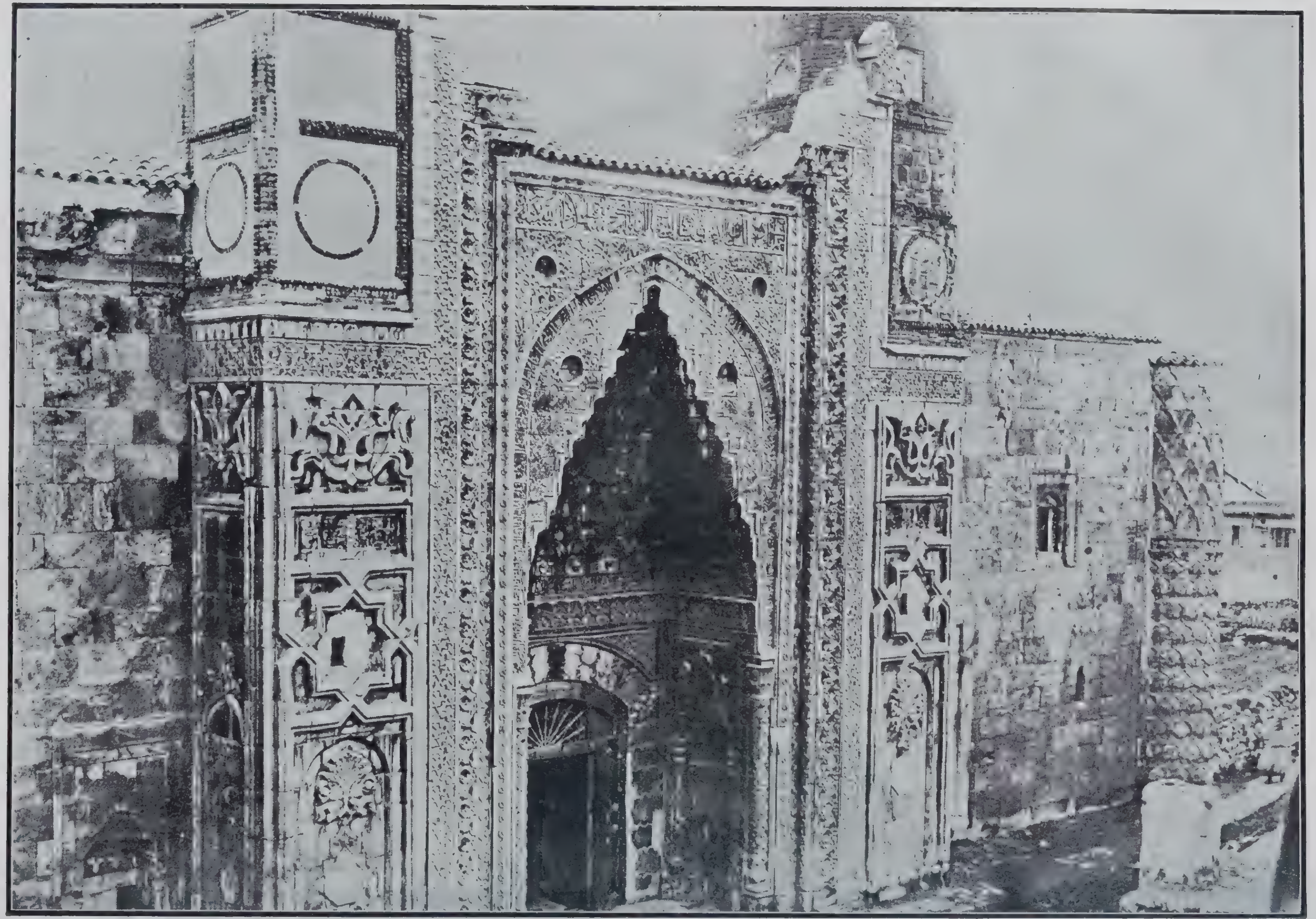

26 — كوك مدرسه جبهه سی

27 — كوك مدرسه‌نك يانده كورونوشى

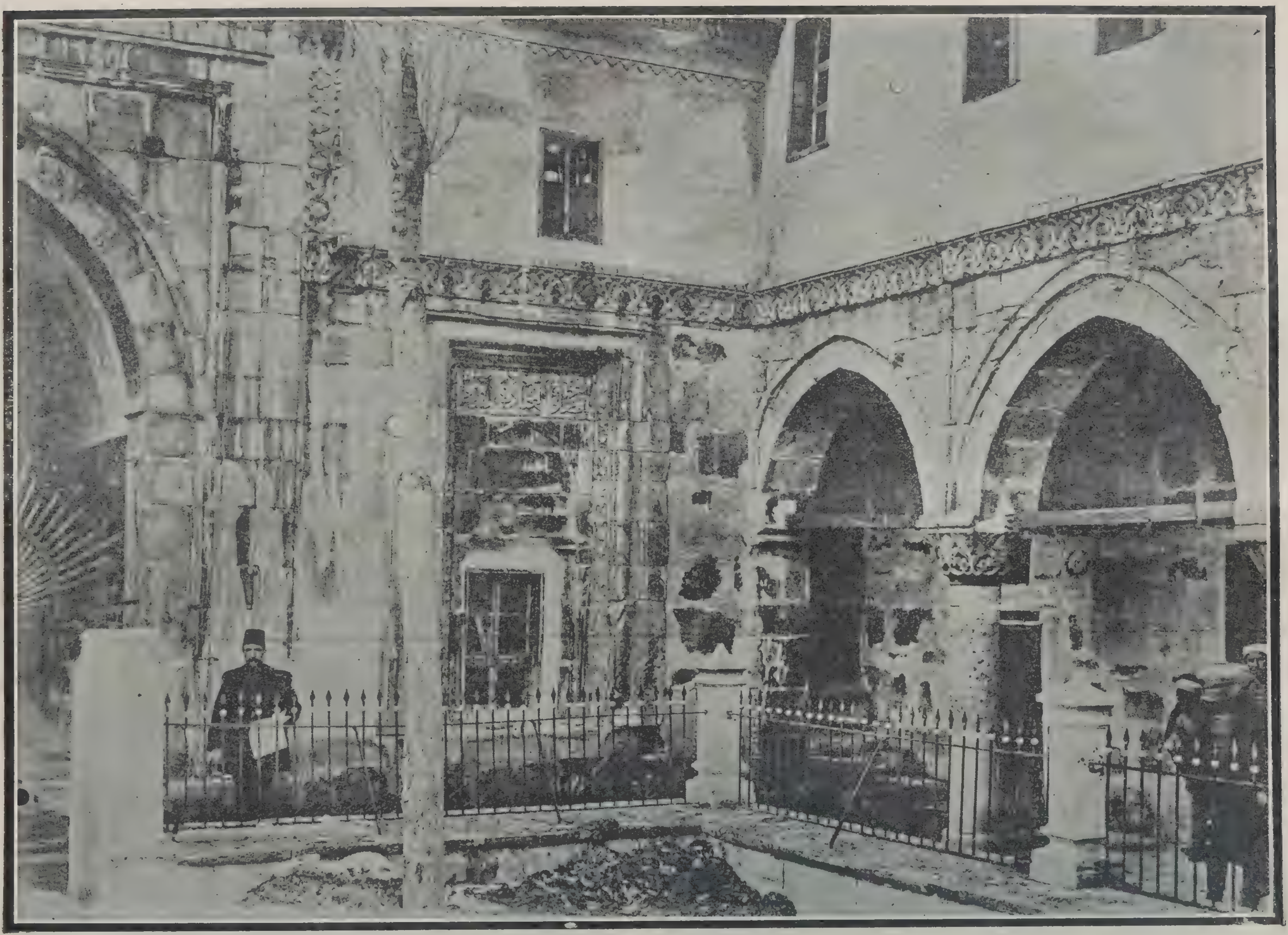

28 — صاحبه مدرسه سنك ايچ قسمى [سيواس وديوربكى قوربوسندن]

29— كوك مدرسه [صاحبيه] زيناتنده [سليم بكك قولكسيونندن]

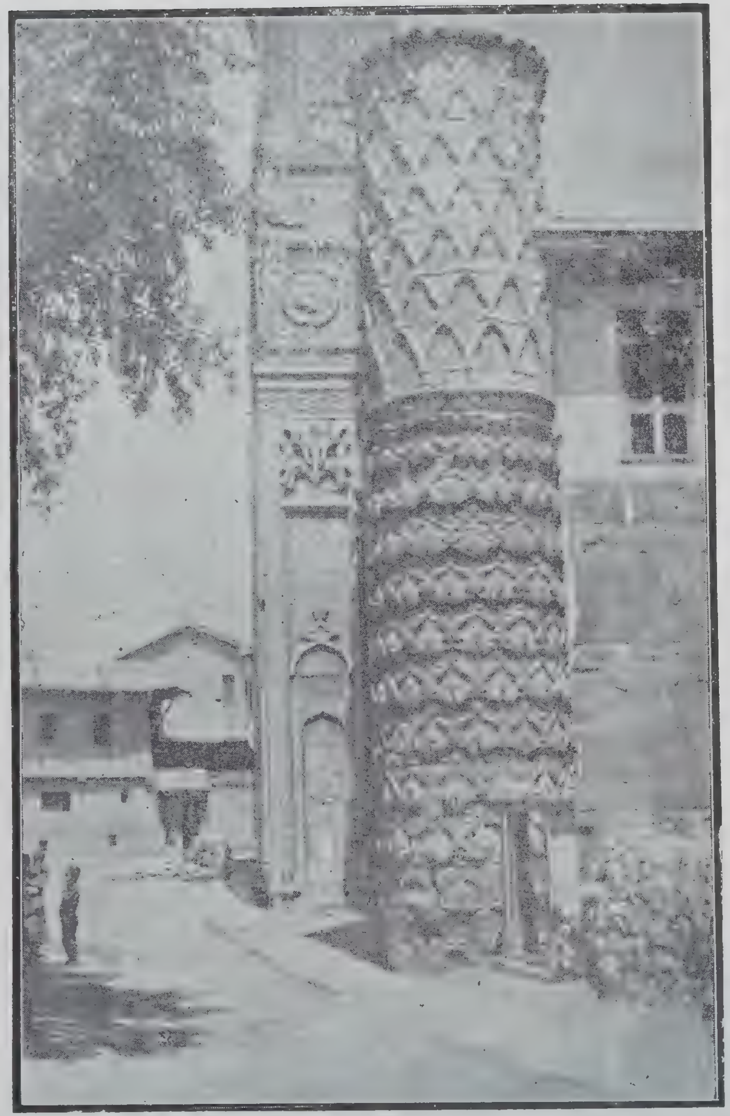

30 — كوك مدرسه زيناتنده

33 — سیواسده (اکری کوپری) [سیواس و دیوریکی قورپوسندن]

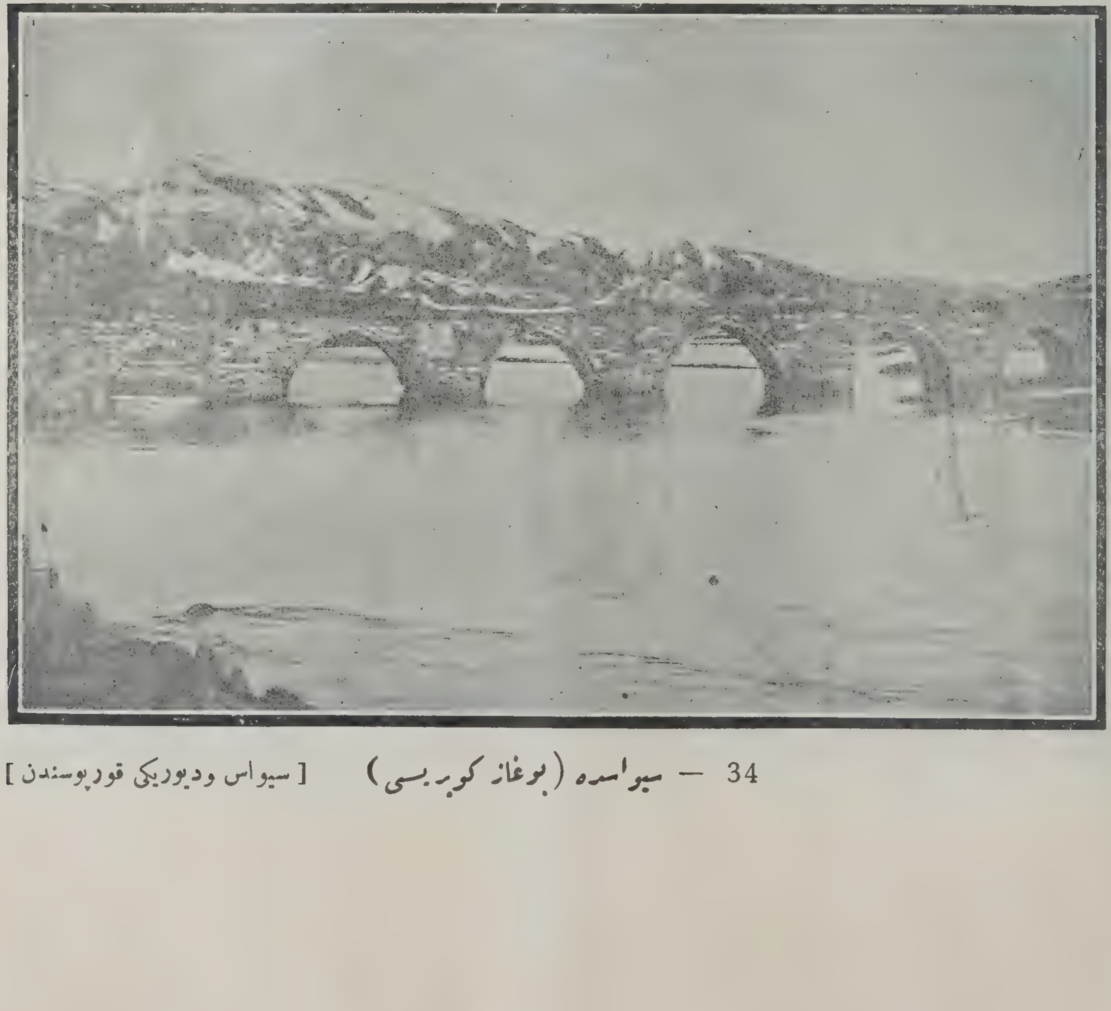

34 — سیواسده (بوغاز کوپریسی) [سیواس ودیوریکی قورپوسندن]

35 — اولو جامع منارەسی

36 — اولو جامع منارەسی

37 — شیخ چوبانه چشمه‌سی

38 ـــ كودوك مناره [شيخ حسن بك تربه‌سى]

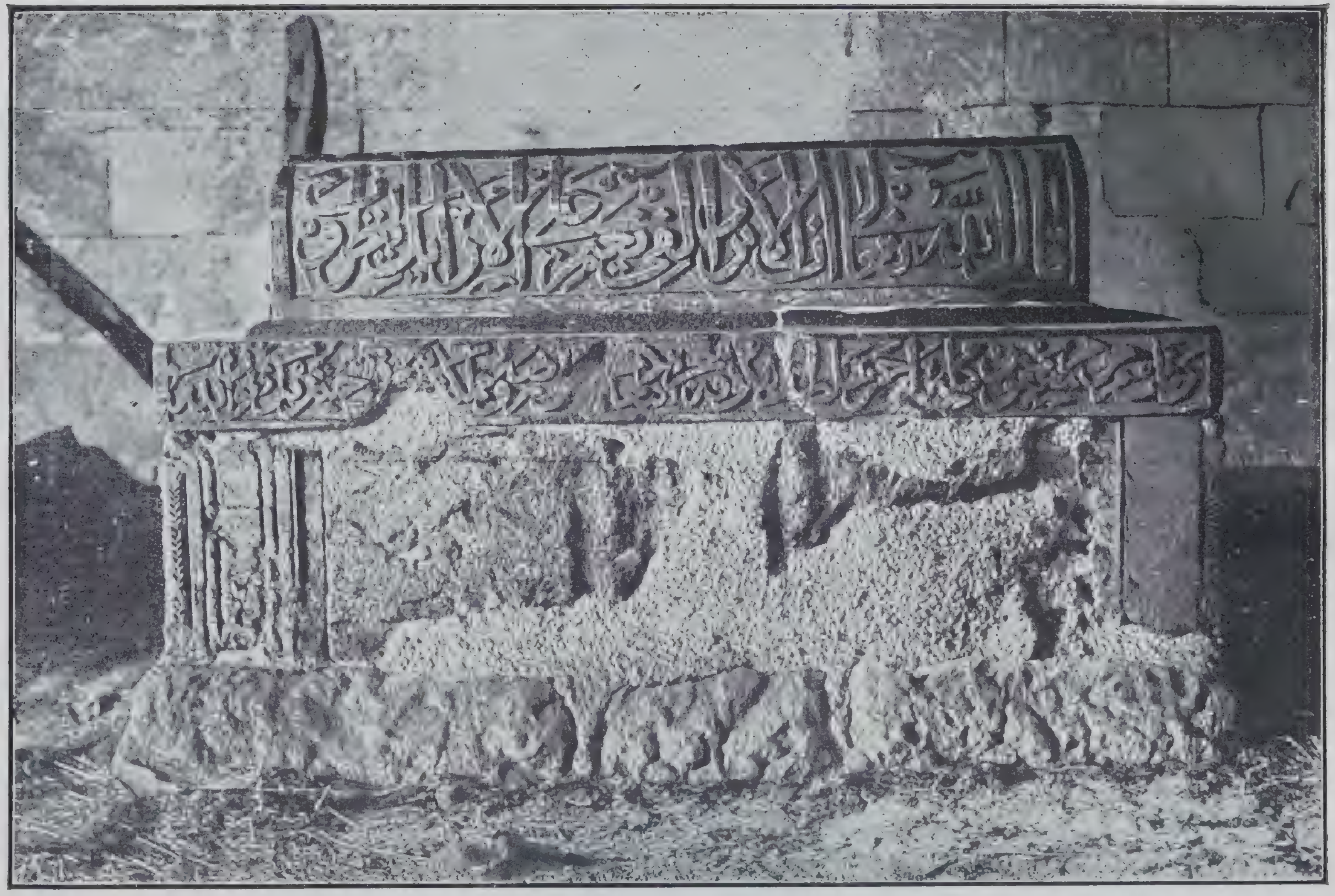

39 — کوردوك مناره ایچنده (شیخ حسن بك) ك مرمر صندوقه‌سی

40 — شیخ جمال الدین آقسرائی قبری

41 — محمد بن ابوبکر تفلیسی قبری

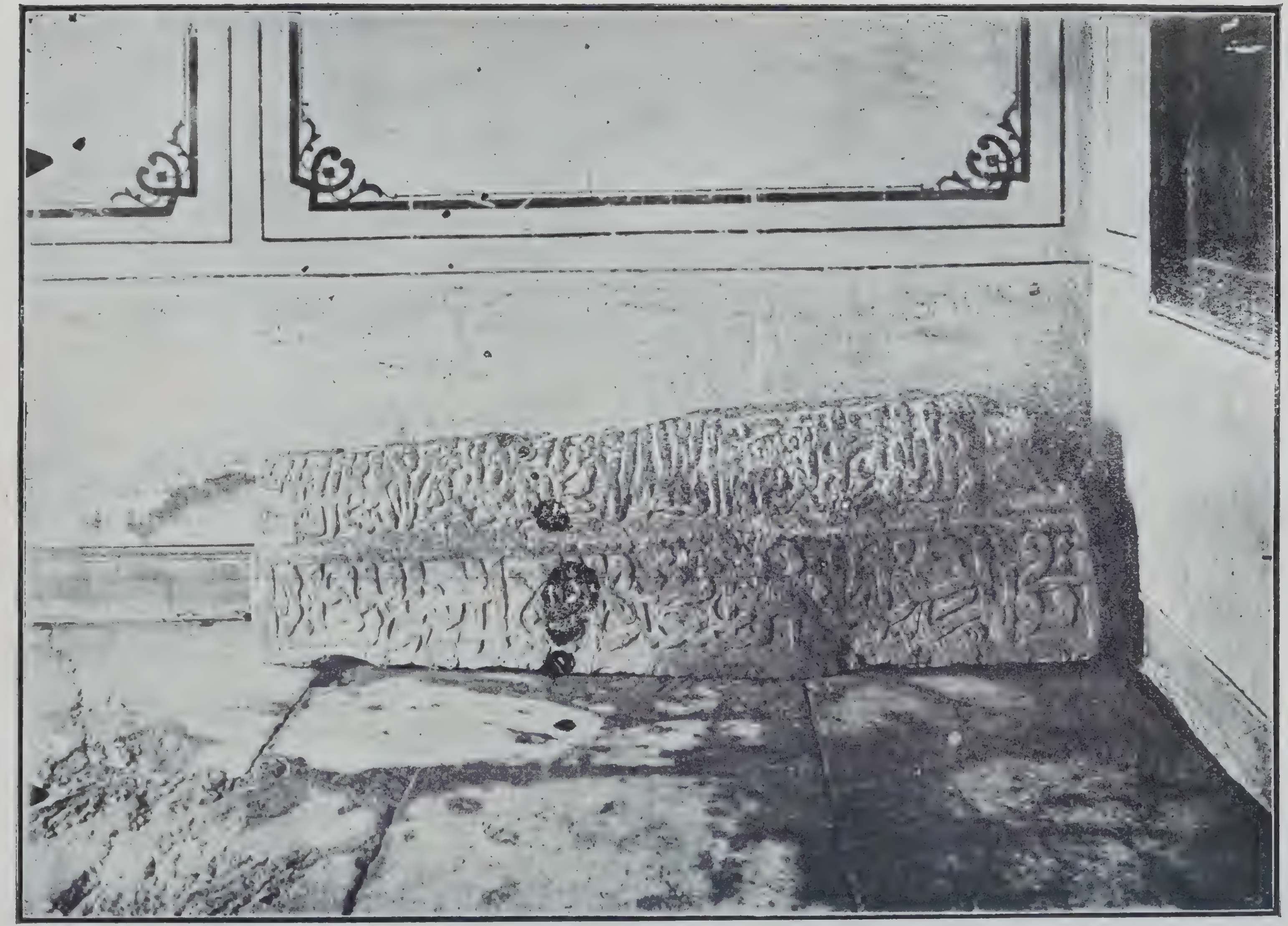

42 — أخی عیسی مرمر لحدی [سیواس ایسه‌سنده]

44 — قاضی برهان الدین تربه سی ایچنده کی مرمر لحدلر

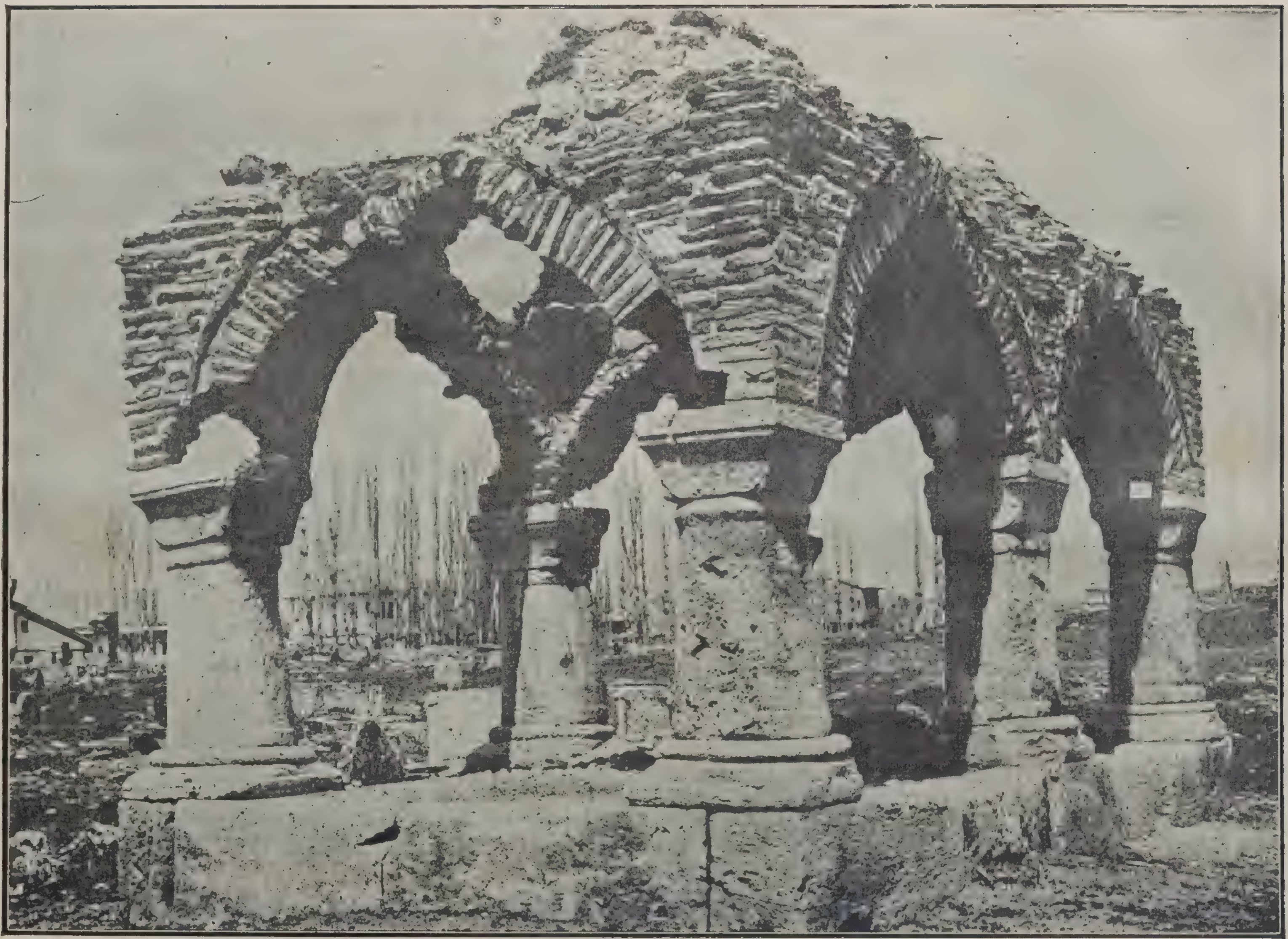

45 — سیواسده بکنبد

46 — دانشمندی حکمداری ملك محمد غازی
[پاره‌س اوزرنده‌کی رسمدن]

47 — مصر حکمداری بایبارس بند قداری
[میشونك اهل صلیب تاریخندن]

[سیواس ٔودیوریکی قورپوسندن] 48 — سیواس شهرینك پلانی

49 — سیواسك عمومی منظره‌سی

50 — سیواسك عمومی منظره‌سی

DİYARBAKIR
Özel Kitaphanesi

فیئاتی 180 غروش

[redacted]